

स्वतः शिक्षण संस्थेचे,

दहिवडी कॉलेज दहिवडी

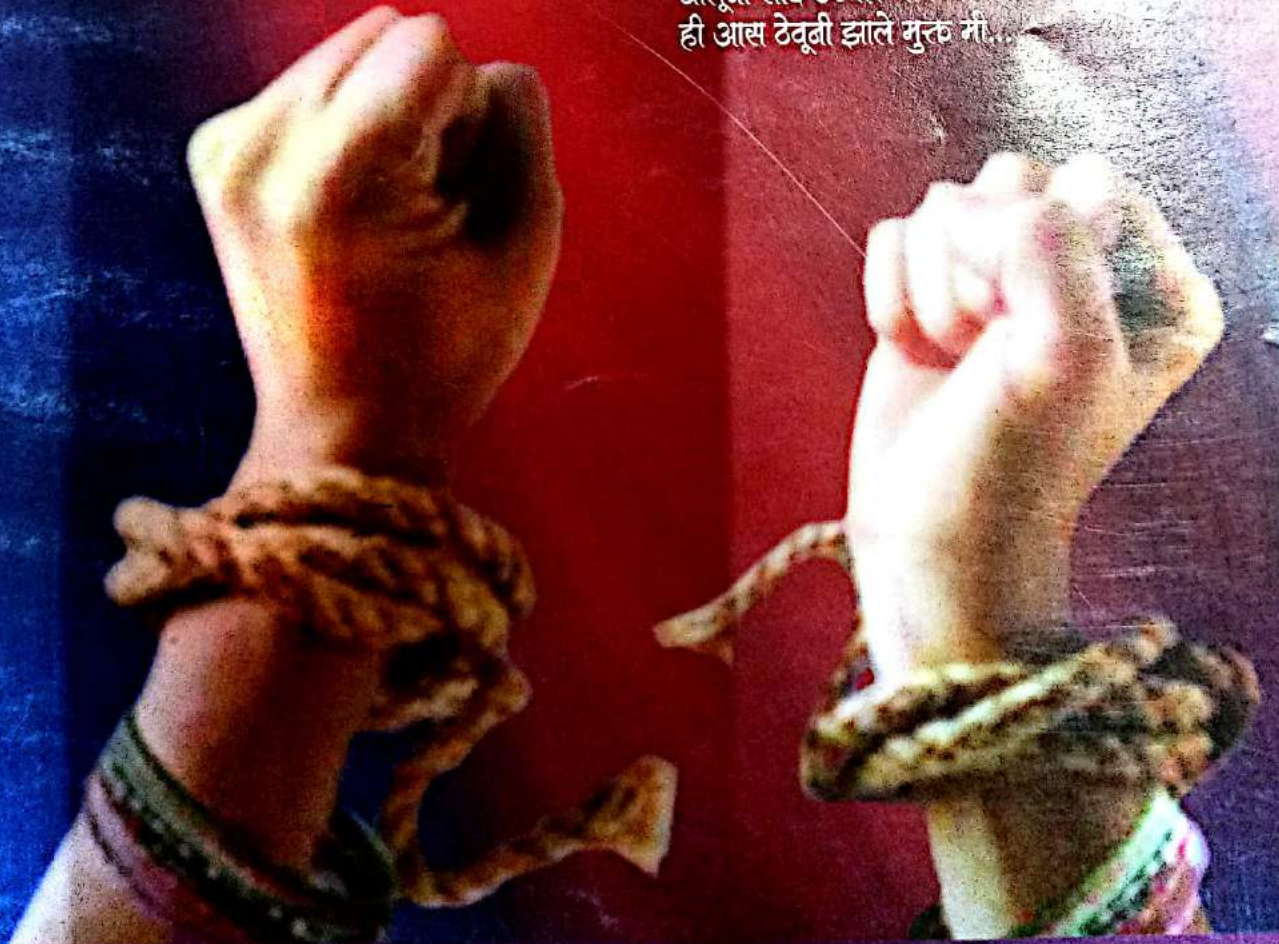
NAAC Reaccredited with CGPA of 2.79 at B Grade

अद्वैत

(सन २०१२-१३)

तोडोत्री बंधन रुटी परंपरेची,
घालूत्री साद उजवल भविष्याची,
ही आस ठेवूत्री झाले मुक्त मी.

कर्मवीर पुतळ्याजवळ 'कर्मवीर ज्ञानज्योती'चे सहर्ष स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व इतर मान्यवर

सात्य सुंदर मंगलाची हो आवाधना । देह मंदिर, चित्त मंदिर एक तैथै प्रार्थना ॥

॥ शतकोत्तर कर्मवीर ज्ञानज्योतीचे ॥

॥ दहिवडी महाविद्यालयात सहर्ष स्वागत ॥

शतकोत्तर कर्मवीर चित्ररथाचे दहिवडी महाविद्यालयात स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, सौ.प्रा.एस.सी.खिलारे व इतर मान्यवर

कर्मवीर ज्ञानज्योतीचे दहिवडी महाविद्यालयात तुतारीच्या मंगल वाद्याने व विविध सांस्कृतिक आविष्कारातून स्वागत

शतकोत्तर रौप्य महोत्सवी कर्मवीर जयंती सोहळ्यात प्रमुख पाहुणे मा.ना.डॉ.पतंगराव कदम, वने पुनर्वसन व मदत व नै.मंत्री, महाराष्ट्र राज्य

शतकोत्तर रौप्य महोत्सवी कर्मवीर जयंती सोहळ्यात अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना मा.डॉ.अनिल पाटील, व्हाईस चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

कर्मवीर भाऊराव पाटील व्याख्यानमालेत मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.एम.ए.शेख

जागतिक ओझोन दिनानिमित्त दीप प्रज्वलन करताना प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.डॉ.आर.ए.उंडे सोबत उपप्राचार्य आर.डी.जाधव व एस.एन.पवार

बी.कॉम भाग ३ मधील विद्यार्थ्यांकडून महाविद्यालयास 'कपाट' सप्रेम भेट मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांचेकडे चावी सुपूर्त करताना मा.डॉ.एस.आर.पाटील, मा.डॉ.पी.डी.राऊत, मा.डॉ.डी.के.गायकवाड सलामीकरण समिती शि.वि.को.

रयत शिक्षण संस्थेचे,
दहिवडी कॉलेज
दहिवडी

पद्मभूषण
डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील
संस्थापक, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

अद्वैत

२०१२-२०१३

दिव्य अलौकिक तुमचे जीवन ।
स्मृतीस तुमच्या शतशः वंदन ॥

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,

दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

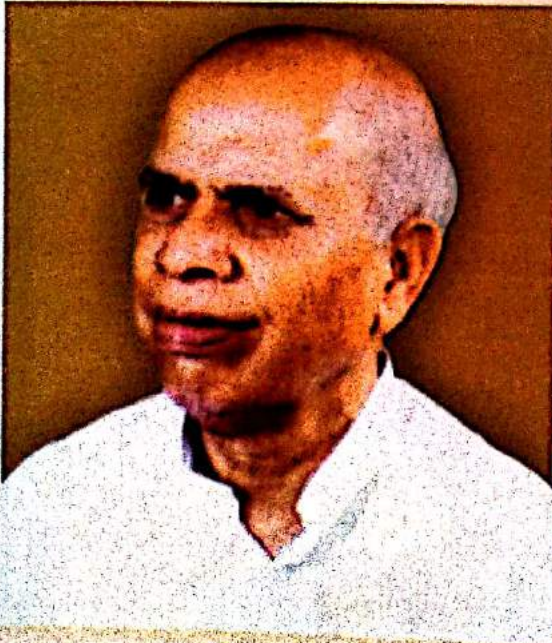
अद्वैत

२०१२-२०१३

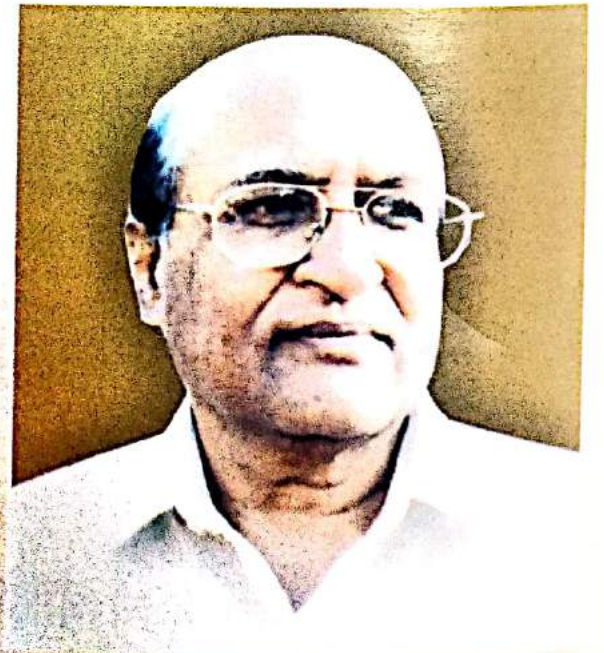
आमचे स्फूर्तिस्थान

मा. ना. शरदरावजी पवार
अध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा
कृषी मंत्री, भारत सरकार

मा. अ. ड. शायसाहेब शिंदे
चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

मा. डॉ. अनिल पाटील
व्हाईस चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
**दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी**

महाविद्यालयाची प्रेरणा...

आमचे पथप्रदर्शक

मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे

अधिष्ठाता, विज्ञान विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

मा.डॉ.एन्.डी.पाटील

सदस्य, मॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

द्यालण्यासाठी वाट असते वाटेसाठी घालणे नसते ।
उत्तुंग भवारी, घेणाऱ्याला आभाळाचे ओझे नसते ॥

आमची विद्यार्थी संसद

प्रशांत राजूत बी.ए.३
विद्यापीठ व जिमखाना प्रतिनिधी

कु.वैशाली नाखव बी.ए.१
वर्ग प्रतिनिधी

कु.मोनिका खरात बी.ए.२
वर्ग प्रतिनिधी

कु.नंदा कुदळे बी.ए.३
वर्ग प्रतिनिधी

कु.प्रिती कुंभार बी.कॉम.१
वर्ग प्रतिनिधी

कु.वैशाली काटकर बी.कॉम.२
वर्ग प्रतिनिधी, वक्तृत्व स्पर्धा द्वितीय

कु.नील जगदाळे बी.कॉम.३
वर्ग प्रतिनिधी

कु.गौरी पवार बी.ए.सी.१
वर्ग प्रतिनिधी

कु.रुेश मदन बी.ए.सी.२
वर्ग प्रतिनिधी

कु.प्रियांका काटकर बी.ए.सी.३
वर्ग प्रतिनिधी

सधिन जगदाळे एम.ए.सी.१
वर्ग प्रतिनिधी

कु.सोनिका नाखव बी.सी.ए.१
वर्ग प्रतिनिधी

कु.रुनेहल नाखव बी.सी.ए.२
वर्ग प्रतिनिधी

प्रमोद बरकडे बी.सी.ए.३
वर्ग प्रतिनिधी

सागर गोडसे
एन.सी.सी. प्रतिनिधी

कु.अश्विनी कदम
एन.एस.एस. प्रतिनिधी

सत्यवान करे
सांस्कृतिक प्रतिनिधी

कु.रुवाती सावंत
प्राचार्य नियुक्त प्रतिनिधी

कु.काजल चव्हाण
प्राचार्य नियुक्त प्रतिनिधी

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
**दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी**

आविष्कार संशोधक महोत्सवाच्या उद्घाटन कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक करताना मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे,अधिष्ठाता,विज्ञान शाखा,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सवात उद्घाटनपरिदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.ए.एस.भोईटे, प्र-कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सवातील स्पर्धकांशी संवाद साधताना मा.प्राचार्य डॉ.ए.एस.गायकवाड,सहसचिव,रयत शिक्षण संस्था,सातारा

आविष्कार संशोधक महोत्सवाचे उद्घाटन करताना मा.प्राचार्य डॉ.ए.एस.भोईटे,प्र-कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सव प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.जी.फडतरे,अधिष्ठाता,वाणिज्य शाखा शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सव समारोप समारंभात अध्यक्षीय विचार व्यक्त करताना मा.प्राचार्य डॉ.एस.एम.कारंडे सदस्य,मॅनेजिंग कौन्सिल,शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सव समारोप प्रसंगी बोलताना प्रमुख पाहुणे मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ,अधिसभा,सदस्य,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

आविष्कार संशोधक महोत्सवात मा.डॉ.आर.व्ही.शेजवळ व मा.प्राचार्य डॉ.एस.एम.कारंडे यांचेकडून बक्षीस व मानचिन्ह स्वीकारताना विद्यार्थिनी

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

कनिष्ठ विभाग

तुषार गायकवाड
कबड्डी विभागीय
स्तरावर सहभाग

स्वप्नील कट्टे
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

उमेश वाघमोडे
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

सुमित काटकर
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

सौरभ कुंभार
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

संदेश जाधव
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

ओंकार नवले
बॉलबॅडमिंटन विभागीय
स्तरावर सहभाग

कु.शिवानी स्वामी
हॉलीबॉल राज्यस्तरीय
असोशिएशन स्पर्धा सहभाग

गणेश माने
सातारा जिल्हा कबड्डी

संतोष खाडे
विद्यापीठ अधिष्ठाता स्पर्धा
जिल्हास्तरावर प्रथम क्रमांक

कु.अश्विनी देवकर
आदर्श विद्यार्थिनी

कु. गौरी पद्म
बी. ए. भाग
इनस्प. शिष्टवर्ग

वाचन आहे प्रवास सुंदर नव्या नव्या ज्ञानाचा ।
इतिहासाचा, साहित्याचा भागिक विज्ञानाचा ॥

अभिनंदन !

प्रा. डॉ. संजय खेरे
पीएचडी पदवी प्राप्त व
संशोधन मार्गदर्शक मान्यता
(रसायनशास्त्र)

प्रा. डॉ. डी. डी. नागदास
संशोधन मार्गदर्शक मान्यता
(वनस्पतीशास्त्र)
मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर

प्रा. एन. के. पाटोळे
मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर

प्रा. एम. बी. शिकलगार
मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर

प्रा. व्ही. व्ही. कांबळे
राष्ट्रीय चर्चासत्रात शोधनिबंधास
तृतीय क्रमांक

प्रा. बी. एस. बलवंत
माणदेश फाऊंडेशन वर्क
निबंध स्पर्धा खुलागट प्रथम क्रमांक

विविध उपक्रम

मा. ना. शरदरावजी पवार यांच्या वाढदिवसानिमित्त घेण्यात आलेल्या स्पर्धांच्या
स्पर्धकांना शुभेच्छा देताना स्पर्धेचे उद्घाटक
मा. प्राचार्य डॉ. सी. जे. खिलारे अधिष्ठाता, विज्ञान शाखा, शि. वि. कोल्हापूर

आंतरविद्यापीठीय स्पर्धेत पहिल्या पाचमध्ये निवड झालेल्या स्पर्धकांसमवेत
मा. प्राचार्य डॉ. सी. जे. खिलारे, प्रा. एम. बी. शिकलगार व प्रा. ए. आर. माळी

पाहुनि घ्यावे भविष्याच्या दिठीने । खोलण्यासाठी जगाचे भीठ व्हावे ॥

॥ राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय चर्चासत्र व विद्यापीठ कार्यशाळा ॥

अक्षत

२०१२-२०१३

IQAC राष्ट्रीय चर्चासत्रात उद्घाटनपर मार्गदर्शन करताना
मा.प्राचार्य डॉ.एन.एस.निकम, अध्यक्ष, प्राचार्य फोरम, महाराष्ट्र

IQAC राष्ट्रीय चर्चासत्रात मार्गदर्शन करताना नॅक बेगलोरचे प्रतिनिधी
मा.डॉ.वाय.एम.जयराम, मायक्रोबायोलॉजी विभाग प्रमुख, गुलबर्गा विद्यापीठ, गुलबर्गा

IQAC राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या समारोप समारंभ प्रसंगी बोलताना अध्यक्ष,
मा.प्राचार्य डॉ.व्ही.बी.जुगळे, समन्वयक, IQAC, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

परीक्षा विभाग एक दिवसीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना
मा.डॉ.बी.एम.हीर्देकर परीक्षा नियंत्रक, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

भूगोल विभाग राज्यस्तरीय चर्चासत्राचे उद्घाटक दीपप्रज्वलन करताना
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व वीजभाषक मा.डॉ.बी.एन.गोफणे

माणदेश फाऊंडेशन पुणे व दहिवडी कॉलेज यांच्या संयुक्त विद्यमाने स्पर्धा परीक्षा कार्यशाळेत
मार्गदर्शन करताना मा.प्रभाकर देशमुख, विभागीय आयुक्त पुणे व मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे

प्राणीशास्त्र विभागाच्या एक दिवसीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना
मा.प्राचार्य डॉ.संजय खरात, मॉडर्न कॉलेज, पुणे

'प्लेसमेंट सेल' कार्यशाळेत विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना मा.डॉ.भालबा विभुते,
विभाग प्रमुख प्रौढ शिक्षण व निरंतर विभाग शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,

दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

'महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे' यांच्या चरित्राविषयी मार्गदर्शन करताना ज्येष्ठ विचारवंत मा.प्रा.डॉ.एन.डी.पाटील, सदस्य, भॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

'महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे' या विषयी बोलताना मा.किशोर वेडकिह

लोकनेते यशवंतरावजी चव्हाण जन्मशताब्दी सोहळ्याप्रसंगी बोलताना मा.प्रा.डॉ.बी.ई.महाडीक, यशवंतराव चव्हाण कॉलेज, कराड

अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभाग एक दिवसीय कार्यशाळेचे मार्गदर्शन करताना मा.महेश पाटील, जिल्हादार, माण

मा.डॉ.शरद हुन्सवाडकर

'प्लेसमेंट रोल' तर्फे महाविद्यालयात प्रत्यक्ष मुलाखती घेताना मा.छबील पाटील, मा.संतोष महाजन व मा.दर्शन पाटील, अधिकारी आरती इन्ज तारापूर (दाणे)

मा.सा.का.सूर्यवंशी, अध्यक्ष, हिंदी मंडळ, सातारा

मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, अधिष्ठाता, विज्ञान शाखा शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,

दहिबडी
कॉलेज
दहिबडी

प्रयत्नाच्या ठिणगीमधुनी यज्ञाच्या ज्योती फुलती । प्रयत्नाच्या बिंदूमधुनी अनंत वाटा फुटती ॥

राष्ट्रीय छात्र सेना

अक्षत

२०१२-२०१३

एकता और अनुशासन
सन्मानाचे मानकरी

एन.सी.सी.विद्यार्थ्यासमवेत
मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व कॅप्टन,टी.एस.माने

जागतिक एड्स दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना
मा.डॉ.भरत कारंडे

बाळासाहेब खरात
बी.एस्सी.भाग २
आर.डी.कॅंप नवी दिल्ली व
आदर्श विद्यार्थी

एड्स जनजागृती रॅलीमध्ये
सहभागी एन.सी.सी.चे छात्र

ए.टी.सी.महागाव येथे (सातारा) ड्रील स्पर्धेत द्वितीय क्रमांकाचे
बक्षीस देताना मा.कर्नल रमेश भड

सागर अवघडे
अंडर ऑफिसर

वेस्ट कॅडेटचे प्रमाणपत्र मा.कर्नल रमेश भड यांच्याकडून
स्वीकारताना प्रविण शिंदे

देवकर अमोल यास क्रॉस कंट्री स्पर्धेत द्वितीय आल्याबद्दल
पदक दिले असता मा.कर्नल रमेश भड

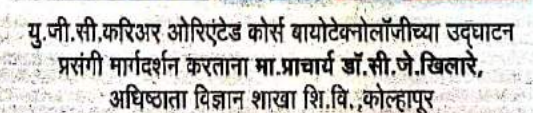
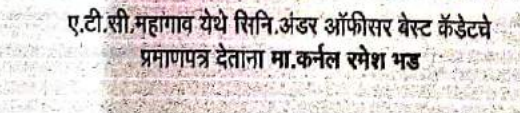
गणेश काटकर
ज्युनि.अंडर ऑफिसर

ए.टी.सी.महागाव येथे सिनि.अंडर ऑफिसर वेस्ट कॅडेटचे
प्रमाणपत्र देताना मा.कर्नल रमेश भड

यु.जी.सी.करिअर ओरिएंटेड कोर्स बायोटेक्नोलॉजीच्या उद्घाटन
प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे,
अधिष्ठाता विज्ञान शाखा शि.वि. कोल्हापूर

सागर गोडसे
ज्युनि.अंडर ऑफिसर

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

अद्वैत

२०१२-२०१३

लाज न आम्हां मुळी श्रमाची नव्या युगाची मूर्ती घडवू । विज्ञानावर आमुची भक्ती माणुसकी ही आमुची शक्ति

राष्ट्रीय सेवा योजना २०१२-१३ : विशेष श्रमसंस्कार शिबीर-आंधळी

श्रमसंस्कार शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रास्ताविक करताना रा.से.योजनेचे प्रकल्प अधिकारी प्रा.डॉ.एम.जे.लुवाळ

श्रमसंस्कार शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी शिबिरार्थींना मार्गदर्शन करताना मा.अर्जुनतात्या काळे, माजी जि.प.रायसय, सातारा

बोडके येथील छावणीमध्ये पशुचिकित्सा करताना मा.चंद्रकांत कातडे रा.से.योजना विभागाचे कार्यक्रमाधिकारी व शिबिरार्थी

'एक घर दोन झाडे' उपक्रमांतर्गत 'वृक्षारोपण' करताना शिबिरार्थी

आंधळी येथील जोराडीच्या डोंगरावर सलग समपातळीतील खोदाई करताना शिबिरार्थी

योगा व आयुर्वेद शास्त्राचे मानवी जीवनातील महत्त्व या विषयावर शिबिरार्थींना मार्गदर्शन करताना मा.डॉ.गीता कुलकर्णी

एच.आय.व्ही.आणि एड्स या विषयावर शिबिरार्थींना समुपदेशन करताना मा.कल्याण बंडगर, समुपदेशक ग्रामीण रुग्णालय, वडूज

विशेष श्रमसंस्कार शिबीर समारोप प्रसंगी शिबिरार्थींना व ग्रामस्थांना मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.अर्जुन राजगे संचलक, बी.सी.यु.डी.शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

रयत शिक्षण संस्थेचे,

दहिवडी कॉलेज दहिवडी

माती मधल्या बीजावा एकच अर्थ कळतो । कोंब फुटून आल्यावरच हिवा मोक्ष मिळतो ॥

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ २०१२-२०१३

अहैत
२०१२-२०१३

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रास्ताविक करताना
मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे,अधिष्ठाता,विज्ञानशाखा,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना
प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.डॉ.एन.जे.पवार,कुलगुरु,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना
अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.अरविंद बुरुंगले,सचिव,रयत शिक्षण संस्था,सातारा

विद्यापीठ सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त महाविद्यालयातर्फे धनादेश देताना
मा.प्रा.डॉ.एन.जे.पवार,कुलगुरु,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात महाविद्यालयाचा
वार्षिक अहवाल वाचन करताना कार्याध्यक्ष,प्रा.श्री.शैल्य स्वामी

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात जिमखाना अहवाल
वाचन करताना जिमखाना प्रमुख प्रा.उदय शिंदे

मा.प्रा.डॉ.एन.जे.पवार,कुलगुरु,शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर यांच्याकडून
आदर्श सेवक पुरस्कार स्वीकारताना श्री.दिलीप यादव

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यापीठ प्रतिनिधी
प्रशांत राऊत आभार प्रदर्शन करताना

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धेत तालुका व जिल्हास्तरावर प्रथम व द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस स्वीकारताना सत्यवान करे

पारंपरिक दिनानिमित्त पारंपरिक विविध वेशभूषा विद्यार्थ्यां समवेत मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व प्रा.ए.एन.दडस

स्मृतिदिनानिमित्त कै.सौ.लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील यांच्या प्रतिमेचे पूजन करताना मा.प्राचार्य विश्वासराव काळे, मा.प्रा.डॉ.जी.आर.गोंजारी, मा.प्राचार्य व प्राध्यापक

सेवागिरी ट्रस्ट युवा महोत्सवात 'लोकनृत्य' द्वितीय क्रमांक मिळविणारे यशस्वी कलाकार

सेवागिरी ट्रस्ट युवा महोत्सवात पथनाट्य सादर करणारे कलाकार

देऊर येथील जिल्हास्तरीय युवा महोत्सवात 'वाद्यवृंद' स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविणारे यशस्वी वादक कलावंता समवेत मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व प्रा.ए.एन.दडस

विविध सांस्कृतिक स्पर्धेत यश मिळविणाऱ्या यशस्वी स्पर्धकांसमवेत मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व प्रा.ए.एन.दडस

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख प्रा.ए.एन.दडस यांचेकडे विद्यार्थी प्रतिनिधी सत्यवान करे व अश्विनी कदम 'वाद्य' भेट देताना

स्थापना : १९६५

रयत शिक्षण संस्थेचे,
दहिवडी कॉलेज दहिवडी

फोन : (०२१६५) २२०२३१

अर्द्धत

वार्षिक नियतकालिक २०१२-२०१३

प्रमुख संपादिका

प्रा.सौ.सुलोचना बापू वाघमोडे

मराठी विभाग

रयत शिक्षण संस्थेचे,
दहिवडी कॉलेज दहिवडी

अर्द्धत

वार्षिक नियतकालिक

संपादक मंडळ

अध्यक्ष व प्रकाशक

प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत जे. खिलारे

प्रमुख संपादिका

प्रा.सौ. सुलोचना बी. वाघमोडे

विभागीय संपादक

मराठी विभाग - प्रा.सौ. सुलोचना वाघमोडे
इंग्रजी विभाग - प्रा.सुनिल बागवडे
अहवाल विभाग - प्रा.मन्सूर शिकलगार

हिंदी विभाग - प्रा.डॉ.सौ.रुखसाना मुल्ला
विज्ञान विभाग - प्रा.संजय खेत्रे

कलादालन : प्रा.पी.डी. मेनकुदळे

संपादन सहायक - टी.एस.माने

अक्षरजुळणी - टाईप इनोव्हेटर्स, १९५, सदाशिव पेठ, वीर सावरकर मार्ग, सातारा. दूरध्वनी ०२१६२-२३४३७२
मुद्रक - प्रिन्ट ओम ऑफसेट, २६९ ब/२, दौलतनगर, करंजे, सातारा. दूरध्वनी ०२१६२-२३४०४९/२३२०८२

या अंकात प्रसिध्द झालेल्या लेखातील मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.
मजकुराची जबाबदारी पूर्णतः संबंधित लेखकाची.

संपादकीय

अद्वैत २०१२-१३ चा वार्षिकांक वाचकांच्या हाती देताना मला अतिशय आनंद होत आहे. 'अद्वैत हा विद्यार्थ्यांच्या भाव-भावनांचा आरसा आहे. आपल्या 'नवोन्मेषशाली' प्रतिभा शक्तीला सुलेखित करतांना आशा आकाशांना साथ घालत ध्येयासक्त अग्निपंरवात आकाशाचे बळ निर्माण करणारा हा अक्षरांचा गुच्छ पुन-पुन्हा चाळावासा वाटेल. अशी आशा वाटते. बालकवीने पहिली कविता वाचताना....

अल्पमती मी बालक । मज नेने काय काव्यशास्त्र ॥

पण भविष्यात त्यांनी मराठी साहित्य क्षेत्रात ठसा उमटविला. आजचे नवोदित उदयाचे उत्कृष्ट साहित्यिक, कवी, संशोधक होतील असा आम्हांस विश्वास वाटतो.

माणचा परिसर नेहमीच दुष्काळी आहे. सातारा जिल्ह्यातीलच नव्हे तर महाराष्ट्रातील दुष्काळी परिसर म्हणून 'माण' ची ओळख आहे. आला दिवस सुरवाचा याच उक्तीने इथला माणूस जगत असतो. 'नेमिची येतो पावसाळा' असे म्हटले जाते. पण इथे 'नेमिची येतो दुष्काळ' असे असले तरी इथे ज्ञानाची पव्हे आहेत. रयत शिक्षण संस्थेचे इथे महाविद्यालय व्हावे हा मोठा सुयोग आहे. त्यामुळे इथला माणूस अंधाराकडून प्रकाशाकडे जात आहे. शिक्षण हे समाज परिवर्तनाचे साधन असल्याचे रयत शिक्षण संस्थेने सिध्द केले आहे. कर्मवीर भाऊराव पाटलांच्या शिक्षण कार्याचे वर्णन शब्दातीत आहे. गौरवच करायचा झाला तर

इवलेसे रोप लाविलेले दारी

त्याचा वेलू गेला गगणावरी

याच भाषेत करावा लागेल. दहिवडी महाविद्यालय मोठ्या डामडोलाने वाटचाल करीत आहे. इथे संख्यात्मक वाढीबरोबर गुणात्मक वाढीचा इतिहासही सुरवद आहे. आधुनिक जीवनाला सामोरी जाणारी जडण-घडण इथे होत आहे. दिशादर्शक असलेले आमचे आदरणीय प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे अधिष्ठाता म्हणून विद्यापीठातील विज्ञानशाखा आणि प्राचार्य म्हणून दहिवडी महाविद्यालय यांची धुरा समर्थपणे पेलणारे, महाविद्यालयाच्या सर्वांगीण विकासासाठी सदैव प्रयत्नशील असतात. सर्वांना बरोबर घेऊन रवेलीमेळीच्या वातावरणात महाविद्यालयाचा विकास करण्यात ते कार्यकुशल ठरलेले आहेत. प्राध्यापक, शिक्षकेत्तर सेवक, विद्यार्थी, संशोधक विद्यार्थी यांच्या कल्याणासाठी ते तत्पर असतात.

२०१२ हे वर्ष 'कर्मवीर शतकोत्तर सौष्य महोत्सवी' वर्ष म्हणून साजरे केले. कर्मवीर भाऊराव पाटील महाविद्यालय पंढरपूरहून 'कर्मवीर ज्ञानज्योत' दहिवडी महाविद्यालयात आली. कर्मवीर ज्ञानज्योतीच्या प्रकाशाने महाविद्यालयाचा परिसरच नव्हे तर संपूर्ण दहिवडी गावच प्रकाशमय झाले.

ज्ञानाच्या नव्या वाटा धुंडणाऱ्या प्रा.खेत्रे एस.एम. यांना शिवाजी विद्यापीठाची पीएच्.डी. पदवी प्राप्त झाली. प्रा.पाटोळे यांना मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर झाला. प्रा.शिकलगार यांना मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर झाला. प्रा.बलवंत यांच्या निबंधास प्रथम क्रमांक मिळाला. विविध स्पर्धेत विद्यार्थ्यांनी यश मिळविले या सर्वांचे अभिनंदन.

काळाच्या ओघात रयत शिक्षण संस्थेचे माजी चेअरमन मा.शंकररावजी काळेसाहेब कैलासवासी झाले. महाविद्यालयातील बी.एस्सी.भाग-२ मधील रोहित जगदाळे याचा अपघाती मृत्यू झाला. त्यांच्या आत्म्यास चिरशांती लाभो ही ईश्वर चरणी प्रार्थना. त्यांच्या कुटुंबियांच्या सुरवदुःखात आम्ही सहभागी आहोत, अशा ज्ञात अज्ञातांच्या दुःखात 'अद्वैत' परिवार आपली श्रध्दांजली अर्पण करीत आहे.

प्रिंट ओम ऑफसेटचे मालक श्री.संदेश शहा, टाईप इनोव्हेटर्सचे श्री.प्रशांत गुजर व त्यांचे सहकारी यांच्यामुळे अंक सुबक व वेळेत होण्यास मदत झाली. सहकार्याबद्दल सर्वांचे आभार.

अद्वैत नियतकालिक प्रकाशनासाठी सर्व विभागीय संपादकांनी सहकार्य केले. प्राध्यापक, शिक्षकेतर सेवकांचे बहुमोल सहकार्य लाभले. मुखपृष्ठासाठी प्रा.शिंदे यांनी सहकार्य केले त्यांचे मनःपूर्वक आभार. मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे साहेब यांनी मला संपादक होण्याची संधी दिली व वेळोवेळी मार्गदर्शन केले. त्याबद्दल मनःपूर्वक आभार.

ज्येष्ठ श्रेष्ठांचे मार्गदर्शन लाभले त्याबद्दल त्यांच्या प्रति आदरभाव व्यक्त करते. त्यातूनही कोणाचा नामोल्लेख राहिला असेल काही त्रुटी असतील तर त्या मोठ्या मनाने समजून घ्याल.

न्यून ते पुरते । अधिक ते सरते ।

करुन घेयावे हे तुमते । विनवित असे ॥

जय कर्मवीर

प्रा.सुलोचना वाघमोडे
संपादिका

प्राचार्यचि मनोगत

दहिवडी महाविद्यालयाचा चौफेर प्रगतीचा आलेख अद्वैतच्या माध्यमातून आपल्यासमोर मांडताना मला आनंद होत आहे. तसेच अनेक विचारही येतात.

आपल्याला म.फुले, महर्षी शाहू महाराज, डॉ.आंबेडकर आणि कर्मवीर आपणांचा तेजस्वी वारसा आहे. त्यांच्याशी इमान राखून अधिक उंच वेगवान अधिक दर्जेदार असे काहीतरी हातून व्हावे या उद्देशाने महाविद्यालयाची वाटचाल सुरू आहे.

या महाविद्यालयाची पाचव्या दशकाची वाटचाल सुरू आहे. यामुळे आपल्यावरची जबाबदारी वाढली आहे. या परिसराचा विचार करून तळमळीने त्यांच्यासाठी नवे नवे जीवनोपयोगी प्रयोग करीत असताना गुणवत्तेचा विसर पडता कामा नये. गुणवत्तेमध्ये सातत्य राखून उद्याचा सर्जनशील विद्यार्थी घडविणे याचाच ध्यास घ्यावा लागेल.

शैक्षणिक वर्ष २०१२/१३ या वर्षात अनेक चांगल्या फलदायी घडामोडी झाल्या आहेत. या सर्व घटनांचा हेतू संस्थेचा, महाविद्यालयाचा आणि विद्यार्थ्यांचा विकास व्हावा. या वर्षातील उल्लेखनीय घटना म्हणजे विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधनाची आवड निर्माण व्हावी म्हणून जिल्हास्तरीय शिवाजी विद्यापीठ आविष्कार स्पर्धा आयोजित केली. ग्रामीण परिसरातील विद्यार्थी शिक्षणापासून आणि संशोधनापासून वंचित राहू नये म्हणून रसायनशास्त्र एम.एस्सी चा वर्ग सुरू करण्यात आला. रसायनशास्त्र व वनस्पतीशास्त्र स्वतंत्र संशोधन प्रयोगशाळा अद्यावत करण्यात आली. प्राणीशास्त्राची नवीन प्रयोगशाळा बांधण्यात आली. त्याचबरोबर वाढती विद्यार्थी संख्या लक्षात घेऊन कनिष्ठ विभागासाठी स्वतंत्र प्रयोगशाळेचे बांधकाम सुरू केले आहे. ते प्रगतीपथावर आहे. बौद्धिक प्रगतीबरोबर शारीरिक दृष्ट्याही विद्यार्थी सक्षम व्हावा यासाठी भव्य क्रीडासंकुलाचे बांधकाम लवकरच पूर्णत्वास येत आहे. विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या सोयी उपलब्ध करून देण्यासाठी यु.जी.सी. अनुदानातून फ्लड लाईट बास्केटबॉल मैदानाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

माण हा अत्यंत दुष्काळी भाग असला तरी दर्जेदार शिक्षणाच्या संदर्भात महाविद्यालय सर्वतोपरी प्रयत्न करीत आहे. स्पोकन इंग्लीश, ग्रामीण पत्रकारिता कोर्स, व्यक्तिमत्त्व विकास, हाऊस होल्ड केमिकल्स, टुरिझम यासारखे शॉर्ट टर्म कोर्सेस आयोजित करण्यात आले होते. तसेच युजीसीचे बायोटेक्नॉलॉजी, योगा व टॅली हे करिअर ओरिएंटेड कोर्सेस सुरू केले आहेत. महाविद्यालयातील 'प्लेसमेंट सेल' तर्फे कॅम्पस इंटरव्ह्यूमधून अनेक विद्यार्थ्यांना नोकऱ्या मिळाल्या आहेत.

महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने राष्ट्रीय छात्र सेना, राष्ट्रीय सेवा योजना, सांस्कृतिक मंडळ, समृद्ध ग्रंथालय, प्राध्यापक प्रबोधिनी ही आमची साधने एन. सी.सी. व एन.एस.एस

विभागातर्फे अनेक कार्यक्रम आयोजित केले. यावर्षी आंधळी ता.माण येथे 'विशेष श्रमसंस्कार शिबीर' आयोजित करण्यात आले. मा.ना.शरदरावजी पवार यांच्या वाढदिवसानिमित्त वृक्षारोपण व रवेळांच्या स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या. एक सामाजिक बांधिलकी म्हणून महाविद्यालयातील सेवकांनी दुष्काळाची स्थिती लक्षात घेऊन पशुरवाद्य वाटप केले.

महाविद्यालयात नवे सिध्दांत, नव्या संकल्पना व नव्या विचारांची देवाणघेवाण होण्याच्या उद्देशाने नॅक बॅंगलोर पुरस्कृत दहिवडी कॉलेज यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय चर्चासत्र आयोजित केले. भूगोल विभागाने राज्यस्तरीय चर्चासत्र आयोजित केले. विद्यापीठाच्या अनुदानातून परीक्षा विभाग, प्लेसमेंट सेल, रसायनशास्त्र, प्राणीशास्त्र व वनस्पतीशास्त्र या विभागांनी कार्यशाळा आयोजित केल्या. ज्येष्ठ विचारवंत मा.प्रा.डॉ.एन.डी.पाटील यांनी 'महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे' यांच्याविषयी व दहिवडी रयत संकुलास मा.ना.डॉ.पतंगराव कदम तर मा.डॉ.अनिल पाटील यांनी कर्मवीर रौप्यमहोत्सवी जयंती निमित्त मार्गदर्शन केले. शिवाजी विद्यापीठाचे कुलगुरु मा.प्राचार्य डॉ.एन.जे.पवार व शिवाजी विद्यापीठाचे प्र-कुलगुरु मा.प्राचार्य डॉ.ए.एस.भोईटे रयत शिक्षण संस्थेचे सचिव प्राचार्य डॉ.अरविंद बुरुंगले व रयत शिक्षण संस्थेचे सहसचिव मा.प्राचार्य डॉ.एन.एस.गायकवाड यांनी भेटी दिल्या.

महाविद्यालयामध्ये शतकोत्तर कर्मवीर जयंती निमित्ताने 'कर्मवीर ज्ञानज्योतीचे विशेष स्वागत करण्यात आले.

रयत शिक्षण संस्थेचे चेअरमन मा.अॅड.रावसाहेब शिंदे यांना 'यशवंत भूषण' पुरस्कार व ज्येष्ठ विचारवंत मा.प्रा.डॉ.एन.डी.पाटील यांना 'प्रबोधनकार ठाकरे' पुरस्कार मिळाला. त्याबद्दल महाविद्यालयाच्या वतीने अभिनंदन.

यावर्षी महाविद्यालयातील प्रा.संजय रवेत्रे यांना शिवाजी विद्यापीठाची पीएच.डी. पदवी प्राप्त झाली. प्रा.एन.के.पाटीळे यांना मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर झाला. प्रा.एम.बी.शिकलगार यांना मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट मंजूर झाला. तसेच कु.गौरी पवार या विद्यार्थिनीला इनस्पायर शिष्यवृत्ती मंजूर झाली. महाविद्यालयातील सर्व निकाल नेहमीच विद्यापीठ निकालापेक्षा अधिक असतात. हीच आमची परंपरा. प्रत्यक्षात सतत दुष्काळाशी संघर्ष करीत असताना हे महाविद्यालय आपली वेगळी प्रतिमा निर्माण करीत आहे.

या सर्व यशात स्थानिक व्यवस्थापन समिती, संस्था, पदाधिकारी, प्राध्यापक, सेवक, विद्यार्थी, पालक, रयतप्रेमी व देणगीदार यांचा सिंहाचा वाटा आहे. या सर्वांना धन्यवाद. महाविद्यालयाच्या पुढील वाटचालीसाठी शुभेच्छा.

प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे

दहिवडी कॉलेज दहिवडी

♦ रयत शिक्षण संस्थेचे, ♦

दहिवडी कॉलेज दहिवडी

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

अध्यक्ष	मा.चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा.
सभासद	मा.सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा
सभासद	मा.वाघोजीराव पिलाजीराव पोळ
सभासद	मा.नारायणराव एकनाथ माने
सभासद	मा.प्रा.अरविंद रघुनाथ माळी प्राध्यापक प्रतिनिधी
	मा.प्रा.श्रीशैल्य रामलिंग स्वामी प्राध्यापक प्रतिनिधी
	मा.प्रा.बाळासाहेब शिवाजी बलवंत प्राध्यापक प्रतिनिधी
सभासद	श्री.कांतीलाल चंद्रकांत खाडे पाटील शिक्षकेतर सेवक प्रतिनिधी
सचिव	मा.प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे दहिवडी कॉलेज दहिवडी

फॉर्म नं.४ नियम

‘अद्वैत’ या वार्षिक नियतकालिकेच्या स्वामित्व व इतर बाबी विषयी निवेदन -फॉर्म ४ नियम ८अ नुसार

प्रकाशन स्थळ	.....	दहिवडी कॉलेज दहिवडी, फोन नं. २२०२३१
नियतकाल	.....	वार्षिक
प्रकाशकाचे नाव	.....	प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे
राष्ट्रीयत्व	.....	भारतीय
पत्ता	.....	दहिवडी कॉलेज दहिवडी
संपादकाचे नाव	.....	प्रा.सौ.सुलोचना बापू वाघमोडे
राष्ट्रीयत्व	.....	भारतीय
पत्ता	.....	दहिवडी कॉलेज दहिवडी
मालकी	.....	दहिवडी कॉलेज दहिवडी
मुद्रकाचे नाव	.....	संदेश शहा
राष्ट्रीयत्व	.....	भारतीय
पत्ता	.....	‘प्रिंट ओम ऑफसेट’, २६९ ब/२, दौलतनगर, करंजे, सातारा.
अक्षररचना	.....	प्रशांत गुजर
राष्ट्रीयत्व	.....	भारतीय
पत्ता	.....	‘टाईप इनोव्हेटर्स’ १९५, सदाशिव पेठ, वीर सावरकर मार्ग, सातारा.

मी प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे असे जाहीर करतो,

की, वर दिलेला तपशील माझ्या माहितीप्रमाणे व समजुतीप्रमाणे खरा आहे.

मुखपृष्ठाविषयी...

'स्त्रीभ्रुणहत्या आणि अत्याचार' एक संकट

'मानसा मानसा, तुझी नियत बेकार' हे बहिणाबाईने माणसाचे केलेले अवलोकन यात तथ्य आहे. खरचं माणूस हा किती कृतघ्न बनत चालला आहे. ज्ञानाचे विज्ञानाचे युग असताना माणूस मात्र माणुसकी. संस्कृती विसरत चालला आहे. सद्यःस्थितीत स्त्रियांचे प्रमाण घटत आहे. स्त्रियांच्यावर वेगवेगळ्या कारणांनी अत्याचार होत असल्यामुळे मुलीला जन्म देणे आणि तिच्या असह्य वेदना सहन करण्यापेक्षा तिला जन्मालाच न घालणं अशी स्थिती निर्माण होत आहे. पण हे बरोबर नाही. 'स्व' चे अस्तित्व महत्त्वाचे आहे. म्हणूनच नाही आपण मरायचं नाही....का मरायचं आपली काय चूक आहे ? येणाऱ्या परिस्थितीचं आव्हान स्वीकारून मी जीवनाला माझ्या सर्व शक्तीनिशी सामोरी जाईन. कुठल्याही परिस्थितीत कोमेजून जाणार नाही. बुद्धिच्या सामर्थ्याने व त्यागाने अंधारलेले युग नाहीसे करण्याचा निश्चय केला आहे. त्यागाने मला जगण्याचा मार्ग दाखवला आहे. निर्भयता, समानता आणि स्वातंत्र्य मागून मिळत नसते त्यासाठी आपलं मन स्वतंत्र असले पाहिजे. तिचे अस्तित्व महत्त्वाचे आहे. तिचे जगणे सुंदर व्हावे म्हणूनच अद्वैतच्या वाचकांसाठी आपल्या धगधगीत वर्तमानाची आणि उद्याच्या भविष्याची जाणीव सतत होत रहावी यासाठीच ही मुखपृष्ठाची योजना येथे केली आहे.

संपादक

भावपूर्ण
श्रद्धांजली

२०१२-२०१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये रयत शिक्षण संस्थेशी व महाविद्यालयाशी विविध नात्यांनी संबंधित असलेल्या काही व्यक्ती तसेच राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील विविध क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या व्यक्ती या सर्व व्यक्तींच्या कुटुंबियांच्या दुःखात 'अर्द्धत' परिवार सहभागी आहे. परमेश्वर त्यांच्या आत्म्यास चिरंशांती देवो !

मराठी विभाग

“माझ्या मते भाषांतरी भाषा फारशी चांगली नसते. जमिनीतले पाणी, जमिनीतली सत्ते आणि जमिनीत इतर जी काही शक्ती असेल ती घेऊन पिऊन जमिनीतून ऊस जसा वाढत जातो तशी भाषा ही जिवंत असली पाहिजे. मराठी भाषेने मराठी मनाचा कस घेऊनच वाढले पाहिजे. तरच खऱ्या अर्थाने मराठी भाषा वाढेल, अधिकाधिक उत्कर्ष पावेल.”

‘युगांतर’

स्व.मा.यशवंतरावजी चव्हाण

विभागीय संपादिका
प्रा. सौ. सुलोचना वाघमोडे

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) आतला बुलंद आवाज	कु.कोमल पांडेकर	बी.कॉम.भाग-१	११
२) स्त्रीभ्रुण हत्या	कु.सई काळे	बी.कॉम.भाग-२	१४
३) मुन्ना	अमोल मदन	पी.जी.डिप्लोमा	१६
४) माझा एस.टी. प्रवास	कु.वैशाली देवकर	बी.ए.भाग-१	१८
५) अफाट प्रयत्नांचे विराट यश	अभिजित औताडे	बी.कॉम.भाग-२	२०
६) माण तालुक्यातील दुष्काळी स्थितीचा अभ्यास व उपाययोजना	अक्षय काळे व अभय पवार	बी.कॉम.भाग-२	२२
७) अतिक्रमण : एक चिकित्सक अभ्यास	संतोष खाडे	बी.ए.भाग-३	२७
८) स्त्रीभ्रुण हत्या	कु.गायत्री गुरव	बी.ए.भाग-१	२९
९) ओढ जंजिऱ्याची	कु.प्रियांका जगदाळे	बी.ए.भाग-३	३१
१०) शिक्षणाचे अधिकार	कु.स्वप्नाली गुरव	बी.ए.भाग-२	३३
११) एका अनाथाला समजून घेताना	कु.शितल निंबाळकर		
१२) अशी जिंका लढाई	कु.चैताली जगदाळे	बी.ए.भाग-३	३६
	कु.गौरी कणसे	बी.कॉम.भाग-३	३८

पद्य विभाग

१) माझी माय	कु.नूतन बागल	बी.सी.ए. भाग २	१७
२) माणचा शेतकरी	कु.शुभांगी खाडेपाटील	बी.ए. भाग २	१७
३) रूप तुझं	अजिंक्य यादव	एम.एस्सी. भाग १	२६
४) कोणी गेलं म्हणून.....	कु.स्वाती यादव	बी.ए. भाग १	२६
५) लाडकी लेक	कु.रेशमा लोखंडे	बी.एस्सी. भाग ३	३०
६) तुझी मैत्री	अमोल देवकर	बी.ए. भाग ३	३०
७) एक मित्र असाही	कु.प्रज्ञा जाधव	बी.एस्सी. भाग १	३५
८) जीवन	कु.प्रतिमा आनंदराव जगदाळे	बी.कॉम. भाग १	३९
९) माझे कॉलेज	कु.अनिता बोराटे	बी.ए. भाग १	३९
१०) भू-जलसंवर्धन	कु.स्वाती सावंत	बी.कॉम. भाग २	४०
११) माणुसकी विकली	अमृत बोराटे	बी.ए. भाग २	४०
१२) असे का बरे घडते ?	संतोष खाडे	बी.ए. भाग ३	४०
१३) प्रमेय	कु.अपर्णा जगताप	बी.कॉम. भाग ३	४०

ललित

आतला बुलंद आवाज

कु.कोमल पांडेकर, बी.कॉम.भाग-१

आज सुशांतला घरातून बाहेर निघायला थोडा उशीरच झाला होता. घाई-घाईतच त्याने बाईकची चावी घेतली अन् घरबाहेर पडला. थोड्याच वेळात तो पोलीस स्टेशनला पोचला. पाहतो तर काय ? पोलीस स्टेशनसमोर महिलांची प्रचंड गर्दी जमा झाली होती. कुठल्यातरी महिलांचा मोर्चा आला होता. सर्व हवालदार-पोलीस त्या मोर्च्याला सांभाळण्याचा प्रयत्न करीत होते. जिकडे-तिकडे 'सत्त्वशीला झिंदाबाद' अशा पाट्या दिसत होत्या. या पाट्या पळून सुशांत गोंधळातच पडला. तेवढ्यात हवालदार वाघमारे इनस्पेक्टर सुशांत शिंदेकडे आले आणि म्हणाले "सर बर झाल तुम्ही आलात. हा मोर्चा सांभाळण खूप कठीण आहे सर प्लीज काहीतरी करा." हवालदार वाघमारेंना सुशांतने विचारले "कशासाठी हा मोर्चा इथे आलाय." ? "सर काल सत्त्वशीला नावाच्या महिलेने भर रस्त्यात पाटील साहेबांना चोप दिलाय. म्हणून काल तुमच्या अनुपस्थित इनस्पेक्टर महेश जाधवांनी कमिशनर साहेबांच्या आदेशावरून सत्त्वशीलाला अटक केली." इनस्पेक्टर सुशांत आणि वाघमारे बोलतच होते तेवढ्यात कुठलीतरी वस्तू फुटल्याचा आवाज आला. संतप्त महिलांच्या जमावाला अटकाव घालण्यासाठी इन. सुशांतने एक गोळी हवेत झाडली. त्यामुळे सर्व जमाव शांत झाला. जमावातील एक महिला पुढे येऊन इन. सुशांतला म्हणाली. "सर सत्त्वशीला निर्दोष आहे. तिला सोडून द्या. तिनं पाटलांना मारून खूप मोठी चूक केलेली नाही. पाटलासारख्या नीचं माणसाला तशीच शिक्षा झाली पाहिजे. आज ना उद्या कोणीतरी त्या पाटलाला शिक्षा करणारच होतं. मग सत्त्वशीलान केली म्हणून काय झाल, ? मॅडम तुम्ही जरा शांत व्हा. खरंच जर का पाटील साहेबं गुन्हेगार असतील तर मी स्वतः त्यांना पुराव्यानिशी अटक करीन. परंतु प्लीज तुम्ही हा जमाव माघारी घेऊन जा. मी तुम्हाला आश्वासन देतो की, सत्त्वशीला निर्दोष असेल तर मी तिला या प्रकारातून बाहेर काढीन. इन. सुशांतच्या बोलण्याने त्या जमावाच. समाधान झाल आणि तो जमाव माघारी गेला. जमावाच्या कालव्यामुळे सुशांतच डोक खूप दुखू लागल होतं म्हणून तो डोक खुर्चीला टेकवून शांत बसला. सत्त्वशीला सत्त्वशीला हे नाव त्यान मनात घोळवलं. कुठरी ऐकल्यासारखे हे नाव वाटत होत. परत त्याच्या लक्षात आल की, सत्त्वशीला नावाची एक मुलगी त्याच्या कॉलेजात होती.

एकदिवस सुशांतच्या कॉलेजात 'वादविवाद स्पर्धा' आयोजित केली होती. त्या स्पर्धेचा विषय होता 'मुलगा श्रेष्ठ की मुलगी.' त्या स्पर्धेत सुशांतनेही भाग घेतला होता. 'मुलगा श्रेष्ठ' ही बाजू तो मांडणार होता. त्याच्या विरुद्ध सत्त्वशीला 'मुलगी श्रेष्ठ' हा विषय मांडणार होती. स्पर्धेला सुरुवात होताच सुशांतने बोलायला सुरुवात केली. "मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा असतो. आई-वडिलांच्या म्हातारपणाची काठी असतो. मुलगाच तर आई-वडिलांना म्हातारपणात आधार देतो. अंतराळात पहिल पाऊल सुद्धा एका पुरुषानच टाकल आहे. देशाच्या सीमेवरती देशाच रक्षण करणारासुद्धा एक मुलगाच असतो. जगात कुठलीही गोष्ट मुलांसाठी अशक्य नाही. म्हणून मुलगाच श्रेष्ठ असतो." सुशांतचे बोलण ऐकून सत्त्वशीला रागाने एकदम लाल झाली. ती ताडकन उभ राहून भडाभडा बोलू लागली. "मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा. आणि मुलगी म्हणजे काजळी काय ? आजच्या परिस्थितीत जर खरंच मुलगा आई-वडिलांच्या म्हातारपणाची काठी असता तर 'वृद्धाश्रम' नावाची

संकल्पनाच अस्तित्वात आली नसती. जगात कुठलीही गोष्ट मुलींसाठी अशक्य नाही. कल्पना चावला, किरण बेदी, आनंदीबाई जोशी अशा कितीतरी महिलांनी अशक्य गोष्टी साध्य केल्या आहेत. आपल तान्हें मूल पाटीला बांधून इंग्रजांशी लढणाऱ्या झाशीच्या राणीला हे लोक विसरलेत वाटतं. झाशीची राणीसुध्दा एक स्त्रीच होती. 'जिचं नाव काढताच इंग्रज सरकार भितीन थरथर कापत होतं. इंग्रजांना पळवून लावण्यात झाशीच्या राणीचा सिंहाचा वाटा आहे.

खर म्हणजे आपली भारतीय संस्कृतीच पुरुषप्रधान संस्कृती आहे. म्हणून हा समाज स्त्रियांचे स्वातंत्र्यच मान्य करू शकत नाही. म्हणूनच मुलींवरती खोटे आरोप चालवलेत. आजपर्यंत स्त्रियांनी खूप काही पुरुषांसाठी केलयं. कधी आई बनून मुलांच संगोपन केलयं तर कधी बहीण बनून मुलांच्या हातावरती राखी बांधलीय तर कधी पत्नी बनून पतीला शेवटपर्यंत साथ दिलीय. मुलं म्हणताहेत ना की, मुलं कुठलीही गोष्ट करू शकतात. मुलांसाठी कुठलीच गोष्ट अशक्य नाही. माझ्या म्हणण्यानुसार मुलांनी फक्त एकच दिवस तान्ह्याची आई बनून दाखवाव. आणि हे धाडस मुलांमध्ये असेल तर आजपासूनच प्रयोग करून पाहू या. सत्त्वशीलाच आव्हान स्वीकारायला एकही मुलगा पुढे आला नाही.

सुशांत तर आ वासूनच सत्त्वशीलाकडे पहातच राहिला. सुशांतने कधी विचारही केला नव्हता की, कॉलेजमध्ये एवढी शांत बसणारी मुलगी एवढ काही बोलून जाईल. टाळ्यांच्या आवाजाने सुशांत भानावर आला. सत्त्वशीलाचं सर्वांनीच कौतुक केले. असाच सुशांतच्या कॉलेजातला एक मुलगा सत्त्वशीलाच्या मैत्रीणीची नेहमी छेड काढायचा. ती बिचारी सर्वकाही सहन करायची. सत्त्वशीलाला ही गोष्ट समजली. तिने सर्वासमोर त्या मुलाला बेदम चोप दिला. आणि वरती तिची माफीसुध्दा मागायला लावली. सत्त्वशीला अन्यायाविरुद्ध नेहमी पेटून उठायची. कोणी भ्रष्टाचार करत असेल, कोणी लोकांची फसवणूक करत असेल तर सत्त्वशीला त्या व्यक्तिला शिक्षा करायचीच. 'ज्याप्रमाणे अन्याय करण खूप मोठा गुन्हा आहे त्याप्रमाणे अन्याय सहन करण खूप मोठा गुन्हा आहे. अस ती नेहमी इतरांना सांगायची. कॉलेजात 'इन्साफ की देवी' या नावानेच तिला सर्वजण ओळखत होते.

सर सर तुमची तय्येत बरोबर नाहीये का ? मी कितीवेळ झाल तुम्हाला आवाज देतोय. इन्स्पेक्टर महेशच्या आवाजाने सुशांत भानावर आला. "आय एम् सॉरी महेश. मी विचारात इतका गुंतून गेलो होतो की, मला तुझा आवाजच ऐकू आला नाही. बर, बोला काय म्हणताय ?" सर सत्त्वशीलाला आज दुपारी ३ वाजता न्यायालयात हजर करायचं त्यासाठी आपल्याला आत्ताच निघाव लागेल. "ओके महेश आपण

सत्त्वशीलाला वेळेतच न्यायालयात हजर करू या. तू काही काळ करू नकोस.

सुशांत सत्त्वशीलाला भेटायला गेला. त्याच्यासमोर २५-३० वयाची एक तरुणी की जिच्या चेहऱ्यावर सत्याच तेज पसरल होत जेलमध्ये असूनसुध्दा दुःखाची एकही छटा तिच्या चेहऱ्यावर दिसत नव्हते. पांढऱ्या साडीत ती खरोखरीच 'सत्यदेवताच' भासत होती. सुशांत पाहून सत्त्वशीलानं थोडस 'स्मितहास्य' केलं. सत्त्वशीला मी का स्वप्नातही विचार केला नव्हता. की, माझी-तुझी पुढील आयुष्या कधी भेट होईल. मला माहीत आहे की, तुझी वाजू नेहमी सत्याची असते. आणि मी सर्व पुरावे गोळा केले आहेत, त्यामुळे काळजी करू नकोस तुझी या प्रकारातून लवकरच सुटका होईल.

दुपारी ३ वाजता सत्त्वशीलाला न्यायालयात हजर करण्यात आल न्यायाधीश साहेबांनी खटला सुरू करण्यास परवानगी दिली. प्रतिपक्षाच वकिलाने सत्त्वशीलावर बरेच खोटे आरोप केले आणि सत्त्वशीलाने कठोर शिक्षा करा अशी न्यायालयास विनंती केली. न्यायाधीशां सत्त्वशीलाला विचारलं. प्रतिपक्षाच्या वकिलाने केलेले आरोप तुम्हां मान्य आहेत काय ? "मी काय बोलणार न्यायमूर्ती ? न्याय देणारे तुम्हीच आहात. मी पाटलांवरती हात उचलून खूप मोठा गुन्हा केला अस जर तुम्हाला वाटत असेल तर खरच मी खूप मोठा गुन्हा केला आणि तो मला मान्य आहे. तुमच्या दृष्टीने पाटील गुन्हेगार नसतो पण माझ्या दृष्टीने ते खूप मोठे गुन्हेगार आहेत त्यांनी खूप मोठे गुं केलेत. त्यांनी माझ्यासारख्या कितीतरी सामान्य माणसांच्या भावना आणि स्वप्नांचा खून केलाय. प्रत्येक सामान्य माणसाच स्वप्न अस की, आपल्या मुलाने खूप शिकाव, नोकरी करावी, आपल्या आईवडिलांना आधार द्यावा. पण एका सामान्य माणसांसाठी शिक्षण म्हणजे आहे काय ? धावला तर पोळी नाहीतर होळी. राष्ट्रनिर्मितीसाठी बाँडीलॉस गोळी. पण.. या शिक्षणामध्ये चाललयं तरी काय ? देबालानं घ्यायचं खुर्चीनं खायचं. वार्ताहरांनी गायच आणि पुढ्यांनी झाकायचं. सह झाल नाही तर विद्यार्थ्यांनी भडाभडा ओकायचं हेच खर शिक्षण आहे काय ? आणि हेच शिक्षण घेतल नाही तर श्रीमंतांना दीक्षा, गरीबांना भिक्षा आणि अडाणी लोकांना पश्चातापाची शिक्षा. शिक्षण म्हणजे पश्चातापच आहे. घेतल तरीही आणि नाही घेतल तरीही. एक सामान्य माणूस खूप मोठ्या आशेने शिक्षण घेतो आणि डिग्रीच भांडवल घेऊन नोकरी मागायला जातो तेव्हा त्याला पाटलांसारखे लोक पैशाची मागणी करतात. शाळेत शिपाई म्हणून काम करायचं असेल तर तीन लाख रुपये, शिक्षक पदावर काम करायचं असेल तर सहा लाख रुपये. भाजीव्यापार मांडल्यासारखा इथे शिक्षणाचा व्यापार मांडला जातो. मोठ्या

विश्वासानं या जनतेनं पाटीलसाहेबांना नेता बनवलं आणि या पाटलांनी भ्रष्टाचारात आपली नेतेगिरी गाजवली. इतके दिवस सामान्य माणूस तोंड असून मुका, डोळे असून आंधळा आणि कान असून बहिरा बनत आलेला आहे. आजूबाजूला काय चाललयं हे बघत असूनसुद्धा तो शांत राहतो. 'घेणारा घेतो. खाणारा खातो माझ्या खिशातला तर पैसा जात नाही ना' मग मी कशाला आवाज उठवू हाच विचार प्रत्येक सामान्य माणूस करीत असतो.

त्याचप्रमाणे आपला भारत देश १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वतंत्र झाला अस म्हटलं जात. याच स्वतंत्र भारतात आजही स्त्रियांच्या अस्तित्वाचा प्रश्न निर्माण होतो. मग आपला भारत देश स्वतंत्र कसा ? आपल्या शहरातलं 'संजीवनी' हॉस्पिटल. खूप प्रसिद्ध आहे पाटलांचंच आहे ते हॉस्पिटल. आणि त्याच हॉस्पिटलमध्ये मागच्या महिन्यापासून ४० स्त्री भ्रूणांची हत्या करण्यात आली आहे. आणि तेही पाटलांच्या नेतृत्वाखाली, मग मला सांगा न्यायमूर्ती. पाटीलसाहेब गुन्हेगार आहेत की नाहीत. मोठ्या आशेने या जनतेनं पाटलांना बहुमताने निवडून दिले आणि या पाटलांनी जनतेचा असा घात केला. काय फरक पडतो ? या देशाच राज्य इंग्रजांच्या ताब्यात असो वा भारतातील पुढ्यांच्या ताब्यात असो. इंग्रज असतील तर लुटून नेतील आणि पुढारी असतील तर टेवलाखालून घेतील. सामान्य माणसाला लुबाडणारा, त्यांच्या भावनांचा आणि स्वप्नांचा खून करणारा, स्त्री भ्रूण हत्या घडवून आणणारा दुसरा-तिसरा कोणी नेता नसून हे पाटीलच आहेत.

“पाटलांच्या सर्व गुन्हांचे पुरावे या बॅगमध्ये आहेत.” इनस्पेक्टर सुशांत आणि इन. महेशने पाटलांच्या गुन्हाचे सर्व पुरावे कोर्टासमोर सादर केले. सर्व पुराव्यावरून कोर्टाने पाटलांना गुन्हेगार ठरवून त्यांना कडक शिक्षा केली.

सत्त्वशीलाची या सर्व प्रकारातून सुटका झाली. कोर्टासमोर सर्व जमाव सत्त्वशीलाचीच वाट पहात होता. सत्त्वशीला बाहेर येताच सर्व महिलांनी सत्त्वशीलाचा जयघोष केला. सत्त्वशीलाने हात उंचावून सर्व जमावाला शांत केले. तेवढ्यात एका पत्रकाराने सत्त्वशीलाला प्रश्न विचारला. “पाटलांसारख्या व्यक्तिच्याविरुद्ध लढायची हिंमत तुमच्यामध्ये कशी आली”? सत्त्वशीला म्हणाली, “तुम्ही आम्ही सर्वजण एक सामान्य माणूस आहोत आणि सामान्य माणसाला जेव्हा त्याच्यावर होणाऱ्या अन्यायाची, अत्याचाराची जाणीव होईल तेव्हा तो अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवेल. अन्यायाविरुद्ध आवाज दुसरा-तिसरा कोणीतरी उठवेल मग मी त्याला साथ देईन असा विचार करत बसण्यापेक्षा तुम्ही स्वतः सुरुवातीला आवाज उठवा. मग जनता तुम्हाला पाठिंबा देईल असा विचार करा. तुम्हां-आम्हांला अन्यायाविरुद्ध खूप चीड येते.

कुठतरी मन हे सहन करत नाही आणि मन अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवत असत. प्रत्येक सामान्य व्यक्तीच्या मनामध्ये दडलेला असतो आतला आवाज. तो आवाजच एका तुमच्यात लढण्याच सामर्थ्य आपोआपच येईल.”

सत्त्वशीलाच्या बोलण्यावर सर्वांनीच टाळ्या वाजवल्या. सत्त्वशीला तिच्या घरी जायला निघाली. जाताना ती सुशांतची आणि महेशची भेट घ्यायला आली. तेव्हा सुशांतने तिला विचारले “पुन्हा कधी भेटणार”? सत्त्वशीला म्हणाली. “एका नवीन गुन्हाला वाचा फोडायची असेल तेव्हा आपली भेट होईल.” अस बोलून ती निघून गेली. महेश तिच्या पाठमोऱ्या आकृतीकडे पहातच राहिला.

सॅलेड विवाह

॥ काकडी प्रसन्न ॥

आमचे येथे गाजर कुपेने

चि. सफरचंद..... बालवाडी नापास

श्री. पपईपंत कलिंगडराव गुबगुवे यांचा गोड मुलगा

आणि

चि. सौ.कां.द्राक्षकुमारी

श्री. कैरीपंत आंबेराव बारके यांची आंबट मुलगी
यांचा सॅलेड विवाह गोडवार दि. ३२.१३.२०५० रोजी
पहाटे चार वाजून ६२ मिनिटांनी करण्याचे योजले आहे.

तरी या शुभप्रसंगी सुरी आणि काटेरी चमचे घेऊन
उपस्थित राहावे.

॥ आपले नम्र ॥

श्री. अननसपंत

सौ. जांभुळताई

आमच्या पंजोबांच्या लग्नाला यायचं हं !

चि. पेरुदावा, कु. काळी मैना,

चि. बोरदावा, चि. बटाटाआप्पा, कु. डाळिवताई

कु. देवकर पूनम विठ्ठल

बी.एस्सी. भाग २

माहितीपर

स्त्रीभ्रूण हत्या

कु.सई काळे, बी.कॉम.भाग-२

लक्ष्मी भूष्यते रूपम् ।
लक्ष्मी भूष्यते कूलम् ।
लक्ष्मी भूष्यते विद्याम् ।
सदा लक्ष्मी विशिष्टते ।

लक्ष्मी-स्त्रीचं आदिरूप .... स्त्री कधी लक्ष्मी म्हणून, कधी सरस्वती म्हणून तर कधी दुर्गा, काली म्हणून आपणा सर्वांना नेहमीच पुजनीय असते. ती विद्या देते या विद्येविना माणसाची मती-गती जाते. ती धन देते या धनाविना सुख समाधान जाते. ती शक्ती देते. या शक्तीविना जगणेही दुर्बल बनते. अशी ही स्त्रीची विविध रूपं....

यत्र नार्यस्तु पुजन्ते । रमन्ते तत्र देवताः ।

पुराणातही असंच म्हटलंय की, जेथे स्त्रीची पूजा होते तेथेच देव रमतात. हे तितकंच खरं ..... तितकं सत्य .... तितकंच खरं ??? .... सत्य ??? .... पण हे जर तितकच खरं आणि सत्य असेल तर ....

प्रभूजी मै तेरी बिन्ती करूँ
पैया परू बार बार
अगले जनम मोहे बिटिया
ना दिजे नरक दिले चाहे दार ....

असं म्हणण्याची वेळ स्त्रीवर का येते ? स्त्री जन्म का नाकारला जातो ? भ्रूणाचे प्रसवपूर्ण लिंगनिकट करून स्त्री गर्भ असल्यास तिची गर्भातच हत्या का केली जाते ? हे आणि असे प्रश्न मनात काटे बसू देवतात, अंतर्मनाला अस्वस्थ व निरुत्तरीत करतात.

भारतासारख्या प्रगती पथावर असणाऱ्या राष्ट्रात बालकांच्या संख्येत मुलींचे प्रमाण २००१ मध्ये १००० मुलांमागे ९९७ होते तेच २०११ मध्ये ९९४ झाले. ही खरोखरच खेदाची बाब आहे. अशाच त्याहीपेक्षा चिंताजनक गोष्ट म्हणजे महाराष्ट्रासारख्या पुरोगामी राज्यात स्त्रीभ्रूण हत्येविरोधात प्रथम कायदा केला. अशा या महाराष्ट्रात ते प्रमाण १००० मुलांमागे ८८३ मुली असे आहे. जेथे २००१ मध्ये ९९३ होते १९९१ मध्ये ९४३ होते. म्हणजेच या 'राकट देशा' ची परिस्थिती फारच गंभीर आहे. बीड, सांगली यासारख्या अनेक जिल्ह्यात स्त्रीभ्रूण हत्या केली जाते, स्त्री अर्भकाला नदी-नाल्यात फेकले जाते. शैक्षणिक, सांस्कृतिक, वास्तव्या चालविणाऱ्या पुणे शहरात दोन डॉक्टरांना स्त्री भ्रूण हत्या करताना पकडले. या साऱ्या बातम्या कशाच्या द्योतक आहेत. शिरूर, दौंड, बारामती, यासारख्या आदर्श तालुक्यांची परिस्थिती तितकीच गंभीर आणि लाजिस्वाणी आहे.

विज्ञान-तंत्रज्ञानाची प्रगती म्हणजे आधुनिक युग आणि स्त्रीला गर्भातच मारणं ही युगाची देणगी. भल्यासाठी असलेल्या या देणगीचा, विज्ञानाचा वापर आपण कशासाठी करत आहोत याचेही भान समाजातील या समाजकंटकांना राहिले नाही.

भारतातील पुरुषप्रधान संस्कृतीमुळे मुलींना मुलांपेक्षा कमी लेखले जाते, मुलाला वंशाचा दिवा म्हणावला जातं, मुलाचा जन्म प्रतिष्ठा, मान मिळवून देणारा मानला जातो, मुलीच्या जन्माला मागच्या जन्माचं पाप आणि आयुष्यभराचा ताप समजला जातो, समाजातून आणि कुटुंबातून स्त्रीवर दबाव आणला जातो, एखाद्याच्या आयुष्यात 'यश', 'विवाह' आणि 'मुलाचा' जन्म या तीनच गोष्टी महत्त्वाच्या मानल्या जातात, मुलगी म्हणजे परक्याचे धन, मुलाने केलेले पिंडदान पूर्वजांची स्वर्गप्राप्ती, हुंडा पद्धत, ऐपत नसतानाही केलेला लग्नखर्च .... या सान्या गोष्टींमुळे स्त्रीला जगणेही अवघड होऊन बसते. या आणि अशा अनेक गोष्टी मग स्त्री भ्रूण हत्येसारख्या समाजविघातक कृत्यास जबाबदार ठरतात.

असेच जर चालू राहिले तर प्रत्येकाला खूपच विध्वंसक, विदारक अशा परिस्थितीला लवकरच सामोर जावं लागेल. गुजरात सीमेवर एकाच महिलेला आठ भावांबरोबर लग्न करण्याची वेळ आली, हरियानात नवरात्री पूजेसाठी कुमारीका 'शोधाव्या' लागल्या. आता थोक्याची घंटा वाजण्यास प्रारंभ झाला आहे. मुलींचे प्रमाण कमी होत गेले. तर लग्नासाठी मुली, वंशासाठी दिवे मिळणार नाहीत. वेश्याव्यवसाय, समलिंगी संबंध, मानसिक दुर्बल्य, सामाजिक असमतोल या सान्यांची नांदी समाज जीवन लवकरच नष्ट करून टाकेल.

स्त्री भ्रूण हत्या खूपच निर्घुणपणे केली जाते आणि ती करताना देवाचा मुखवटा चढविलेल्या त्या दानव डॉक्टराला त्या निरागस गर्भाची जरा देखील कीव येत नाही. गर्भधारणेचा २१-२२ व्या आठवड्यानंतर गर्भात स्त्री आहे हे कळताच त्या गर्भावतीच्या गर्भात लॅमिनशिया सोडून गर्भातील सगळे पाणी शोषून घेण्यात येते आणि नंतर वैद्यकीय हत्यारं, अवजारं वापरून त्या स्त्रीभ्रूणाचे तयार होत असलेले पाय, हात, मेंदू, कवटी बाहेर छिन्न विछिन्न स्वरूपात काढण्यात येते. या गोष्टी लिहिताना, वाचताना, ऐकतानाही अंगावर काटा/शहारे उभे राहतात, तर त्या अजून जगही न पाहिलेल्या स्त्री भ्रूणाची काय अवस्था होत असेल.

आई मला जन्मू दे कुशीत तुझ्या झोपण्यासाठी
बाबा मला जन्मू द्या अंगावरती खेळण्यासाठी
अभिमानाने तुमची मान उंचच उंच करण्यासाठी

शिक्षण घेऊन मोठ्ठ. होऊन स्वाभिमानाने जगण्यासाठी ....
हीच तर त्या स्त्री भ्रूणाची आर्त विनवणी असेल ना ....
आता वेळ आली आहे, हे सगळं थांबविण्याची.

हातामध्ये हस्त घ्या
कायद्याची साथ घ्या
स्त्री भ्रूण हत्या रोखण्याचा
मनापासून ध्यास घ्या
लेकीलाही जगू द्या
सुंदर जग बघू द्या
कन्येलाही आकाशात
उंच भरारी घेऊ द्या .....

हो कायद्याचा योग्य वापर या सान्यांना बऱ्याच प्रमाणात आळा घालू शकतो. महाराष्ट्रात गर्भलिंग निदानावर प्रतिबंध आणण्यासाठी १९८८ मध्ये कायदा केला. नंतर तोच केंद्रसरकारने १९९४ मध्ये देशभर लागू केला व २००३ च्या दुरुस्तीनंतर त्याला - गर्भधारणापूर्व व प्रसवपूर्व निदानतंत्र (लिंग निवडीस प्रतिबंध) कायदा - अशी मान्यता मिळाली. या कायद्यानुसार गर्भधारणेपूर्वी किंवा नंतर लिंगनिवडीस प्रतिबंध आहे. जनुकीय विकृती व गर्भातील इतर गुणसूत्र संबंधित दोष यांचे निदान करण्यासाठी अल्ट्रासाऊंड तंत्राचा वापर करण्यास परवानगी आहे. पण गर्भलिंग निदानावर नियंत्रण आहे. पण गर्भलिंग निदान या तंत्राचा दुरुपयोग टाळण्यासाठी स्त्रीपुरुष प्रमाण समतोल राहण्यासाठी या कायद्याची मदत होते. लिंग निवड करणाऱ्यास तीन वर्षे कारावास व रुपये १०,०००/- दंड, पुनरावृत्ती केल्यास ५ वर्षे कारावास व रुपये ५०,०००/- दंड, डॉक्टरांचा सहभाग असेल तर त्यांची नोंदणी रद्द इ. तरतुदी करण्यात आल्या आहेत. या कायद्याची योग्य अंमलबजावणी, सोनोग्राफी केंद्रावरील ट्रॅपर्स या गोष्टीही लाभदायक ठरतील.

तसेच आरोग्यविभाग, स्वयंसेवी संस्था यांच्या माध्यमातून समाज प्रबोधन करायला हवे. पथनटव, प्रसारमाध्यमं, पदयात्रा यामधून योग्य तो संदेश सामान्यांपर्यंत पोहोचवणे गरजेचे आहे. स्त्री-पुरुष समानता, स्त्री-आरक्षण, शिष्यवृत्ती या गोष्टीही स्वागतार्ह आहेत.

आता गरज आहे, समाजाला घडविण्याची, वाईट प्रवृत्तीला नष्ट करण्याची, समाजात नवी चेतना जागविण्याची .... याला साथ हवी आहे तुम्हा सर्वांची.

आम्हा न भीती दुर्जनांची । भीती आहे सज्जनांच्या निष्क्रीयतेची
असं म्हणण्याची वेळ कधीही न येवो अशी अपेक्षा करते. चला आपण
सारे मिळून स्त्री भ्रूणाची हत्या रोखू ....

व्यक्तिचित्र

मुन्ना

अमोल मदने, पी.जी.डिप्लोमा

नेहमी उशिरा येणारा पेपर आज जरा लवकरच आला. पेपर टाकणारा मुलगा बदलला होता. वन्य दिवसांनी पेपर आणि चहा एकत्र मिळाले. नंतर पेपर रोजच लवकर येऊ लागला. ऑफिसला जाण्यापूर्वी मी वाचू लागलो. हा मुलगा पेपर देण्यासाठी दरवाजापर्यंत येतच नव्हता. पेपरची गुंडाळी करून सायकलवरून उत्तरस्ताच अंगणात भिरकावत असे. जाताना त्याची पाठमोरी आकृती तेवढी दिसायची.

बरोबर महिन्याभराने बिल घेण्यासाठी तो आला. मी त्याला आत बोलावले. संकोचतच तो सोफ्यावर बसला. बहुतेक पहिल्यांदाच सोफ्यावर बसत असावा. त्याला गंमत वाटली. मी त्याला चहा दिला अन् विल्लू पैसे टेबलावर ठेवले. “सुट्टे नाहीत”, तो म्हणाला. “असू दे नंतर दे” मी म्हणालो “नाव काय तुझं ? शाकं जातोस की नाही ? घरी कोण-कोण असतं ? राहतो कुठे ?” मी चौकशी केली. मुन्ना नाव माझं, घरी आ आणि भाऊ आहेत, वडील नाहीत. मी दहावीत आहे.” ब्रोटक माहिती देऊन तो निघून गेला.

नंतर मी नेहमीच मुन्नाला चहा देऊ लागलो. तोही मोकळ्या मनाने बोलू लागला. बहुतेक त्याला सिमेंट पहायची सवय असावी अधून-मधून बोलताना तो सिनिमातले डायलॉग बदल करून बोलत असे. ‘जो मैं पढ़ता हूँ वो तो लिखता हूँ, और जो मैं पढ़ता नहीं वो तो मैं डेफिनेटली लिखता हूँ’ हा त्याचा आवडता डायलॉग असे.

आता माझी अन् त्याची चांगलीच गट्टी जमली होती. आता तो हक्काने चहा मागायचा”. क्या सच आज चाय नही पिलाओगे बहुत थक गया हूँ, जरा शक्कर जादा डालना और दूध भी.” अंभी तो आई द्यायचा. ‘खुद ही बनाते हो ? शादी नही क्या ? अच्छा है तुम्हारा, अकेले हो, इस शादी-वादी की झंझट में मैं पड़ो, रोज झगडा बहुत है, खर्च बढ़ता है’ असं तत्वज्ञान ही झाडायचा.

“तु पेपर वाचतोस की नाही ? मी विचारले “नाही वाचत” “का” ?

“त्याच-त्याच बातम्या असतात हो पेपरमध्ये त्यातल्या निम्म्यापेक्षा जास्त खोल्याच असतात. अंदर की बात आपल्याला माहितच नसते.” “कस काय ?” “आमच्या शेजारची एक बाईचं मनोरुग्ण होती. ती विरगळून गेली, अन् बिचारे सासू-सासरे अडकले. पेपरमध्ये बातमी आली”. सूनूस विष पाजून मारले. आणखी एक धान्य कोठाराला शॉर्ट सर्किटमुळे आग लागून दोनशे पोते गहू जळून खाक अशी दुसऱ्या दिवशी पेपरमध्ये बातमी आली. पण यातले सत्य वेगळेच असते. आपण बघतो ना रोज काय चालतय ते. त्याच्या निरीक्षण शक्तीच मला कौतुक वाटलं.

रोज सकाळी लवकर उठून पेपर टाकणे अन् दिवसभर शाळेत असा त्याचा दिनक्रम ठरलेला असे. एकदा अचानक त्याने मला शंभर रुपये मागितले. मी विचारले कशासाठी ‘हवेत’ ? आमच्या शाळेत संजू नावाचा एक मुलगा आहे, त्याला आई-वडील नाहीत. तो चुलत्याकडे राहतो. ते त्याचा छळ करतात. त्याला पैसे देत

नाहीत. त्याची परीक्षा फी भरायची आहे. मी आनंदाने शंभर रुपये दिले.

असेच दिवस जात राहिले. त्याचं दहावीच वर्ष संपलं. सुट्ट्या लागल्या. परत त्याने मला पाचशे रुपये मागितले. सुट्टीत त्याला मित्रांबरोबर फिरायला जायचे होते. मी पैसे दिले. आठवड्याभराने तो आला. काय काय धमाल केली ते सांगितलं. एकूण स्वारी खुशीत

दिसत होती. माझ्यासाठी त्यानं गिफ्ट आणलं होत, एक पुस्तक रंगीत कागदात गुंडाळून 'तुम्ही सतत वाचत बसलेले दिसता म्हणून तुमच्यासाठी आणलय आमच्या सरांनी सुचवलं म्हणून घेतलं. निवांत वाचा, आधी एक कप चहा द्या, जरा शक्कर जादा डालना और दूध भी. चहा पिऊन तो निघून गेला. मी पुस्तक हातात घेतलं. चाळून किंमत बघितली- आठशे रुपये. नंतर मुन्ना मला कधीच दिसला नाही.

माझी माय

तुझ्याशिवाय जगवत न्हाय जिंदगी तुझं देणं हाय
काय करावं कळत न्हाय
तूच कर न्याय हीच विनवणी हाय
तूच माझी माय, तूच माझी माय

नकळत चुकतो पाय
होऊन बसतो गोगलगाय
तूच माझी माय
आपलं म्हणत गेली राय
म्हणून आज इतवर हाय
सोडून जाण्याचा करू नको न्याय
तूच माझी माय, तूच माझी माय

लेकरांसाठी केल काय-काय
आजवर कळल न्हाय धरतो तुझे पाय
सोडून जाणं बरं न्हाय
जिण तुझ्यासाठी हाय
तूच माझी माय, तूच माझी माय

जिंदगीच्या वाटेवर पाय उचलत न्हाय

तुझ्या संगतीची गरज हाय

तुझ्यासाठी मागतो सर्व काय

तू माझ्या जीवनातली साय

देवाजवळ करतो विनंतीची राय

तूच माझी माय, तूच माझी माय

कु. नूतन बागल
बी.सी.ए. भाग २

माणचा शेतकरी

“उन्हामध्ये तळतो
मातीमध्ये मळतो
निसर्ग त्याला छळतो
अरे देवा बघतरी
पाण्यावाचून माणचा शेतकरी
कसा मरमर मरतो
पाण्यासाठी तडफडतो
पशुंसाठी राबतो
पर्यावरण वाचवतो
अरे देवा बघ माणचा शेतकरी पाण्यावाचुन मरतो”
देवाचा मान राखतो
रानामध्ये घाम गाळतो
हे सारं पोटासाठी करतो
अरे देवा बघ माणचा शेतकरी पाण्यावाचुन मरतो
काम करत जगतो
व्यापारी त्याला लुटतो
म्हणूनच देवा बळीराज्याचं राज्य येवू दे
माणची जनता सुखी होऊ दे
माणची जनता सुखी होऊ दे !

शुभांगी खाडेपाटील
बी.ए. भाग २

आत्मकथन

माझा एस.टी. प्रवास

कु.वैशाली देवकर, बी.ए.भाग-१

एस.टी.चे नाव जरी काढले तरी माझ्या अंगावर थंडीत जसे काटे उभे राहतात म्हणतात ना तसे काटे राहतात. म्हणजेच एस.टी. चे नावसुद्धा ध्यावेसे वाटत नाही.

लहान असताना म्हणजे पहिली ते ज्युनिअर पर्यंतचे शिक्षण माझे मलवडीतच झाले. मी राहणारा मलवडीतच. त्यावेळी मला वाटायचे शाळेतल्या परगावच्या मुली जेव्हा एस.टी.ने यायच्या. त्यांची खास गोष्ट म्हणजे त्यांचे दरोजचे डब्ये असायचे. त्यांचे डब्ये असल्यामुळे मला वाटायचे मीही परगावी राहत असते तर झाले असते. रोज डब्या तरी आणायला भेटला असता. तो डब्या छोट्या सुट्टीतच संपवून मोटी सुट्टी खेळायला देता आली असती. मी तो फक्त विचारच करू शकत होते. घरापासून शाळा दहा मिनिटांच्या अंतरावर असल्यामुळे वेळेत जाणे व घरी येणे असायचे कधी लवकर निघाले तर आई लगेच म्हणायची, “अगं, शाळा दहा पाऊलांवर आहे. एवढ्या लवकर जाऊन दंगामस्ती करते का काय ?”

मी माझ्या परगावच्या मैत्रिणींना म्हणायचे तुमचे जीवन किती छान आहे. रोज लवकर तयार केलेले डब्या घेऊन शाळेत यायचे आणि उशीरा घरी जायचे. तुम्हाला उशीर झाला तर एस.टी. लेट झाली म्हणून सांगता येते. आम्हाला थोडा वेळ थांबावे, गप्पा मारायच्या म्हटलं तरी घरी जाऊन काय सांगायचे हा मोठा प्रश्न तेव्हा मला त्या मैत्रिणी म्हणायच्या, “तुला काय बरा वाटतो एस.टी चा प्रवास आम्हाला नको वाटतो. पण नवे वेळी त्या काय बोलतात त्याकडे मी फारसे लक्ष दिले नाही.

बारावी नंतर मात्र १३वीला म्हणजेच सध्या शिकत असलेल्या F.Y.B.A. ला दहिवडीला जाण्याशिवाय पर्याय नव्हता. कारण मलवडीत फक्त १२वी पर्यंतच कॉलेज आहे.

दहिवडीला कॉलेजला जायचे म्हणून मी खूप आनंदात होते. एवढी आनंदात होते की माझ्या आनंदाने काही मर्यादाच राहिली नव्हती. सकाळचे उठायचे. फक्त स्वतःचे उरकायचे आणि एस.टी. ने कॉलेजला जायचे एवढेच स्वप्न माझ्या पुढे सतत दिसत होते.

पण प्रत्यक्षात ज्यावेळी मी कॉलेजला दहिवडीला यायला सुरुवात केली. त्यावेळी मला एका वाक्याची प्रचिती आली ते म्हणजे,

“मेल्याशिवाय स्वर्ग दिसत नाही.” तुम्ही म्हणाल हे वाक्य आठवण्याएवढे काय झाले. तर ते मलाच माहीत

माझी सुरुवातच....कधीही सात वाजायच्या अगोदर होत नसे पण आता साडे पाच वाजले नाही की उठूनच उभे राहवे लागते. हे आठवून की सातची एस.टी. पकडायची आहे. मलवडीहून तीन एस.टी.ला दहिवडीला लागतात.

पहिली एस.टी. म्हणजे वारुगड. वारुगड गेली तर मग श्रीपालवन ही दुसरी एस.टी. पण त्या एस.टी.त मी मलवडीतील एकही मुलगा किंवा मुलगी सीटवर बसलेली पाहिली नाही. कारण ती सर्व भरूनच आलेली

असते. आणि तिसरी म्हणजे गरडाचीवाडी ही आमची ठरलेली एस.टी. ह्याच एस.टी ने मी व माझ्या काही मैत्रिणी येतो. कारण ह्यामध्ये बसण्यापुरती तरी जागा असते. एस.टी.त बसायला जरी जागा भेटली तरी सुद्धा हाल असतात ते म्हणजे उभ्या राहणाऱ्या मुलांमुळे आणि खासकरून सीटच्या कडेला बसणाऱ्यांचे; तर काही बोलायलाच नको. आपण बेसावध असलो तर आपल्या चेहऱ्यावर कोटून व कधी वार होतील सांगता येत नाही. कारण प्रत्येक मुलांच्या पाठीवर सॅकही असतेच ती एका माणसाची जागा अडवते.

मलवडी ते दहिवडी यामध्ये तीन वस्त्या आहेत. ती ठीक-ठिकाणी थांबत-थांबत, मुले घेत-घेत एस.टी. जात असते. मुले म्हटले की गोंधळ, दंगा तर चालणारच पण कॉलेजची मुले, मुली एका एस.टीत म्हटल्यावर होणारा गोंधळ शब्दात मांडणे अगदी अशक्यच आहे.

मला आता माझ्या मैत्रिणींचे शब्द आठवायला लागलेत. एस.टी.चा प्रवास कसा असतो. एवढे हाल ते फक्त एक का दोन दिवसाचे, वर्षभर हे हाल सहन करावे लागतात. त्याचा मला आता अनुभव येतो. जसे सकाळी कॉलेजला येताना हाल असतात. त्यापेक्षाही अधिक जास्त घरी जाताना असतात. कॉलेज सुटल्या-सुटल्या पळत-पळत त्या एस.टी.स्टँडवर जाऊन उभे रहावे लागते. आमच्या मलवडीला जायला तर कधी वेळेवर एस.टी लागली असे झाले नाही. मी स्टँडवर गेले की पहिले पाहते की, गर्दी किती आहे. मला त्या गर्दीचे टेंशन येते. त्या स्टँडवर सर्वजण केविलवाणी त्या एस.टी.ची डोब्यात तेल घालून वाट पाहत असतात. माझे तर चित्तच धाऱ्यावर नसते. मी बोलत असते एकीकडे पण मन माझे मात्र त्या एस.टी.कडे. मला एक गोष्ट कळत नाही. विद्यार्थ्यांचा पास असतो म्हणून ती एस.टी.ने जातात पण ज्यांचा पास नाही अशी माणसेसुद्धा एस.टी ला गर्दी का बरे करीत असतील ?

मी एकदा एस.टी.ला थांबलेल्या लेडिजला विचारलं की, तुमचा पास नाही मग इथे कशाला गर्दी करता साईडला जीपा आहेत. त्यांनी का जात नाही ? त्यावेळी माझी मैत्रिण सोनाली मला गप्प बस म्हणाली. ती म्हणाली तुला काय करायचेय. मग मी ही गप्प बसले. कारण तिचे खरे होते. कारण काय करणार मी एकटी तरी सर्व व्यवस्था बदलू शकत नाही. स्टेशन मास्तरांना एस.टी. कधी लागणार म्हटलं तर म्हणतात. जेव्हा लागेल तेव्हा जावा. कधी-कधी तर लक्षच देत नाहीत. त्यातून जर एस.टी. लागली तर जशी सत्त्वपरीक्षा असते तशी मुलांची सीट पकडण्यासाठी सत्त्वपरीक्षा सुरु होते. मग त्यामध्ये कोण किती सफल होईल सांगता येत नाही. त्या गर्दीला मागे सारत, सारत त्या एस.टी.च्या दारापाशी गेले तरी पण त्या दारातून आत जाता येत नाही. कारण आपली जिवलग सखी त्या गर्दीतच अडकलेली असते. ती म्हणजे सॅक तिला सोडवता सोडवता दुसरीकडून काहीजण चढलेले असतात. अशा परिस्थितीतून चढावे लागते. घावेल त्याला पावेल त्याप्रमाणे एवढा कठीण संघर्ष करूनही काही वेळा फळ मिळत नाही. उभेच रहावे लागते.

उभे राहिले की कंडक्टरचे (म्हणतात ना सारखेच मागं धूपाटनं लागलय त्यातला प्रकार) सारखेच “मागे सरका, मधले पुढे सरकून घ्या.” मला प्रश्न पडतो मागे सरायला जागा असली तर सरकायचे की कसे, आपल्या पायावर उभे राहण्याइतपतसुद्धा जागा आमच्या वाटणीला येत नाही.

अशा या एस.टी.चा प्रवास संपला म्हणजेच मलवडी आल्यावर असे वाटते जसे एखाद्या कैद्याची तुरुंगातून सुटका झाली आणि त्याने सुटकेचा दीर्घ श्वास सोडला.

नव्या युगाच्या, नवीन म्हणी

- ◆ रिक्काम्या मॉनिटरला स्क्रीनसेव्हर फार
- ◆ आपलाच की-बोर्ड नि आपलाच माऊस
- ◆ व्हायरसच्या मनात ऑटोव्हायरस
- ◆ नावडतीचा पीसी स्लो
- ◆ हार्ड डिस्क सलामत तो सॉफ्टवेअर पचास
- ◆ लॅपटॉपचे बिन्हाड पाठीवर
- ◆ सीडीचा बाजार व्हायरसचा सुकाळ
- ◆ जुन्या प्रिंटरला खडखडाट फार
- ◆ गेम्स नकोत, पण व्हायरस आवरा
- ◆ जागा थोड्या, अर्ज फार
- ◆ वशिल्याच्या नोकरीला, मेरीट फार
- ◆ अभ्यास घटकाभर लाईट रात्रभर
- ◆ दैव देते आयकर नेते
- ◆ जगावे परि पैसे खाऊन मरावे
- ◆ एकमेका लाच देऊ अवघे श्रीमंत होऊ
- ◆ अतिशहाणा त्याचा पेपर रिकामा

संकलक : काळे संध्या श्रीरंग
बी.सी.ए. भाग १

चिंतनपर

अफाट प्रयत्नांचे विराट यश

अभिजित औताडे, बी.कॉम.भाग-२

आज पुन्हा सुरु झाली ती धावपळ, पळापळ आणि तीच एक नव्याने लगबग आपल्या कॉलेज ऑडिमिशनचा पुन्हा तेच चेहेरे, त्याच व्यक्ती अन तीच माती त्याच जुन्या आठवणी आणि त्याच त्या मैफिली. जूनचे ते दिवस खरच किती मजेचे आणि गंमतदार असतात तेवढेच भावूक करणारे आणि भानावर आणणारे.

या दिवसात कोणाचे काय ? तर कोणाचे काय ? कोणाला आपल्या नव्या मित्रांना भेटण्याची उत्सुकता तर कोण तरसतो त्या विलक्षण क्षणांसाठी जे त्याच्या जीवनात अविस्मरणीय ठरतात. आणि कायम आठवणी राहतात. त्यासाठी ही मंडळी आपले सर्वस्वच अर्पण करते पण तो आनंदी क्षण मिळवतेच.

खरचं किती मोठं मन आणि उदात्त अंतःकरण असतं या लोकांचं जी स्वतःला सिद्ध करण्याचा मोका शोधतात. यासाठी वाटेल ते कष्ट घेतात पण ध्येयापर्यंत पोहोचतात. मग ही मंडळी खेळात मोठी तरबेज असं की, आपल्या अंगभूत कलागुणांत निपुण असो किंवा मोठा वक्ता बनण्याची जिद्द असो की, कॉलेजात प्रवेश येऊन सी.आर. बनण्याची हुमक असो. आपला आविष्कार दाखवून राज्य पातळीपर्यंत भरारी घेण्याचे ध्ये किंवा स्पर्धा जिंकून गोल्ड मिडल मिळवण्याचे स्वप्न असो.

पण खरच नुसत्या अफाट जिद्दीच्या बळावर मिळवता येत का हे सगळं ? होय ! जस म्हणतात ना. “जिद्द, चिकाटी आणि कठोर परिश्रम हा ध्येयपूर्तीचा राजमार्ग आहे.” नेमक तसच होत. नाटक, अभिनय किंवा कला अन् कलाकार हे आजपर्यंत फक्त दुरूनच पाहिले होते. पण विचार केला की आपणही या वर्षा अनुभवायचं हे प्रत्यक्ष जीवन अन् समजल की म्हणतात की “कला जणण्यासाठी कलाकारांचं कलाप्रेमी मन असाव लागत” ते काही खोट नाही. आणि जिद्द धरली मनाने व पुन्हा वळल माझं तन् मन् धन आणि अंतःकरण या क्षेत्राकडे आणि सुरु झाली तीच लेखणी या नाट्यमय जीवनाची आणि उतरु लागले ते विहंगम नाट्य उमटू लागले. विलक्षण शब्द हे पानापानात.

खर पाहता यश हे कोणाचेही असो. या यशात त्याच्या चिकाटीची जी कसोटी होते ती अनुभवताना पाहण्यास मिळाला तो विलक्षण आनंद की, ज्यामध्ये घामाच्या प्रत्येक थेंबाचे सोने झाल्याचा आभास ओसंडून वाहत होता. पुन्हा तीच तयारी नविन लघुनाटिका. तीच मूकनाटिका, समूहगीत आणि तेच वाद्यवृंद. नवव्या पात्रांना सर्व काही समजावताना जुन्या लोकांची जी दयनीय अवस्था व्हायची. ती सांगत होती की, किती कठीण असतो हा अभिनय वटवणं आणि आपले भाव समाजाला दाखवून पटवणं.

ही तयारी होती ती यावर्षाच्या ‘युवा महोत्सवाची’ जो देऊर येथे संपन्न झाला आणि पुन्हा याच कलाकारांनी आपली विजयाची ज्योत तेवत ठेवत यशाची शिखरे जिंकली आणि कॉलेजच्या शिरपेचात एक मानाचा तुरा खोवला.

तस पाहता या यशासाठीच सर्वांचं श्रेय काही कमी नव्हतं. अगदी आपल्या लघुनाटिकेत राजाची भूमिका बजावणारा लक्षवेधी कलाकार गणेश सकट हा आपली बहुंगी छटा प्रेक्षकांवर उमटवत होता. त्याचा

साथीदार हुशार आणि चलाख प्रधानजी सत्यवान करे खरेच आजच्या या कलियुगात सत्याची बाजू मांडताना जीवाचा आकांत करत होता. तर राजाची लाडकी राणी ही भूमिका करताना अश्विनी कदम ही सुद्धा तितकीच हट्टी आणि प्रेमळ वाटत होती. भ्रष्ट पाणी मंत्र्याच्या पात्रातील सचिन अवघडे हा घोटाळ्यात पटाईत निघाला तर त्याचा सह साथीदार टेंकरवाला म्हणजे निलेश कोळी हा खरंच अण्णा चिंबोरी झाला. पण खरेतर गावाकडची गंगुबाई पल्लवी खरात ही जणू टुमक्यातच चालत, बोलत आणि वागतही होती.

तस पाहता आमचे मूकनाट्याचे कलाकार म्हणजे अश्विनी, पल्लवी आणि शितल लोंढे त्याचबरोबर सचिन, अमृत बोरटे किंवा मी स्वतः असेल आम्ही सर्वचजण आपल्या भावना, समाजाची अपेक्षा आणि सध्या: परिस्थितीची ज्वलंत समस्या असणारा प्रश्न म्हणजे 'स्त्रीभ्रूणहत्या' हे थांबवा असे सांगण्यासाठी तोंडातून एक शब्द ही न काढता या गोष्टी पटवून देण्यासाठी वेगळ्याच कलेचा आविष्कार घडवत होतो.

त्याचप्रमाणे समुहगीत विशाल जाधव, सत्यवान सचिन तसेच प्रियांका जगदाळे, अमित माने आणि सुप्रिया काटकर त्याचबरोबर त्याचे साथीदार तबला वादक विनय माने आणि ढोलकीपटू नवनाथ बनसोडे यांनी प्रयत्नांची शिकस्त करून प्रेक्षकांना एका जागेवर स्थिर केले. अन नाद घुमू लागला 'गड जेजुरीचा राजा देव मल्हारी आहे गं माझा.'

पण खरा अभिमान वाटला तो यश गोष्टीच्या की नवख्या प्रकारानेच दिले यश ते म्हणजे 'वाद्यवृंद' असं वाटलं

सुर निघता वाद्यवृंदाचे
स्थिरावतो पाण्यातील मासा
कशी काय जादू घडते
ताल मिळतो मनास असा.

विहंगमय वातावरणात पारंपरिकच वाद्यांचा घननाद आणि चैतन्यमय वातावरणात सूर घुमू लागले. अन पाहणाऱ्याच्या अंगात आणि रोमरोमात ताल धरू लागले. सुन्न झालेली मने प्रसन्न करू लागले. अन नकळतच स्तब्ध शरीर ठेका धरू लागले. आपण त्या वाद्यांच्या तालावर नाचतोय हे पाहणाऱ्यालाही कळले नाही. ही जादू केली या कलाकारांनी आणि आपली छाप उमटवली ती देऊरच्या तसेच इचलकरंजीच्या मध्यवर्ती युवा महोत्सवाच्या रंगमंचावर यात आपला चमत्कार दाखवला तो हर्मोनियम वादक विशाल जाधव, हलगीवर थाप दिली ती गणेश सकटने तबल्याला ताल दिला विनय माने याने. ढोलकीच्या तालावर नाचवले तो नवनाथ बनसोडे झांज व तुंतुने वाजवले सत्यवानने अन गजी ढोल निणादवला तो आनंद दडस यांनी; तर ताशाचा आवाज काढला तो रवींद्र जाधव याने आणि सर्वच कला

प्रकारांना साथ देणारे मार्गदर्शन करणारे आमचे मित्र परशुराम माने, प्रमोद माने आणि पुष्कराज खरात हे देखील या कलाकारांच्या आनंदात तनाने अन मनाने या तालासुरात रममाण झाले होते.

या सर्व वाटचालीस मोलाचे सहकार्य लाभले ते आमचे मार्गदर्शक. दिशादर्शक सल्लागार अन दोनच शब्दात संपूर्ण वातावरण गार करणारे सांस्कृतिक विभागप्रमुख मा.प्रा.ए.एस.दडस सर यांची. सरांनी आम्हाला मार्गदर्शन केलेच पण आमच्यातील एका व्यक्तिमत्त्वाला जागा देऊन ते समाजात मांडण्याची अनमोल संधी त्यांनी आपल्या कार्यातून आणि काही गोड कटू शब्दातून करून दिली. कॉलेजात एक आदर्श आणि कडक, शिस्तप्रिय असणारा एखादा शिक्षक आपल्या कॉलेज वाहेरील जीवनात विद्यार्थ्यात इतका मिळून मिसळून जातो की, रागीट मास्तर अन भयभीत पोरं. असा समजच कुठे दूर पळून जातो. मग वाटत की खरच शिक्षकही आपल्या भावना जाणतात. ही गोष्ट त्याच्या सान्निध्यातून प्रकर्षाने जाणवली. खरेतर मोठ्यांचे कटू शब्द आपल्याला उज्ज्वल भवितव्याचे अमृत पाजत असतात हे सत्य मी माझ्या संपूर्ण आयुष्यात सरांकडूनच शिकलो.

महत्वाच्या ठिकाणी चुका सांगून सुधारणा घडवणाऱ्या प्रा.काळे मॅडम असोत किंवा ग्रंथालयातून वेळेत वेळ काढून मोलाचे मार्गदर्शन करणाऱ्या शिंदे मॅडम असोत तसेच मराठी विभागाच्या नरुटे मॅडम यांनीही मोठे सहकार्य केले. त्याचप्रमाणे आमचे आदरणीय प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे साहेब यांच्याही सहकार्याने आणि सहानुभूतीने, योग्य सल्ल्यानेच हे यश साधता आले.

त्या कलाकारांना यावर्षी एक दुसरी संधी चालून आली आपला आविष्कार दाखवण्याची ती म्हणजे नुकताच पार पडलेला 'पुसेगाव युवा महोत्सव' यातही सहभागी होत आम्ही सर्वांनी अतिशय उल्लेखनीय कामगिरी करत लोकनृत्य आणि समूहगीत अशा दोन्ही प्रकारात प्रत्येकी द्वितीय/तृतीय क्रमांक पटकावले. त्याचबरोबर या युवा महोत्सवात एक मोठी गोष्ट घडली ती म्हणजे काही नवखी मंडळी व नवीन कलाकार आम्हास या कार्यक्रमांसाठी एन्.एस.एस मधून मिळाले की, ज्यांनी जागर मांडला आपल्या या अभिनयातून 'समाज जनजागृतीचा' खरच हे नवे चेहरे पण आपला जीव ओतून काम करताना यशाला आपल्या जवळ ओढण्यासाठी प्रयत्नांची शिकस्त करताना दिसले. त्याचबरोबर असे अनेक कलाकार आपल्या माहितीतून आणि अनुभवातून निर्माण करण्याचा वारसा चालू ठेवत. यशाचा वसा उचलून आपल्या मार्गदर्शकांचा, सिनियरांचा तसेच सल्लागारांचा आत्मविश्वास या लोकांनी सार्थक ठरवला.

संशोधन

माण तालुक्यातील दुष्काळी स्थितीचा अभ्यास व उपाययोजना

अक्षय काळे व अभय पवार, बी.कॉम.भाग-२

१. प्रास्ताविक :

पश्चिम महाराष्ट्रातील सातारा जिल्हा. त्याला ऐतिहासिक, सांस्कृतिक व आर्थिक महत्त्व लाभलेले आ. महाराष्ट्रातील सर्वात जास्त पाऊस पडणारे ठिकाणी महाबळेश्वर, कोयनानगर, पाटण हे याच जिल्ह्या आहे. याउलट सातारा जिल्ह्याच्या पूर्वेला माण तालुका पर्जन्य छायेचा तालुका म्हणून ओळखला जातो. माण तालुक्यात सरासरी ५०० मि.मी. पाऊसाचे प्रमाण आहे. पण गेल्या दोन वर्षांपासून सरासरी पावसाच्या ५० टक्के पेक्षाही कमी पर्जन्याचे प्रमाण आहे. प्रस्तुत अभ्यासात माण तालुक्यातील दुष्काळाचा आढावा घेतला आहे व त्यावर उपाय योजना सचविल्या आहेत.

२. अभ्यासाचे उद्देश :

- १) माण तालुक्यातील सद्य स्थितीचा व परिणामाचा अभ्यास करणे.
- २) दुष्काळाच्या कारणांचा शोध घेणे.
- ३) दुष्काळाचे दुष्परिणाम कमी करण्यासाठी उपाय योजना सुचवणे.

३. माहिती मिळविण्याच्या पद्धती :

अभ्यासासाठी पुढील पद्धतीचा वापर करण्यात आला

- अ) प्राथमिक माहिती : अभ्यास क्षेत्रास प्रत्यक्ष भेट, मुलाखत, प्रश्नावली याद्वारे प्रत्यक्ष माहिती मिळवण्यात आली.
- ब) दुय्यम माहिती : महाविद्यालयातील ग्रंथालयातील पुस्तके, वर्तमानपत्रे, माण तहसिल कार्यालय, माण पंचायत समिती कार्यालय इत्यादी कडील विविध दस्तऐवजांच्या अभ्यासातून दुय्यम माहिती मिळवण्यात आली.

४. अभ्यासाचे महत्त्व :

दुष्काळाच्या झळा ह्या ग्लोबल झाल्या आहेत. जगात सर्वच खंडामधील अनेक देश दुष्काळाने ग्रस्तलेले आहेत. भारतामध्ये १६ टक्के क्षेत्र दुष्काळ प्रवण क्षेत्र आहे. त्यामध्ये महाराष्ट्रामधील सन २०१२-१३ मध्ये महाराष्ट्र शासनाने १२३ तालुके दुष्काळी म्हणून जाहीर केले आहेत. त्यामध्ये माण तालुक्याचाही समावेश आहे. यावरून ही समस्या किती भयानक आहे; हे लक्षात येते. या समस्यांची भिषणता लक्षात घेऊन हा विषय निवडला आहे. यामध्ये अभ्यासाचे महत्त्व फक्त माण तालुक्यापुरते नसून दुष्काळाच्या

झळा पोहचवणाऱ्या सर्वच भागांना होईल. त्याचबरोबर शासन स्तरावर योजना तयार करताना व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनाही उपयुक्त होईल.

५. अभ्यासासाठी नमुना पद्धत :

माण तालुक्यामध्ये १०४ गावांचा समावेश होतो. आम्ही अभ्यासासाठी वाघमोडेवाडी, पिंपळी, वडगाव, राजेवाडी, दहिवडी, गोंदवले, माडी, बिदाल, आंधळी, तडवळे, किरकसाल, नरवणे, डांबेवाडी, मोही, वावरहिरे, दानवलेवाडी, पिंगळजाई, तुपेवाडी इत्यादी एकूण २० गावांची निवड करण्यात आली आहे. गावाच्या निवडीसाठी स्तरीत यादृच्छिक नमुना पद्धत वापरण्यात आली आहे.

६. अभ्यासाची मर्यादा :

१) माण तालुक्याचा भौगोलिक विस्तार १,५४,२६० चौ.कि.मी. आहे व एकूण १०४ गावे आहेत त्यामुळे प्रत्येक गावाला भेट देणे शक्य नसल्याने फक्त २० गावांची निवड करण्यात आली आहे.

२) अभ्यासाचा विषय माण तालुक्यापुरता मर्यादित आहे.

७. दुष्काळ संकल्पना :

दुष्काळाची निश्चित अशी व्याख्या करणे अवघड आहे. पण पुढील काही व्याख्यांचा अभ्यास केल्यास दुष्काळ संकल्पना समजण्यास मदत होईल.

मराठी शब्दकोश खंड ७

“दुष्काळ म्हणजे एकूण अन्नधान्याच्या प्रदीर्घ तीव्रता व तुटवड्यामुळे उद्भवणारी परिस्थिती त्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर उपासमार बहुसंख्य लोकांची कृशता व शिणता आणि लोकसंख्येच्या मृत्यूच्या प्रमाणात वृद्धी होते.”

थोडक्यात दुष्काळ म्हणजे पावसाच्या अभावामुळे अन्नधान्याचे, पाण्याचे व चान्याची मोठ्या प्रमाणात टंचाई निर्माण होते.

८. माण तालुक्यातील दुष्काळातील सद्यःपरिस्थिती/निरीक्षणे : सातारा जिल्ह्याच्या पूर्वेला माण नदी आहे. ती नदी ज्या भागातून

वाहते त्याला माणदेश या नावाने ओळखले जाते. माण गावाचे नाव प्रत्यक्षात नसून ते नदीचे नाव असून माण हा प्रदेश आहे. हा तालुका आक्षांश १७.४१ उ. व ७४.३३ पू. रेखांशावर वसलेला आहे. यामध्ये एकूण १०४ गावे असून तालुक्याचे क्षेत्रफळ १,५४,२६० आहे. या तालुक्याची लोकसंख्या १,९९,५९८ एवढी आहे. पाणी पुरवठ्याचे साधन म्हणून लोकांना नदी, ओढे, विहिरी यावर अवलंबून राहावे लागते. पण गेल्या तीन वर्षांमध्ये पावसाचे प्रमाण घटत गेल्याने शेतीसाठी पाणी नाहीच. पण पिण्याच्या पाण्याची सुद्धा दुर्भिक्षता निर्माण झाल्याची दिसते. पूर्णपणे दुष्काळाची परिस्थिती निर्माण झाली आहे. त्यामुळे याचा परिणाम पुढील प्रमाणे दिसून येतो.

सद्यःपरिस्थिती :

१. घटते पावसाचे प्रमाण :

माण तालुक्यात सरासरी ५०० मि.मी. एवढा कमी पाऊस पडतो. पण २०१०-११, २०११-१२, २०१२-१३ मध्ये हेच प्रमाण घटल्याचे दिसून येते.

सन	पावसाचे प्रमाण
२०१०-११	७६६ मि.मी.
२०११-१२	२५६.६ मि.मी.
२०१२-१३	२३५.२ मि.मी.

स्त्रोत - पर्जन्ये नोंद विभाग, तहसिल कार्यालय, दहिवडी.

वरील आकडेवारीवरून माण तालुक्यामध्ये पावसाचे प्रमाण कशाप्रकारे कमी होत गेले आहे हे सिध्द होते.

२. अपूर्ण योजना :

माण तालुक्यातला महाराष्ट्र शासनाकडून जिहे कआपूर प्रकल्पास १९९७ साली मान्यता मिळाली. सुरुवातीची किंमत २६९.०७ कोटी होती. पण हा प्रकल्प खडल्याने त्याची सध्याची किंमत ९८०.०७ कोटी इतकी झाली आहे. त्याचप्रमाणे उरमोडी प्रकल्पाही खडला आहे.

प्रकल्प नाव	प्रकल्प मान्यता	सुरुवातीची किंमत (कोटी)	आताची किंमत (कोटी)	वाढ (कोटी)
जिहे कटापूर	११.२.९७	२६९.०७	९८०.०७	७११
उरमोडी	६.१०.९३	२१२	१४१७	१२०५

स्त्रोत - सिंचन श्वेतपत्रिका, महाराष्ट्र शासन, नोव्हें. २०१२

सदर प्रकल्प खडल्याने माण तालुक्याला दुष्काळाचे चटके जास्त बसत आहेत.

३. भूपृष्ठीय जलसाठ्यात घट :

माण तालुक्यामध्ये एकूण २१२ पाझर तलाव, ८५ ग्राम तलाव, ५२ कोल्हापुरी पद्धतीचे बंधारे, २२ साठवणूक बंधारे आहेत. पण सध्या फक्त एका तलावामध्ये (राजेवाडी) याठिकाणी पाणी उपलब्ध आहे. इतर ठिकाणी थोडेसध्या पाणी नाही.

४. जनावरांच्या छावण्या :

माण तालुक्यामध्ये जनावरांच्या चाऱ्याचा प्रश्न अतिशय बिकट निर्माण झालेला आहे. महाराष्ट्र शासनाने याची नोंद घेतली असून सध्या माण तालुक्यात ५३ छावण्या सुरू झाल्या आहेत. त्यामध्ये एकूण ३९,८४५ जनावरे असून त्यासाठी ४२ कोटी ५८ लाख इतका खर्च मंजूर केला आहे. यावरून असे निदर्शनास येते की, १०,०६८ रुपये प्रति जनावरामागे खर्च येतो.

५. अन्नधान्य व भाजीपाला यांच्या किंमतीमध्ये वाढ

अन्नधान्याच्या कमी उत्पादनामुळे ज्वारी, बाजरी, गहू यांच्या किंमती गेल्या वर्षाच्या तुलनेत वाढ झालेली आहे. भाजीपाल्याच्या किंमतीमध्येसुद्धा वाढ झालेली पुढील आकडेवारीवरून दिसून येते.

धान्य	२०१०	२०११	२०१२
ज्वारी	१७००	१९००	२२००
गहू	१९००	२२००	२४००

स्त्रोत - कृषी उत्पन्न बाजार समिती, दहिवडी.

माण तालुक्यामध्ये पिण्याच्या पाण्याचे भयानक संकट निर्माण झाले आहे. शासनाच्या बतीने सरकारी १२ टँकर व खाजगी ६० टँकरद्वारे संपूर्ण माण तालुक्याला ७२ टँकरद्वारे पाणी पुरवठा केला जातो. यासाठी महाराष्ट्र शासनाने ८.५० कोटी रु. तरतूद करण्यात आली आहे.

७. माण तालुक्यातील दुष्काळाची कारणे :

अ) नैसर्गिक कारणे :

भूपृष्ठरचना : माण तालुक्याचा एकूण विस्तार १,५४,२६० चौ.कि. आहे. नैऋत्येकडून येणारे वाष्पयुक्त हवा महाबळेश्वर मधील उंच डोंगर कड्यामुळे अडवली जाते. त्यामुळे ईशान्येकडून येणारी हवा ही वाष्प नसलेली हवा माण तालुक्याकडे येते. त्यामुळे माण तालुका केवळ पर्जन्य छाया राहतो. वर्षाकाठी ५०० मि.मी पाऊस पडतो.

हवामान : माण तालुक्याचे तापमान १५ अं.से. ते ४५ अं.से. एवढे असते. प्रखर सूर्यप्रकाशयुक्त आणि खेळती हवा आहे. त्यामुळे बाष्पीभवन मोठ्या प्रमाणावर होते.

ब) मानवनिर्मित कारणे :

वृक्षतोड : शेतीसाठी शहरीकरण, रस्ते, औद्योगिक कारणांमुळे वृक्षतोड झालेली दिसून येते. त्यामुळे पावसाचे प्रमाण कमी होते.

पाण्याच्या व्यवस्थापनाचा अभाव : माण तालुक्यामध्ये क्षेत्रफळाचा विचार करता भूपृष्ठ जलसाठवण्यासाठी पुरेसे पाणी उपलब्ध नाहीत. त्याचबरोबर पावसाचे पडणारे पाणी भ्रम प्रमाणात वाया जाते. त्याचा व्यवस्थित साठा केला तर तंचाईच्या काळात उपयोगी पडले असते. पण या पाण्याचा अपुऱ्या व्यवस्थापनामुळे दुष्काळाचे दुष्परिणाम जास्त दिसतात.

प्रदूषण : औद्योगिक कारणांमुळे हवा, पाणी यांचे मोठे प्रमाणावर प्रदूषण होते आहे. त्याचा परिणाम म्हणून पावसाचे प्रमाण कमी होते.

८. निष्कर्ष :

वरील सद्यःस्थितीच्या आधारे खालील निष्कर्ष निघाले.

१. गेल्या काही वर्षांमध्ये पावसाचे प्रमाण घटत असल्याचे दिसून आले.
२. माण तालुक्यातील दुष्काळ हटवण्यासाठी योजना आखल्या पण त्या वेळेत पूर्ण न झाल्याने ५ ते ७ पटीने खर्च वाढल्याने दिसून आले.
३. पावसाच्या प्रमाणात घट झाल्याने भूपृष्ठावरील जलसाठ संपल्याचे दिसून आले.
४. महाराष्ट्र शासनाने जनावरांना चारा देण्यासाठी पुरेशा प्रमाणात छावण्या दिसून आल्या पण त्यामुळे लोकांना स्थलांतरीत व्हावे लागले. त्याचबरोबर छावणीमध्ये मुक्कामी राहावे लागले त्यामुळे शाळा, महाविद्यालयातील मुलांचे प्रमाण कमी दिसून आले.
५. माण तालुक्यामध्ये पिण्याच्या पाण्यासाठी शासनाने ७२ टँकरद्वारे पाणी पुरवठा केला आहे. परंतु तो अपुरा असल्याचे दिसून आले.

९. उपाययोजना :

१. नदीजोड प्रकल्प :

माण तालुक्यामध्ये माण नदी आहे. जून ते ऑक्टोबर मध्ये सातारा जिल्ह्यातील कृष्णा, कोयना खोऱ्यामध्ये भरपूर पाऊस पडतो अशा वेळी या दिवसात धरणामधून पाणी सोडले जाते.

अशावेळी या नदीतील पाणी जर कॅनॉलद्वारे माण नदीत सोडले तर पूर्ण माण तालुक्याला त्याचा फायदा होईल.

२. सायफन प्रकल्प :

सायफन प्रकल्प म्हणजे कोणत्याही ऊर्जेचा वापर न करता पाणी नैसर्गिक उताराचा वापर करून खालच्या दिशेने आणले जाते. सातारा जिल्ह्यातील वाई जवळील धोम धरणाच्या उजव्या कालव्याची समुद्र सपाटीपासून उंची ३००० फुट असून माण तालुक्यातील शिखर शिंगणापूरची उंची २५०० फुट इतकी आहे. त्यामुळे धोम धरणातील पाणी सायफन पद्धतीने शिखर शिंगणापूर येथे आणून माण तालुक्यातील शेतीला देणे शक्य आहे.

३. वरुण यंत्रणा :

आय.आय.टी. पवई येथे शास्त्रज्ञ डॉ. राजा मराठे यांनी वरुण यंत्र ही संकल्पना मांडली आहे. यासाठी २५ ते ३० किलो मोठे मीठ, २५ ते ३० किलो चिकाच्या झाडाच्या फांद्या, २ ते ३ क्विंटल वाळलेले लाकूड इत्यादी एकत्र करून जेव्हा आकाशामध्ये काळे ढग आले असतील आणि वारा शांत असेल तेव्हा त्याची होळी करावी त्यातून निर्माण झालेल्या धुराद्वारे क्षार ढगापर्यंत पोहचतात आणि त्यामुळे पाऊस पडतो. हा प्रयोग पुसेगावमध्ये यशस्वी झाला आहे. या प्रयोगासाठी ८०० ते ९०० रुपये खर्च येतो.

४. पावसाचे छतावरील पाणी साठवणे :

पावसाचे छतावर पडणारे पाणी एकत्रित करून ते एका पाईपद्वारे जमिनीच्या आतमध्ये बांधलेल्या आटीत सोडावे. या पाण्याचा वापर पिण्यासाठी तसेच अन्य कारणासाठी होतो.

५. सलग सम पातळीवर चर :

डोंगर उतारावर समान पातळीवर चरा काढाव्यात त्यामुळे डोंगर उतारावरून वेगाने येणारे पाणी अडवले जाईल व जमिनीमध्ये मुले त्याबरोबर मृदेचे संधारण होईल.

६. नदी ओढ्यांवर बंधारे :

भूगर्भतंत्र तज्ञ सुरेश खानापूरकर यांनी सुचवल्याप्रमाणे उगमापासून संगमापर्यंत १२ मी. रुंद व ८ मी. खोल नद्यानाले त्यावर ३०० ते ४०० मी अंतरावर ओढ्यांवर सिमेंट पद्धतीचे बंधारे बांधावेत, त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात पाणी अडवले जाईल व ते पाणी जमिनीमध्ये झिरपले जाईल.

७. वृक्ष लागवड :

दुष्काळ दूर करण्याचा अत्यंत महत्वाचा उपाय म्हणजे वृक्ष लागवड करणे होय. डोंगर उतारावर मोकळ्या जागेमध्ये वृक्ष लागवड करावी यामुळे पावसाचे प्रमाण वाढेल.

८. शेततळी बांधणे :

शेतकऱ्याने स्वतःच्या शेतामध्ये एखादा मोठा खड्डा काढून पावसाचे पाणी साठवणे यालाच शेततळी असे म्हणतात. या पाण्याचा वापर पाणी टंचाईच्या वेळेस शेतीसाठी करावा.

९. ठिबक सिंचनाचा वापर :

शेतीस पाटाचे पाणी दिल्यास जास्त पाणी लागते त्याचबरोबर तण ही वाढते आणि बाष्पीभवनही कमी होते. पाण्याचा वापर कमी होतो.

१०. वृक्ष दत्तक योजना :

गावातील प्रत्येक कुटुंबाने एखादे रोप दत्तक घ्यावे व ते वाढविण्याची जबाबदारी एखाद्या दत्तक पाल्याप्रमाणे पूर्ण करावी. यामुळे वृक्षाची संख्या निश्चितपणे वाढेल.

११. विहिरीचे पुनर्भरण :

विहिरीच्या शेजारी ३ X ३ X ३ खड्डे काढावेत ज्यामध्ये पावसाचे पाणी साठेल व झिरपून पुन्हा विहिरीमध्ये जाईल.

१२. जनजागृती :

लोकांना पाण्याचे महत्त्व पटवून देणे आवश्यक आहे. त्यासाठी पाण्याच्या वापराबद्दल स्थानिक स्तरावर पथनाट्य, प्रदर्शने, चर्चा सत्रे, निबंध, वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन करणे.

१३. दूषित पाण्यावर प्रक्रिया करणे :

खराब पाण्यावर प्रक्रिया करून पुन्हा ते शेतीसाठी वापरण्यात यावे.

१४. कमी पाण्यावर येणाऱ्या पिकांची व वृक्षाची लागवड :

कमी पाण्यावर येणारी पिके दुष्काळी भागामध्ये लागवड करणे गरजेचे आहे. त्यामध्ये कोरपड, अश्वगंधा, सिताफळ, बोर, आवळा इत्यादी प्रकारच्या उपयुक्त झाडांची लागवड करावी. त्याचबरोबर संशोधकांनी कमी पाण्यावर जगणारी पिकांची जात विकसित करावी.

१५. मोफत सामुदायिक श्रमदान :

गावातील लोकांनी एकत्र येऊन श्रमदान करणे आवश्यक आहे. या श्रमदानाद्वारे बंधारे बांधणे व कोल्हापुरी पद्धतीचे

साखळी बंधारे बांधणे, वृक्षारोपण अशी कामे करणे आवश्यक आहे. यामुळे भरीव असे काम होण्यास मदत होईल. उदा. अण्णा हजारे यांनी राळेगण मधील केलेले काम.

संदर्भ :

१. मराठी शब्दकोश खंड ७
२. डॉ. राजा मराठे सहाद्री वाहिनीवरील मुलाखत २३ ऑगस्ट २०१२
३. तहसिल कार्यालय दहिवडी विविध दस्तऐवज
४. पंचायत समिती दहिवडी मधील दस्तऐवज
५. महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना माहिती पुस्तिका

६. ग्रामपंचायत कार्यालय दहिवडी
७. वर्तनपत्र व्हिजन वार्ता
८. बळीराजा मासिक डिसें. २०१२
९. राज्यातील सिंचनाची प्रगती व भविष्यातील वाटचाल खंड - २, महाराष्ट्र शासन.

१०. सुरेश खानापूरकर - भूगर्भतज्ञ
११. संकेत स्थळे :

www.google.com

www.wikipedia.com

www.censusindia.gov.in

रूप तुझं

रूप आहे तुझं चंद्रावानी गोड,
मला फक्त तुझ्या प्रेमाची ओढ ।
प्रेम करतो तुझ्यावर नाही बोलत खोटं,
तुझ्यासाठी हृदय माझं आहे खूप मोठं ।
हृदयात तुला सामावण्यासाठी पाहातोय तुझं रूप,
फक्त तुला पाहण्यासाठी, वेडा होतोय खूप ।
कसं सांगू तुझ्यासाठी रोज मी झुतोय,
तू दिसली नाहीस तर प्रत्येक क्षण मरतोय ।
असं वाटतं मरता-मरता पाहिन तुझ्या डोळ्यात,
तुझं न माझं प्रेम फुलू दे गुलाबाच्या कळ्यात ।
सांग प्रिये प्रेम माझं खरं तू मानशील का,
मनातील भाव डोळ्यांनी मला सांगशील का ।
प्रेम माझं नाही केवळ तर मुर्ख मला म्हणशील का,
माझ्या चितेवर कफन तुझं आणशील का ।
सांग प्रिये प्रेम माझं खरं तू मानशील का,
मनातील भाव डोळ्यांनी मला सांगशील का ।

अर्जिंक्य यादव
एम.एस्सी. भाग १

कोणी गेलं म्हणून.....

“कोणी गेलं म्हणून आपण
आयुष्य थांबवून ठेवायचं नसतं
जगायचा असतो प्रत्येक क्षण
उगाचच श्वासांना लांबवून ठेवायचं नसतं
आठवणीच्या वाटावरून
आपल्या स्वप्नापर्यंत पोहचायचं असतं.
आभाळापर्यंत पोहचता येत नसतं कधी
त्याला खाली खेचायचं असतं.
कसंही असलं आयुष्य आपलं
आयुष्य थांबवून ठेवायचं नसतं.
दिवस तुझा नसेलही, रात्र तुझीच असेल
त्या रात्रीला नवं स्वप्न मागायचं असतं
तुझ्याच वेड्या श्वासांकडे
थोडं जगणं मागायचं असतं”
कोणी गेलं म्हणून आपण
आयुष्य थांबवून ठेवायचं नसतं.

कु. स्वाती यादव
बी.ए. भाग १

परीक्षण

अतिक्रमण : एक चिकित्सक अभ्यास

संतोष खाडे, बी.ए.भाग-३

प्रस्तावना :

सध्याच्या गतीशील युगात लोकसंख्येमध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. त्यामुळे पर्यावरण संतुलन आणि नियोजन विषयक अनेक समस्या भेडसावत आहेत. मानवाच्या विविध व्यवसायिक व आर्थिक क्रिया-प्रक्रियामुळे अतिक्रमणासारख्या समस्या निर्माण झालेल्या आहेत.

सर्वसामान्यपणे दुसऱ्याच्या स्थावरावरील अवैध आक्रमण या अर्थाने अतिक्रमण शब्द वापरला जातो. मुळच्या अतिविस्तृत अर्थानुसार दुसऱ्याच्या कुठल्याही न्याय्य हक्कावरील आक्रमण म्हणजे अतिक्रमण होय. फौजदारी कायद्यामध्ये अतिक्रमण म्हणजे स्थावर अतिक्रमण असा अर्थ होतो.

व्याख्या :

सार्वजनिक किंवा खाजगी जागेवर कोणत्याही किंवा कसल्याही प्रकारची लेखी संमती न घेता त्या जागेचा ताबा मिळवणे किंवा ती जागा बळकावणे किंवा त्या जागेचा वापर कोणत्याही कारणासाठी करणे म्हणजे अतिक्रमण होय. उदा. रस्त्याच्या बाजूची दुकाने, घरे इ.

अभ्यासक्षेत्र :

सदर अभ्यासासाठी दहिवडी या गावाची निवड केली आहे. हे गाव सातारा जिल्ह्यातील तालुक्याचे ठिकाण असून ते कोरडवाहू व अवर्षणग्रस्त तालुका म्हणून ओळखला जातो.

उद्दिष्ट्ये :

१. दहिवडी गावातील अतिक्रमणाविषयी विश्लेषण करणे
२. कारण मिमांसा करणे व त्यावर उपाय योजना सुचविणे.

अभ्यास पद्धती :

दहिवडी गावच्या अतिक्रमणाविषयीची प्राथमिक माहिती प्रत्यक्ष क्षेत्र अभ्यास तसेच मुलाखतीद्वारे प्राप्त केली आहे. दुय्यम स्वरूपाची माहिती, वर्तमानपत्रे, सातारा जिल्हा गॅझेटिअर व इतर पुस्तकातून व इंटरनेच्या माध्यमातून सुद्धा घेतली आहे.

अतिक्रमण समस्या :

१. दुकाने व अतिक्रमण समस्या : यामध्ये दुकानांचा प्रकार येतो.
२. दुकानांचा प्रकार व अतिक्रमण समस्या : यामध्ये पानपट्टी, हॉटेल, मोबाईल शॉपी.
३. वाहतूक साधने व फ्लेक्सबोर्ड अतिक्रमण समस्या : वेगवेगळ्या चौकातील वहातूक साधने व फ्लेक्सबोर्ड इ.

निष्कर्ष :

१. राज्यातील जिल्हा परिषदा पंचायत समितीसह ग्रामपंचायतीच्या ताब्यातील इमारती व खुल्या जागेवर सुध्दा मोठ्या प्रमाणात अतिक्रमण झाले आहे. शासनाने संबंधित अधिकारी कर्मचारी व पदाधिकाऱ्यांना परिपत्रके काढून ही अतिक्रमणे काढून या जागेचे संरक्षण करण्याचे आदेश दिले आहेत. तसेच अतिक्रमण करण्यास प्रोत्साहन देणाऱ्या पदाधिकाऱ्यांवर कारवाई करण्याचा आदेश जारी केला आहे. तरीदेखील दहिवडी गावामध्ये ग्रामपंचायतीच्या ताब्यातील खुल्या जागेवर व इमारतीवर अतिक्रमणे मोठ्या प्रमाणात झाली आहेत.
२. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अधिपत्याखाली असलेल्या स्त्र्याच्या दुतर्फा देखील मोठ्या प्रमाणात अतिक्रमणे झालेली आहे.
३. दहिवडी गावामध्ये झालेल्या एकूण अतिक्रमणापैकी ८५% अतिक्रमणे ही वेगवेगळ्या प्रकारच्या दुकानांमुळे झाले आहे. व उर्वरित १५% अतिक्रमण हे दुकानांसमोरील छतांमुळे झालेले आहे.
४. सर्वाधिक अतिक्रमण हे पान टपरीमुळे झालेले दिसून आले. तर मध्यम स्वरूपाचे अतिक्रमण हॉटेल, वडापाव, फळ विक्रेते, मोबाईल शॉपी इ. दुकानांमुळे झाले आहे.
५. वाहतूक साधनांमुळे दहिवडी या गावात स्त्र्याच्या दोन्ही बाजूंनी तसेच जुने बसस्थानक परिसर या भागामध्ये सर्वाधिक वहातूक साधनांचे अतिक्रमण व सध्याचे बसस्थानक, फलटण चौक इ. ठिकाणी अतिक्रमण झालेले दिसते. तसेच वेगवेगळ्या प्रकारच्या फ्लेक्स बोर्डचे अतिक्रमण मोठ्या प्रमाणात झाले आहे.
६. दुकाने व दुकानांचे छत तसेच वाहतूक साधने व फ्लेक्सबोर्ड इ. च्या अतिक्रमणांमुळे वाहतूकीची कोंडी होण्याचे प्रमाण व अपघातांचे प्रमाण वाढलेले दिसून आले आहे.

उपाययोजना :

१. दहिवडी ग्रामपंचायतीने अतिक्रमण झालेल्या दुकानांसाठी पर्यायी गाळे बांधून व्यवस्था केल्यास या समस्यांचे प्रमाण कमी होईल.

तसेच ग्रामपंचायतीला एक कायम स्वरूपी उत्पादनाचा मार्ग प्राप्त होईल.

२. ग्रामपंचायतीच्या ताब्यातील असलेल्या जुने बसस्थानक परिसरातील गाळ्या समोरील अतिक्रमणातील छते काढून टाकावीत.
३. गावामध्ये वाहतूक साधनांच्या पार्किंगसाठी जागेची व्यवस्था ग्रामपंचायतीने करावी. विषम तारखेस स्त्र्याच्या फक्त एका बाजूनी पार्किंग केल्यास रहदारीची समस्या कमी होईल.
४. जुने बसस्थानक परिसरातील सर्व अतिक्रमणे काढल्यास रहदारीच्या समस्या कमी होतील. तसेच बाजारदिक्शी होणारी वाहतूकीची कोंडी ही समस्या कमी होईल.
५. अतिक्रमणात असणारे दुकानांचे विविध प्रसिध्दीचे तसेच शुभेच्छांचे बोर्ड लावण्याची व्यवस्था ग्रामपंचायतीने करावी.
६. दहिवडी गावात याविषयी ठराव झाला. पण त्यावर कारवाई झाली नाही. परंतु पुन्हा सरपंच, तलाठी, पोलीस पाटील यांनी एकत्र येऊन पुन्हा ठराव व कार्यवाही करावी.
७. सरकारी जागेवर ही अतिक्रमणे होऊ नयेत म्हणून अतिक्रमण करणाऱ्यांवर दंडात्मक कार्यवाही करावी. सरकारी जागेवर माहिती देणारे व कायदेशीर कार्यवाही करण्याचा इशारा देणारे बोर्ड लावावेत.
८. ग्रामपंचायत व सार्वजनिक जागेवर किंवा मोकळ्या जागेवर स्त्र्यांच्या दुतर्फा वृक्षारोपण करावे व संवर्धन केल्यास अतिक्रमण समस्या कमी होईल.

संदर्भ

- १) ग्रामपंचायत कार्यालय
- २) सातारा जिल्हा गॅझेटिअर
- ३) सकाळ वर्तमानपत्र
- ४) नागरी भूगोल (११. खतीब)
- ५) इंटरनेटद्वारे (Goole)

नव्या युगाच्या, नवीन म्हणी

संकलक : काळे संध्या श्रीरंग

बी.सी.ए. भाग १

- ✦ पुढारी तारी त्याला कोण मारी
- ✦ शिक्षण लहान, वशिला महान
- ✦ बाप फौजदार, बेटा गुन्हेगार
- ✦ आधी धनदान, मग मतदान

एकांकिका

रुक्मिणी हत्या

कु.गायत्री गुरव, बी.ए.भाग-१

ग्रामीण भागातील लोकांनी मुलगी जन्माला येणे अशुभ मानून तिची हत्या कशी केली जाते याचे वर्णन पुढील नाटिकाद्वारे केले आहे.

धोंडू - अगं पारू कुठं हायस तू ? आपली लक्ष्मी, रुक्मिणी कुठं खेळतात गं ?

पारू - अहो आहे मी घरात, अहो धनी खेळतात. पोरी दगडाबाईच्या अंगणात खेळू घात.

धोंडू - नुसतं पोरींना खेळायला, शाळा पाहिजे घरचं काम करायला नको ह्यांना कुठवर आयतं खादीला घालायचं

पारू - अहो पोरी लय हुशार हायेत. लक्ष्मीचे कालच गुण कळाले दहावीत पहिला नंबर काढलाय आणि रुक्मिणीने सुध्दा लय गुण मिळवलेत.

धोंडू - बास झाली शाळा, उद्यापासून कामाला हाकल त्या दुर्गाबाईच्या रानात चार पैक मिळतील आणि घर व्यवस्थित चालेल. त्या दोघींची उद्यापासून शाळा बंद.

(पोरी खेळायला गेलेल्या माधारी येतात.)

पारू - लक्ष्मी रुक्मिणी चला आता स्वयंपाक करू. लागू मला बापू येतील आता जेवायला.

रुक्मिणी- आई, काल शाळेत लक्ष्मीला नारळ अन् शाल देऊन अभिनंदन केले गुरुजींनी.

धोंडू - बास झालं सोंग उद्यापासून शाळा बास झाली. कामाला जायचं दोघींनी.

लक्ष्मी- बापू, मला खूप शिकायचाय मोठं अधिकारी व्हायचाय.

धोंडू - अधिकारी व्हातीया. काय करणार होऊन बघ तू परक्याचीच धन होणार आणि येणारा पैकासुध्दा त्यांनाच मिळणार.

(पोरी आईजवळ रुडत-रुडत झोपी जातात आणि सकाळ होते.)

पारू - अगं उठा पोरीनो....लवकर उठा....अगं लक्ष्मीला तालुक्याला जायचं हाय ना ?

धोंडू - आज बघतोच कशी जाते ती. पारू त्यांना अन्न सुध्दा देऊ नको हाकल रानात खुरपे घेऊन.

(पोरी रानात काम करू लागतात आणि त्या पैशात बाप दररोज दारू पिऊन त्या तिथींना मारहाण करतो.)

पारू - अहो तुम्हासनी एक बातमी सांगायची आहे. ती म्हणजे मला दिवस गेलेत.

धोंडू - अगं, अगं पारू लय गोड बातमी सांगितलीस एकदाचा. माझा वंशाचा दिवा मला मिळाला की, पोराला माझ्या लय शिकविणार अधिकारी बनविणार आणि मी घैनीत जीवन जगणार चल पारू चांगल्या

कामाला उशीर नको आजच तुझी तपासणी करून घेऊ.

डॉक्टरांण बाई ! या पारुताई आज कशी सवड झाली. काय होतयं तुमाला, पोरींची शाळा कशी चाललीय.

पारू - बरी चाललीय शाळा. आज तपासणी करायला आलेय बघा.

डॉक्टरीण बाई - काय मग पारूताई तिसऱ्यांदा पोरीलाच जन्म द्या बघा.

पारू - अहो पण ह्यांना नको हाय पोरीगी म्हणून तर तपासणीला आणलीया मला. पोरीगाच पाहिजे त्यास्नी (पारूची तपासणी होते आणि तिसऱ्यांदा मुलगीच असते. डॉक्टरीण बाई खूश होतात पण धोंडू लालीलाल होतो)

डॉक्टरीण बाई - बरं झालं तू मुलीलाच जन्म देतेस नाहीतर पोरं आज आई म्हणतात आणि उद्या घरातून बऱ्हेर हाकलतात.

धोंडू - ओ....ओ....डॉक्टरीण बाई बास झालं आमाला हे मूल नको हाय. काय पण करा पण या पोरीला जन्म नाही द्यायचा.

पारू - अहो धनी त्याचं ऐका की जरा ?

धोंडू - मला काय ऐकायच नाय तू घरला चल पहिली.

(अशाप्रकारे दोघेजण घरी जातात परंतु धोंडू पारूला खूपच त्रास देतो.)

तुकाराम काका - काय धोंड्या कुठं असतोस आता गावात सुध्दा दिसत नाय. अनं आज मला कळालं की तुला तिसऱ्यांदा मुलगीच होणार.

धोंडू - नाय रे तुक्या मी नाय या पोरीला या दुनियेत येऊ देणार अगोदरच दोघींचं ओझं आणि त्यात ही तिसरी.....

तुकाराम काका - काय खुब्यासारखं बोलतोस धोंड्या अरं मला पण तिन्ही मुलीच आहेत त्यांना मी खूप शिकवून स्वतःच्या पायावर उभं केलय. आता त्या सुखात आहेत. अरे जगात अशा किती पोरी आहेत. राष्ट्रपती, पोलीस अधिकारी, खेळाडू, राजकारणात क्षेत्रात त्या पोरीच्या बरोबरीने कामं करून आईवडिलांना सुखी ठेवतात अरं तुक्या ह्याच पोरी आपल्या घराच्या वंशाचा दिया असतात की ज्या दिव्याच्या वातीप्रमाणे स्वतः जळत जळत आईवडिलांच्या जीवनात प्रकाश पाडण्याचा प्रयत्न करतात.

धोंडू - काय म्हणतोस तुक्या मी तर हे ओझंच समजत होतो. या दारूच्या नशेत माझा त्या पोरींकडे बघण्याचा दृष्टिकोनच बदलला होता पण आज माझं उघडलं अरं ह्या ओझं नसून माझं वैभवच आहेत. तुक्या आजपासूनच दोघींना शाळेत पाठवणारच आणि तिसऱ्या पोरीलासुध्दा जन्म देऊन मोठं अधिकारी बनविणार त्यासाठी माझ्या जीवाचा आटापिटा करायला लागला तरी चालेल.

(अशाप्रकारे स्त्रीची हत्या न होऊ देता त्यांना मोठं कोणीतरी अधिकारी बनविण्याची स्वप्ने साकार करण्याचा प्रयत्न धोंडू करतो.)

लाडकी लेक

जबाबदारीच्या ओझ्यानं

थकलेला बाप

विचारांच्या गर्दीत हरवतो तेव्हा

वंशाची ती

नाजूक वेल

हळूवार जपते त्याला

फुलासारखं

स्नेहबंधातल्या अखंड धाग्यांना

ती विणत जाते

आयुष्यभर

वंशाला दिवाच

कशाला हवा

ही वेलच सुगंध

पसरवते

सर्वत्र

ते नंदनवन असतं

प्रेमळ भावनेचं

अतुट नात्याचं

कु. रेश्मा लोखंडे

बी.एस्सी. भाग ३

तुझी मैत्री

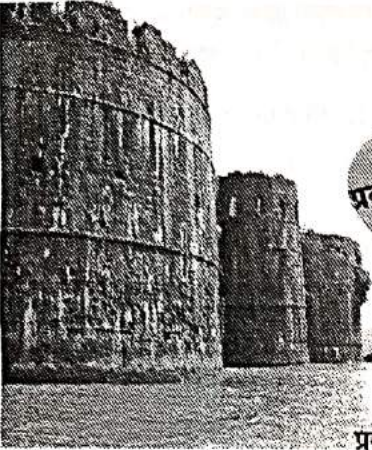
पावसाच्या पहिल्या सरीने,
मातीचा सुवास दरवळावा
तसाच तुझ्या मैत्रीने,
मला नवीन श्वास मिळावा
तुझ्या मैत्रीने द्यावी,
नवी हिंममत जगण्याची
वाटू नये कधी,
भिती त्या मरणाची

तुझी मैत्री असावी,
सागराच्या किनाऱ्यासारखी
पुढे जात जात,
सर्वांची तृप्ती भागवणारी
तुझी मैत्री असावी,
भरभरून प्रेम देणारी.

अमोल देवकर

बी.ए. भाग ३

प्रवासवर्णन

ओढ जंजिन्याची

कु.प्रियांका जगदाळे, बी.ए.भाग-३

जंजिरा ! जंजिरा हा विश्वास पाटलांचा लेख वाचला. त्या सागरी किल्ल्यासाठी शिवरायांनी किती तरी प्रयत्न केले, किती तरी संपत्ती खर्च केली. पण जंजिन्यावर सत्ता स्थापन करता आली नाही. संभाजी महाराजांना शिवरायांचा तो अस्वस्थ प्रसंग वारंवार आठवतो. सागरावर सत्ता स्थापन करण्यासाठी प्रयत्न करतात. तेव्हापासून सतत वाटायचे की, जंजिरा किल्ला आपण पाहिला पाहिजे. आपल्याला ही संधी कधी येईल याची वाट पहात होते. ही संधी आली ती म्हणजे आमच्या महाविद्यालयाची सहल जाणार हे कळले. त्यामध्ये जंजिरा किल्ल्याचा समावेश होता. खरे तर माझी परिस्थिती गरिबीची होती. पण मन स्वस्थ बसू देई ना. घरात सहलीविषयी बोलले पण नंकर घंटा. काय करावे हे सुचत नव्हते. मी आई-वडिलांची विनवणी केली. मी सुट्टीमध्ये कामाला जाऊन पैसे चुकते करीन पण मला सहलीसाठी पैसे द्या. तेव्हा आईवडिलांनी काही स्वतःजवळचे काही उसने अशी जुळणी करून पैसे दिले. मी पूर्णपणे जंजिरामध्ये गुंतले होते. सहलीचा दिवस केव्हा येतो असे झाले होते. नि एक दिवस सहलीचा उजाडला.

सहलीसाठी एस.टी. केली होती. बरेच मित्र-मैत्रिणी होत्या. रात्रीच आमचा सहलीचा प्रवास सुरू झाला. या प्रवासात रात्रभर कोणीच झोपले नाहीत. गाणी म्हणण्यात कशी रात्र गेली हे कोणालाही कळले नाही. पण मी मात्र एकही गाणे म्हटले नाही. मला फक्त जंजिरा अपेक्षित होता. पहाटे पाचच्या सुमारास आम्ही लोणावळा स्टेशनवर आलो. तिथे प्रातर्विधी आटोपून चहा वगैरे घेऊन आमची एस.टी. सुरू झाली. सूर्योदयाच्यावेळी आम्ही एका उंच टेकडीवर गेलो. ते एक पर्यटन ठिकाणच होते. झाडांची गर्दी रंगीबेरंगी फुले हिरवागार परिसर पाहून मन आनंदी झाले. त्या टेकडीवरून उगवत्या सूर्याचे अप्रतिम दृश्य पाहिले. निसर्ग सृष्टी आपणाला किती भरभरून देते याचा मला मनस्वी आनंद झाला.

त्यानंतर आम्ही गणेश मंदिरात गेलो. मंदिरात जात असताना दोन्ही बाजूने मेवामिठाईची, खेळण्याची दुकाने होती. जणू ती पर्यटकांच्या स्वागताला उभी आहेत. असा विचार मनात आला. श्री गणेशाचे दर्शन घेऊन आमची एस.टी. सुरू झाली. तेव्हा साधारणपणे एक वाजला होता. सर्वांना भूक लागली होती. पण ठिकाणाचा शोध लागत नव्हता. मग सरांनी त्यांच्या एका मित्राला फोन केला. त्या रस्त्यावर जेवणासाठी ठिकाण विचारले. एकदाचा ठिकाणाचा शोध लागला. तेही ठिकाण सुंदर होते. वनराई असल्यामुळे झाडांची दाट सावली, त्या ठिकाणची स्वच्छता पाहून तो परिसर रम्य वाटू लागला. त्या वनराईत सर्वांना खूप आनंद झाला. जेवत असताना संक्रांतीच्या भाजीची आठवण आल्याशिवाय राहिली नाही.

पुन्हा तीनच्या सुमारास आमचा प्रवास सुरू झाला. या प्रवासातही कोणी झोपले नाहीत. गाण्यांच्या भेंड्या, कोडी यांचे मनोरंजन सुरूच होते. मी मात्र खिडकीतून आसपासचा परिसर न्याहाळित होते. गर्द झाडीचे दर्शन घडत होते. तुरळक ठिकाणी माणसे व त्यांच्या भाताच्या, गवताच्या गंजी दिसत होत्या. आसपासचे गर्द झाडांचा त्या पांमांचा रंग डोळ्यात साठवत होते. साधारणपणे संध्याकाळी पाच-सहाच्या सुमारास मुरुड या ठिकाणी पोहचलो.

मुरुड स्टेशनवर गाडी उभी केली. चहा नाष्टा झाला. आमच्यासमवेत आमचे एक शिक्षक थांबले बाकीचे शिक्षक गावात रहाण्यासाठी कुठे सोय होते का ? मुक्कामासाठी जागा शोधण्यास गेले. अंधार पडायच्यावेळी ते जागेचा शोध घेऊन आले. एका हायस्कूलमध्ये आम्हाला मुक्कामासाठी दोन हॉल मिळाले. तेथे चांगली सोय होती. तेथील सर्व हायस्कूल फिरून पाहिले. त्यांच्या शाळेच्या भिंती अत्यंत बोलक्या होत्या. कितीतरी वर्षांचा गुणवंतांचा इतिहास तेथे अथोरेखित केला होता. याचे कौतुक वाटले, आनंद झाला. त्या सर्वच शिक्षकांनी आम्हाला जिद्दाब्याची वागणूक दिली. कोणतेही कुटल्याही परिसरातील विद्यार्थी हे आपलेच विद्यार्थी समजून आमच्याशी वागत होते. याचा प्रत्यय आल्यावाचून राहिला नाही. त्यांच्याही चेहऱ्यावर आनंद दिसत होता. ते दिवस थंडीचे होते. त्या थंडीच्या दिवसात रहाण्यास परवानगी देऊन त्यांनी जणू काय मायेची शालच दिली असे वाटले. त्यांचे ऋण कसे फेडता येईल हा विचार मनात आला.

रात्रभर आवाज येत होता तो समुद्राच्या लाटांचा आहे असे सर म्हणाले होते. पण समुद्र इतक्या जवळ असेल असे वाटले नव्हते. सकाळी सात वाजता जेव्हा चहा नाष्ट्यासाठी बाहेर पडलो तेव्हा समुद्र तर हाताच्या अंतरावर आहे. त्या सागराला प्रथम प्रणाम केला. जिकडे पाहावे तिकडे उंचच्या उंच माड दिसत होते. एखाद्या माडाला अंमळ कमेरेत असलेला, एखादा तर साफ झोपून एकदम कुठेतरी आपले डोके वर काढणारा, सगळ्यांची किडमिडीत खोडे सरळसोटपणे वर वर गेलेली, सूर्यकिरणांचा शोध करीत आणखी वर जात असलेली, ह्या माडांच्या नव्या हिरव्या झावळ्यांची ओंजळ नेहमी आकाशाकडे वळलेली, सूर्यकिरणांचा वर्षाव झेलीत, खालच्या झावळ्या खोडाला घट्ट पकडून आपली बाकदार अंगे, आपली पिवळसर अंगे घासत, पाल्यांच्या फटीतून उन्हाचे कवडसे खाली ठिपकत, कातरलेल्या सावल्यांची पटवळण जमिनीवर पसरते आणि फटीतून जाणाऱ्या किरणांचे रंगीत विणकाम त्या झावळ्यांच्या पाल्याभोवती होते. ह्या झावळ्या जेथे खोडांना चिकटलेल्या असतात तेथेच नारळाचे घोस लोंबताना, पिवळसर, शेंदरी, हिरवे आणि पिवळ नारळ तेथे लगडलेले होते. हे दृश्य पाहून त्या परिसराचा हेवा वाटू लागला. किती सुंदर माड या परिसरात आहेत.

मुरुडपासून जवळच जंजिरा किल्ला आहे. आता जंजिर्याला भेट द्यायची. मनातून आनंद झाला. ज्याचा ध्यास लागला होता तो क्षण लवकरच येणार होता. मला त्या क्षणाची धाई झाली होती. सर्वांच्या अगोदर मी एस.टी.त जाऊन बसले. सकाळी दहा वाजता आम्ही जंजिर्याच्या किनाऱ्याजवळ आलो. किनाऱ्यावर प्रचंड माणसे दिसत होती. किनारा म्हणजे जंजिरा असावा अशी माझी कल्पना. पण प्रत्यक्ष किनाऱ्यावर आलो तेव्हा बऱ्याच होड्या तिथे दिसल्या. या होडीतून जंजिरा

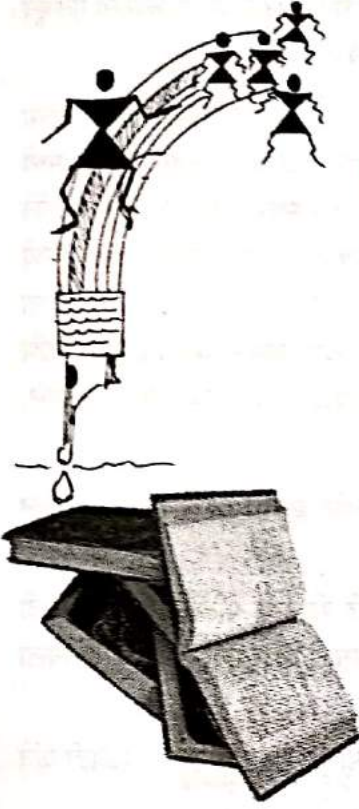
पहायला जायचे. अथांग समुद्र पसरलेला होता. चारही बाजूंनी पाणीचपाणी दिसत होते. मध्येच एक ठिपका दिसत होता. तोच तो जंजिरा !

त्या किनाऱ्यावर काही मित्र-मैत्रिणींनी लाह्या-वेफर्सचे पुडे घेतले. मलाही घ्यायला लावले, कारण विचारले तर ते म्हणाले, 'समुद्राला दान करावे लागते.' जंजिर्याकडे जाण्यासाठी दोन होड्या ठरविल्या. एका मैत्रिणीने दान घ्यायला सुरुवात केली. तर दान स्वीकारणारे कोण होते तर पांढरे शुभ्र बगळे होते. एकही कण बगळे समुद्राच्या तळाशी जाऊ देत नव्हते. वरच्यावरच झेलीत होते. त्यांची ती चपळता तीक्ष्णदृष्टी सावधानता किती होती. मला वाटून गेले की, खरच सिद्दी डच अर्थात असावीत. त्यामुळेच शिवरायांना सागरावर सत्ता स्थापन करता आली नसावी. अकराच्या दरम्यान आम्ही जंजिरात प्रवेश केला. जंजिरा फिरून पहात अफाट समुद्राचे दर्शन घडले. समुद्रातील लाटांचे त्यांच्या व्यापकतेचे प्रचंडपणाचे दर्शन घडले. किल्ल्यात फिरत असताना आम्हाला एका गाईडने सगळी माहिती सांगितली. या जंजिरा किल्ल्यावर पंधराव्या शतकाच्या अखेरीला या बेटावर रामा नावाच्या एका कोळ्याचा तारा होता. लाकडी पटकोट बांधून तेथे रामा कोळी रहात होता. ऐन्यागेच्या माणसाला तो बेटावर येऊ देत नसे. तलवार चालवण्यात तो निष्णात होता. छोटी फौज बाळगून राजासारखा रहात होता. सिद्धांना तो जवळ फिरकू देत नसे.

एकदा तो आपल्या हाताखालच्या इतबारराव नावाच्या एका अनुयायावर बेट सोपवून कामानिमित्त बाहेर गेला. त्याचवेळी पेरीमखान नावाच्या एका सिद्धाला ही माहिती कळली. त्याने कोळ्याचे बेट ताब्यात घ्यायचा निश्चय केला. दुसऱ्या दिवशी सिद्दी जहाज घेऊन त्या बेटावर आला. जहाज वादळात सापडल्याचे व जहाजात बिघाड झाला आहे असे सांगून थोडा वेळ आश्रय द्या म्हणून इतबाररावने आश्रय दिला. सिद्दीने त्यांना नाचगाणे, दारू देऊन बेसावध ठेवले. सर्वांची हत्या केली आणि त्याच ठिकाणी जंजिरा किल्ल्याचे मजबूत बांधकाम केले. शत्रूवर हल्ला करण्यासाठी तोफा उडवण्यासाठी मजबूत बांधकाम केलेले पाहिले. शेवटी उंच भागात गेलो. तेथे आज डौलाने तिरंगा फडकताना दिसतो. अतिशय आनंद झाला. त्या खांबाला स्पर्श करून मानवंदना दिली. तोच दुसरा ठिपका दिसला.

त्या मार्गदर्शकाला विचारले तो ठिपका दिसतो ते काय आहे ? तेव्हा त्याने सांगितले, 'जंजिरा किल्ला घेता येईना म्हणून तो प्रतिजंजिरा बांधला आहे. पण तेथे कोणी जात नाहीत.' तेथूनच सागराला आणि प्रतिजंजिर्याला प्रणाम केला.

तेथून आम्ही अलिबागला आलो. अलिबागला मात्र मनमुरादपणे सागरात डुबलो. खूप वेळ पाण्याशी, लाटांशी, मित्रांशी खेळलो हे अप्रतिम क्षण कधीही विसरता येणार नाहीत.

साहित्यीपर

शिक्षणाचे अधिकार

कु.स्वप्नाली गुरव व शितल निंबाळकर, बी.ए.भाग-२

प्रास्ताविक :-

आधुनिक राज्यात नागरिकांना काही हक्क प्राप्त होतात. त्यांची काही कर्तव्ये असतात. हक्क आणि कर्तव्यांतून व्यक्ती आणि समाज यांतील परस्पर संबंध निश्चित होत असतात. हक्क आणि कर्तव्ये परस्परांशी निगडीत असतात. म्हणजेच एकाचा हक्क हे दुसऱ्याचे कर्तव्य ठरते म्हणून त्यांचा एकत्रित विचार केला पाहिजे.

भारतीय राज्यटनेत असे म्हटले आहे की, “आम्ही भारतीय जनता, भारताचे सार्वभौम प्रजासत्ताक गणराज्य निर्माण करण्याचे आणि भारताच्या सर्व नागरिकांना आर्थिक, राजकीय, न्याय, विचार-आचार-उच्चार, श्रद्धा धर्म, उपासना यांचे स्वातंत्र्य, दर्जा व संधी यांची समानता, व्यक्ती प्रतिष्ठा आणि राष्ट्रीय हक्क वृद्धीगत करणारा बंधुभाव निर्माण करण्यास कटिबद्ध आहे.”

या विधानावरून असे दिसते की, भारतात प्रत्येक व्यक्तिला जन्मतः काही बाबी मिळालेल्या असतात किंवा त्या बाबी घेऊन ती व्यक्ती जन्म व पैसे यालाच आपण हक्क किंवा अधिकार म्हणतो.

हक्क म्हणजे काय ?

“व्यक्तिला आपल्या गुणांचा विकास करण्यासाठी वैचारिक विकासासाठी तसेच अधिकाधिक चांगले जीवन जगण्यासाठी हक्क आवश्यक असतात.”

हक्क : व्यक्तिला स्वतःचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्यासाठी अत्यावश्यक अशी सामाजिक परिस्थिती निर्माण करणाऱ्या घटकांना हक्क असे म्हणतात.

व्यक्तिला आपल्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वोत्कृष्ट विकास साधता येईल अशी परिस्थिती म्हणजे हक्क होय.

हक्क म्हणजे मानवी जीवनाची अशी स्थिती की, ज्याशिवाय कोणत्याही व्यक्तींना स्वतःची जास्तीत जास्त प्रगती साधता येत नाही. - हेरॉल्ड लॉस्की

हक्कांचा विचार करता हक्कांचे दोन प्रमुख प्रकार पडतात १) नागरी हक्क; २) राजकीय हक्क

नागरी हक्क :- व्यक्तीस चांगले नागरी जीवन जगता यावे आणि स्वतःच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास घडविता यावा या हक्काने आवश्यक असणारे म्हणजे नागरी हक्क.

यामध्ये १) जीविताचा हक्क, २) स्वातंत्र्याचा हक्क, ३) मानवतेचा हक्क, ४) शैक्षणिक हक्क, ५) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क. यापैकी आपण शैक्षणिक हक्कांची चर्चा करू.

शैक्षणिक हक्क :-

समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षणाचा प्रसार होणे आवश्यक असते. त्यासाठी प्रत्येकाला शिक्षणाची संधी उपलब्ध झाली पाहिजे. त्याचप्रमाणे प्रत्येकाला आवडीप्रमाणे शिक्षण घेता आले पाहिजे. यासाठी देशभर

प्राथमिक शाळा स्थापन करून शिक्षणाच्या किमान सोयी सर्व जनतेला उपलब्ध करून देणे हे सरकारचे कर्तव्य ठरते, तसेच किमान प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षण हे मोफत आणि सक्तीचे असणेही आवश्यक ठरते. भारताच्या राज्यघटनेतही सर्व मुलांना १४ वर्षांपर्यंत मोफत आणि सक्तीचे शिक्षण देण्याची तरतूद करण्याबाबत राज्य प्रयत्नशील राहिल, असे एक मार्गदर्शक तत्त्व आहे.

भारतातील शिक्षणाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी

- १) सन १८७८ मध्ये ब्रिटिश सरकारने प्रौढांना मताधिकार दिला होता. तेव्हा तात्काळीन ब्रिटिश राजनितितज्ज्ञ रॉबर्ट लोवी यांनी ब्रिटिश सरकारला अशी सूचना केली की, प्रौढांना मताधिकार देण्यापूर्वी त्यांना शिक्षित करा आणि त्यानंतर लगेच ब्रिटिश सरकारने प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण करण्याचा कायदा पास केला.
- २) सन १८८२ साली हंटर कमिशन समोर दादाभाई नौरोजी यांनी सक्तीचे शिक्षण करावे अशी भूमिका घेतली.
- ३) सन १८९३ मध्ये बडोद्याचे महाराज सयाजीराव गायकवाड यांनी उमरेली प्रांतात सक्तीचे शिक्षण देण्याची सुरुवात केली.
- ४) १९०६ मध्ये गोपाळकृष्ण गोखले यांनी इम्पीरियल लेजिस्लेटिव काउन्सिलमध्ये प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे करण्याबाबत आग्रह धरला.
- ५) १९११ मध्ये प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे करण्याबाबत विधेयक मांडले.
- ६) १९१८ मध्ये मुंबई शहर सोडून संपूर्ण मुंबई राज्यातील नगरपालिकामध्ये प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे करण्यासंबंधी केशुभाई पटेलांनी कायदा पास करून घेतला.
- ७) १९१९-२० मध्ये पंजाब, बंगाल, ओरिसा, मद्रास या प्रांतात प्राथमिक शिक्षणाचा कायदा पास झाला.
- ८) १९३७ साली महात्मा गांधीजींचा मूल्योद्योगी शिक्षण देण्यासंबंधी विचार झाला.
- ९) १९४४ साली सार्जेंट कमिशनने निःशुल्क आणि सक्तीच्या शिक्षणाचा विचार केला गेला.
- १०) स्वातंत्र्य मिळाल्यावर 'सक्तीच्या शिक्षणाला' मान्यता मिळाली पण तसा मूलभूत अधिकार दिला गेला नाही.
- ११) १९७६ मध्ये शिक्षणाचे महत्त्व लक्षात घेऊन राज्य सरकारने राज्य व केंद्र सरकारच्या कर्तव्याचा सामायिक यादीत शिक्षणाचा समावेश केला.

१२) १९९० मध्ये सममूर्ती समितीने शिक्षणाच्या अधिकाराला मूलभूत अधिकार मानावे अशी शिफारस केली.

भारत सरकारने सर्वप्रथम २००३ मध्ये निःशुल्क आणि सक्तीच्या शिक्षणासंबंधीच्या विधेयकाची रूपरेषा आखली. नंतर २००४ मध्ये त्यात सुधारणा करण्यात आली. २००५ मध्ये केंद्रीय सल्लागार समितीने शिक्षणासंबंधीच्या विधेयकाचे स्वरूप तयार केले. ऑगस्ट २००९ मध्ये त्याला लोकसभेची मान्यता मिळाली आणि डिसेंबर २००९ मध्ये राष्ट्रपतींनी त्याला मान्यता दिली. अशा प्रकारे सध्याचे निःशुल्क आणि सक्तीचे बालक शिक्षणविधेयक २००९ मध्ये अस्तित्वात आले.

शिक्षणाची गरज आणि महत्त्व

- १) प्रत्येक बालकाला स्वतःचे आणि इतरांचे हक्क यांचे ज्ञान करून दिले पाहिजे.
- २) बालकांचे हक्क डावलल्यामुळे होणाऱ्या परिणामांची, समस्यांची जाणीव बालकांना करून देण्यासाठी शिक्षणाची अत्यंत आवश्यकता आहे.
- ३) राष्ट्रीय व राज्य पातळीवरील मानवी हक्क आयोग व चळवळी यांचे ज्ञान प्राप्त करून देण्यासाठी.
- ४) मानवी व्यक्तिमत्त्व व त्यांचा आदर वाढीस लागण्यासाठी.
- ५) लोकशाही बळकट करण्यासाठी.
- ६) समाजास शांती व स्थैर्य निर्माण करून प्रगती करण्यासाठी.

बालकांना मोफत व सक्तीचा शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम २००९ राज्यात लागू करणारी परिपत्रके - दिनांक १० मे २००९

- १) केंद्र सरकारने सन २००२ च्या ८६व्या संविधान विशेष अधिनियमान्वये अनुच्छेद २१ (ए) मध्ये प्राथमिक शिक्षणाचा मूलभूत अधिकाराचा समावेश केला आहे.
- २) सहा ते चौदा या वयोगटातील सर्व बालकांना मोफत व सक्तीचे शिक्षण देणारा अधिनियम केंद्र सरकारने संमत करून दि. ०१/०४/२०१० पासून संपूर्ण देशात लागू केला असल्याचे नमूद केले आहे.
- ३) समता, सामाजिक न्याय, लोकशाही आणि मानवी समाजामध्ये न्यायाची प्रस्थापना ही मूल्ये प्राथमिक शिक्षणाच्या माध्यमातून साधली जाऊ शकतात.
- ४) यासाठी सहा ते चौदा वयोगटातील सर्व बालकांना मोफत व सक्तीचे प्राथमिक शिक्षण पुरविण्याची, प्रवेश देण्याची, उपस्थितीची आणि प्राथमिक शिक्षण पूर्ण करण्याची जबाबदारी शासनाची आहे.

५) उपरोक्त अधिनियमातील कलम १६ नुसार शाळेत प्रवेश दिलेल्या कोणत्याही बालकास नापास करता येणार नाही किंवा प्राथमिक शिक्षण पूर्ण होईपर्यंत काढून टाकता येणार नाही.

दिनांक ११ जून २०१० नुसार

१) २००९ अ नुसार ६ वर्षे पूर्ण झालेल्या कोणत्याही बालकास मोफत आणि सक्तीच्या प्राथमिक शिक्षणापासून वंचित ठेवता येणार नाही.

२) प्राथमिक शिक्षणासाठी बालकांना चौदा वर्षे वयानंतर सुध्दा प्राथमिक शिक्षण पूर्ण होईपर्यंत मोफत व सक्तीचे शिक्षण मिळण्यास हक्कदार असेल.

३) अधिनियमाच्या कलम १३ अ नुसार बालकास शाळेत प्रवेश घेताना कोणत्याही स्वरूपात शासनाने विहित न केलेले शुल्क आकारता येणार नाही.

४) बालकांच्या प्रवेशात बालक/पालकांसाठी कोणत्याही चाळणी पध्दतीचा अवलंब करता येणार नाही.

५) अधिनियम कलम ३(२) नुसार अपंग व्यक्तींचा कायदा १९९६ नुसार प्रत्येक अपंग बालकाला तो १८ वर्षे पूर्ण करेपर्यंत मोफत सक्तीचे शिक्षण देण्यात येईल.

६) अधिनियम कलम १० नुसार आपल्या बालकास परिसरातील शाळेत दाखल करणे हे प्रत्येक माता-पित्याचे कर्तव्य राहिल.

समारोप :-

कोणत्याही गोष्टीची अथवा बाबीची परिपूर्ण माहिती असेल तरच उपयोजन सहजपणे जीवनात व्यक्ती करू शकते. म्हणून प्रत्येकाला हक्क माहिती असतील तर स्वतःच्या हक्काविषयी जागरूक राहून इतरांच्या संरक्षणासाठी प्रयत्नशील राहतील. यासाठी बालकांना स्वतःच्या तसेच इतरांच्या हक्कांची जाणीव करून देण्यासाठी शिक्षणाची गरज आहे. शासनाने मात्र शिक्षणाचा दर्जा कमी होणार नाही. याचाही विचार करायला हवा. तसेच तज्ज्ञ विचारवंतांनी आपली मते मांडली पाहिजेत असे वाटते. अशी जाणीव समाजाला झाली तर शिक्षणाची गंगोत्री घरोघरी पोहचेल. २०२० मध्ये आपला भारत महासत्ता बनेल अशी खात्री वाटते.

संदर्भसूची :-

- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र, मुक्तविद्यापीठ, (डिसें. २०१०) राज्यशास्त्राचे स्वरूप
- अर्चना कुलकर्णी (२०११) भारतीय शिक्षण महाराष्ट्र भारतीय शिक्षण मंडळ मुंबई
- जीवन शिक्षण (२०१०) शासनाची परिपत्रके महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे ३०
- सेमिनार (२००९) शिवाजी विद्यापीठ, शिक्षणशास्त्र विभाग, कोल्हापूर.

एक मित्र असाही

नाजुकसा तो एक स्पर्श
छोट्याशा बोटानी धरलेला तो हात,
पेन्सिलीने गिरवता गिरवता,
आयुष्याचे धडे देणारा तो एक मित्र
चुकल्यानंतर ओरडणारा मारणारा
व नंतर रूसून बसल्यावर
आईस्क्रिम देणारा तोच मित्र
दूर राहूनही सारखी आठवण येते
मी ज्याला खूप दुखावलेला हाच तो मित्र
आता ते लहानपणीचे दिवस उरले नाहीत

जणू उडून गेलेत एका आकाशात
राहिल्यात त्या फक्त आठवणी
आणि आता मोठेपणाने विसरून
गेलाय तो रूसवा फुगवा
आणि विसरून गेलाय तो मार
फक्त एकच बदललेली, नाही गोष्ट
ती म्हणजे 'तो मित्र'
"माझे बाबा"

कु. प्रज्ञा जाधव
बी.एस्सी. भाग १

मुलाखत

एका अनाथाला समजून घेताना

कु.चैताली जगदाळे, बी.ए.भाग-३

प्रस्तावना :-

‘जमी ज्यास कोणी नाही
त्यास देव आहे’

या उक्तीप्रमाणे दहिवडी स्टँडवर एका लहानग्याकडे लक्ष गेले. स्टँडमध्ये एस.टी. लागण्यास वेळ होत नाही बाकाडावर बसले असताना एक लहान मुलगा सॅक घेऊन बसला होता. एक व्यक्ती घाईत आली नि त्याच्या हातात वीस रुपये ठेवून आता जा. असे म्हणाले. यावरून मी त्याला विचारले, कोण होते ते. तो म्हणाला माझे आहे. पण त्याच्या वयातील अंतर पाहून कुठे निघालास म्हणून विचारले असता, तो म्हणाला मी टक्कर घ्याय आश्रमात शाळेत देवापूरला असतो. तेव्हा त्याने सर्व माहिती सांगितली. वेळ होती दुपारी २.३०ची.

मी : तुझं नाव काय आहे ? आणि पत्ता.

सूरज : सूरज प्रकाश कुदळे. माझं मूळगाव खटाव, पण वयाच्या सातव्या वर्षापासून आश्रमशाळेत शिकतो आहे. कारण मी सी.सी.एम. मधून आलो आहे.

मी : सी.सी.एम. म्हणजे काय ?

सूरज : मला माझे आईवडील नसल्यामुळे कोर्टातून मला इथे रहायला मिळाले. म्हणजे मला वयाच्या अठरा वर्षापर्यंत शिक्षण, जेवण, कपडे यांचा खर्च शासन देते.

मी : तुझ्या वडिलांसंदर्भात काय सांगशील ?

सूरज : माझे वडील मुंबईला बी.एस.टी.त कामाला होते. ते ॲक्सिडेंटमध्ये एक्सपायर झाले.

मी : आई कशामुळे वारली ?

सूरज : माझी आई वडिलांच्यानंतर त्यांच्या टेन्शनने एका वर्षात दुसऱ्या उन्हाळ्यातच वारली. आम्ही पोन्चे झालो.

मी : आम्ही म्हणजे ? तुला किती भावडे आहेत ?

सूरज : मला माझ्यापेक्षा दोन मोठ्या बहिणी आहेत. त्याही आश्रमशाळेत शिकल्या. १०वी झाल्या की त्यांची लग्न झाली. आता मी एकटाच शिकत आहे. मला त्यांची सारखी आठवण येते.

मी : तू आश्रमात आला तेव्हा तुला काय वाटले ?

सूरज : मी आश्रमात आलो तेव्हा विशेष असं काही कळत नव्हतं. दोन बहिणी बरोबर होत्या. त्या माझ्यावर खूप माया करायच्या, माझे कपडे धुवायच्या, माझी काळजी घ्यायच्या. पण आता त्यांची सारखी आठवण होते. आता कळायला लागल्यावर घराची, आईची आठवण येते. मुलांच्या डब्यातील जेवण पाहिले की आपल्या आईने असाच डबा दिला असता. पण आईच नसल्यामुळे कुठला डबा मिळणार. आईची आठवण सारखी येते.

मी : उन्हाळ्याच्या सुट्टीत तू आश्रमात राहतो का ?

सूरज : नाही. उन्हाळ्याच्या सुट्टीत आल्याकडे खटावला जातो. आमची आल्या चांगली आहे. तिनेच आम्हाला

आश्रमशाळेत प्रवेश मिळावा म्हणून मदत केली. तिने बहिणींचीही लपने केली.

मी : आजोळी जातो की नाही ?

सूरज : लहान असताना आईबरोबर जात होतो. पण आता जात नाही. आजोबा आणि आजी वारली. मामा कधीच नेत नाही. बहिणींच्या लग्नासाठी मामांना बोलावले पण ते आले नाहीत. तिथं मायेचं कुणीच नाही. त्यामुळे आजोळी जात नाही.

मी : मागच्या वर्षी तुला किती मार्क्स होते ?

सूरज : मागच्या वर्षी ८२% नि पाचवीत ९२% मार्क्स पडले.

मी : आता तू कोणत्या वर्गात शिकत आहेस ?

सूरज : आता मी नववीत शिकत आहे.

मी : पुढच्या वर्षी तू मॅट्रिकच्या वर्गात प्रवेश घेणार, तू काय विचार केला आहेस ?

सूरज : पुढच्या वर्षी मावसआत्या वडूजला नेणार म्हणते. कारण हे महत्त्वाचे वर्ष म्हणते. पण मी जाणार नाही. कारण आश्रम शाळेत सगळी शिक्षण झालं. आता १२वी करूनच मुंबईला जायच. कारण १२वी पर्यंत शासनाच्या सगळ्या सवलती आहेत. १०वीत चांगला अभ्यास करणार. कारण मला अभ्यास केल्याशिवाय काय करता येणार नाही. शेती दहा गुंटे आहे. एक पत्र्याची खोली आहे. दुसरे म्हणजे माझी उंची वयाच्या मानाने कमीच आहे. अजून वाढेल पण काय सांगाव, त्यासाठी मला शिकले पाहिजे.

मी : १२ वी नंतर काय करणार ?

सूरज : मुंबईचे चुलते म्हणालेत पुढच्या शिक्षणासाठी मुंबईला घेऊन जाईन.

मी : तुला वर्गातील इतर मुलांना पाहून काय वाटते ?

सूरज : इतर मुलांच्या सॅकमध्ये डबे पाहून वाईट वाटतं. नवी वस्तू लवकर मिळत नाही. एकदा मी माझ्या मित्राबरोबर सरांची परवानगी काढून त्याच्या घरी गेलो होतो. घरी गेल्यावर त्याच्या आईने त्याला हाक मारली. मला वाईट वाटलं. आईची आठवण आली. आपल्यापण आईने अशीच हाक मारली असती, असं क्षणभर वाटलं. त्याच्या वस्तू पाहून वाटले, त्याने हट्टाने ह्या वस्तू आईवडिलांकडून घेतल्या असतील आपण कुणाकडे हट्ट करायचा. तेवढ्यात त्याचे वडील आले. वडील त्याच्यासाठी आईस्क्रिम घेऊन आले होते. त्यातील आईस्क्रिम मलाही दिली. पण आपल्याला वडीलच नाही तर आणणार कोण ? असं वाटलं. एका क्षणासाठी मला खूप दुःख झालं. कारण सर्व सुखापासून मी खूप दूर होतो. कारण आईवडिलांपासून पारखा

झालो होतो परंतु जरी मला आई-वडील नसले तरी मला त्यांचा आदर आणि अभिमान वाटतो.

मी : शाळेत पालक मेळावा असतो का ?

सूरज : शाळेत पालक मेळावा असे. बऱ्याच मुलांचे पालक येतात. कोणाचे वडील, कोणाची आई, कोणाचा भाऊ येतो. मलाही वाटते माझे आईवडील असते तर आले असते. पण न येण्याच्या ठिकाणी ते गेलेत त्यामुळे ते कधीच येऊ शकणार नाहीत. आपलीच समजूत आपण काढावी लागते गप्प बसावे लागते.

मी : सहलीला गेला होतास का ?

सूरज : मोठ्या सहलीला जाता येत नाही. पैसे नसतात. त्यामुळे सहलीला जाता येत नाही. नोकरी लागल्यावर मग जाता येईल. हट्ट कोणाकडे धरायचा आपण सी.सी.एम. (C.C.M.) मधून आलो आहे. याची जाणीव लगेच होते.

मी : तुझ्या जीवनातील अविस्मरणीय प्रसंग सांगू शकशील का ?

सूरज : तुम्ही काय म्हणतायं ते मला कळलं नाही.

मी : तुझ्या जीवनातील सुखाचा किंवा दुःखाचा एखादा प्रसंग.

सूरज : आश्रमशाळेत राहणे हे जीवन फक्त अनाथ मुलांनाच माहित असतं. एकदा मला संध्याकाळी झोपताना ताप येऊ लागला. रात्रभर खूप ताप आला होता. काहीच सूचेना तसाच अंथरूणावर एकटाच अंधारात पडून होतो. आईची खूप आठवण आली. सकाळी स्वयंपाकाला आलेल्या मावशीने माझ्याकडे पाहिल. का रे आज गप्प ? माझ्या डोळ्यात पाणी आले. तिने माझ्या अंगावरून हात फिरवला. अंगात ताप होता. आणि म्हणाली अरे ताप भरलाय आणि तू वाऱ्यात बसलाय. तिने मायेने थोडासा चहा करून दिला. थोडासा गरम भातही अवेळी दिला. एक तापावरची गोळी दिली. मला थोडसं बरं वाटलं. आईची आणि घराची आठवण कथ्य असते हे त्यावेळेपासून माहित झालं. ही आठवण माझ्या मनात कायम राहणार आहे. मला अजून खूप सहन करायचं आहे. खूप शिकायचं आहे. चला आता म्हसवड गाडी लागेल. तो गेला त्या दिशेने मी सुन्न होऊन पाहत राहिली, मला वाटून गेलं

स्वामी तिन्ही जगाचा आईविना भिकारी ।

असेच नव्हे तर

स्वामी तिन्ही जगाचा आई-बापाविना भिकारी ।

आणखी बरेच विचारायचे होते. पण त्याची एस.टी लागली होती. पुढे त्याला खेडगाव असणाऱ्या देवापूरला जायचे होते. त्यामुळे थोड्यावेळात समजून घेता आला तेवढा शब्दांकित केला.

साहित्यीपर

अशी जिंका लढाई

कु.गौरी कणसे, बी.कॉम.भाग-३

दहावीतला मुलगा कपाळाला हात लावून बसला होता. 'काय झालं रे?', असं त्याला विचारताच त्याने माझ्याकडे असं बघितलं, की 'आता मी यांना काय सांगू? माझे प्रॉब्लेम यांना काय समजणार?'

'अरे काय झालं सांगशील का?' मी त्याला पुन्हा विचारलं.

'अहो ताई, काय सांगायचं? नववीची परीक्षा संपून आज जवळजवळ दीड महिना झाला. मी गेज म्हणतो, 'आज एवढा अभ्यास करू. पण मी अभ्यासच करू शकत नाही. हा पुस्तकांचा ढीग बघा, कसा अभ्यास करायचा? एवढा अभ्यास कसा संपवायचा? आई वडील म्हणतात, दोन महिन्यात सगळा अभ्यास पूर्ण कर आणि मग रिव्हिजनला लाग. सगळा अभ्यास, रिव्हिजन बाजूलाच, पण दोन महिन्यात माझा एक चॅप्टरही झाला नाही. आता कसं करणार?'

खूप जणांचं असंच होतं, कामाचा ढीग बघून कसं शक्य आहे, असं त्यांना वाटू लागतं. अशा वेळी एक छोटीशी पध्दत वापरायला हरकत नाही. ही छोटी पध्दती जगातील सगळे फलंदाज वापरतात. समोरची दोन तीन-सव्यातीनशे धावांचं लक्ष्य करते आणि हे लक्ष्य तुम्हाला ५० ओव्हर्समध्ये संपवायचं असतं. समोरचे गोलंदाज पण चांगले असतात. कसलेला फलंदाज हा तीनशे-साडेतीनशे धावांचं लक्ष्य कधीच समोर घेत नाही. त्याला विचारलं जातं, की तुम्ही हे लक्ष्य कसं पूर्ण करणार? तेव्हा त्याचे आराखडे वेगळेच असतात. तो म्हणतो, 'माझं लक्ष्य सव्यातीनशे धावांचं नाहीच. ऐकणाऱ्याला आश्चर्य वाटतं, की असं कसं? याच्यासमोर तर सव्यातीनशे धावा पूर्ण करायचं लक्ष्य आहे. आणि हा म्हणतोय 'मी फक्त हाच विचार करतोय की येणाऱ्या पाच ओव्हर्समध्ये मला किती रन्स काढायच्यात. स्वतःच्या समोरचं लक्ष्य हे लोक विसरून जातात. फक्त येणाऱ्या पाच ओव्हर्समध्ये मला काय करायचं, तर विकेट गमवायची नाही. मला फक्त टिकून राहायचंय आणि जास्तीत जास्त एवढ्या रन्स काढायच्यात. मग कमीत कमी एवढ्या तर निघाल्याच पाहिजेत. त्यावेळी कमीत कमी ज्या काही ३०-३५ रन्स असतात त्या निघाल्या की पुढच्या पाच ओव्हर्सचा विचार करायचा. आता पुढच्या पाच ओव्हर्समध्ये फलंदाजाला माहीत असतं की येणारा गोलंदाज कोण आहे, तो किती चांगली बोलिंग करू शकतो आणि त्याच्या पुढचे गोलंदाज कोण आहेत. कुठल्या गोलंदाजाशी कसं खेळायचं याचेही आराखडे ठरलेले असतात. एखादा स्पिनर आहे आणि एखादं पीच त्या स्पिनरला सपोर्ट करणारं नाही अशी परिस्थिती असेल तर तिथे आपल्याला पाच ओव्हर्सचं लक्ष्य डबल करता येईल. फास्टर आहे, त्याचे बॉलस स्विंग होतात. इथे मात्र आपल्याला सेट व्हायचंय, उभं रहायचंय आणि मग आपलं लक्ष्य पूर्ण करायचंय. इथे लक्ष्य थोडं कमी असलं तरी चालेल. त्यामुळे एखाद्या ओव्हरला दोन-चार रन्स कमी निघाल्या तरी त्यांना त्याचं वाईट वाटत नाही. उलट, त्यांना वाटतं, बरोबर आहे. असंच व्हायला पाहिजे.

हे सगळं समोरच्या मुलाला मी सांगितलं, पण त्याच्या डोक्यात प्रकाश पडेना. तो म्हणाला, "ताई तुला म्हणायचं काय?"

त्यावर मी त्याला म्हटलं, “तू असा विचार कर की तू जगातील सचिन तेंडुलकर, विराट कोहली आहेस. सव्यातीनशे रन्स तुला करायच्यात. तेव्हा सव्यातीनशे रन्सचा तू विचारच करू नकोस. येणाऱ्या पाच ओव्हर्समध्ये काय करायचं याचा विचार कर. मॅथ्सची बोलिंग कशी आहे. इतिहासाची कशी आहे, तसंच सकाळचं पीच चांगलं की, दुपारचं चांगलं की, संध्याकाळचं चांगलं याचा विचार कर. कुठल्या गोलंदाजाला कसं खेळवायचं हे तुझ्या हातात आहे.”

शेवटी त्या मुलाचे डोळे चमकले. “बरं ! ..... असं म्हणती काय ? ही चांगली आयडिया आहे.”

“तू फक्त आत्ताचा विचार कर. आज तू किती रन्स काढणार आहेस ? पहिले आठ दिवस विचार कर, की मला फक्त ग्राऊंडवर टिकून राहायचंय.”

“म्हणजे ?” मुलाच्या चेहऱ्यावर फार मोठं प्रश्नचिन्ह होतं.

“म्हणजे तू सहा तास, आठ तास, दोन तास, जो काही वेळ ठरविलाय तेवढ्या वेळात खुर्चीवरून उठणार नाही, एवढी काळजी घे. थोडा अभ्यास कमी-जास्त झाला तरी चालेल. पीच वर टिकून राहा, म्हणजे आपोआपच रन्स निघतात.”

“अरे हो, हा तर नियम आहे. प्रत्येक खेळाडूला सांगितलं जातं, की तू फक्त ग्राऊंडवर टिकून राहा, आपोआप रन्स मिळतात.” समोरचा मुलगा भराभर बोलत होता.

“अगदी बरोबर ! आता पाच ओव्हर्सचे लक्ष्य घे. हे लक्ष्य पूर्ण करत करत सव्यातीनशेच काय, तू तर हजाराच्याही पुढे जाशील.”

“क्या बात है !” म्हणत मुलगा उड्या मारत पळाला.

असंच होतं. आपण आपल्यासमोर खूप मोठं लक्ष्य घेतो, पण त्याची सुरुवातच होत नाही. एक्स्फर्ट सांगतात, ज्यांनी मोठ्या अचीव्हमेंट्स केल्यात ते सांगतात की, ‘कुठल्याही यशाचं रहस्य हे पहिलं पाऊल टाकण्यात असतं.’ पहिलं पाऊल टाकायला माणूस केंव्हा बिचकतो, जेव्हा त्याला वाटायला लागतं की मला इतके किलोमीटर लांब चालायचंय. त्यावेळी त्याला सांगितलं जातं की, तुला एवढं लांब चालायचंय नाहीये. आज तुला फक्त एवढं चालायचंय. आज तुला जेवढं चालायचंय तेवढाच विचार कर. असं केलं तर एक दिवस हिमालयाच्या टोकावर जाऊन बसणही सोपं आहे.

जीवन

जीवन ही एक कादंबरी आहे
ती रोज एक नवं पान उचकटते अन् संपवते
अशी पाने उचकटत-उचकटत संपतात
तेव्हा आपणही संपतो
जीवन ही एक कादंबरी आहे,
ती तुमचे चरित्र दाखविते,
तेव्हा ती व्यवस्थित जपा, सांभाळा
कारण ती तुम्हीच लिहणार आहात !
म्हणजेच
जीवन ही एक रांगोळी आहे
ती किती ठिपक्यांची काढायची
हे नियतीच्या हातात असते परंतु
तिच्यात कोणते रंग भरायचे हे
आपल्या हातात असते

कु. जगदाळे प्रतिमा आनंदराव
बी.कॉम. भाग १

माझे कॉलेज

माझ्या कॉलेजची अनंत कीर्ती
येथे होते प्रत्येकाच्या आकांक्षांची पूर्ती
प्रत्येक क्षेत्रात उमटतो
माझ्या कॉलेजचा ठसा
इथल्या प्रत्येकाला मिळतो मग्नरूपी वसा
इथे कुणालाही नसते
कुठल्या जातीचे बंधन
सर्वांसाठी एकच आहे
इथले सारे शिक्षण
माझे कॉलेज आहे
ज्ञानाचे महान मंदीर
इथेच लिहिले जाते
प्रत्येक विद्यार्थ्याचे तकवीर

माझे कॉलेज आहे
ज्ञानाचे अमूल्य भांडार
इथेच खुले होते
सर्वांसाठी यशाचे महाद्वार

माझ्या कॉलेजने दाखविली
मला प्रगतीची वाट
ती चालून गेल्यावर निश्चितच
होईल जीवनाची सुंदर पहाट !
कु. अनिता बोरगटे
बी.ए. भाग १

भू - जलसंवर्धन

पाणी हे जीवन आहे
करा जपून वापर त्याचा
ओळखा पाऊले काळाची
पाणी अडवा, पाणी जिखा
सुरूवात करा भू - जलसंवर्धनाची ॥

पाणी ही देणगी निसर्गाची
लाभली अखिल सजीवांना
पाणी वाया घालवू नका
करू दशा प्राशन किडे मुंग्या जीवांना ॥

थेंबे थेंबे तळे साचे
ही म्हण आत्मसात करा
भविष्यात पाण्यासाठी होईल युद्ध
हा आहे इशारा ध्यानी घरा
जतन करा पाण्याचा झरा ॥

विहिर, नदी, ओहोळ, ओढा
याशी नाते आपुलकीचे जोडा
कोंक्रीटकरणाची जंगले तोडा
पाण्याचा दुरोपयोग करणे सोडा
पाण्याविना मानव होईल वेडा ॥

कु. स्वाती सावंत
बी. कॉम. भाग २

माणुसकी विकली

माणसाने माणसासाठी माणुसकी विकली
आजवर टिकली पण .....
शेवटी माणुसकी विकली.
दोन जिवानी आपल्या मिलनातून एक
तिसरा जीव निर्माण केला.
डॉक्टरकडे जाऊन त्याचा विनाश केला !
विचारा डॉक्टर जेलमध्ये गेला
तो म्हणतो, "माझा गुन्हा काय झाला ?"
तीच दोघे त्या अवस्थेमध्ये माझ्याकडे आली.
इथेच माणुसकी विकली !
स्त्रीभ्रुणहत्या-स्त्रीभ्रुणहत्या हा विषय टिक्कीवर आला.
दोघे शिक्षक असूनही स्त्रीभ्रुणहत्या केली.
दोघांचीही विचारी नोकरी गेली.
ही वेळ का आली ?
माणुसकी विकली गेली.

अमृत बोराटे
बी.ए. भाग २

असे का बरे घडते ?

देश गरीब आहे म्हणतात,
मग निवडणूकांवर अफाट खर्च का करतात ?
देशात हरितक्रांती झाली म्हणतात
मग लोक उपाशी का मरतात ?
शेतकरी आहे अन्नदाता म्हणतात,
मग शेतकरी आत्महत्या का करतात ?
आम्ही सर्व एक आहे म्हणतात,
मग विभक्त राष्ट्र का मागतात ?
सर्वधर्म समभाव म्हणतात,
मग दंगली का होतात ?
स्त्री-पुरुष समानता आहे म्हणतात,
मग स्त्रीचा हक्क का नाकारतात ?
दारुबंदी आहे म्हणतात,
मग लायसन्स का देतात ?
जात पात नाही म्हणतात ?
मग जातीचे प्रमाणपत्र का मागतात ?
असे का बरे घडते, असे का बरे घडते ?

संतोष खांडे
बी.ए. भाग ३

प्रमेय

अभ्यास अभ्यास म्हणजे असतं तरी काय ?
नापास झाल्याशिवाय कळत नाय
शाळेत असताना करतो मजा
परीक्षेत मात्र होते मोठी सजा
सर सांगताना नसते लक्ष
परीक्षेत मात्र आठवत नाही पक्ष
काहीच मग होत नाही साध्य
रचना सांगताना
पोरींकडे लक्ष
सिद्धता संपताच येतो भानावर
मग पडतात शब्द कानावर
इतक्यात होते बेल
आणि सगळ्याच संपतो खेळ

कु. अपर्णा जगताप
बी.कॉम. भाग ३

हिंदी विभाग

“एक आदमी
रोटी बेलता है
एक आदमी रोटी खाता है
एक तीसरा आदमी भी है
जो न रोटी बेलता है न रोटी खाता है
वह सिर्फ रोटी से खेलता है
मैं पूछता हूँ
यह तीसरा आदमी कौन है
मेरी देश की संसद मौन है।”

सुदामा पांडे 'धुमिल'

'संसद से सड़क तक'

विभागीय संपादिका

प्रा. डॉ. सौ. रुखसाना रण्जाक मुल्ला

विभागाध्यक्षा, हिंदी विभाग

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) लक्ष्मीबाई का असीम त्याग	कु.वैशाली काटकर	बी.कॉम.भाग-२	४३
२) मीडिया और समाज	कु.वैशाली खांडे	बी.ए.भाग-२	४४
३) मीडिया और विज्ञापन	कु.अश्विनी राजगे	बी.ए.भाग-२	४५
४) एड्स : एक भस्मासूर	कु.स्मिता शिंदे	बी.ए.भाग-२	४६
५) स्त्री - भ्रूणहत्या	कु.काजल चव्हाण	बी.ए.भाग-३	४८
६) सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला' : एक श्रेष्ठ कवि	सारंग फडतरे	बी.ए.भाग-३	५०
७) हिंदी दिवस का महत्व	प्रज्योत यादव	बी.ए.भाग-२	५१
८) समाज और दूरदर्शन	वैभव शिंदे	बी.ए.भाग-२	५३
९) कहाँ खो गई इंसानियत	कु.पुजा गायकवाड	बी.सी.ए.भाग-१	५४
१०) फरिश्ते	सारंग फडतरे	बी.ए.भाग-२	५५

पद्य विभाग

१) नारी हूँ मैं....., नारी हूँ	कु.स्मिता शिंदे	बी.ए. भाग २	४७
२) तू और प्यार	वर्षा उत्तम खरात	बी.ए. भाग २	४९
३) अपना फर्ज	अमोल अजित जगदाळे	बी.ए. भाग २	४९
४) कली	कु. अश्विनी देवकर	बी.ए. भाग ३	४९
५) जीवन	श्रीकांत लवंगारे	बी.ए. भाग २	५२
६) पर्यावरण	स्वाती सोपान सावंत	बी.कॉम. भाग २	५२
७) हम हिंदुस्तानी	साहिल मुल्ला	बी.ए. भाग ३	५२
८) उसे जीवन का वर दो !	सचित्रा हरिचंद्र दोरगे	बी.ए. भाग १	५६
९) मुझे जन्म दे दो माँ	कु. मोनाली राजत	बी.कॉम. भाग १	५६
१०) जिन्दगी	काजल बाळासाहेब चव्हाण	बी.ए. भाग ३	५६

व्यक्तिचित्र

लक्ष्मीबाई का असीम त्याग

कु.वैशाली काटकर, बी.कॉम.भाग-२

“कर्तबगार पति के पीछे उसकी पत्नी का हाथ होता है।”

यह हमने बहुत बार सुना है। पर इसका वास्तविक उदाहरण सत्य शिक्षण संस्था के संस्थापक कर्मवीर भाऊराव पाटील और उनकी पत्नी लक्ष्मीबाई पाटीलजी का ले सकते हैं।

भारतीय विवाहित नारी के लिए मंगलसूत्र सौभाग्य अलंकार होता है। छात्रावास के छात्रों की भोजन की व्यवस्था करने के लिए लक्ष्मीबाई ने अपना मंगलसूत्र गिरवी रखने के लिए दिया था। यह उनके असीम त्याग का उदाहरण दुर्लभ है। लक्ष्मीबाई संपन्न परिवार की पुत्री थी। विवाह के समय उनके पास ८०-९० तोला सोना था; किंतु अपने परिवार के लिए और बाद में छात्रावास के छात्रों के लिए स्वर्ण आभूषण बेचकर त्याग का दृष्टांत स्थापित किया। सत्य शिक्षण संस्था के लिए अर्थात् पति भाऊराव की शिक्षा सेवा कार्य में जुटी रही। इस दृष्टि से भाऊराव ने शिक्षा क्षेत्र में जितना योगदान दिया, लक्ष्मीबाई का योगदान उसकी तुलना में कहीं अधिक ही था।

भाऊराव ने किलोस्कर कंपनी और कूपर के कारखानों में जो कुछ कमाया था, वह गरीब बच्चों की शिक्षा के लिए खर्च हो गया। घर में कुछ भी नहीं रहा, फलस्वरूप वे आर्थिक चिंता से ग्रस्त रहने लगे। ऐसी प्रतिकूल परिस्थिति में भी भाऊराव अपना लक्ष्य नहीं भूले। उन्होंने अपने घर को ही छात्रावास बना लिया। इन छात्रों का भोजन लक्ष्मीबाई स्वयं बनाती। आगे चलकर जब लड़कों की संख्या और अधिक हो गयी तो उनके भोजन की व्यवस्था किसी भोजनालय में करनी पड़ी। बर्तन माँजना, घर की सफाई, अपने बच्चों की परवरीश, अतिथियों की आवभगत तथा गृहस्थी के अन्य कार्यों का भार लक्ष्मीबाई पर ही था। पति के कार्य में उन्होंने स्वयं को पूरी तरह समर्पित कर दिया था। जैन समाज के पुराने विचारों के लोगों को भाऊराव का कार्य पसंद नहीं था। समाज की स्त्रियाँ लक्ष्मीबाई पर ताने कसा करती थी। किंतु वे बड़े धैर्य से सारा अपमान सहन करती थी। उनका अस्पृश्यता विरोधी विचार और अस्पृश्य जाति के बच्चों के लिए कुछ करना महिला समाज में नापसंद था। अतः वे मन ही मन अत्यंत दुखी रहती थी। परंतु अपने पति के वैश्विक एवं मानवतावादी कार्य से कभी दूर नहीं हुई। जो यातनाएँ सावित्रीबाई फुले को सहनी पड़ी थी, वही यातनाएँ लक्ष्मीबाई को भी सहनी पड़ी।

लक्ष्मीबाई का देवर बंडू उन्हें ‘बहिनी’ कहा करता था। अतः छात्रावास के सभी लड़के लक्ष्मीबाई को ‘बहिनी’ ही कहते थे। धार्मिक वातावरण में और पुराण पंथी संस्कार की छाया में बड़ी हुई बहिनी छात्रावास के बच्चों से आरंभ में दूर ही रहती थी; किंतु एक दिन उनके दाढ़ में दर्द हुआ। अतः भाऊराव ने इलाज के लिए उन्हें पुणे भेज दिया। साथ में देखभाल के लिए अप्पांलाल शेख नामक छात्र को भी भेजा

था। वहिनी ने शेख के हाथों बना भोजन ग्रहण किया। इस घटना के बाद से उनकी पुरणपंथी वृत्ति धीरे-धीरे लुप्त होती गई।

एक बार जब भाऊराव कहीं बाहर गए हुए थे, तब ऐसी ही आर्थिक समस्या आ खड़ी हुई। खर्च के लिए पैसे नहीं थे। गहने सब पहले ही बिक चुके थे। वहिनी ने अपनी विवशता बतायी और

छात्रावास के सेक्रेटरी को मंगलसूत्र की पुड़िया पकड़ाकर बोली कि, "इसे गिरवी रखकर भोजन की व्यवस्था करो।" लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील का यह त्याग एक सर्वश्रेष्ठ त्याग माना जाता है। धन्य हो लक्ष्मीबाई !

समसामयिक
लेख

मीडिया और समाज

कु.वैशाली खाडे, बी.ए.भाग-२

मीडिया सांस्कृतिक, सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक, धार्मिक आदि गतिविधियों को गतिशील बनाने में अथवा सामाजिक परिवर्तन लाने में प्राचीन काल से क्रियाशील रहा है। दूर संचार टेलीविजन, संगणक और इंटरनेट एक साथ जुड़ गए हैं। जनसंचार माध्यमों द्वारा शिक्षा प्रबोधन-सूचना प्रसारण का कार्य होता है। बड़े-बड़े शहरों में लोग एक-दूसरे से कट रहे हैं। मीडिया को मुख्यतः दो भाग में विभाजित किया जाता है प्रिंट और इलेक्ट्रॉनिक। प्रिंट मीडिया के अंतर्गत समाचारपत्र, पत्रिकाएँ, ब्रोशर, पोस्टर आदि आते हैं। इलेक्ट्रॉनिक मीडिया के अंतर्गत रेडियो, दूरदर्शन, टेपरेकार्डर, इंटरनेट, संगणक आदि आते हैं।

रेडियो और टी.वी. न केवल भ्रष्ट तंत्र के खिलाफ आवाज उठाते हैं। पर्यावरण प्रदूषण, मानवाधिकार, मद्यनिषेध, परिवार नियोजन, सूखा, बाढ़, भूकंप तथा भूखमरी आदि के क्षेत्र में भी ये मानव समाज को जागृत कर मानव कल्याणकारी कार्य भी करते हैं।

आज २१वीं सदी का युग पूर्णतः मीडिया युग है। प्रजातंत्र का चौथा आधार स्तंभ मीडिया अपने जनहित के रास्ते से भटक गया है। वैश्वीकरण की अर्थव्यवस्था का अर्थ है। मुक्त बाजार, मुक्त व्यापार, विदेशी निवेश, सरकार के आकार में किसी निजीकरण को लोकतंत्र और आर्थिक विकास की कुंजी बनाना। ई-मेन का अर्थ है कम्प्यूटर व इंटरनेट की सहायतासे चिट्ठी, सदेश आदि भेजना। विज्ञापन, अभिव्यक्ति का माध्यम है। आधुनिक युग में विज्ञापन को मनुष्य के व्यवहार और उसके दृष्टीकोण को प्रभावित करने का कार्य करना पड़ रहा है। बदलते समाज की आवश्यकताओं और नयी जीवन पद्धति के माँग के अनुरूप उत्पादक वस्तुओं का उत्पादन करता है। तथा उससे जुड़े अनेक प्रकार के व्यक्तियों को रोजगार या स्वरोजगार दे रहा है।

समसामयिक
लेख

मीडिया और विज्ञापन

कु.अश्विनी राजगे, बी.ए.भाग-२

उत्पादक अपनी वस्तु के लिए बाजार तैयार करता है। आज उपभोक्तावादी संस्कृति और बजारवाद का बोलबाला होने के कारण विश्व में आदान-प्रदान और संपर्क के लिए नवीन भाषाई संस्कृति के विकास की संभावनाएँ बढ़ती जा रही है। आज सूचना, संचार एवं इलेक्ट्रॉनिक मीडिया के चलते पुरे विश्व की दूरियाँ सिमट गई हैं। वास्तव में विज्ञापन आज हमारे जीवन से ऐसे जुड़ गए हैं कि कई बार विज्ञापन विशेष का सहारा लेकर ही हम उस वस्तु को पहचानते हैं। व्यावसायिक कला के कारण आज के विज्ञापन उपभोक्ताओं को आकर्षित करने वाले होते हैं।

विज्ञापन आज के समय की एक आवश्यक माँग है। विज्ञापन यह अंग्रेजी के 'एडवर्टाइजमेंट' शब्द का हिंदी अनुवाद है। विज्ञापन का अर्थ है - किसी वस्तु के बारे में विशेष रूप से जानकारी देना। वर्तमान समय में विज्ञापन एक महान व्यापार है। इसमें कई करोड़ व्यक्ति किसी न किसी रूप में जुड़कर अपनी जीविका चला रहे हैं। आधुनिक जगत में विज्ञापन एक संतुलित, लाभप्रद कार्य करता है। यह उत्पादक, निर्माता तथा उपभोक्ता दोनों को ही लाभ पहुँचाता है। विज्ञापन निर्मित करते समय उपभोक्ता के इस अहं केंद्रित व्यवहार का भी ध्यान रखना अतिआवश्यक है।

विज्ञापन के माध्यमों में मनोरंजन माध्यम, प्रेस माध्यम, बाह्य माध्यम का समावेश होता है। समाचार पत्र-पत्रिकाएँ, दूरदर्शन, रेडियो आदि विज्ञापन के मुख्य साधन हैं। उत्पादक अपनी वस्तु के लिए बाजार तैयार करता है। वर्तमान युग विज्ञापन का युग है। हमारा जीवन विज्ञापन ही विज्ञापनों से घिरा हुआ है। विज्ञापन उत्पादक विक्रेता और उपभोक्ता इन तीनों के मध्य सेतु स्थापित करता है और तीनों के लिए लाभकारी सिद्ध होता है।

विज्ञापन वही अच्छा माना जाता है जो जनता के ध्यान को अधिकतम आकर्षित करने की क्षमता रखता है। भौगोलिक आधार पर इन्हें चार भागों में बाँटा जा सकता है :-
१) अंतर्राष्ट्रीय विज्ञापन, २) राष्ट्रीय विज्ञापन, ३) आंचलिक विज्ञापन, ४) स्थानीय विज्ञापन।

आकाशवाणी के विज्ञापन की भाषा और दूरदर्शन के विज्ञापन की भाषा एक नहीं हो सकती क्योंकि आकाशवाणी में केवल वाणी का उपयोग होता है जबकि दूरदर्शन में श्रव्य और दृश्य दोनों इंद्रियों का उपयोग होता है। जिससे यह अपने उद्देश्य में ज्यादा सफल हुआ है।

विज्ञापन को रोचक बनाने के लिए कुछ शब्दों को देवनागरी रूप में लिखा जाता है। दवाईयाँ टॉनिक, मशीन तथा औद्योगिक सामान के विज्ञापनों में अंग्रेजी शब्दों की भरमार रहती है। फैशन, फैशनेबल, डिजाइन, शोरूम, सुवर, स्टाईल, फार्मूला आदि शब्दों का अत्यधिक प्रयोग हो रहा है।

जानकारी
लेख

एड्स : एक भयमायूर

कु.स्मिता शिंदे, बी.ए.भाग-२

इस जग में हर इन्सान किसी न किसी रोग से ग्रस्त होते हुआ दिखाई देता है। पर इन बीमारियों पर प्रतिबंधक इलाज निर्माण किया गया है। पर कुछ बीमारियाँ ऐसी है कि, उनपर कोई इलाज ही नहीं होता है। उनमें से एक बीमारी है जो कि एड्स। यह एक महाभयानक समस्या है।

एड्स आया, एड्स आया
युवक-युवतियों सावध रहना ॥धृ॥

एड्स इतना भयानक
कर देगा पृथ्वी के हर
इन्सान को बेघर
इसलिए कहती हूँ,
युवक-युवती २०१३ आया ॥

एड्स इतना तिखा,
परस्त्री से रहना दूर
इसलिए कहती हूँ,
युवक-युवती २०१३ आया ॥

प्रगति और अधोगति यह एक ही सिक्के के दो पहलू है। "Progress is prosperity but after getting prosperity there is downfall of progress." इस न्याय की तरह इन्सान ने प्रगति को समीकरण बनाया है, वही मूलतः गलत है।

'एड्स' यह बीमारी एक इन्सान से औरों को होती है। यह बीमारी एक अतिभयानक बीमारी है। बीमारी पर कोई इलाज नहीं है। इसका एकमेव उपाय है, इसके बारे में पूरी जानकारी जान लेना आवश्यक है। डाक्टरों के संशोधन करने पर भी इसपर कोई इलाज नजर नहीं आया है। यह दिन ब दिन चिंताजनक बनती जा रही हैं।

अब एड्स किसे कहते हैं ? वह कैसे होता है ? यह बीमारी H.I.V. विषाणू की वजह से होती है। H.I.V. मतलब 'Human Immuno Deficiency Virus' है। इस बीमारी की वजह से T4 लिम्फोसाइट-सफेद रक्त पेशियों का नाश होता है और जीवन की रोगप्रतिकारक ताकद धीरे-धीरे कम होती जाती है और इन्सान मर जाता है। इसका नाम AIDS-Acquired Immuno Deficiency Syndrome है। एड्स यह सिंड्रोम का समुच्चय लक्षण है। उसे H.I.V. विषाणू कहते हैं। आज प्रगति की बाते करते-करते आकाश के तारे तोड़कर लानेवाला प्रगतशील समाज जो तीन बातों का बली हो गया है। वे हैं, 'Wealth

Wine and Woman'। प्रगति के पंख लगाकर आकाश में उंचा उड़नेवाला इन्सान इन तीन घटकों की वजह से अपना आस्तित्व मिटा रहा है।

एड्स के बारे में समाज में बहुत गलतफैमिया है। इस बीमारी की इस जहा में दवा उपलब्ध नहीं है। खून, वीर्य, योनीस्राव, सुई और विषाणु से इसका प्रसार होता है। हवा, पानी, अन्न, सामाजिक संपर्क, एकसाथ सफर, स्पर्श इससे एड्स की बाधा होती नहीं।

यह बीमारी पहले नहीं थी। पर अचानक एकदम से पैदा हो गई है। वैज्ञानिक शास्त्रज्ञों के इस बारे में भिन्न-भिन्न मत है। यह बीमारी अफ्रिका के बंदर से इन्सान में आयी है। अमेरिकन शास्त्रज्ञ का मानना है। कई बार बंदर का रक्त लैंगिकता बढ़ाने के लिए अपने शरीर में डाला और इस तरह से विषाणु इन्सान में फैला है। यह संसर्ग हुआ इन्सान पूरी तरह निरोगी दिखता है। पर धीरे-धीरे उस इन्सान की प्रतिकार शक्ति पूर्णतः खत्म होती है और एड्स बीमारी की वजह से अलग-अलग बीमारियाँ होती है। इसपर कोई इलाज न होने की वजह से आखिर इन्सान को संघर्ष करते करते अपनी जान गवानी पड़ती है।

‘चारित्र्यवान सर्वत्र पूज्यते,
शील परमं भूषणम्।’

इसका मतलब शील यह इन्सान का अलंकार है और वह पवित्र रखना चाहिए। यह सबको यमझता है, पर पेट की आग, उपजीविका के लिए वेशाँ अपना शरीर बेचा करती है। इस परिस्थिति पर इन्सान नियंत्रण कर नहीं सकता है। पर हर एक को अपने आप को संभालना चाहिए। इतनासा विचार उनके मन में आता नहीं है, हर एक को अपने

स्वार्थ की पड़ी रहती है। चरित्र संभालना जितना सच है। उतना ही कठिण है। इसलिए स्वामी विवेकानंद कहते हैं, "If wealth is lost, nothing is lost, If Health is lost, something is lost, If character is lost, everything is lost!" मतलब अपना व्यक्तित्व गया तो, हम सबकुछ गवा देते हैं, इसलिए 'शील' का महत्व बड़ा है। Money turns the Wheel इस उक्ति की तरह इन्सान भ्रष्ट हुआ है। अब का इन्सान भौतिकवाद, उपभोक्तावाद और ऐय्याशी को अपने जीवन के तत्व माननेवाला मानव है, 'Life is only for enjoyment' ऐसी धारणा बनी है। 'Work is Worship' न माननेवाला आज शारीरिक और मानसिक विकलांग बन गया है। अनैतिक मर्ग से हाथ में आया पैसा अविवेक से इस्तेमाल करके Wine and Woman को इन्सान ने स्वीकार किया और यहा उसका अंत होता है।

आज एड्स इस बीमारीने विश्वभर धैमान लगाया रखा है। भारत यह देश इस बीमारी की चपेट में आ गया है। जैसे-जैसे दिन बढ़ते जा रहे हैं। वैसे वैसे यह बीमारी फैलती जा रही है। अन्य किसी क्षेत्र में भारत इतना प्रगतिपर दिखाई नहीं देता है।

एड्स, यह महाभयानक बीमारी है। जिसकी कोई दवा या इलाज नहीं है, पर संसर्ग से दूर रहे यही एक उपाय है। इसलिए सजगता बरतना आवश्यक है।

नही दवाँ, नहीं उपचार
प्रतिबंध यही आधार।

आचार, विचार, विवेक, संयम ही जीवन को सही राह दिखा कर मंजिल तक पहुंचा सकता है।

नारी हूँ मैं....., नारी हूँ

अबला हूँ, मगर कमजोर नहीं,
बंधनो में हूँ, लेकिन बंदी नहीं,
स्वाभिमानी हूँ, लेकिन अहम् नहीं,
घर की शोभा हूँ, लेकिन कटपुतली नहीं।
नारी हूँ, नारी हूँ
ज्योति भी हूँ और चिंगारी भी,
ज्योति बनकर रोशनी भी वे सकती हूँ।
चिंगारी बनकर जला भी सकती हूँ।
नारी हूँ मैं....., नारी हूँ।

कु.स्मिता शिंदे
बी.ए. भाग २

चिंतन

स्त्री - भ्रूणहत्या

कु.काजल चव्हाण, बी.ए.भाग-३

भारतीय संस्कृतिको भी सवाल पड़ेंगे,
इतनी कर्तृत्वान स्त्रियाँ होंगी,
लेकिन कैसा हमारा नसीब हैं,
की वह कर्तृत्व सिध्द होने के,
पहलेही उनकी भ्रूणहत्या होगी।

यह पढ़कर मेरा मन विचलित हो गया, यह बात भारतीय संस्कृति को कालिमा लगाने वाली बात है।

आज समाज में भ्रूणहत्या की जो समस्या खड़ी है उसकी वजह क्या है, यह जानना और समझना आज की जरूरत है। मानव ने नारी को क्या समझ रखा है.... एक स्त्री को तो

एक लडकी,

एक बहन,

एक पत्नी,

एक माँ

या फिर केवल लोग इच्छापूर्ति का साधन समझा है। लोग 'गर्भलिंग चिकित्सा' करके बेटी यह लिंग समझने के उसकी भ्रूणहत्या करते हैं। भ्रूणहत्या सं तात्पर्य है कि गर्भलिंग की जाँच के बाद गर्भ में ही लडकी को दुनिया में आने से पहले ही मार दिया जाता है, उसकी वैद्यकीय सुविधा से हत्या कर दी जाती है, उसे स्त्री भ्रूणहत्या कहते हैं।

स्त्री का महत्व अनगिनत है, स्त्री को समाज में महत्वपूर्ण स्थान होना चाहिए। स्त्री याने की 'आटे का गोला' वह घर के अंदर रखा जाए तो चूहे काटते हैं, बाहर रखे तो कौवे नौचते हैं। स्त्री ही सारे समाज को निर्भिति और संवर्धन करनेवाली वृक्षवेली है।

संसाररूपी रथ के दो चाक होते हैं, उनमे से एक चाक याने की स्त्री। स्त्री घर की गृहलक्ष्मी होती है। यह सारी बातें तो हैं ही लेकिन क्या फायदा.... समाज आगे बढ़ता है किंतु समाज को आगे बढ़ाने वाली नारी जाति को जन्म के अधिकार से वंचित रखा जा रहा है। जिससे भविष्य; मे अनेक सवाल उपस्थित होने की संभावना है।

आज की २१ वीं शती में भ्रूणहत्या यह एक भयंकर सामाजिक समस्या बन गई है, इसकी वजह अनेक हैं जैसे कि, मनुष्य के जीवन में बेटा ही चाहिए यह गलत मनोवृत्ति बन गई है। घरका वारिस ही हो यह रूढ़ प्रवृत्ति भारतीय संस्कृति में बढ गई है।

भ्रूणहत्या का प्रमाण ऐसा ही बढ़ता गया तो इसके परिणाम इस प्रकार होंगे। आज के युग मे लडके-लडकीवालों से जबरदस्ती दहेज से लेते हैं। बल्कि दहेज न देने से लडकी का शारीरिक और मानसिक छल करते

रहते हैं। लेकिन ऐसा ही होता रहा तो तात्पर्य स्त्री भ्रूणहत्या होती रही तो इसके विपरित पुनः बहुपतित्व की प्रथा आने की संभावना निर्माण होंगी और आगे समाज अंत की ओर बढ़ेगा।

इसके लिए समाज की सोच को बदलना चाहिए। उनकी मनोवृत्ति को बदलना चाहिए। विविध प्रसारमाध्यमों के माध्यम से समाज को लड़की का एक बेटा का, एक पत्नी का और एक माँ का महत्व अच्छी तरह से समझाना चाहिए। भ्रूणहत्या करनेवालों को कड़ी-से-कड़ी शिक्षा कर देनी चाहिए।

एक स्त्री ही दूसरी स्त्री की हत्या क्यों करेंगी? बल्कि उसकी कोई न कोई मजबूरी होती है, वरना वह दूसरी स्त्री की हत्या कभी नहीं करेंगी।

हत्या कभी नहीं करेंगी !
रुकवाँ दो स्त्री भ्रूणहत्या,
रुकवाँ दो स्त्री भ्रूणहत्या,
मत करो उसकी कर्तृत्व की हत्या !
स्त्री ! स्त्री ! स्त्री !

हिंदी साहित्य में स्त्री भ्रूणहत्या पर अनेक प्रकार के साहित्य की रचना हुई है।

तू और प्यार

प्यार हैं तेरे जैसा कि
तू है प्यार जैसी
कुछ समझता ही नहीं
क्योंकि दोनों ही लगते
एक जैसे
पर.....

अपना फर्ज

तू जाने के बाद
प्यार सुनासा होता है
और
तू जाने पर मेरे मन का
गगन भर आता है
तू चली गयी
राह में छोड़कर
उजड़ गया
फूल मुझा गए
बहारे चमन पर
आ गयी

तू और तेरे प्यार बिना

चमन में रहकर भी

अकेला हो गया मैं

ए मुसाफिर ! इस दुनिया में
किसलिए तू आया है ?
जिस दुनिया में आया है ?
उस दुनिया से एक दिन जाना है
जाने से पहले कुछ फर्ज निभाना है ॥१॥

पानी बनकर बहना है
सबकी प्यास बुझाना है
दिया बनकर जलना है
सबको राह दिखाना है
भूले-भटके को सही ठिकाने लाना है ॥२॥

देश की शान बढ़ाना है।

देश का सम्मान बढ़ाना है

और अपना फर्ज निभाना है ॥३॥

वर्षा उत्तम खरात

बी.ए. भाग २

अमोल अजित जगदाळे

बी.ए. भाग २

कली

बाग में एक दिन घूम रहा था,
अचानक मैंने उसे देखा,
क्या खुबसूरत थी वह,
पहली मुलाकात में,
मेरे दिल में हलचल मच गई।
पागल बन गया मैं,
देखकर उसके सौंदर्य को,
मन करता था कि,
खिचकर ले जाऊँ उसको।
सोच रहा था मैं,
पास जाकर देखा,
तो वह कितनी भोली थी
वह तो फूल बननेवाली नाजूक कली थी।

कु. अश्विनी देवकर

बी.ए. भाग ३

साहित्यिक
परिचय

सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला' : एक श्रेष्ठ कवि

सारंग फडतरे, बी.ए. भाग-३

हिंदी के प्रख्यात कवि सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला' का जन्म ई.स. १८९९ में हुआ। उनके पिता का नाम रामसहाय था। वे जाति से कान्य कुब्ज ब्राह्मण थे। 'निराला' की माँ सूर्य का व्रत रखती थी, इसलिए उनका नाम सूर्यकांत रखा। उनकी शिक्षा हाईस्कूल में नौवीं तक ही हुई। वे स्वच्छंद वृत्ति के थे। उनका कहना है, 'रविंद्रनाथ टागोर को स्कूल न जाकर नोबेल पुरस्कार मिल सकता है, तो मुझे क्यों नहीं?' सन १९१६ में निराला ने अपनी प्रथम कविता 'जूही की कली' लिखी थी।

निराला का स्वभाव अत्यंत प्रामाणिक और स्वाभाविक था। उनकी पहली कविता ने खूब धूम मचाई बाद में निराला ने अपने 'अनामिका' और 'परिमल' इन काव्यसंग्रह की बहुतांश कविताएँ लिखी। 'निराला' एक स्वातंत्र्यप्रिय कवि थे, उन्होंने स्वतंत्रता के लिए कविताएँ लिखी। सन १९२८ में निराला काशी छोड़कर लखनऊ आए। यहाँ उन्होंने 'गीतिका' काव्यसंग्रह और 'तुलसीदास' खण्डकाव्य की रचना की। अपने ये उपन्यास 'अलका' और 'अप्सरा' निराला ने लखनऊ में रचे। 'परिमल' इस काव्यसंग्रह की एक कविता में निराला ने महाप्राण शब्द का प्रयोग किया तब से निराला के साथ महाप्राण शब्द जोड़ा गया।

जीवन काल में निराला को मान सम्मान खूब मिला। उत्तर प्रदेश सरकार ने 'अपरा' काव्य संग्रह पर २१०० रुपयों का विशेष पुरस्कार दिया था। १५ अक्टूबर १९६१ को सबेरे ९ बजकर २३ मिनट पर दारागंज मकान में 'निराला' की प्राणज्योति बुझ गई।

‘सूर्य तो ढल गया, ज्योति प्रखर बुझ गई।
काव्य के सिंधु में वाणी की लहर बाकी है,
क्या हुआ रोशनी को ढँक लिया अंधेरे ने,
दिप तो बुझ गया, किरणों का सफर बाकी है।’

शेर-शायरी

यादव प्रज्योत
बी.ए. भाग २

शायरी करने के लिए क्या चाहिए,
ना कोई मुशायरा ना कोई महफिल चाहिए,
शेर को सुनकर,
जो दर्द महसूस करे
सिर्फ एक ऐसा दिल चाहिए।

सपनों की दुनिया अजब लगती है,
झूठी ही सही पर हर खुशी नसीब होती है,
बेशक आते हैं सपने कुट पल के लिए,
पर पलों में 'जन्नत' कितनी करीब होती है।

वैचारिक

हिंदी दिवस का महत्त्व

प्रज्योत यादव, बी.ए. भाग-२

१४ सितंबर को हिंदी दिवस मनाया जाता है। इस दिन की अपनी खास विशेषता है। यह पुरे राष्ट्र में, महाविद्यालय में मनाया जाता है। हिंदी का महत्व अधिक है, क्योंकि समझने में आसान और बोलने में भी आसान है। हिंदी भाषा को राजभाषा कैसे घोषित किया था देखिए-

“आसमान में ये तारे न होते
तो रात इतनी सुहानी न होती
राजभाषा प्रचार समिती में
विद्वान न होते तो
तो आज हिंदी राष्ट्रभाषा नहीं होती।”

१४ सितंबर १९४९ को संविधान सभा के अध्यक्ष और कार्यकर्ताओं ने एकमत से हिंदी को राजभाषा घोषित किया। इस ऐतिहासिक स्मृति में हर वर्ष १४ सितंबर को ही हिंदी दिवस मनाया जाता है। हिंदी भाषा सचमुच ही राजभाषा की अधिकारिणी है। हिंदी का क्षेत्र अन्य किसी भाषा की तुलना में अधिक है। दुनिया भर में साठ हजार करोड़ से भी अधिक लोग हिंदी बोलते हैं, समझते हैं। भारत में १०७९ भाषाएँ एवं ५४४ बोलियाँ बोली जाती हैं। तभी तो दुनिया के महाविद्यालयों में इसका अध्ययन अत्यंत रुचि के साथ किया जा रहा है।

जब किसी भाषा को राष्ट्रभाषा मान लिया जाता है, तब वह राष्ट्रभाषा कहलाती है। जब कोई बोली भाषा का रूप धारण कर लेती है और फिर क्रमशः साहित्यिक रचना का माध्यम बनकर भाषा का रूप धारण कर लेती है और फिर लोकप्रियता का माध्यम बन जाती है, तब वह राष्ट्रभाषा के पद को प्राप्त होती है। हिंदी को धीरे-धीरे भारतवर्ष में लगभग वही स्थान प्राप्त हो रहा है।

हिंदी दिन भारत देश में मनाया जाता है। हिंदी हमारी राष्ट्रीय एकता का प्रतिक है। हिंदी भाषा हिमालय से लेकर कन्याकुमारी तक, पश्चिम से लेकर पूरब तक कहीं भी समान रूप में बोली तथा समझी जा सकती है। यही कारण रहा कि सम्पूर्ण भारत में अपनी आवाज बुलन्द करने के लिए महात्मा गांधी से लेकर स्वामी दयानंद सरस्वती आदि अनेक नेताओं ने अहिन्दीभाषी होते हुए भी अपनी वैचारिक अभिव्यक्ति का साधन हिन्दी को ही बनाया। सांस्कृतिक भावना जागृत करने का काम इस भाषा ने किया है। स्वार्थ के कारण भले ही कुछ प्रांतों में इसका विरोध हो रहा है, किंतु, यह कहना सर्वथा सत्य है कि यह हिंदी ही है जिसके माध्यम से पराधीन भारत में भावात्मक एकता का शखनाद हो गया।

हिंदी को सहज स्वीकार रूप प्रदान करने की वजह इसकी शब्दरचना, पदावली, व्याकरण आदि है। परिवर्तन लाने की दिशा में कुछ लोगों ने कार्य किया। फिर भी मानसिकता में परिवर्तन होना महत्वपूर्ण है, महात्मा गांधी ने स्वतंत्रता पूर्व ही कहा था -

“भारत की अन्य भाषाओं की अपेक्षा हिंदी में ही वह शक्ति है, जो भारत की राष्ट्रभाषा बन सकती है।”

हिंदी भाषा का उपयोग कई क्षेत्रों में हो रहा है। फिल्मों में, गानों में, स्कूल में, विद्यालयों में, सरकारी कामों में, अभियान में कई जगह इसका प्रयोग हो रहा है और आज हिन्दी सबसे ऊँचे स्तर पर है यह बात हमारे लिए गर्व की बात है।

संपर्क भाषा हिंदी :-

हिंदी साहित्य की परंपरा प्राचीन काल से चली आ रही है। कबीर से लेकर बिहारी तक और आज के कवियों तक हिंदी का विकास हो रहा है। भाषा यह माध्यम है और हमारी हिंदी भाषा कश्मीर से लेकर कन्याकुमारी तक जोड़नेवाली संपर्क भाषा है। मॉरिशस, फिजी, सूरीनाम सहित कई विदेशों में हिंदी बोली और समझी जा रही है। हिंदी भाषा में संस्कृत का भी महत्वपूर्ण विकास हुआ है। हिंदी भाषा को महत्व प्राप्त

होने के कारण लोगों का हिंदी भाषा के प्रति प्रेम भावना स्नेह है। हमारे देश के सभी कवि और रचनाकारों को इस भाषा के कारण प्रसिद्धि मिली। इसी तरह हमारे देश में हिंदी को प्रथम दर्जा दिया गया।

भारत वर्ष की परंपरा संस्कृति पुरे विश्व में विख्यात है। हिंदी भाषा आम जनता को समझनेवाली मीठी और नम्र भाषा है, इसलिए भारत आजादी दिलानेवाले सभी नेताओं ने इसे अपनाया और कहा-

“तुम मुझे खून दो, मैं तुम्हें आजादी दूँगा।”

“मैं अपनी झाँसी तुम्हें नहीं दूँगी।”

यह हिंदी ही तो है जिसने सभी भाषाओं को भारतवासीयों को एक रखा है और आजादी के समय सत्याग्रहीयों ने हिंदी भाषा का माध्यम चुना और आजादी का संघर्ष किया। महात्मा गांधीजी ने भी स्वातंत्र्य संग्राम के वक्त हिंदी का ही इस्तेमाल किया। इसलिए हिंदी संपर्क भाषा के रूप में महत्वपूर्ण है।

राष्ट्रभाषा हिंदी में कामकाज करना, हिंदी लिखना, हिंदी पढ़ना यह भी तो एक पूजा है एक प्रकार की देश सेवा है।

तात्पर्य हिंदी हमारी राष्ट्र-राजभाषा है, संपर्क भाषा है।

जीवन

आपस की निंदा को छोड़ो

सही दिशा को

जाँच - परख कर

उसी तरफ

जीवन को मोड़ो।

पश्चिम की

भाषा को भूलकर

वेद पुराणों को अपनाओ

रामायण और गीता गाओ।

नैतिकता के

बातों से तूम

जीवन के

मूल्यों को तोलो

जीवन में

श्रीकांत लवंगारे

बी.ए. भाग २

पर्यावरण

अपने गाँव और गली में

रखे स्वच्छता जीवन में

वृक्ष हमारे मित्र है

कभी न काटें उसे हम

शुद्ध हवा हमारा जीवन

कभी न करेंगे हम वायु प्रदूषण

वृक्षरोपन करेंगे हम

सुंदर करेंगे अपना जीवन

पेड़, पौधे, वृक्ष, झरने

तोहफे दिये कुदरतने।

स्वाती सोपान सावंत

बी.कॉम. भाग २

हम हिंदुस्तानी

हिंदू हो तो हिंदू रहो जय-जय श्रीराम कहो

मन की भावनाओं का सम्मान होना चाहिए।

और हो मुसलमान दो अजान गुँजे आसमान

वतन परस्ती का मीजाँन होना चाहिए।

और सीख पंथी हो तो गुरुग्रंथ के करो प्रणाम

गोविंदसिंग की आत्मभक्ति शान होनी चाहिए।

और वतन की आन-बान-शान पे कोई आँच हो तो

दिल में सबसे पहले हिंदुस्तान होना चाहिए।

साहिल मुल्ला

बी.ए. भाग ३

समाचारिक
लेख

समाज और दूरदर्शन

वैभव शिंदे, बी.ए. भाग-२

हिंदी भाषा पर इलैक्ट्रॉनिक, इंटरनेट, मल्टीमिडिया आदी के व्यापारीओं ने दुनिया के व्यापक क्षेत्र में बोले जानेवाले भाषाओं में घुसकर अपने लिए मंडी तलाश करने की कोशिशें तेज कर दी। आज हम विभिन्न टी.वी. चैनलों पर समाचार देखते हैं। उनको ध्यानपूर्वक देखें तो प्रतिदिन उनकी भाषा संरचना और शब्द प्रयोगों में कोई न कोई गंभीर त्रुटी अवश्य मिल जायेगी। दूरदर्शन की हिंदी भाषा में ज्यादातर अंग्रेजी ऑचलिक शब्दों का प्रयोग रहता है। जनसंचार विशेषतः डॉ. विल्बर का कहना है कि-प्रभावी जनसंचार माध्यम देश के सामाजिक, आर्थिक और सांस्कृतिक विकास में महत्वपूर्ण भूमिका अदा करती है। एवं मुक्त और समुचित सूचना उपलब्ध करना मात्र ही जनसंचार माध्यमों का अंतिम ध्येय नहीं है, बल्कि इच्छित सामाजिक परिवर्तन अंतिम लक्ष्य है। वर्तमान समाज में संचार का कार्य सूचना प्रेषण ज्ञान एवं मूल्यों का प्रसार मनोरंजन करना है। राजनीतिक शक्ति, अर्थ, शिक्षा आदि का संप्रेषण जनसंचार माध्यमों पर आधारित है। जनसंचार माध्यम और समाज में गहरा संबंध है।

जनसंचार माध्यम देश का सामाजिक आर्थिक, सांस्कृतिक, नैतिक चेहरा निश्चित करता है। दूत, डाकिया, समाचार पत्र, पत्रिकाएँ, आकाशवाणी, दूरदर्शन जैसी कई सिद्धियाँ चढ़ते-चढ़ते आज यह यात्रा कंप्यूटर और इंटरनेट तक आ गयी है। सामाजिक परिवर्तनों में जनसंचार माध्यम अहम् भूमिका बजाते हैं। यह कार्य दूरदर्शन बखुबी निभाता है। समाज में चल रही बुरी प्रथा का पर्दाफाश किया जाता है। सती जैसी कु-प्रथा को देवत्व का दर्जा देने वाले समाज का चेहरा मिडिया ने जनता के सामने किया है। शिक्षा का, राष्ट्रीय एकात्मता का, बाल विकास का, पोलीओ से छुटकारा पाने का संदेश भी इसी माध्यम से दिया जाता है।

हिंदी के प्रयोग के लिए टी.वी. की व्यापक क्षेत्र खुला है। समाचार, धारावाहिक, विज्ञापन आदि के लिए बड़ी सुगमता के साथ प्रयोग हो रहा है। दूरदर्शन आम आदमी तक पहुँचकर उसका ग्यान बड़ाता है। जीवन के आचार-विचार विषयक मूल्य और संस्कारों को उजागर करता है। दूरदर्शन की वजह से दुनिया के किसी भी घटना को लोग घर बैठे देख सून सकते हैं। टी.वी. की वजह से अनेक प्रकार की जानकारी प्राप्त की जा सकती है। किंतु इसका दूसरा पक्ष समाज को हानी पहुँचाता है। ऐसे फैशन पेरड, अश्लील दृश्य, अनावश्यक जानकारी, खून खराबा आदि के कारण समाज में बुरी प्रवृत्तियाँ बढ़ रही हैं। मानव में हिंसा बढ़ रही है। फैशन के नाम पर अश्लीलता आ रही है। तात्पर्य आजके युग में दूरदर्शन और समाज का घनिष्ठ संबंध है। क्योंकि गरीब से गरीब घर में भी दूरदर्शन की आवाजें गुंज रही हैं। आज के इस आपा-धापी के युग में मानव दूरदर्शन द्वारा मनोरंजन चाहता है।

समसामयिक
लेख

कहाँ खो गई इन्सानियत

कु.पुजा गायकवाड, बी.सी.ए.भाग-१

२६/११ के भयानक हादसे से केवल मुंबई ही नहीं तो सारी दुनिया भी चौक गई। इस हादसे में अजमल कसाब ऐसा पहला आतंकवादी था। जो पकड़ा गया। मुंबई पुलिसने अपने बुलंद हौसने और इगलने बहुत लोगों की जान बचाई। और एक जिंदा आतंकवादी को अपने कब्जे में लिया। इस वजहसे हम सारे मुंबई पुलिसवालों को सलाम करते हैं।

इस साहसी काम के लिए राज्य सरकारने मुंबई पुलिसवालोंको इनाम दिया। तुकाराम आंबेल्गे और साथी पुलिसवाले जिन लोगोंने आपनी जान देश की सुरक्षा के लिए कुर्बान कर दी, उन लोगों को राज्य सरकारने ३० हजार इनाम दिए। जो की सब लोगों में बाट कर हर इक को सिर्फ ३०६ रु.मिले। जब कि दुर्गम ओर देखा जाए तो अजमल कसाब जैसे हत्यारे की सुरक्षा के लिए ३३ करोड रु. खर्च किए गए। दोस्तो, सोचने की बात है जिन लोगों ने अपनी जान गवा दी, लाखों की सुरक्षा के लिए उन पर सिर्फ और सिर्फ ३०६ रु. खर्च किए और जिसने लाखों लोगों को दर्दनाक मौत दी, उसपर ३३ करोड रु. खर्च किए गए। निर उसकी देखभाल और खातीरदारी के लिए।

क्या यह इन्सानीयत है ?

ये तो सिर्फ एक छोटा सा हिस्सा है। उन किस्सो में से जो कि भारत के अनगीनत दर्दनाक सच्चाई में दबे हुए है। देखा जाए तो दिन ब दिन इन्सान की इन्सानियत, सच्चाई, प्यार घट रहा हैं और इन्सान में निर हैवानियत, झूठ, दहशत तेजीसे बढ़ती जा रही हैं।

हाल में दिल्ली जैसे राजधानी में दिसंबर १६ को दामिनी के साथ जो हादसा हुआ, वह दिल देना देनेवाला था। इस हादसे के बाद तो इन्सानसे इन्सानियत की गुजारीश करना बेकार हैं।

शेर-शायरी

जिंदगी हसीन हैं जिंदगी से प्यार करो,
है रात तो सुबह का इंतजार करो ॥
दो पल भी आएगा
जिसका इंजहार हैं आपको।
रब पर भरोसा और
वक्त पे ऐतबार करो ॥

प्रज्योत यादव
बी.ए. भाग २

क्यों ?

“आज खुदा ने फिर पुछा
तेरा हसता चेहरा उदास क्यों है ?
तेरी आँखों में प्यास क्यों है ?
जिस के पास तेरे लिए वक्त नहीं
वहीं तेरे लिए खास क्यों है ?

श्रीकांत लवंगी
बी.ए. भाग २

बोधकथा

फरिश्ते

सारंग फडतरे, बी.ए.भाग-२

एक व्यापारी था। वह व्यापार करने के लिए किसी दूर देश में जा रहा था। रास्ते में रात हो गई तो वह एक गरिब आदमी की झोंपड़ी में ठहर गया। रात बिताकर बड़े तडके आगे बढ़ गया। उसके चले जाने के बाद गरिब की स्त्री ने देखा कि एक तरफ को कुछ पड़ा है, तो उसने उसे उठा लिया। एक चीख उसके मुंह से निकली। उसका आदमी बाहर कुछ काम कर रहा था। दौड़कर अंदर आया। स्त्री ने कहा, “देखो तो, यह क्या गजब हो गया है!” वह अशर्कियों की थैली थी। स्त्री-पुरुष दोनों परेशानी में पड़ गये। व्यापारी तो बहुत पहले जा चुका था। उन्होंने तो यह भी नहीं पूछा था, कि वह कहां से आया है और कहां जाएगा? “अब क्या होगा?” स्त्री ने कहा। आदमी बोला, “अब हम कर भी क्या सकते हैं।” थैली उन्होंने रख ली और उस आदमी के आने की प्रतिक्षा करने लगे। उन्हें विश्वास था कि इतनी बड़ी रकम खोजने पर वह ढूंढता हुआ अवश्य आएगा। पर दिन-पर दिन बीतते गये और वह आदमी नहीं आया। जब थैली के गुम होने का उसे पता चला तो उसने समझ लिया कि कहीं रास्ते में गिर गई और कोई लेकर चम्पत हो गया। व्यापारियों के जीवन में ऐसी घटनाएँ होनी तो मामूली बात है। काफी दिनों के बाद एक दिन ये लोग देखते क्या हैं कि वहीं व्यापारी लौटकर आया है। वह आगे बढ़ रहा था कि उन्होंने उसे रोका और झोंपड़ी में अंदर ले जाकर वह थैली उसके सामने रख दी। व्यापारी को अपनी आँखों पर विश्वास नहीं हुआ, उसने कहा, “आप आदमी नहीं फरिश्ता है?” आप लोगों ने जो किया है, वह फरिश्ते ही कर सकते हैं। पैसे का लालच बहुत बड़ा और बुरा होता है। वह आदमी को शैतान बना देता है।” इतना कहकर उसने कुछ अशर्कियाँ उन्हें देनी चाहीं, लेकिन उन्होंने लेने से इन्कार कर दिया। कहा, “आपकी थैली आपके पास पहुंच गई, उससे बड़ा इनाम हमारे लिए और क्या हो सकता है?”

शेर-शायरी

प्रज्योत यादव
बी.ए. भाग २

गम ना कर जिंदगी बहुत बड़ी है,
घाहत की महफिल तेरे लिए सजी है।
बस एक बार मुस्कराकर तो देख
तकवीर खुद तुझे मिलने बाहर खड़ी हैं।।

उसे जीवन का वर दो !

हत्या क्यों करते है गर्भ में उसकी,
चीख अनसुनी क्यों करते हैं मासूम की
दोष उसका है क्या ?
फर्क बेटी बेटे में हमने ही किया ।
हुआ बेटा तो ढोल बजाया ।
हुई बेटी तो मातम छाया ।
ऐसा क्यों करते हैं हम ?
क्यों बेटी को दर्द हमने इतना दिया है,
प्रभु के उपहार को क्यों ठुकरा दिया है,
क्यों दो घरों की रोशनी को सिसका दिया हैं,
बेशर्मी से बेटी का सौदा किया है,
धन के लोभ ने सब भुला दिया हैं ।
बेटी को जीवन का वर दो !
शिक्षा का सौभाग्य उसे दो,
बराबर के अधिकार उसे दो,
जीवन के सम्मान उसे दो,
आखिर बेटी हैं किससे कम ?
गाव की सरपंच रही,
कामयाब राष्ट्रपती, प्रधानमंत्री रही
डॉक्टर, प्रोफेसर बनी
उद्योगपती, पायलट, इंजिनियर बनी,
विज्ञान साहित्य और कला में,
शौर्य है हासिल उसे हर क्षेत्र में ।
हत्या क्यों करते है गर्भ में उसकी,
चीख अनसुनी क्यों करते हैं मासूम की ?
बदलो सोच अपनी समाज की कुरीतियाँ, मान्यताये बदलो ।
जागो ! निर्भय हो अपनी आत्मा की आवाज सुनो ।
प्रभुकी नजरो में सच्चे इन्सान तो बनो ।
भेद स्त्री और पुरुष में मत करो ।
नन्ही बेटी को जीवन का वर दो ।

सचित्रा हरिचंद्र दोरगे
बी.ए. भाग १

मुझे जन्म दे दो माँ

क्या कसूर है माँ मेरा ?
जो तुम मुझपर डाल रही हो मौत का घेरा ।
जब तुम गई डॉक्टर के पास,
तो तुम्हारा भी मन बहुत था उदास ।
लड़की है यह बात तुमको डॉक्टरने बताई,
तो फिर तुमने आपनी नाराजगी दिखाई ।
पापा कहेंगे लड़की नहीं चाहिए,
तो फिर तुम कहो ना रहने दीजिए ।
दादा-दादाजी कहेंगे लड़की क्या करेगी ?
मैं अगर इस दुनिया मे आऊँगी,
तो फिर एक नई दुनिया बसाऊँगी ।
मैं कुछ बनकर दिखाऊँगी,
माँ, तुम्हारा सपना पुरा करूँगी ।
इस लिए तो कहती हूँ,
की मुझे जन्म दे दो माँ ।

कु. मोनाली राजत
बी.कॉम. भाग १

जिन्दगी

क्या भरोसा है, इस जिन्दगी का,
साथ देती नहीं, ये किसी का ।
साँस रुक जायेगी, चलते-चलते ।
दम निकल जायेगा रोशनी का,
क्या भरोसा है, इस जिन्दगी का ।
जिन्दगी अब तक किसी की रही है,
मौत हरदम सिर पर खड़ी है ।
करना है करले आज, पता क्या कल का,
क्या भरोसा है इस जिन्दगी का ।
हम रहे ना रहे मोहब्बत रहेगी,
दोस्तो अपनी दुनिया कहेगी
नाम रह जायेगा आदमी का,
क्या भरोसा है, इस जिन्दगी का ।

काजल बाळासाहेब चव्हाण
बी.ए. भाग ३

शेर-शायरी

दोस्त सुबह तेरी शाम मेरी हो
दिन तेरा उदासी मेरी हो
जब मौत आये तो
दोस्त सिर्फ कब्र तेरी हो
उसमें लाश मेरी हो ।

खून का कतरा भी लौ जगाए जीवन की,
शराब की बूँद भी, लौ मिटाए जीवन की ॥

मौत है जिंदगी की सौतेली बहन,
एक के आते दूसरी, जानती नहीं रहना ।
एक का ही हमें, मिलता है संग,
दोनों साथ आये, तो होती है जंग ॥

दिल में दर्द की तरह
आँखों में आँसुओं की तरह
तुम मेरे पास हो,
फूल में खुशबू की तरह ।

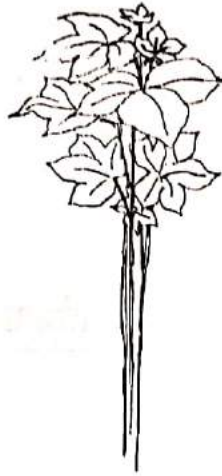
वैशाली काटकर
बी.कॉम. भाग २

भेंड़ी को गाजर से प्यार हो गया
पहली नजर में प्याज लाल हो गयी
दिल जिगर दोनों घायल हुए
तीनों का भिक्कर में इकट्ठा हो गया ।

आहट से कोई आए तो लगता है, कि तुम हो ।
हवा जरा लहराये तो लगता है तुम हो ।
अब तुम ही बताओ
तुम क्या किसी भूत से कम हो ।

कहते हैं हाथों की रेखाओं में तकदीर होती है ।
ऐसा किसने कहा
तकदीर तो उनकी भी होती है
जिन्हें हाथ नहीं होते ।

शुभांगी खाडे पाटील
बी.ए. भाग २

“रात की सुरुवात निंद से होती है ।
निंद की शुरुवात सपनों से होती है ।
सपनों की सुरुवात अपनों से होती हैं ।”

“यादों की किंमत वो क्या जाने
जो खुद ही यादों को मिटाया कहते हैं ।
यादों का मतलब तो उनसे पूछो
जो यादों के सहारे जिंदगी बिताया करते हैं ।”

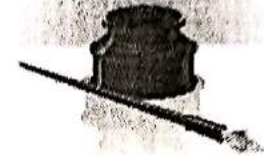
“निगाहे आपकी पहचान है हमारी
मुस्कराहट आपकी शान है हमारी
रखना हिफाजत से तुम अपने आपको
क्योंकि प्यार आपका जान है हमारी ।”

“तेरी हर ख्वाइशोंको पलकोंपर उठाया
तेरी हर खुशियों को ओठ पे सजाया ।
मेरे प्यार में कमी ना थी
यह तू समझ ना पाया ।”

“आपकी मुस्कान कभी लबों से ना छुटे
दुनिया में आपसे कोई ना रुटे
मेहरबान हो खुदा आपपर इतना कि
आसमान के तारे भी आपके मरजीसे टुटे ।”

‘संकलनकर्ता : विकी पवार

बी.ए. भाग २

क्यों मरते हो यारो सनम के लिए,
ना देगी दुपट्टा कफन के लिए,
मरना है तो मरो बतन के लिए,
मिलेगा तिरंगा कफन के लिए ।

दोस्ती नाम नहीं सिर्फ
दोस्तों के साथ रहने का
बल्की दोस्त ही जिन्दगी
बन जाते हैं, दोस्ती में

जगदाळे अमोल
बी.ए. भाग २

हाल-ए-दिल सुनानेवाले,
अब कहाँ मिलने-मिलानेवाले,
कभी चैन से सोया है तू भी,
मेरी नींदों को चुरानेवाले ।

ससुराल में हमने
सालीजी से पूछा
सालीजी, भोजन करने के लिए
जुते खोलने पड़ेंगे क्या ?
तो जबाब मिला,
खोलेंगे नहीं तो खाओगे क्या ?

साहिल सिकंदर मुल्ला
बी.ए. भाग ३

हँसिए

“धर्मेन्द्र के घर चोर घुसा
चोर मराठी ही जानता था
धर्मेन्द्र ने कहा - कमी ने
चोर ने कहा - होय रे कमीच नेतो।”

सोच को बदल सितारे बदल जाएँगे।
नजर को बदलो नजारे बदल जाएँगे।
कश्तियाँ बदलनेकी जरूरत नहीं हैं।
दिशाएँ बदलों किनारे अपने आप बदल जाएँगे।

शुभांगी खाडे पाटील
बी.ए. भाग २

‘एक मुलाकात करो हमसे इनायत समझकर
सारा हिसाब देंगे कयामत समझकर
मेरे दोस्ती पर शक मत करना
हम दोस्ती भी करते हैं, इबादत समझकर।’

“दिल को आदत हो गई है चोट खाने की
भिगी पलकों के संग मुस्कुराने की
काश अंजाम हम पहलेसे जान लेते
तो कोशीश भी नहीं करते दिल लगाने की।”

“तुम क्या जानो क्या होती है तनहाई
इस तुटे हुवे पतों से पुछो क्या होती है जुदाई
यों बेवफाई का इलजाम ना दे दोस्त
इस वक़्त से पूछो के
किस वक़्त तेरी याद ना आई।”

संकलनकर्ता : विकी पवार
बी. ए. भाग २

अध्यापक : अगर कोई स्कूल के सामने बॉम्ब रख देता है, तो आप क्या करोगे ?

छात्र : थोड़ी देर देखूँगा। अगर कोई ले जाता है तो टिक हैं। वन स्टाफ रूम में रख दूँगे।

बॉयफ्रेंड ने गर्लफ्रेंड की सहेली की शान में अर्ज किया,
“तु सवाल नहीं एक पहेली है।
मेरी मन्जील तू नहीं तेरी सहेली है।

ज्ञानेश्वर भिंगारे
बी.ए. भाग २

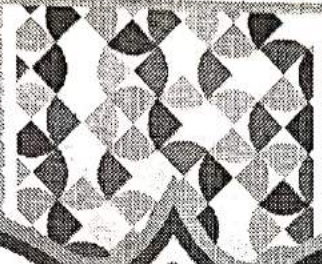
शेर-ओ-शायरी

धरती को छुपाने के लिए गगन होता है।
दिल को छुपाने के लिए बदन होता है।
मर कर भी पाप छुपा रहे हैं लोग।
शायद इसलिए हर लाश पर कफ़न होता है॥

मंजिल उन्हें मिलती है,
जिनके सपनों में जान होती है।
पंखों से कुछ नहीं होता,
हौसलों से उड़ान होती है।

संकलनकर्ता :
साहिल सिकंदर मुल्ला
बी.ए. भाग ३

English Section

*Beauty is life when life unveils
her holy face.*

But you are life and you are the veil

*Beauty is eternity gazing at itself
in a mirror*

*But you are eternity and you are
the mirror*

-Kahlil Gibran

Section Editor
Prof. S. S. Bagawade

INDEX

PROSE SECTION

1) Higher Education Employment Problems And Challenge	Prashant Mane	M.Sc.-I	61
2) Rules To Live Happy	Sai Kale	B.Com.-II	63
3) Women's Participation In Politics	Archana Bhosale	B.A-II	65
4) The Status Of Woman	Pooja Gaikwad	B.C.A-I	67
5) Baba Amte's Anandwan	Archana Mane	B.Com.-II	69
6) God's Rock	Savitra Dorage	B.A.-I	71
7) The Problem Of Child Labour	Kajal Kande	B.Com.-I	72
8) Focussed Approach	Ashwini Kadam	B.A.-III	73
9) An Ideal Friend	Nanda Kudale, B.A.-III	74	

POETRY SECTION

1) Best One	Sunita Dadas	B.Com.I	64
2) Waiting	Shubhngi Khade	B.A.II	64
3) Teacher	Hemalata Jadhav	B.A.III	66
4) Smile Please	Mona Raut	B.Com.I	68
5) Take Time	Nanda Sopan Kudale	B.A.III	68
6) One	Swati Sawant	B.Com.II	68
7) Three Golden Things	Priyanka Bagal	M.Sc.I	68

Educational

Higher Education Employment Problems And Challenges

Prashant Mane, M.Sc.-I

Dear Friend the term 'Education', what does it mean ? It is not just a degree, a diploma, a certificate but a process by which a human can prosper and lead a decent and sophisticated life. Now take case of our own country, we have a population crossing a billion but not even half of the population is educated. It means more than half of the population is not able to lead a good life due to lack of education. Education does not mean good job or a source of earning money; it is also the way mankind behaves and lead its life in moral responsible way. Education makes a human understand nature, it imparts civic virtues and the importance of governance law and judiciary. The lesser the education the more trouble for the nation's unity. Lawlessness prevails where the people are uneducated to eradicate this evil. Education is a must for each and every citizen as well.

Primary education will take care of basics coming to higher education. It is for those who really care and desire to be highly educated means professional courses be it Medicine, engineering, MBA and the list is endless. Now these are the professionals who carry the burden of taking the country from a developing one to a developed nation.

India has its institutions well in place. We have many renowned universities and management schools. But the problem is coming out of these universities students don't have the jobs which these any deserve. These students are recruited by the developed nations who offer them good jobs, incentives and a huge pay packet. If this trend does not stop our intelligent brain will go away from the country and it will take year and years for our country to fall in league with the developed nation. This is the country more investment friendly, let companies set up plants in India and other jobs so that India becomes industrialised. Once the country is industrialised more jobs are created. The demand for professionals increases. Thus people with higher education are absorbed in Government and private companies irrespective of their caste and religion but only on their academic merits.

Once their employment is taken care of the country is automatically benefited from the brilliant brains.

NASA employs 30% of engineers of Indian origin. If 30% can make NASA the worlds most powerful space stations then why not 100% people from Indian origin make India's a powerful again.

Lastly, I would like to mention that at many convocations students say that they want jobs

and not degress. These problems deserve sympathy. But never forget that problems of poverty and employment which cannot be solved either by aspirations or by slogan. They are never solved by blind ideology or by apaque ignorance, masquerading as progressive politics. They can be solved and other nations have solved them by realistic and progmatic economic and educational policies.

Golden Collection

- There are 3.22 million Indians in America.
- 38% of Doctors in America are Indians.
- 12% of Scientists in America are Indians.
- 36% NASA Employees are Indians.
- 28% of IBM Employees are Indians.
- 17% of INTEL Employees are Indians.
- Ayurveda is the earliest school of medicine known of humans.
- Charaka the father of medicine consolidated Ayurveda 2,500 years ago.
- The art of Navigation was born in the river Sindhu 6000 years ago.
- Algebra, Trigonometry, Calculus came from India.
- Quadratic Equations were made by Sridharacharya in India.
- India has the world's largest rail network.
- India has the World's largest postal network.
- Every 3rd Technical person in the world is an Indian.
- Lata Mangeshkar has recorded the maximum numbers of songs 30,000 songs in 20 different languages.
- India ranks first in Jute production.

Good Thoughts

- Eat to live but do not live to eat.
- Education is the ladder to collect the fruits of knowledge.
- Life is an ice-cream, enjoy it before it melts.
- Buried seeds may grow, but buried talents never.
- Small beginnings make great endings.
- All that glitters is not gold.
- You can not obtain honey without hardwork look at the bees.
- Be a goldfish, Be a silverfish But Don't be selfish.
- The world is a book. Every step we take opens a new page.
- It is better to know everything of something rather than something of everything. But there is nothing Ilike it if you know everything of everything.

Nanda Kudale
B.A.III

Towards
Optimism

Rules To Live Happy

Sai Kale, B.Com.-II

There are always more or less problems in our life. But among them also we have to be happy. And if we want our life to go better, then we have to learn these following rules-

1. Be in Contact With Sunrays -

During sunrise the first few sun rays are good for our body. These sun rays give energy to our brain & body. So at least 4 to 5 minutes everyday these sun rays should be in contact with our body.

2. Exercise -

Doing exercise regularly make our body flexible and healthy. It improves our blood circulation and keeps our heart healthy. Due to regular exercise our thinking capacity increases.

3. Listen to Music -

Always being upset and stressed is not good for our health. Listening to music is one of the greatest ideas which keeps our mind tension free. Any music which you like, keeps you energetic and happy.

4. Do Discussion -

If you have any problem in your life then discuss it with your friends, parents and from this you will be tension free and may be, you will get solution to your problems.

5. Balanced Diet -

Morning breakfast should be full and healthy. There should be sprouted pulses, fruits and green vegetables in your meal which helps us to keep happy and healthy.

6. Be Always Happy -

If you are in any mood, you should try to keep smile on your face which helps you to keep happy and healthy.

7. Control Your Anger -

Don't get angry on the smaller things, anger destroys the happiness of your life. If you have some problem then you have to think softly

on your problem. Anger is very harmful to our health, therefore you have to control your anger.

8. Be-Positive -

Positive thinking is cycle of your progress. If you want to achieve your goal perfectly then you have to think positively for your progress.

Positive thinking can give you very much happiness, so, think positive and be positive.

You can achieve your goal by accepting above mentioned rules. Wish you all the best for your future.

Best One

Flowers are many but,

Rose is one.

Fruits are many but,

Mango is one.

Colours are many but,

Pink is one.

Countries are many but,

India is one.

Friends are many but,

Best is one.

Colleges are many but,

Dahiwadi college is one.

Principals are many but,

Khilare sir is one.

Sunita Dadas

B.Com.I

Everyone like 'sunday' because

S - Sote Raho

U - Utho Der se

N - Nastha karo peth bhar ke

D - Dekhte Raho T.V.

A - Aram karo

Y - Yad karo doston ko

Life and Time are the two great teachers

Life - teaches the value of 'Time' and

Time - teaches the value of 'Life'

Waiting

Lonely Nervous am I ? Like a raindrop waiting to fall form the sky.

Lonely, Nervous am I ?

like a lonely star in a starry night

waiting to fall form the sky

When others had their turn

Am I dreaming upto final moment ?

Hoping, am I ?

Like a green grass

Wating for raindrop

Hoping, am I ? Like the lover

waiting to complete dream

Both come closer

Like the handsome boy

With all his love

The smell of soil

And the smell of grass

When they get together

How will it be ?

The pleasure in love and pleasure in dream

When they get together how will it be?

A new found love taking wings ?

Don't feel lonely Nervous

If love is taking wings

It is waiting Like a dewdrop and star

To melt, under the Sun of happiness

Shubhngi Khade
B.A.II

Socio-
Political
Article

Women's Participation In Politics

Archana Bhosale, B.A-II

Tagore said, "Women are the Ornaments of a society. Truly in the past, Indian woman occupied a very important position in the society, some of them like Lilawati and Gargi established themselves.

But in the later period the position of women worsened to the extent that they were deprived of all rights of equality and their condition forced veil and confined to the four walls of the house, merely left to do household chores. The sati system was introduced which forced a widow to be burnt alive in her husband's funeral pyre, a husband could marry as many times as he wanted but even a young widow was not allowed to remarry. Women were treated as slaves and were married to men, much older than them.

But great men, Pandit Ishwar Chandra Vidyasagar, Shri. Jyotibha Phule, Dayanand Saraswati took initiatives and since independence the condition has improved. The doors of educational institutions were thrown open to them. They were given employment in schools, colleges, offices and other fields. Presently women have also taken professional jobs like doctors, lawyers, professors, judges etc. They also receive military training and serve even in military and police force.

Women have developed themselves. Anandibai Joshi was the 1st lady doctor. Savitribai Phule was the 1st principal, Kalpana was the 1st woman to go in the space. Women work equally with men. Women take part in all professions. They also take part in politics.

Politics means, politicians, who work for the country and the people for their health and their problems. In politics many men are corrupt. The women are working well in politics. Because women are very emotional, intelligent, they take decisions very quickly.

Indira Gandhi is the best example of a politician. She was the 1st woman prime minister in India. She went to foreign countries to develop the relationship between India and other countries. Many men do not like women in politics. Men create problems for women. But Indira

Gandhi did not fear. She would gather a council of honest, qualified and committed men as ministers. No dishonest members would be chosen.

Women end corruption starting from the top upto the bottom. Indira Gandhi ended corruption. She served punishment for corrupt men. India was facing communal problems. Riots and violence had become common. These problems had been solved very well by Indira Gandhi. She talked with the people face to face on their problems.

She would solve that problem. Pratibhatai Patil is the 1st woman president of India. She is also trying for the progress of India. Therefore in politics there will be no corruption. Therefore India will be Mahasatta.

Whereever women are honoured
God dwells there

'Yatra Naryastu Poojyate
Ramante Tatra Devata.'

Funny Thoughts

Har lal rang 'RED' nahi hota
Har 'Murda' DEAD nahi hota
Kaise kahu per such hai
Her koi aap ki tarah 'MAD' nahi hota.

MAD

M - Mera

A - Achcha

D - Dost

When we wake up in the morning
We have two simple choices
Go back to sleep and dream....

or
Wake-up and chase the dreams....

'Choice Is Yours'

What will you do in 2013 ?

If a tsunami approaches you....

Run ! Jump ! Fly !

stand courageously and just sing....

"Nirma....Nirma....

Washing Powder Nirma."

Pratima Jagadale

B.Com.I

Teacher

Like a stream that flows quickly along
Singing pleasantly its cheerful song.
You support me so well.
More than words ever tell.
Dear teacher I say it strongly
It's amazing what someone can do
When aided by someone like you
I am glad I have told
Your help is pure gold
And you give it so willingly too !
Your thoughts are in my mind
I am grateful and so I am indeed
To send you today-Poem just to say.
I thank you for being so kind.

Hemalata Jadhav
B.A.III

Educational songs

Tution - Idhar chala mai Udhar chala
Maths - Ajeeb dastan hai ye
Exam - Zeherli Rate
Result - Dhak-Dhak karne laga
Fail - Jug suna suna lage

Women's
World

The Status Of Woman

Pooja Gaikwad, B.C.A-I

The status of women can be determined by the respect she owns from the society. In Hindu Vedas & scriptures it is believed that a woman i.e; 'The Durga' is the creator of this beautiful universe, & we pray & worship her. On the other hand due to some or the other reason a woman is considered as the sign of ill-omen just in the case of widows.

Lets put a glance on how the status of women was in India ages ago. It is this India where there was full freedom for her. In ancient India there was 'Swayamwar' & 'Gandharva vivaha' system where women were supposed to choose their soul mates on their own, & even they were permitted for love marriages as well. There was no such thing as 'Child marriage'. She had the freedom to acquire knowledge. She was treated on par with men in all fields. There was no 'Purdah system' in fact she could wear any of the attire she wished to. Even we have the famous women philosophers such as Gargi, Maitreyi, Apala & so. Women like Sita, Draupadi, Kaikeyi, Kunti had such respect & power that they created the great epics of India. And what is the status of women in Today's India???

Today she's just a silent spectator. She doesn't dare enough to speak in front of her family males. Girls are built in this way that sometimes they fear to do things which they aspire for. Child marriage is a curse for both girls & boys, but for girls it hampers their studies & their goals. The responsibilities are thrust upon her. Her dreams & her wishes are reduced to ashes. To get married she has to pay to her in-laws. To live a care free life she has to think many a times. She's not permitted to live her own life on her own principles. When a danger befalls her no soul on earth would come forward to help her. In her married life she's so immersed that she's not left herself, time to do much. She simply bears up her misfortunes without any complaints. She's considered as an ignorant being. But still there are such women like Kiran Bedi, Kalpan Chawla, Savitribai Phule, Sunita Williams, Mother Theresa & there are so many to name, who just tried to turn the

entire perspective of the society towards women. They scripted their own future. Now its time for us not to fall prey to the poppycock traditions & to put an end to this life full of rules, boundaries, and limitations set for us by the society.

But sometimes I wonder & some where fear that will there be any change which we wish for??? Will our India change for women...???

Smile Please

A smile is God's gift
A smile brightens your day
And solves a problem in your way

A smile gives you hope and beauty
To fulfill your duty
A smile takes away sadness
Believe, it's not just madness

A smile cheers the young and old
Gives them courage to behold
A smile more precious than gold
Which can not be bought or sold

So always smile
And keep smiling
So smile please !

Monali Raut
B.Com.I

Take Time

Take time to think-
It is the source of power,
Take time to play-
It is the secret of youth
Take time to read-
It is the fountain of wisdom
Take time to be friendly-
It is the road to happiness
Take time to meditate-
It is the lifting of your heart
Take time to pray-
It is the union of your mind to God

Nanda Sopan Kudale
B.A.III

One

One star can light the sky,
One tree can start a forest
One voice can speak with wisdom
One word can frame the goal
One smile can conquer the gloom
One hope will raise your spirits
One ray will vanish darkness
One heart can know what's true
One life can make the difference
You can see it's up to you
Don't ever forget,
How important you are

Swati Sawant
B.Com.II

Three Golden Things

Everyday pay respect to three things,
mother, father and teacher.
control three things,
tongue, temper and habit.
Remember three things in difficulty,
God, friend and efforts.
Fight for three things,
freedom, justice and truth.
Die for three things,
country, religion and friend.
Try to avoid three things,
bad company, selfishness and laziness.
Love three things,
honesty, truth and our study.

Priyanka Bagal
M.Sc.I

Biographical

Baba Amte's Anandwan

Archana Mane, B.Com.-II

A lawyer by profession, Murlidhar Devidas Amte had a flair for writing poetry and trenchant film reviews. He was proud of the fact that he had not felt fear when a ferocious tiger had jumped on him, during his days as a young shikari. One day in the 1940s in his hometown, Warora, in Maharashtra, he saw "something" lying near a garbage heap something dirtier than the garbage around it. Amte Shuddered with fear and revulsion when he found that it was a leprosy-stricken old man. Soon other thoughts overtook the initial reaction. "why should I be proud of not being afraid of a tiger when I am afraid of a fellow human being?" the 36-year-old lawyer wrote to his pen-friend Norma Shearer, the famous Hollywood actress. "I have decided to banish this fear and build a friendship of pain with my suffering brothers and sisters." He picked up this living corpse, gave him food and tended to him till he died.

Amte's "friendship of pain" led to the development of Anandwan, a self-supporting township in Warora, about 110 kilometers from Nagpur. More than 2,000 leprosy patients and disabled people live and work here with great joy and a zest for life. The first financial help that Anandwan got from abroad came from America-from Norma Shearer. And now more than three decades later he has received the highest international recognition in his chosen field-the Damien-Dutton Award for 1983 from the Damien-Dutton Society for Leprosy Aid, U.S.A. In the intervening years-he has also received the Padma Shri (1971), the Rashtra Bhushan (1978) and the Jamnalal Bajaj Award (1979). Economist Barbars Ward, who gave her Nehru Award money to Anandwan, recommended him for the Nobel Peace Prize.

From the very beginning Amte went about his chosen mission systematically. He gave up his legal practice in 1949 and joined the school of Tropical Medicine in Calcutta to train himself for treating leprosy patients. One day a lecturer said that the greatest barrier to curing the disease was that they could not grow the Leprae germs in animals. He added with a smile that man was perhaps the only suitable "animal." Two days later, Amte stunned the class by offering his body for experimentation: The halo

of father Damien was before me and I know that my wife, Sadhana, would take care of me." He injected himself with an emulsion obtained from the smears of leprosy patients. Fortunately Amte was too strong for the germs. The experiment failed.

However, around this time a new sulfonedrug called D. S. or Dapsone which could effectively cure leprosy became readily available and Baba Amte returned to his hometown Warora with new hopes and founded Anandwan.

The story of Anandwan (The forest of Joy) is a story of the triumph of will and work over wilderness-both environmental and spiritual. Anandwan began in 1950 with hectares of forest land, six leprosy patients, a lame cow and capital of Rs.14. The Amtes-Baba and Sadhanatai serve the patients, lived in a similar abode, just opposite. Sadhanatai not only cooked for everyone, but also dressed the wounds of the patients and helped to dig wells. They all worked with furious zeal despite every kind of problem. A leprosy worker, as Amte says, can be as much a social outcast as a leprosy patient. Friends would not have tea with him or allow their children to play with his.

Leprosy patients from all over India flock to Anandwan. Baba gives them treatment and work. "Charity destroys, work builds," is the guiding principle of his rehabilitation program.

Some of the patients return to their houses, not only cured but also trained in a craft. Others stay on, not because they aren't fully cured but because their families have discarded them. Anandwan is home. More important it is a place where they can be creative, productive members of society, taking part in any of Anandwan's multiple activities-Carpentry, handiercrafts, printing, automobile repair, welding, well-digging,

house construction, running dairies and poultries, farming.

Amte's compassion and Anandwan's philosophy have found expression beyond leprosy rehabilitation. Anandwan has given solace and a new meaningful life to people with other disabilities, to children and even to people without any disability.

Today this self-supporting township of lush green farms and beautiful gardens is spread over 180 hectares. It has workshops where persons with handicaps of all kinds produce a variety of things of great utility and beauty; a dairy which produces 55,000 litres of milk every year, a well-run hospital, a school for the blind, and colleges of arts, commerce, science and agriculture. The school and colleges were built by leprosy patients. The quality of education the colleges impart attracts people who once shied away from even visiting a "leprosy colony."

The bulk of Anandwan's annual income of ₹ 7.2 million (it was less than ₹ 13,000 in 1951) comes from its own resources. Each activity, be it growing vegetables or running a store, operates as a distinct unit expected to support itself and use the surplus for further development. The profits aren't only in terms of money-but what it does to the minds and spirits of those once considered hopeless. As Amte says, "you can live without fingers, but not without self-respect."

Amte's sons Vikas and Prakash and their wives Bharati and Manda-all four are doctors-are working with him. Vikas and Bharati are the doctors of Anandwan. Prakash and Manda are engaged in another pioneering venture of Baba Amte - the Lok Biradari (People's Brotherhood) project in a remote tribal area on the Maharashtra Andhra border. Working in the kind of stark condition in which Baba and Sadhanatai

worked some 30 years ago, they run a hospital, a school and an agricultural training center for the tribal Madia Gonds.

If Baba has been an inspiration to his children, he has been a guide and a friend to all his inmates. "When I came here", says Sadashiva Tajane, the polio-stricken head of Sandhi Niketan (The House of Opportunities) where they produce articles ranging from beautiful greeting cards to power loom fabrics, "I was almost a quadruped dragging myself with

my hands, Baba helped me to teach myself various trades. I feel I have been reborn here." Velu, who tends the lovely garden near Sandhi Niketan, Says, "I was treated like dirt in the world outside. Here among all these flowers I feel very happy." Vaishampayn, the principal of the school for blind children had lived in a Bombay leprosarium before coming to Anandwan in 1968. He says, "I was in a prison there, rotting on free food. Here I have got freedom friendship and work."

Moralistic

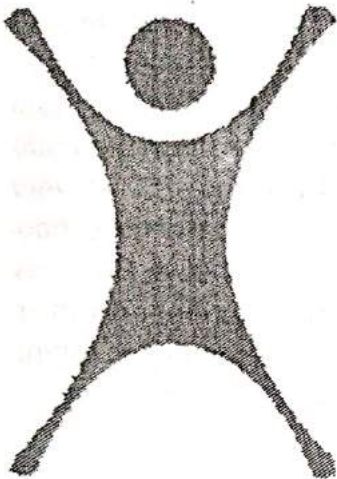
God's Rock

Savitra Dorage, B.A.-I

As usual Tanaji went to his farm in the morning. He found a big round, grayish rock in his farm. Tanaji remembered that it was not there last evening. So now from where it appeared ? its colour is also different. He told every one about this miracle. People said that the rock was sent there by the god. Within a couple of days. The news spread all over ! So, an astronomer from the city went to observe the rock. He said, "Look, this is not any miraculous thing. This rock is not sent here by God. It is a meteor !" Mr. Tanaji, this meteor has fallen in your farm. Look how its structure is also much different. It looks as if it has been made round by rubbing all over. Mr. Tanaji, if you don't have any objection. I would like to take this with me for further studies. Tanaji agreed. He was much surprised hearing all this. He began to think. "I had heard about this but why should it fall in my farm only ! His wife began to wonder "What if it had fallen on our house.....?"

Moral : No Miracles Occur.

Social
Problem

The Problem Of Child Labour

Kajal Kande, B.Com.-I

The race of money has broken all the known barriers and its initial casualties are ethics and humanity. So it is no wonders that the Number of working children below the age of 14 has increased commensurately. Estimates cite Figures of between 60 to 115 million working children in India, the highest in the world. It is also estimated that about 90% of the working child population is in rural areas. Children are engaged in various types of work, including those that are classified as hazardous. i.e. harmful to the physical emotional or moral well being of children. An estimated 2 million children work in hazardous industries. The startling fact is that at least fifteen million of them are working as virtual slaves.

The reasons for this are many and include poverty and illiteracy social and economic circumstances; lack of awareness; failure of the government machinery : lack of access to basic and meaningful quality education and skills, high rates of adult unemployment and underemployment and general apathy of society.

The Condition of working children in India is appalling. Their lives are difficult Right From Independance itself. India has committed itself to abolish child labour. Article 24 of the Indian constitution clearly stats, "No child below the age of fourteen years shall be employed to work in any factory or mine or employed in any hazardous employment. Proposals are still on to raise the age level from 14 to 18. The Bonded Labour System Act of 1976 fulfills the Indian constitution's directive of ending forced labour. In regard to child labour, the Indian government implemented the Child Labour Act in 1986.

Even though we have each such admirable policies and laws, the problem of child labour still persists because strict enforcement of the law is lacking. Kerala has the lowest child work participation (1.9% as compared to 7.1% in the rest of India). This shows that is higher the level of education, the lower the rate of child labour. To solve this problem schools can include vocational courses that pay for the products made; thus, children can earn while they learn. And of course, the government must be extermely strict and use stringent punishment for those who employ and exploit children this is the best way to cure this evil.

Mind
Training**Focussed Approach**

Ashwini Kadam, B.A.-III

"Winners are not those who never fail, but are those who never quit." This is a world of distraction. People are unable to keep their aim in one direction. Once a woman made a complaint that her son is inattentive and that his attention is somewhere else. Most of us in our day-to-day life also face this problem. While doing our daily work, Our mind is distracted from other sides. Consequently, we can not achieve the accuracy, precision and quality in our work. Therefore, our desired results are also not accomplished. Various thoughts passing through our mind create disturbance and we may lose the focus. So our superiors scold us for having lost our attention or concentration. Their judgement might be true. The term focus is being talked of all the time. We can cite certain example.

Napolean's secret of winning over his enemies was that he knew the importance of concentration on enemy's weak points. Our mind and body need to be used completely in achieving the aim. In Gita, the great epic, Lord Krishna told, 'Hey Arjun ! he who always and constantly thinks of me with undivided attention, to that yogi, who is always absorbed in me, I am easily available. What Lord Krishna means to say is that if one wholly and solely focuses on the goal, he can easily reach his aim. So, it becomes clear that from Napolean to yogi everyone used 'focused attention' in achieving their goals.

If we hold the focal point of the lenses pointed towards the sun, the thing which is kept under the focal point is burnt. The reason for this is that it gets maximum solar energy converged at that point. Likewise, if we focus on some goal, our energies are concentrated for the accomplishment of the same. In a sense this is a key to success. We should always concentrate our energies on our goal. This can be achieved provided there is a faith in self that I can do it.

'Focus' is nothing but a sense of constant urge to success. In the mind of a mountaineer there is only one goal and that is the top of the mountain. In spite of the snow wind and other disturbances his eyes

do not wander here and there but he moves forward toward attaining his target.

The message is that we should cultivate the knack of concentration. During the course of our action or work, we should absorb ourselves in that task only. By giving auto-

suggestion to our mind. We can achieve several most important things in our life. Devotion to our work is a master key. What we think we can do has to be implemented immediately.

Informal

An Ideal Friend

Nanda Kudale, B.A.-III

It is very Easy to Be Friend With Others, but Difficult to Choose Good Friends. Friendship is two bodies with one soul.

A Friend is the only one who stands by you when you are in tears; he smiles when you laugh he cries when you cry.

The loving cares and warmth of friendship make our life happy and enjoyable each and everyday. A true friend is one who knows all our mistakes and loves us and makes us smile.

A friend is one who knows your joy, your tears who cares and share your word with others.

The God is my best, loving friend who is always taking care of me each and every day.

FRIEND-SHIP

Friend-ship is a precious gift that can not be bought. It's value is greater than a mountain. It can neither see nor hear, it is powerful to cheer. It has no ears to listen, no heart to understand.

It can not bring you comfort or reach out for helping. So when you ask God for a gift.

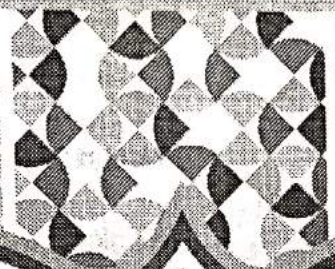
"BE THANKFUL IF" He sends not diamonds or pearls or Rubies, but priceless gift.

"FRIEND"

A Friend is one who shares our happy times, and adds a touch of Heaven to all our days on earth.

Science Section

*Success is a Science,
If you have the conditions
you get the result.*

-O. Wilde

**Section Editor
Dr. S. M. Khetra**

INDEX

PROSE SECTION

१) Behind The Smokescreen	Prashant Mane	M.Sc-I	७७
२) ऑक्सिजनशिवाय जगू शकणारा मासा	कु.सुप्रिया जाधव	बी.एस्सी.भाग-२	७९
३) Jasmines	Tehashri Satre	B.Sc-II	८०
४) Importance Of Chemistry In Human Life	Priyanka Bagal	M.Sc-I	८१
५) पर्यावरण संरक्षण : काळाची गरज	रेवण भिंगारे	बी.ए.भाग-३	८२
६) Side Effects Of Soda	Poonam Deokar	B.Sc-II	८३
७) हरितगृह परिणाम आणि जागतिक तापमान वाढ	कु.शीतल जाधव	बी.एस्सी.भाग-२	८४

Scientific

Behind The Smokescreen

Prashant Mane, M.Sc-I

In India tobacco kills more than one million people annually according to a 2008 World Health Organisation (WHO) study. About 14.17% of Indian teenagers are tobacco users, 17.3% amongst males and 9.7% amongst females.

"Tobacco consumption in India happens in two main ways smoking (Cigarette, cigar and beeds) and chewing" (raw tobacco, gutka and supari). There are approximately 200 million tobacco consumers in India, of which only 14% smoke cigarettes. The low rate of cigarette consumption in India is the result of punitive and discriminatory taxation regime by successive governments. Therefore, Indian tobacco consumers are choosing lower value tobacco products like beedi and other chewing tobacco products over cigarette. Further he points out that this migration towards lower value tobacco products is clearly a cause of cancer. Being define as a small scale sector industry, manufacturres by pass some of the more stringent rules which cigarette manufactures are subjected too.

The remedy :-

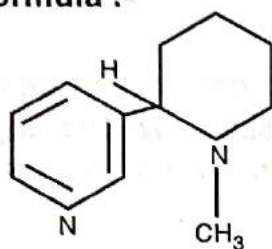
Unfortunately, smoking is not a disease that can be treated. Instead, it is a stubborn habit known to kill people. Until a few years ago, the only way to stop this deadly habit was by self control which was quite difficult for smoking cessation products like pills, pathches, gums, nasal, sprays and inhealers, this killer addictio seems to be up against a tough sheld.

There are two major types of therapies available in the market- nicotine replacements therapy (NRT) and come in a variety of delivery gums, inhalers, nasal sprays and lozenges. Pharamacological therapies include bupron-SR, smoquilt-SR, zyben and combination therapy- atropine and scopolamine. In ok has NRT In the form of chewing gums under the brand name Nulife of the various smoking cessation theraples listed above. Only gums and lozenges are over the counter (OTC)

products. The best way to treat heavy nicotine addiction is through NRT and counselling for de-addiction but not a drug combination therapy. All de-addiction products including gums are schedule H drugs. They need to be sold by a retail pharmacy on the prescription of a registered medical practitioner only.

Chemical formula of Nicotine :- $C_{10}H_{14}N_2$

Structural Formula :-

Nicotine

3-(1, methyl-2 Pyrrolidyl) pyridine

Function :-

The modes of action of these products differ. NRTs are engineered to work on the brain and the nervous system to curb nicotine dependence. These products work by reducing the degree of withdrawal symptoms. Zyban mimics nicotine's ability to increase dopamine and norepinephrine levels, giving the patients.

Public awareness :-

Smoking cessation products are definitely playing a very important role in the redressing dangerous habit like smoking. "It is important to create awareness among smokers that they need medical help to quit smoking." This is because nicotine is a highly addictive substance, medical help is needed to overcome this addiction.

NRT first to the medical practitioners, chest physicians and dentists who encounter patients with disorders of tobacco addiction. "The doctors then advise patients in the right manner to quit tobacco and it is usually taken seriously by the patient."

The other way by which public awareness is created is through media advertisement, public rallies and events, free counselling camps at doctors' clinics. For tobacco addicts, as well as conducting de-addiction and patient education camps at hospitals. An innovative strategy is to provide free envelopes containing printed messages on tobacco de-addiction to chemists and pharmacy retailers, which can be used for packing the medicine.

A Smokescreen :-

Nicotine acts on nicotine receptors in the nervous system and the drug varenicline also acts on the same receptors, blocking the binding of nicotine in the nervous system. It may cause some effects on the brain like suicidal thoughts in patients receiving this drug when it is not taken according to therapeutic guidelines and dosages.

In India, the reliability of such smoking cessation products has not been studied much. That reliability of such drug cannot be strongly commented upon given the fact that most claim superior performance, but side effects on usage have also been reported. Medically accepted side-effects from consumption of such products have been dizziness, sleep disorders, weight gain, muscle aches and stiffness.

The patients who are receiving varenicline without counselling and prescription may lead to trouble only because of wrong dosage.

Solution:-

In India, patients do not consider smoking as a serious addiction till it starts showing its effects on physical and mental capacity, impotency, cancer, etc.

Counselling is the most important part in smoking cessation. In fact, it is more important than the medicine. Good counselling and NRT can avoid relapse and a relapse of nicotine.

addiction. Alongwith counselling patient need to be well educated regarding the dosage of de-addiction drugs.

Regulatory Curbs :-

To control tobacco usage and reduce the occurrence of life. Threatening disease, disabilities and death caused by tobacco use, the Indian government has brought into effect one of the most comprehensive tobacco control policies the cigarette and tobacco products act 2003. Packs of all tobacco products will have to carry pictorial warnings covering 40% of the surface area with the

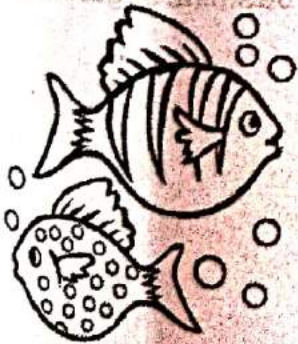
message tobacco kills/smoking kills." This will be incorporated along with grim image of disease lungs that will appears on cigarette, beedi and gutka packets from December 1st. The aim is to play on the fact that a smoker may quit to prevent collateral damage to the passive smokers around him/her especially family members. The need for the collaboration between the Govt, counselling centers and pharma companies so that patients who are willing to kick this habit can do so through much needed counselling and subsidised drugs.

माहितीपर

ऑक्सिजनशिवाय जगू शकणारा मासा

कु.सुप्रिया जाधव, बी.एस्सी.भाग-२

आपण प्राणवायू, ऑक्सिजनशिवाय किती काळ राहू शकतो ? अगदी अल्पकाळ. ऑक्सिजनच्या कमतरतेमुळे ऑनोक्सियासारखी डीसऑर्डर शरीरात होते. हजारो लोकांना यामुळे जीव गमवावा लागतो. अलीकडेच ओस्लो विद्यापीठाच्या प्रायोगिक जीवशास्त्र विभागातर्फे करण्यात आलेल्या संशोधनांतर्गत एका अद्भुत अशा गोष्टीचा शोध लागला आहे. क्लिशियन कार्प ही गोल्डफिशच्या जवळची माशाची जात महिनोन्महिने ऑक्सिजनशिवाय राहू शकते. वार्षिक सभेमध्ये प्रोफेसर गोरन निल्सननी हे संशोधन सादर केले. क्लिशियन कार्प मासा ऑक्सिजनची कमतरता जाणवयाला लागली, की आपल्या कल्ल्यांमध्ये बदल घडवतो. कार्प माशाचे रक्त जास्तीतजास्त ऑक्सिजनबरोबर संयोग पावते. आपल्या रक्तात झोपेचे औषध (ट्रॅन्कीलायझर) तयार करतो. अल्कोहोल तयार करतो. त्यामुळे ऑक्सिजन कमी असला तरी शरीरावर परिणाम होत नाही. आपल्या सर्व हालचाली कार्प मासा करू शकतो. शास्त्रज्ञांना या संशोधनानंतर खूपच उत्तेजित व्हायला झाले आहे. मानवामध्येदेखील असा परिणाम साधता येईल का ? असा विचार सुरू आहे.

Scientific

Jasmines

Tehashri Satre, B.Sc-II

Jasmines are most important flowering plants for perfume industries. The name 'jasmine' is derived from old persian name 'Yasmin' meaning fragrance. Jasminum is a large genus comprising of about 300 species. Jasmine are the climbing or spreading perennial shrubs with opposite or alternate trifoliate or pinnate leaves. Flowers are generally about 2.5cm in diameter in biparous or triparous cymes or in the form of solitary cymose inflorescence, white in colour or slightly reddish or yellowish fruit berry, seeds two. Jasmine oils are used extensively in the manufacture of cosmetics, soaps, confectionery, perfumes, syrups, derated water, ointments, disinfectants and detergents. The jasmine oil is used in the preparation of hair-oils and attars. The different plant parts like leaf, stem, bark, root and fruit and seed are medicinally very useful and most important for pharmaceutical beverages. The roots of some species and jasminum are used in treatment of ringworms. Lotions made from flowers of Jasmine officinale and Jasmine sambac are used against headache and eye troubles. The leaves of jasminum are used medicinally for different purposes. e.g. Decoction of jasmine sambac leaves for fever the leaves of Jasmine lemonii are used as blood purified and also against whooping cough. the leaves of Jasmine angustifolium are used for euneumonia.

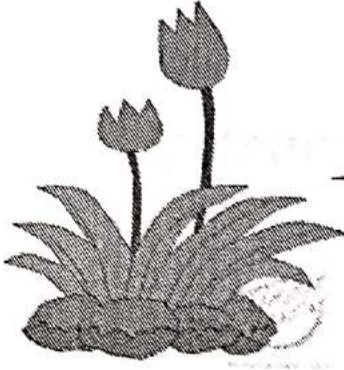

Scientific

Importance Of Chemistry In Human Life

Priyanka Bagal, M.Sc-I

Chemistry is branch of science which deals with study of composition, sturcture, properties, changes taking place of matter. Many branches are in chemistry but organic chemistry is most important and also called 'heart of chemistry.' Number of substances which we use in daily life are chemical compounds. Number of materials such as detergents, paints, fibers, medicine, fuels, fertilizers etc. hence it has played vital role in improving quality of life. Chemistry helped in overcoming large number of problems faced by mankind in recent fields of food, shelter and dishes. Drugs are chemicals that interact with macromolecules, targets and produce biological response. When the biological response is therapeutic and useful these chemicals are called medicine and used in diagnosis, prevention and treatment of disease. If taken in doses higher than those recommended, most drugs used as medicines as potential poisons. Use of chemicals for therapeutic effect is termed as chemotherapy. Drugs usually interact with biological macro molecules such as carbohydrates, proteins, lipids and nucleic acids hence these are target molecuses. Drugs are designed to interact with specific targets so that these have least chance of affecting other targets. This minimize the side effects and localizes the action of drug. Drug chemistry centres around arresting microbes preventing the body from various infections. Thus drugs like analgesics, antibiotics, antiseptic, disinfectants, antacids etc. are used for specific purpose. Drugs have also become prominent in our life. Food additives such as preservatives, sweet lime agents and nutritional supplements are added to food to make it attractive, palatable and to add the nutritive value. Preservatives are added to food to prevent soilage due to microbiological growth. Artificial sweetners are used by those who need to check the calorie intake. Biochemistry is also most important part of human life as it gives benefit to it. It is concerned with chemical reaction associated with biological process. It deals with chemisry of living organism in both, plants and animals. Biochemistry yields important stand in medicine, agricultural product i.e. new varleties of food grains frutis etc. It is important aspect in genetic engineering too, the knowledge of which is used to develop new artificial organs, gene cloning etc.

वैचारिक

पर्यावरण संरक्षण : काळाची गरज

रेवण भिंगारे, बी.ए.भाग-३

पर्यावरण म्हणजे काय ? हे आपणा सर्वांना माहितच आहे. आपल्या सभोवतालचे आवरण म्हणजेच पर्यावरण होय.

या पर्यावरणात सजीव आणि निर्जीव घटकांचा समावेश आहे. या पर्यावरणातूनच आपण आपल्या संपूर्ण गरजा भागवत असतो. पर्यावरण ही सर्वांची सामूहिक मालमत्ता व नैसर्गिक वासा असल्याने पर्यावरण रक्षणाची जबाबदारी आपणा सर्वांची आहे. विकसित राष्ट्रांनी त्यांच्या उपभोगवादी दृष्टिकोनातून जगातील संसाधनांचा अतिवापर केला त्यांना आता त्यांच्या भविष्यातील विकासाबद्दल काळजी वाटत आहे.

या उलट विकसनशील राष्ट्रांमध्ये संसाधनाची कमतरता व न्हासामुळे विकासाची प्रक्रियाच धोक्यात आली आहे. वाढत्या लोकसंख्येमुळे समाजातील मागास स्तरातील लोकांच्या मूलभूत गरजा व इतरांच्या आकांक्षा यांचा मेळ बसू शकत नाही.

ज्या पर्यावरणातील घटकांची झाडांची एकेकाळी पूजा केली जायची त्याच वृक्षांची आज वृक्षतोड करून होळी केली जाते. मानवाचा बदललेला दृष्टिकोन हा सुद्धा पर्यावरणीय न्हासाला तितकाच कारणीभूत आहे. मानवी इतिहासात प्रथमच पाणी, जमीन, सागर, हवा यासारख्या महत्त्वाच्या संसाधनांची गुणात्मक पातळी खालावलेली आहे.

पर्यावरण न्हासासारख्या प्रखर व सातत्याने वाढणाऱ्या समस्येला आज संपूर्ण जगातील मानव जात तोंड देत आहे. आपले अस्तित्व आपल्या भोवती असलेल्या भौतिक व जिवित पर्यावरणाच्या प्रकृती व सुस्थितीवर अवलंबून आहे.

निसर्गातील प्रत्येक घटना, त्यांचे कार्य, त्यांची रचना, त्यांचा नैसर्गिक घटकांशी असलेला संबंध व आपल्या दैनंदिन जीवनातील परस्पर संबंध जाणून घेणे प्रत्येकासाठी महत्त्वाचे आहे.

पर्यावरणात होत असलेला बदल सूचित करतो की, आज प्रत्येकाने आपल्या भोवती असलेल्या पर्यावरण संरक्षणासाठी व संवर्धनासाठी वचनबद्ध होऊन गांभीर्याने व सातत्याने कृती केली पाहिजे. नाहीतर भावी पिढीला अपुरी साधनसंपत्ती, प्रदूषण, लोकसंख्या वाढ व त्याबरोबर येणाऱ्या सामाजिक, आर्थिक व राजकीय तणावाला सामोरे जावे लागेल.

पर्यावरणाचा न्हास हा मुख्यतः मनुष्याच्या रोजच्या जीवनातील विविध कृतींचा पर्यावरणावर होत असलेला नकारात्मक परिणाम आहे.

आज तंत्रज्ञानाचा विकास होऊनसुद्धा निसर्गातील बदलाविषयी असलेले ज्ञान अत्यंत मर्यादित आहे. सामान्य नागरिकांना साधनसंपत्तीच्या असलेल्या मर्यादित साठ्याविषयी योग्य जाणीव नाही. मानवाच्या कृतीचा

नकारात्मक परिणाम निसर्गाच्या जीवन पोषण रचनेचा हळूहळू क्रमाक्रमाने नाश करित आहे.

पर्यावरणावर होणाऱ्या मानवी कृतीच्या परिणामाविषयी प्रत्येकाला जाणीव होणे गरजेचे आहे.

पर्यावरणपूरक नसलेल्या जीवनशैलीविषयी जागृती करणे आवश्यक आहे. लोकांनी त्यांच्या गरजांचा अग्रक्रम, उपलब्ध साधनसंपत्ती व तो विकास पृथ्वीच्या धारण क्षमतेवर शक्य आहे.

समाजातील प्रत्येकाने त्याच्या सर्व कृतीचा निसर्गावर व इतर सजीवांवर होणारा परिणाम लक्षात घेतला पाहिजे. स्थानिक व जागतिक पातळीपर्यंत पर्यावरणातील बदल उपग्रह व अन्य तंत्रज्ञानाने समजून घेतले जाऊ शकतात.

पर्यावरण वाचवण्याची व निसर्ग संवर्धनाची जागरूकता माणसाच्या रोजच्या स्वतःच्या एकात्मिक व सकारात्मक कृतीमधून होत असते.

जरी मानव पर्यावरण न्हासाला कारणीभूत असला तरी पर्यावरणाची ही अवस्था सुधारण्यासाठी तोच काहीतरी मार्ग काढू शकतो.

अगदी कडक कायदे नुसते तयार करून पर्यावरण संवर्धन होणार नाही. तर पर्यावरण संरक्षणासाठी आपण सर्वांनी एकत्रित येऊन कृतीशीलपणे विचार करायला हवा. पर्यावरण संरक्षणाची सुरुवात अगदी स्वतःपासून सुरु करायला हवी.

निसर्गाला रंग हवा असतो

फुलाला सुगंध हवा असतो

माणूस हा एकटा कसा राहणार

त्यालाही पर्यावरणाची साथ हवी असते

आणि याच पर्यावरणाचे संरक्षण

करण्यासाठी फक्त आपणा सर्वांची

एकत्रित व सकारात्मक कृतींची साखळी हवी असते.

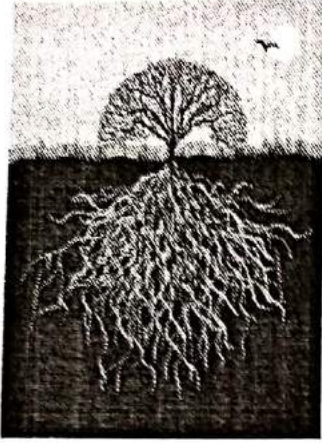

Scientific

Side Effects Of Soda

Poonam Deokar, B.Sc-II

- 1) **Phosphoric Acid**-Weaken bones and rots teeth.
- 2) Excessive artificial sweetner's makes you crave more.
- 3) **Carmel colour** - Made from the chemical caramel, is purely cosmeic, it dosen't add flavour yet is tainted with carcinogens.
- 4) **Formaldehyde** - Carcinogen, it is not added in soda but when you digest aspartame, it will break down into 2 amino acides methanol = formic acid + formaldehyde (diet + sodas).
- 5) High fructose corn syrup is a concentrated form of sugar, fructose derived from corn. It increases body fat, cholesterol and triglycerides and it also makes you hungry.
- 6) **Potassium Benzoate** = Preservative that can be broken down to benzene in your body. Keep your soda in the sun and benzene = carcinogen
- 7) **Food Dyes** = impaired brain function, hyperactive behavior, difficulty focussing lack of impulse control.

शास्त्रीय

हरितगृह परिणाम आणि जागतिक तापमान वाढ

कु.शीतल जाधव, बी.एस्सी.भाग-२

पिके, फळे, फुले यांच्या सुयोग्य वाढीसाठी हरितगृहातली शेती केली जाते. अशा मानवनिर्मित हरितगृहात सुर्याची किरणे, काचेच्या तावदानातून थेट, आरपार आत येतात, पण उष्णता मात्र त्यातून बाहेर पडू शकत नाही. त्यामुळे योग्य तापमान राखले जाऊन झाडे नीट वाढतात. असेच जेव्हा सूर्यप्रकाश पृथ्वीवर पोहोचतो, तेव्हा होते. पृष्ठभाग तापून काही ऊर्जा वातावरणात फेकली जाते. ऊर्जेचा बराचसा भाग कार्बन डाय ऑक्साइड व बाष्प शोषतात; आणि उष्णतेच्या रूपाने पुन्हा पृथ्वीवर फेकतात. त्याचबरोबर मिथेन, नायट्रोजनची ऑक्साइड्स हा 'हरितगृह परिणाम' घडवून आणतात. खरेतर हे वायू वातावरणात एक टक्क्यांपेक्षा कमी असतात. यात जेव्हा माणसाने वापरलेल्या फ्रीजसारख्या गोष्टींमधून फेकलेले क्लोरोफ्ल्युओरोकार्बन्स भर टाकतात, तेव्हा प्रमाण बिनसते.

बेसुमार वृक्षतोड, जंगलतोड यामुळेही कार्बन डायऑक्साइड पुरेसा शोषला जात नाही आणि मग एकंदर 'हरितगृह परिणाम' करणाऱ्या वायूंच्या पातळीत वाढ होते. ते अधिक उष्णता पृथ्वीकडे फेकतात आणि तापमानात अनैसर्गिक वाढ होते. अशा वाढणाऱ्या तापमानामुळे हिमपर्वतही वेगाने वितळू लागले आहेत. त्यामुळे महासागराची पाण्याची पातळी वाढली आहे. त्यामुळे किनाऱ्यांलगत व बेटांवर पूर येतात. तापमानवाढीमुळे प्राणी स्थलांतर करतात. नव्या ठिकाणी जुळवून न घेता आल्यास ते नष्ट होण्याची भीती असते.

ओझोन थराचा विनाश -

'ओझोन' हे प्राणवायूचेच (O_2) आणखी एक रूप. वातावरणातल्या 'स्थितांबर' या आवरणात ओझोन निसर्गतः असतो. ओझोनचा हा थर सूर्याच्या अतिनील घातक किरणांपासून पृथ्वीचे रक्षण करतो.

माणसांच्या चुकीच्या वस्तू वापरण्याच्या सवयीमुळे हा थर धोक्यात आला आहे. शीतकपाटे (fridge), वातानुकूल यंत्रे यांच्या अतिरेकी वापराने क्लोरोफ्ल्युओरोकार्बन्स (CFC) नावाचे घातक पदार्थ तयार होतात. या CFC ची ओझोनच्या कणांबरोबर रासायनिक प्रक्रिया झाली की क्लोरिनचे अणू तयार होऊन ओझोनच्या थराला छिद्रे पडतात, तो पातळ होत जातो. त्यामुळे अतिनील किरण पृथ्वीपर्यंत पोहोचतात. हे किरण मोतीबिंदू, त्वचारोग इत्यादींना कारणीभूत ठरतात. छोटे जीव, वनस्पती, प्राणी यांच्यावरही अतिनील किरणांचे वाईट परिणाम होतात.

कलादालन

ईश्वराने कोकिलेला कंठ अन
मोराला पिसारा दिला
त्याप्रमाणे माणसाला बुद्धी आणि
कलेचे वरदान दिले.
कलेच्या प्रांतात विहार करायला
निघालेल्या पाखराला पंख गवसले
अंतःकरणाच्या अवकाशात
आनंदाचे इंद्रधनु उमटले

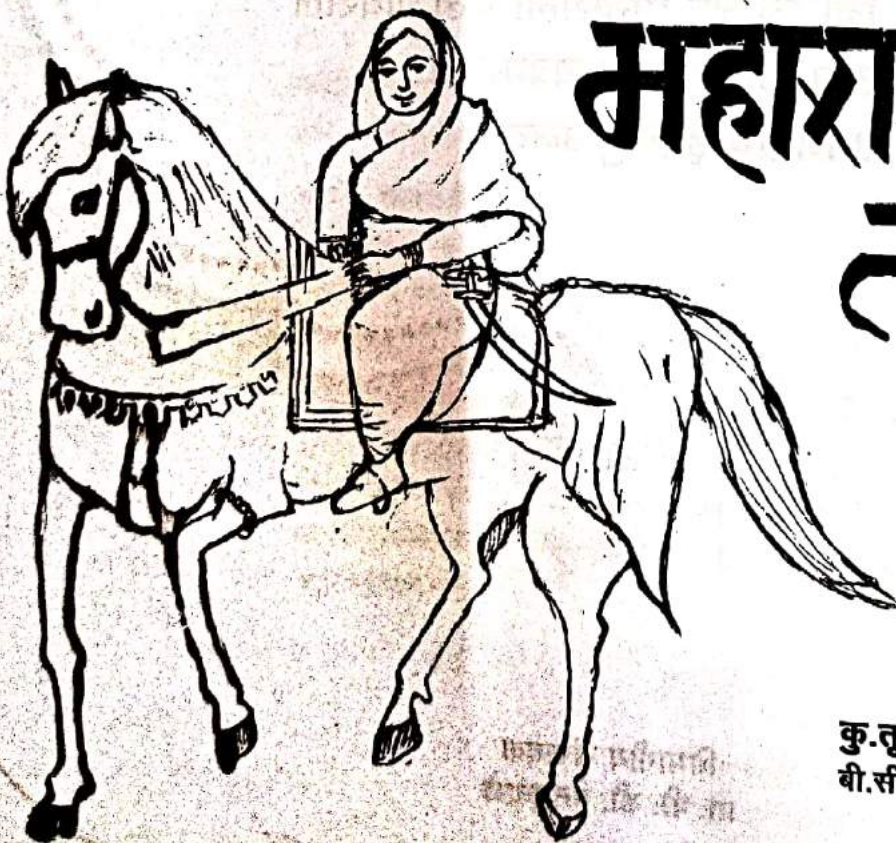

विभागीय संपादक
प्रा. पी. डी. मेनकुदळे

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

कु.प्रतिमा जगदाळे
वी.कॉम.भाग-१

महाराणी
ताराबाई

कु.तृप्ती कदम
बी.सी.ए.भाग-१

कु.पल्लवी खरात
वी.कॉम.भाग-२

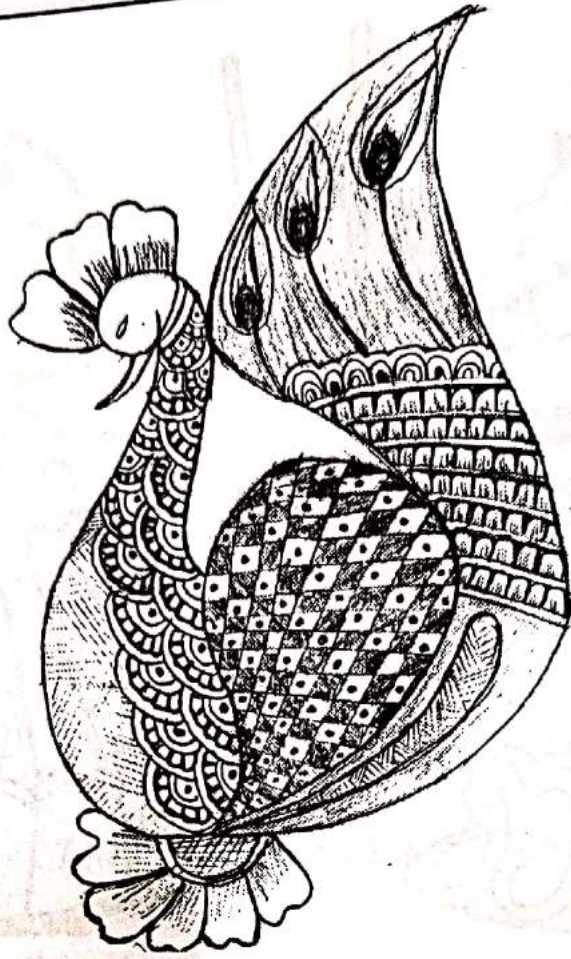
सुरज मोरे
बारादी आर्ट्स

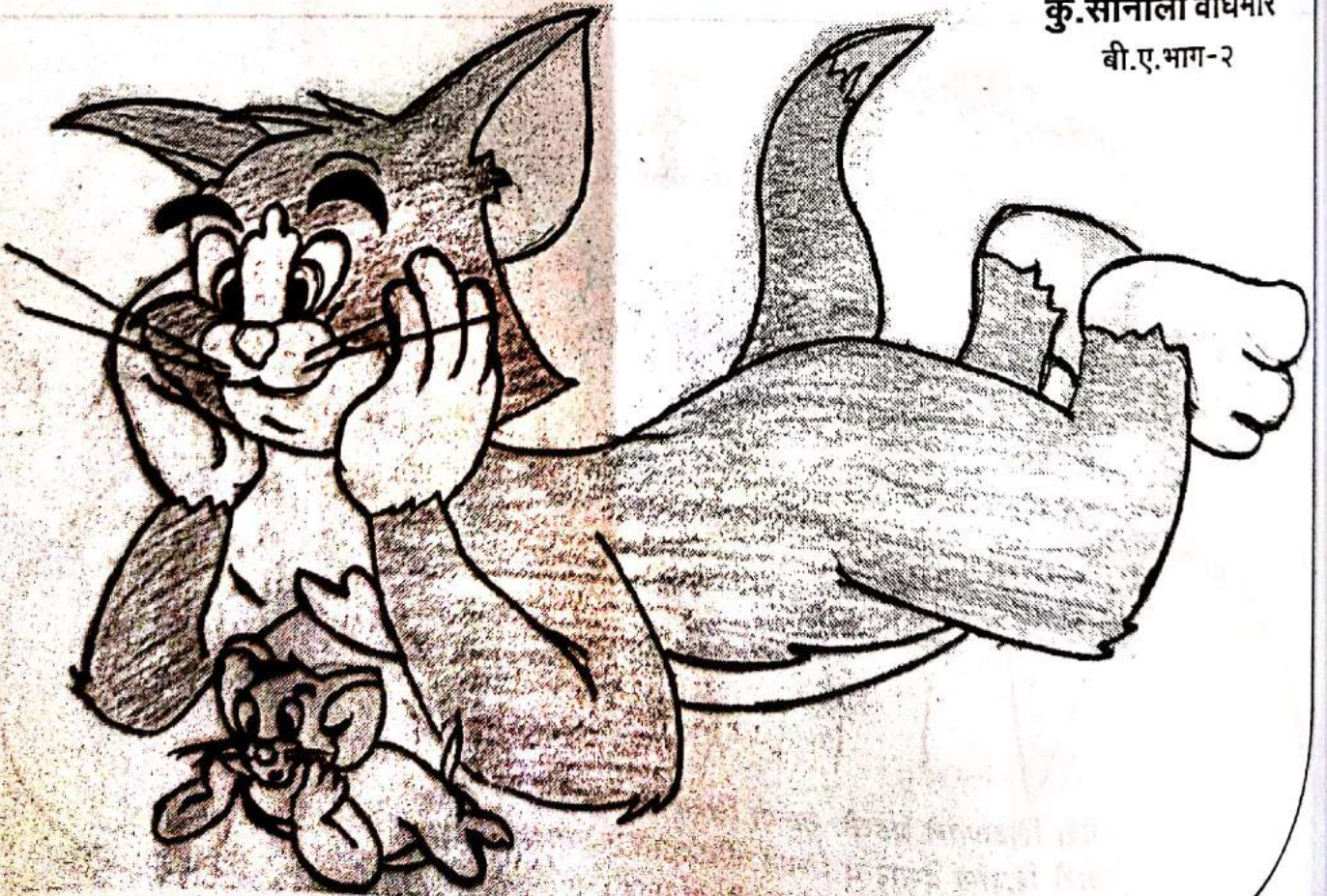
देश शिक्षणाने घडतो. खऱ्या शिक्षणाने माणूस अमुलाग्र बदलतो.
असे शिक्षण देणारे व घेणारे जीवनप्रती असतात.
म.जोतिबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले एक जीवनप्रती आहेत.

कु.पल्लवी खरात
बी.कॉम.भाग-२

मी झुळझुळणारा वारा
मी सुंदर मोरपिसारा
निळ्या निळ्या आभाळात
लुकलुकणारा इंद्रधनु

कु.सोनाली वाघमारे
बी.ए.भाग-२

वैभव पवार
बी.एस्सी. भाग- १

जगावे तर
वाघासारखे
लढावे तर
शिवबा सारखे

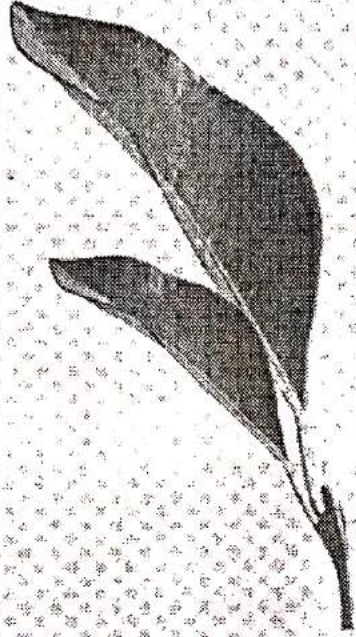
कु.प्रतिमा जगदाळे
बी.कॉम.भाग-१

॥ राधे
शाम ॥

श्री कृष्णा

अक्टूबर २०१२-२०१३

महाविद्यालयाचा अहवाल

विभागीय संपादक
प्रा. एम.बी.शिकलगार
विभागप्रमुख, वाणिज्य विभाग

महाविद्यालयाचा अहवाल सन २०१२-२०१३

कमवा आणि शिका योजना

मानवी श्रमाचे महत्त्व/मूल्य रुजविण्यासाठी तसेच आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेले किंवा आर्थिक पाठबळ नसलेल्या परंतु शिक्षण घेण्याची तीव्र इच्छा बाळगणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शिक्षणासाठी मदत करण्याच्या हेतूने पद्मभूषण डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील तथा आपणांनी 'कमवा व शिका' योजनेचं रोपटं रुजवून स्वावलंबी शिक्षणाचा मंत्र दिला. या महाविद्यालयात सदर योजना राबवण्यात येते.

शिक्षणाचा ध्यास घेतलेल्या विद्यार्थ्यांनाच या योजनेत प्रवेश देण्यात येतो. सदर विद्यार्थी महाविद्यालय परिसर, वनस्पतीशास्त्र बाग, प्राचार्य निवास व परिसरातील बाग यांची देखभाल करतात. तसेच ते ग्रंथालय, प्रयोगशाळा, कार्यालयीन प्रशासकीय कामात व संगणक विभाग इ.मध्ये मदत करतात.

या योजनेतील विद्यार्थ्यांना आर्थिक मदत केली जाते. या योजनेअंतर्गत सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षात एकूण २५ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. त्यांच्यासाठी रुपये ६०,०००/- ची महाविद्यालयाने तरतूद केली आहे.

डॉ.अनिल यू.चोपडे
चेअरमन, कमवा व शिका योजना

ग्रंथालय

ग्रंथालय विभाग :-

ग्रंथालय हे महाविद्यालयाचा आत्मा आहे. लिखित साहित्य आणि त्याचे वाचन या विरहित मनुष्य जीवन ही कल्पना करता येत नाही. ज्ञानार्जनात सहाय्य करणे हे ग्रंथालयाचे आद्य कर्तव्य आहे. याची जणू ठेवून महाविद्यालयाचे ग्रंथालय कार्यरत आहे.

ग्रंथसंपदा :-

आमच्या महाविद्यालयातील ग्रंथालयाची एकूण ग्रंथसंख्या ६२७५० इतकी आहे. त्यांची किंमत रुपये १५,७९,८१२ एवढी आहे. चालू आर्थिक वर्षात एकूण रुपये १,१२,४१८ किंमतीची १,३८३ ग्रंथांची भर पडली आहे. अजूनही ग्रंथांची खरेदी चालू आहे. ग्रंथालयात एकूण ४५ नियतकालिके व १० वर्तमानपत्रांची आवक होत असल्याने प्राध्यापक व विद्यार्थी यांना आपले ज्ञान अद्यावत ठेवण्यासाठी उपयोग होतो. बुक बँक योजनेचा लाभ गरीब व होतकरू ५३१ विद्यार्थ्यांनी घेतला. या शैक्षणिक वर्षाचे विशेष म्हणजे बी.एस्सी,

बी.कॉम. बी.ए.भाग-३ व एम.एस्सी. या विद्यार्थ्यांनी मुक्तद्वार प्रवेश पध्दतीचा लाभ घेतला.

ग्रंथालय व्यवस्थापन अभ्यासक्रम :-

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या प्रौढ व निरंतर शिक्षण विस्तार कोर्स यांच्या अंतर्गत ग्रंथालय व्यवस्थापन प्रमाणपत्र हा तीन महिने मुदतीचा अभ्यासक्रम या महाविद्यालयात चालविला जातो. या अभ्यासक्रमास प्रवेश मिळविण्यासाठी शैक्षणिक अर्हता १० वी पास आवश्यक आहे. हा कोर्स पूर्ण केल्यावर माध्यमिक विद्यालयात ग्रंथपाल, महाविद्यालयात ग्रंथालय लिपिक तसेच गावी स्वतःचे ग्रंथालय काढून त्याला शासनाचे अनुदान मिळविता येते.

एप्रिल २०१२ ते जून २०१२ या बॅचमध्ये २२ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. केंद्राचा निकाल १०० टक्के लागला. सदर अभ्यासक्रमास स्थानिक महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल यांनी काम पाहिले. ग्रंथालयाचा जास्तीत-जास्त इतर ग्रंथालयांना व वाचकांना त्वरीत उपयोग करून देण्यासाठी सध्या ग्रंथालयाचे संगणकीकरण करण्याचे काम चालू आहे. ग्रंथालय समितीचे चेअरमन प्राचार्य, डॉ.खिलारे सी.जे. यांचे वेळोवेळी सहकार्य व मौलिक मार्गदर्शन मिळाले. ग्रंथालय समितीचे सदस्य व ग्रंथालय सेवक यांचे बहुमोल सहाय्य मिळत आहे.

प्रा.श्री.व्ही.एस.वाघेरे
ग्रंथपाल

प्रा.डॉ.आर.आर.मुल्ला
चेअरमन

यु.जी.सी.समिती

महाविद्यालयाच्या प्रगतीमध्ये यु.जी.सी. दिल्ली यांचेकडून मिळणाऱ्या अनुदानांचा सिंहाचा वाटा आहे. अकराव्या प्लॅन अंतर्गत यु.जी.सी.कडून कॉलेज डेव्हलपमेंट ग्रांट साठी ८,००,००० आणि मर्ज्ड स्कीमस अंतर्गत रु.२३,०२,०००/- अनुदान प्राप्त झाले होते. अकरावा प्लॅन मार्च २०१२ मध्ये समाप्त झाला. त्यामुळे मिळालेल्या सदर अनुदानाचे हिशोब पूर्ण करणे गरजेचे होते. मिळालेल्या सर्व अनुदानांचा त्या त्या स्कीमसाठी उपयोग केला आहे. व तसे सर्व हिशोब यु.जी.सी. (पश्चिम विभाग कार्यालय) यांचेकडे सुपूर्द केला आहे.

यु.जी.सी. अनुदानातून प्राणिशास्त्र प्रयोगशाळा व वनस्पतीशास्त्र संशोधन प्रयोगशाळेचे बांधकाम करण्यात आले. सदर संशोधन प्रयोगशाळा आणि इतर विज्ञान प्रयोगशाळांसाठी रु.२६.६ लाखांची विविध उपकरणे घेण्यात आली. तसेच योगा स्टडी, बायोटेक्नॉलॉजी व

हॅली या करियर ओरिएंटेड कोर्सेससाठी रु. २४ लाख अनुदान यु.जी.सी. कडून मिळाले आहे.

सध्या महाविद्यालयामध्ये यु.जी.सी.कडून मिळालेल्या रु.८० लाख अंदाजपत्रक असलेले विशेष अनुदानातून "इनडोअर स्पोर्ट्स कॉम्प्लेक्सचे" बांधकाम वेगाने चालू आहे.

नमूद करण्यास आनंद वाटतो की, नुकतेच यु.जी.सी. कडून महाविद्यालय "बास्केटबॉल कोर्ट बुईथ फ्लड" बांधण्यासाठी रु.२० लाख इतके अनुदान प्राप्त झाले आहे. त्याचेही बांधकाम वेगाने सुरु आहे. अशा प्रकारे महाविद्यालयाच्या सर्वांगीण प्रगतीमध्ये यु.जी.सी. समितीचा महत्वाचा वाटा आहे. सदर सर्व कामकाजामध्ये, मा.प्राचार्यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.ए.आर.माळी

प्रमुख, यु.जी.सी.पत्रव्यवहार समिती

अग्रणी कॉलेज योजना

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, अग्रणी कॉलेज लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज सातारा, आणि दहिवडी कॉलेज दहिवडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने, चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये, आमच्या महाविद्यालयात अग्रणी कॉलेज योजनेअंतर्गत विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

A) ACADEMIC ACTIVITY

अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभाग, कार्यशाळा -

दि.२३ जानेवारी २०१३ रोजी अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागाच्या वतीने "ग्राहक संरक्षण" या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. कार्यशाळेचे उद्घाटन मा.महेश पाटील (तहसीलदार माण) यांचे हस्ते करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी मा.धनाजीराव जाधव (सरपंच दहिवडी) हे होते. कार्यशाळेचे समन्वयक प्रा.एस्.आर.स्वामी यांनी प्रास्ताविक केले महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांनी प्रमुख पाहुणे आणि अध्यक्ष यांचे स्वागत केले. उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव यांनी आभारप्रदर्शन केले.

कार्यशाळेच्या प्रथम सत्रामध्ये सातारा जिल्हा ग्राहक पंचायतीचे संघटक मा.दिलीप भोसले यांनी ग्राहकांनी आपल्या हक्काबद्दल नेहमी जागृत असले पाहिजे. याबाबत सखोल मार्गदर्शन केले. खटाव ग्राहक पंचायतीचे सचिव प्रा.नागनाथ स्वामी यांनी दैनंदिन जीवनातील विविध वस्तुंची खरेदी करताना काय दक्षता घ्यावी याबाबत सविस्तर मार्गदर्शन केले. ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या विविध तरतुदी समजावून सांगितल्या. अध्यक्षस्थानी प्रा.डॉ.अजित भगवान हे होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय मनोगतामध्ये ग्राहक हक्कासंदर्भात कायदेशीर तरतुदी सांगितल्या प्रा.भदार्णे यांनी आभार मानले.

कार्यशाळेच्या द्वितीय सत्रामध्ये, अ.भा.ग्राहक पंचायत, सातारा या संघटनेचे सल्लागार अॅड. प्रवीण फौजदार यांनी ग्राहक संरक्षण कायद्यामधील विविध तरतुदी सांगितल्या न्यायालयीन कामकाजाची पध्दती स्पष्ट केली. मा.विद्याधर कुलकर्णी यांनी 'ग्राहकांनी, ग्राहक तक्रार कशी दाखल करावी' त्याबरोबर कोणकोणती कागदपत्रे जोडावीत याबाबत मार्गदर्शन केले. या सत्राचे अध्यक्ष उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव यांनी सध्याच्या भेसळीच्या युगात ग्राहकांनी अत्यंत दक्ष रहावे असा सल्ला दिला. प्रा.एम.बी.शिकलगार यांनी आभारप्रदर्शन केले.

या कार्यशाळेसाठी १६० विद्यार्थी व प्राध्यापक हजर होते. विद्यार्थ्यांनी अनेक शंका उपस्थित केल्या प्रमुख पाहुण्यांनी सर्व शंकांचे समाधानकारकरित्या शंका निरसन केले.

संख्याशास्त्र विभाग व्याख्यान

दि.११ जानेवारी २०१३ रोजी महाविद्यालयाच्या संख्याशास्त्र विभागाच्या वतीने बी.एस.सी.भाग १ व बी.कॉम भाग २ या वर्गासाठी 'Application of Statistics' या विषयावर व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले. कु.प्रा.कु.ए.ए.मने यांनी प्रास्ताविक व स्वागत केले. प्रमुख वक्ते प्रा.ए.के.घाडगे यांनी व्यवहारामध्ये संख्याशास्त्राचा वापर कसा केला जातो, याबाबत सविस्तर माहिती दिली. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. प्रा.मेनकुदळे यांनी आभार मानले.

दि.५।२।२०१३ रोजी 'Careers Opportunity in Statistics' या विषयावर प्रा.घाडगे ए.के. यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. या व्याख्यानामध्ये Stats या विषयामध्ये उच्च पदवी धारकांना कोणकोणत्या संधी कोणकोणत्या क्षेत्रामध्ये उपलब्ध आहेत ? याबाबत सविस्तर माहिती दिली. प्रा.कु.मने ए.ए. यांनी आभार मानले.

बी.सी.ए. विभाग व्याख्यान

दि.१।२।२०१३ रोजी बी.सी.ए. विभागाच्या वतीने 'संगणक क्षेत्रातील रोजगार संधी' या विषयावर मा.खराडे एस.एस सॉफ्टवेअर डेव्हलपर (BAT) पुणे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. सध्याच्या संगणक युगात संगणकांचे कोणकोणते अभ्यासक्रम उपलब्ध आहेत आणि त्या अभ्यासक्रमांना कोणकोणत्या ठिकाणी रोजगार संधी उपलब्ध आहेत याबाबत सविस्तर माहिती दिली. अध्यक्षस्थानी संगणक विभाग प्रमुख प्रा.एम.बी.शिकलगार हे होते. या व्याख्यानासाठी बी.सी.ए. विभागाचे ६० विद्यार्थी हजर होते. प्रा.गलंडे यांनी आभार मानले.

नियोजनमंच व्याख्यान

महाविद्यालयाच्या अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने दि.७।३।२०१३

रोजी प्रा.डॉ.एल.एन्.घाटगे, (अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, छ.शि.कॉलेज सातारा) यांचे 'केंद्रीय अर्थसंकल्प २०१३।१४' या विषयावर व्याख्यानांचे आयोजन केले. प्रमुख वक्ते डॉ.घाटगे यांनी भारताच्या आर्थिक सर्वेक्षणाचा आढावा घेऊन या अंदाजपत्रकांच्या विविध तस्तुदींची सविस्तर माहिती दिली. उच्चवर्गीयांना या अंदाजपत्रकाने फटका दिला असला तरी सर्वसामान्य जनतेच्या हिताचे हे अंदाजपत्रक असण्याचा निष्कर्ष त्यांनी काढला. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक नियोजन मंच चेअरमन प्रा.एस्.आर.स्वामी यांनी केले. या कार्यक्रमासाठी अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागातील ९० विद्यार्थी हजर होते. प्रा.भदाणे यांनी आभार मानले.

इतिहास/शिक्षणशास्त्र कार्यशाळा

दि.१३।३।२०१३ रोजी इतिहास व शिक्षणशास्त्र या विभागाच्या वतीने 'इतिहास संशोधनात भाषेचा उपयोग' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेमध्ये प्रा.प्रभाकर पवार (मुधोजी कॉलेज फलटण) यांनी वरील विषयावर सविस्तर मार्गदर्शन केले. अध्यक्ष स्थानी प्रा.डॉ.भगवान हे होते. यांनीही इतिहास संशोधनामध्ये वेगवेगळ्या भाषांचे इतिहास संशोधनामध्ये वेगवेगळ्या भाषांचे इतिहास संशोधनातील योगदान विषद केले. कार्यशाळेच्या द्वितीय सत्रामध्ये, प्रा.काकडे बी.एच. यांनी भविष्यकाळासाठी इतिहासाचे मार्गदर्शन कसे होते ? यावर प्रकाश टाकून विविध भाषांचे इतिहास संशोधनातील महत्त्व विषद केले. प्रा.विधाटे यांनी सर्वांचे आभार मानले.

पदार्थ विज्ञान/गणित कार्यशाळा

दि.१३।३।२०१३ रोजी महाविद्यालयातील पदार्थ विज्ञान व गणित विभागाच्या वतीने 'Recent Innovations in Physics' या विषयावर एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. कार्यशाळेचे उद्घाटन प्रा.डॉ.एल.डी.कदम यांचे हस्ते करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे हे होते. प्रास्ताविक व स्वागत प्रा.एम्.एन्.पाटील यांनी केले. आभारप्रदर्शन प्रा.मेनकुदळे पी.डी. यांनी केले.

कार्यशाळेच्या प्रथम सत्रात प्रा.डॉ.एल्.डी.कदम यांनी 'Nano Technology' या विषयावर सखोल मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी प्रा.एम्.एन्.पाटील हे होते.

द्वितीय सत्रामध्ये प्रमुख वक्ते प्रा.डॉ.आर.एस.पाटील यांनी 'Fundamental of Science and Technology - Quest for Truth' या विषयावर इत्यंभूत माहिती दिली. अध्यक्षस्थानी गणित विभागप्रमुख प्रा.मेनकुदळे पी.डी. हे होते. या कार्यशाळेसाठी १४० विद्यार्थी हजर होते. प्रा.डॉ.जमदाडे व्ही.एस्. यांनी आभार मानले.

B) RESEARCH ACTIVITY

पक्षी परीक्षण व अधिवास स्थळ संशोधन

महाविद्यालयाच्या प्राणीशास्त्र विभागाच्यावतीने माण तालुक्यातील 'पक्षी अधिवास स्थळांचे' संशोधन करण्यात आले. तालुक्यातील आंधळी तलाव, राजेवाडी तलाव, पिंगळी तलाव तसेच खटाव तालुक्यातील येरळवाडी तलाव या ठिकाणच्या पक्षांच्या निवासाचा सूक्ष्म अभ्यास करून त्यांचा अधिवास कोणकोणत्या घटकांशी संबंधित आहे. याबाबतचे निष्कर्ष काढण्यात आले. प्राणीशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.सी.पी.ऑबसे यांनी यासाठी उपयुक्त मार्गदर्शन केले.

माण तालुक्यातील सामाजिक आर्थिक पाहणी

यावर्षी माण तालुक्यातील जनता भीषण स्वरूपाच्या दुष्काळाशी सामना करित आहे. या परिस्थितीची पाहणी करण्यासाठी महाविद्यालयातील बी.कॉम.भाग-२ मधील विद्यार्थ्यांनी तालुक्यातील २० गावांना भेटी देऊन परिस्थितीची पाहणी केली. काही फोटोग्राफ तयार करून त्यांचे महाविद्यालयामध्ये भितीपत्रकाच्या स्वरूपामध्ये सादरीकरण करण्यात आले. सदरच्या संशोधन प्रकल्पामध्ये वेगवेगळ्या प्रकारची माहिती संकलित करून दुष्काळी परिस्थितीशी सामना करण्यासाठी काही उपाययोजनाही सुचविण्यात आल्या आहेत. सदरचा संशोधन प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी कॉमर्स विभाग प्रमुख प्रा.एम.बी.शिकलगार यांनी उपयुक्त असे मार्गदर्शन केले.

'इ कॉमर्स' उपयुक्तता आणि अडचणी

अलीकडील काळात बाजारपेठा आणि वाहतूक दळणवळण सुविधा गतिमान झालेल्या आहेत यातूनच 'इ कॉमर्स' ही संकल्पना उदयास आलेली आहे. या नवीन संकल्पनेची सर्वांना माहिती व्हावी यासाठी बी.कॉम भाग २ मधील विद्यार्थ्यांनी कु.वैशाली काटकर हिने 'इ कॉमर्स' या विषयावर संशोधनपर पोस्टर तयार केले आहे. या पोस्टरमधून इ कॉमर्सची उपयुक्तता स्पष्ट केली आहे. त्याचबरोबर यामध्ये कोणकोणत्या अडचणी येऊ शकतात त्याचेही स्पष्टीकरण करून त्यासाठी काही उपाययोजनाही सुचविल्या आहेत. सदरचा संशोधन प्रकल्प यशस्वी करण्यासाठी प्रा.शिकलगार यांनी मार्गदर्शन केले.

C) CULTURAL ACTIVITIES

महाविद्यालयाच्या विविध विभागांच्या वतीने सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

- दि.१६ सप्टेंबर २०१२ रोजी भूगोल व पर्यावरणशास्त्र विभागाच्या वतीने 'जागतिक ओझोन दिन' साजरा करण्यात आला या कार्यक्रमासाठी मा.प्रा.उडे आर.ए.यांना व्याख्यानासाठी निमंत्रित

करण्यात आले होते. अध्यक्षस्थानी प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. प्रा.पवार यांनी प्रास्ताविक केले. प्रा.कु.काळे एस्.पी. यांनी आभार मानले.

दि.२० सप्टेंबर २०१२ रोजी हिंदी दिवस साजरा करण्यात आला या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा.टी.के.सूर्यवंशी उपस्थित होते. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे हे होते. या कार्यक्रमानिमित्त भित्तिपत्रकाचे आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.डॉ.मुल्ला यांनी केले. प्रा.बलवंत बी.एस्. यांनी आभार मानले. दि.१८ जानेवारी २००३ रोजी 'भूगोल दिन' साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी प्रा.डॉ.डी.जी.गाताडे हे उपस्थित होते. अध्यक्षस्थानी प्रा.स्वामी एस्.आर. हे होते. प्रास्ताविक व स्वागत प्रा.पवार एस्.एन्. यांनी केले. आभार प्रदर्शन प्रा.देशमुख एच्.एल्. यांनी केले.

दि.२८ फेब्रुवारी २०१३ रोजी महाविद्यालयातील विज्ञान शाखेच्या बतीने विज्ञान दिनाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा.डॉ.बापूसाहेब जाधव हे उपस्थित होते. डॉ.जाधव यांनी डॉ.सी.व्ही.रामन यांच्या संशोधनाची सविस्तर माहिती दिली. अध्यक्षस्थानी उपप्राचार्य व प्राणीशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.सी.पी.ओंबासे हे होते. या कार्यक्रमासाठी विज्ञान शाखेतील सर्व विद्यार्थी उपस्थित होते. प्रास्ताविक व स्वागत विज्ञान मंडळाचे चेअरमन प्रा.वायू.टी.शिंदे यांनी केले. आभारप्रदर्शन प्रा.माने टी.एस्. यांनी केले.

दि. ८ मार्च २०१३ 'जागतिक महिला दिन' साजरा करण्यात आला. या दिनानिमित्त दहिवडी गावामध्ये महिला रॅलीचे आयोजन करून महाविद्यालयामध्ये महिला जागृतीसाठी व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली. या कार्यक्रमांमध्ये सौ.शैलजा खाडे, सौ.सुवर्णा बलवंत यांनी मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी सौ.चोपडे सी.डी. या होत्या. या कार्यक्रमासाठी २०० महिला उपस्थित होत्या. प्रा.सौ.एस्.बी.वाघमोडे यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले.

D) EXTENSION ACTIVITY-

कार्यशाळा 'स्त्री पुरुष समानता व छेडछाडमुक्त भारत'

महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना आणि महिला तक्रार निवारण समिती यांच्या बतीने १२ फेब्रुवारी २०१३ रोजी 'स्त्री पुरुष समानता व छेडछाड मुक्त भारत' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. कार्यशाळेचे उद्घाटन मा.श्रीमती आशा राजूत (मुख्याधिकारी पाचगणी नगरपरिषद) यांनी केले. कार्यशाळेच्या प्रथम सत्रामध्ये 'स्त्रियांवरील वाढते अत्याचार व सामाजिक संवेदना' या

विषयावर चर्चा करण्यात आली. या सत्रामध्ये अॅड.मिनल कुलकर्णी यांनी मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रामध्ये प्रा.डॉ.मुल्ला आर.आर. यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमाचा समारोप समारंभ महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांच्या उपस्थितीमध्ये संपन्न झाला. अध्यक्षस्थानी रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ.ए.व्ही.जगताप हे होते. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व स्वागत प्रा.विधाटे जी.एस. यांनी केले. प्रा.सौ.वाघमोडे यांनी आभार मानले. या कार्यशाळेसाठी सिनिअर विभागातील ३०० विद्यार्थिनी हजर होत्या.

राष्ट्रीय सेवा योजना-पथनाट्य

महिलांवरील वाढत्या अत्याचारविरोधात जनजागृती करण्यासाठी दि.४/१२/२०१३ रोजी दहिवडी गावामध्ये 'समाजप्रबोधनपर रॅलीचे' आयोजन करण्यात आले. त्याचबरोबर 'अत्याचार नको सन्मान हवा' या विषयावर पथनाट्य सादर करण्यात आले.

दि.५/१२/२०१३ रोजी पुसेगाव येथे 'छेडछाड मुक्त भारत', 'लेक वाचवा' या विषयावर पथनाट्य सादर करण्यात आले. या पथनाट्य रॅलीमध्ये महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव, प्रा.सी.पी.ओंबासे व सहकारी प्राध्यापक व बहुसंख्य विद्यार्थी/विद्यार्थिनी सहभागी होत्या.

E) SPORTS ACTIVITY

महाविद्यालयाच्या जिमखाना विभागाच्या बतीने दि.५/३/२०१३ रोजी "बास्केटबॉल आणि त्यामधील कौशल्ये" या विषयावर कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. कार्यशाळेचे उद्घाटन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांचे हस्ते करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. प्रा.उदय शिंदे यांनी प्रास्ताविक व स्वागत केले. प्रा.अशोक देशमुख यांनी आभार मानले.

कार्यशाळेच्या प्रथम सत्रामध्ये साधनव्यक्ती प्रा.स्वप्नील पाटील यांनी बास्केटबॉल या खेळाविषयी सविस्तर माहिती देऊन या खेळाचे विविध नियम समजावून सांगितले. L.C.D. प्रोजेक्टरच्या साहाय्याने या खेळाचे ग्राऊंड आणि विविध नियमांचे स्पष्टीकरण केले. या सत्राचे अध्यक्षस्थान राज्यशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.देशमुख ए.एल्. यांनी भूषविले.

कार्यशाळेच्या द्वितीय सत्रामध्ये साधनव्यक्ती प्रा.दिनेश पाटील यांनी या 'खेळातील कौशल्य' या विषयावर सखोल मार्गदर्शन केले. या सत्रामध्येच प्रा.राहुल इंगळे यांनी खेळातील 'फिटनेस मंत्र' या विषयावर सविस्तर मार्गदर्शन केले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. या चर्चासत्रासाठी दहिवडी कॉलेज आणि इतर महाविद्यालयातील एकूण १८० विद्यार्थी/विद्यार्थिनी हजर होत्या. प्रा.उदय शिंदे यांनी आभार प्रदर्शन केले.

F) STUDENT ORIENTED ACTIVITY

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास व्हावा त्यांची स्पर्धाशक्ती वाढवी यासाठी अग्रणी कॉलेज योजनेमधून विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

व्याख्यानमाला - स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन -

महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांना विविध स्पर्धा परीक्षेचे मार्गदर्शन व्हावे यासाठी व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली. दि.३०।८।२०१२ रोजी, प्रा.डॉ.अशोक कराडे यांचे Spoken English या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि.२३।९।२०१२ रोजी प्रा.तनुश्री घोष यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि.२३।१२।२०१२ रोजी प्रा.पटवेगार यांचे Interview Technique या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि.९।१२।२०१२ रोजी प्रा.तनुश्री घोष यांचे Communication Skill या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. या व्याख्यानाचा लाभ महाविद्यालयातील कला व वाणिज्य विभागातील भाग तीनच्या विद्यार्थ्यांना झाला. या व्याख्यानमालेच्या आयोजनासाठी प्रा.दडस आणि प्रा.फासे एन.टी. यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग - कार्यशाळा

या विभागाच्या वतीने ४।३।२०१३ रोजी 'व्यक्तिमत्व विकास' या विषयावर कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेमध्ये प्रा.डॉ.महाडीक बी.ई. आणि डॉ.सूर्यवंशी आर.ए. यांनी साधनव्यक्ती म्हणून अनेक युगपुरुषांच्या चरित्रांच्या आधारे व्यक्तिमत्व विकास कसा करता येतो, विकट परिस्थितीवर मात करून आपले व्यक्तिमत्व कसे खुलविता येते. याबाबत बहुमोल असे मार्गदर्शन केले. कार्यशाळेच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे हे होते. प्रा.टी.एस्.माने यांनी कार्यशाळेचे प्रास्ताविक व पाहुण्यांचे स्वागत केले. इंग्रजी विभाग प्रमुख प्रा.अनिल दडस यांनी आभार मानले. या कार्यशाळेसाठी २४० विद्यार्थी विद्यार्थिनी सहभागी होत्या.

व्यक्तिमत्व विकास-व्याख्यान

दि.२।३।२०१३ रोजी जिमखाना विभागाच्या वतीने प्रा.अनिल वावरे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते. प्रमुख वक्ते डॉ.वावरे यांनी आपल्या व्यक्तिमत्व विकासामध्ये शारीरिक व बौद्धिक विकासाबरोबरच संभाषण कौशल्य कसे वाढवावे याबाबत मार्गदर्शन केले. प्रा.उदय शिंदे यांनी आभार मानले. या व्याख्यानासाठी कला व वाणिज्य विभागातील ९५ विद्यार्थी हजर होते.

इतर महाविद्यालयातील सहभाग

अग्रणी कॉलेज योजनांतर्गत इतर महाविद्यालयांनी आयोजित केलेल्या विविध कार्यशाळा आणि उपक्रम यामध्ये आमचे प्राध्यापक आणि विद्यार्थी सहभागी झाले.

या विविध कार्यक्रमांचे आयोजन आणि नियोजन करण्यासाठी, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, अग्रणी कॉलेज लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज सातारा, आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, विविध विभागांचे प्रमुख, सहकारी प्राध्यापक आणि कार्यालयातील सेवक यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

उपप्राचार्य आर.डी.जाधव

प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे

समन्वयक, अग्रणी कॉलेज योजना

प्राचार्य, दहिवडी कॉलेज, दहिवडी

महिला लैंगिक तक्रार निवारण

व सचेतना समिती

२०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींसाठी 'महिला लैंगिक तक्रार निवारण व सचेतना समिती'चे काम नियोजनानुसार करण्यात आले. या समितीमधील सर्व सदस्य महिला, प्राध्यापकांनी प्रथम सत्र व द्वितीय सत्रात कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींशी मुक्त चर्चा संवाद साधून लैंगिक अत्याचार इतर काही प्रश्न यावर मोकळेपणाने मार्गदर्शन केले. व विद्यार्थिनींच्या अडचणी जाणून घेतल्या त्यानुसार त्यांना काही सूचना देऊन समुपदेश करण्यात आले.

विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी योगा प्रात्यक्षिक व व्याख्याने आयोजित केली. यावेळी मा.गीता कुलकर्णी व मा.सीमा दडस यांनी मार्गदर्शन केले. 'पारंपरिक खेळाकडून संस्कृतीकडे' या विषयावरील कार्यशाळेत एल.बी.एस.कॉलेज, सातारा येथे दोन विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

'स्त्री-पुरुष समानता आणि छेडछाड मुक्त भारत' या विषयावर एकदिवसीय कार्यशाळा' यामध्ये ३०० विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या. या कार्यशाळेचे उद्घाटक मा.आशा राऊत मुख्याधिकारी न.परिषद पाचगणी यांचे हस्ते झाले. मा.अॅड.मिनल कुलकर्णी यांनी 'स्त्रियांवरील अत्याचार व सामाजिक संवेदना' या विषयावर मार्गदर्शन केले. कार्यशाळा समारोप समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रम प्रसंगी अध्यक्ष म्हणून प्रा.सी.पी.ऑंबासे, प्रा.डॉ.सौ.आर.आर.मुल्ला व प्रा.डॉ.जगताप यांनी भूषविले या कार्यक्रमासाठी समिती सदस्यांनी सहकार्य केले.

अग्रणी कॉलेज व दहिवडी कॉलेज दहिवडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयात 'जागतिक महिला दिनाचे आयोजन करण्यात आले. जागतिकी प्रमुख पाहुण्या मा.सौ.शैलजा खाडे, प्रा.शि.म्हसवड व्याख्यात्या मा.सौ.सुवर्णा बळवंत कार्यक्रमाच्या अध्यक्ष मा.सो.सी.डी.चोपडे, विशेष उपस्थित मा.डॉ.कोडलकर ग्रामीण रुग्णालय अधिकारी पुळकुटी, व मा.डॉ.कदम के.पी. ग्रामीण रुग्णालय अधिकारी पंचायत, दहिवडी हे उपस्थित होते. या कार्यक्रमात आरोग्य विभागातील दोनशे महिला व महाविद्यालयातील दीडशे विद्यार्थिनी सहभागी होत्या. या सर्वांच्या उपस्थितीत जागतिक महिला दिन संपन्न झाला.

मा.प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थिनींसाठी काही सुविधा देण्यात आल्या. आतापर्यंत कोणत्याही प्रकारची विद्यार्थिनींकडून लिखित स्वरूपाची तक्रार आलेली नाही. या समितीचे पदसिद्ध अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.सौ.एस.बी.वाघमोडे

चेअरमन, म.लै.त.नि.समिती व सचेतना समिती

जिमखाना विभाग

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षातील जिमखाना विभागातील अहवाल आपणासमोर सादर करताना विशेष आनंद होत आहे. यशस्वी शैक्षणिक वाटचाली बरोबरच मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, व सर्व प्राध्यापकवर्ग यांचे मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालयातील खेळाडूंनी विविध स्पर्धेमध्ये सहभाग घेऊन यश संपादन केले.

महाविद्यालयातील खेळाडूंनी व्हॉलीबॉल, हॅन्डबॉल, बॉक्सिंग, कबड्डी, खो-खो, अथलेटिक अशा विविध स्पर्धातून सहभाग घेतला. प्रियांका दस हिची जय नारायण व्यास युनिव्हर्सिटी, जोधपूर येथे होणाऱ्या वेस्ट झोनल इंटर युनिव्हर्सिटी हॅन्डबॉल (महिला) स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघातून निवड झाली. सातारा झोनल हॅन्डबॉल स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ उपविजेता ठरला व वडगाव येथे झालेल्या इंटरझोनल स्पर्धेत संघ सहभागी झाला. पुसेगाव येथे झालेल्या सातारा झोनल कबड्डी स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ उपविजेता ठरला. व सांगली येथे झालेल्या इंटर झोनल स्पर्धेत संघ सहभागी झाला.

या वर्षी महाविद्यालयाने सातारा झोनल हॅन्डबॉल (पुरुष) स्पर्धेचे यशस्वी आयोजन केले. या स्पर्धेमध्ये जिल्ह्यातील नऊ संघांनी सहभाग घेतला, तसेच मा.ना.शरदचंद्र पवार साहेब यांचे वाढदिवसानिमित्त क्रीडादिनाचे आयोजन करून कबड्डी व खो-खो या स्पर्धा घेतल्या.

यु.जी.सी.अनुदानातून महाविद्यालयात बास्केटबॉल खेळाचे फ्लड लाईट सह कोर्ट तयार केले जात असलेने बास्केटबॉल खेळावर अग्रणी

कॉलेज योजना अंतर्गत "बास्केटबॉल आणि त्यातील कौशल्ये" या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेस प्रा.स्वप्नील पाटील, प्रा.दिनेश पाटील यांनी मार्गदर्शन केले. कार्यशाळेस महाविद्यालयातील सर्व खेळाडू उपस्थित होते.

ज्युनियर विभाग

ज्युनियर विभागातील खेळाडूंनी सांघिक वैयक्तिक स्पर्धामध्ये भाग घेऊन माण तालुका स्तरापासून ते राष्ट्रीय स्तरापर्यंत विविध खेळामध्ये यश संपादन करून महाविद्यालयाचा नावलौकिक वाढवला आहे.

खेळाडूंनी कबड्डी, थ्रो-बॉल, बॉल बॅडमिंटन स्पर्धेत जिल्हास्तरीय स्पर्धेत यश संपादन केले. ४ खेळाडूंनी विभागीय स्पर्धेत यश मिळवले. व्हॉलीबॉल, हॅन्डबॉल, खो-खो, अथलेटिक स्पर्धेत राज्यस्तरीय स्तरावर एकूण १३ खेळाडूंनी आपली चमक दाखवली. तर तिरुपती येथे झालेल्या राष्ट्रीय बॉल बॅडमिंटन स्पर्धेत अक्षय जाधव याने सहभाग घेतला.

प्रा.मानसिंग जाधव

प्रा.उदय शिंदे

ज्युनियर जिमखाना विभाग प्रमुख

सिनियर जिमखाना विभाग प्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ)

भारत सरकारच्या युवा, क्रीडा व मनुष्यबळ विकास मंत्रालयामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रम महाविद्यालयामध्ये कार्यरत असून चालू शैक्षणिक वर्षात (२०१२-१३) सदर योजनेमध्ये महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील २०० विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना प्रवेश देण्यात आला.

चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी महाविद्यालय परिसर, क्रीडांगण, मौजे आंधळी या ठिकाणी परिसर स्वच्छता, वृक्षारोपण, ग्रामस्वच्छता, निर्मल ग्राम अभियान, सलग समपातळीवरील चर खोदाई, पर्यावरण जनजागृती व संरक्षणात्मक उपाययोजना इ. कामांद्वारे श्रमदानाचे महत्त्व अधोरेखित केले. तसेच प्रबोधनातून व्यक्तिमत्त्व विकास याद्वारे सांस्कृतिक कार्यक्रम, पथनाट्य सादरीकरण, भित्तिपत्रक सादरीकरण, राष्ट्रीय सण, समारंभाचे आयोजन, महापुरुषांच्या जयंती व पुण्यतिथींचे आयोजन, रंजल्या-गांजलेल्यांना मदतीचा हात इ.उपक्रम यशस्वीपणे राबविले.

राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विविध उपक्रम

१) जागतिक लोकसंख्या दिन-११ जुलै २०१२

जागतिक लोकसंख्या वाढ इशारा दिनाच्या निमित्ताने रा.से.योजनेच्या वतीने महाविद्यालयामध्ये राज्यशास्त्र विभागाचे

प्रा.डॉ.अजित भगवान व अर्थशास्त्र विभागाचे प्रा.स्वामी एस.आर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

२) विधी साक्षरता शिबीर-२८ जुलै २०१२

राष्ट्रीय सेवा योजना, माण तालुका विधी समिती आणि दहिवडी वकील संघ यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयामध्ये विधी साक्षरता शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये दिवाणी व फौजदारी न्यायाधीश मा.न्या.घाडगे व्ही.वी. यांनी 'कौटुंबिक हिंसाचार कायदा' यावर तर मा.अॅड.भोसले के.डी. यांनी 'रिंगिंग विरोधी कायदा' व अॅड.जाधव एस.एस. यांनी 'मुलांना मोफत व सक्तीचे शिक्षण देण्यासंबंधीचा कायदा' या विषयावर मार्गदर्शनपर माहिती दिली.

३) स्वातंत्र्यदिन कार्यक्रम-१५ ऑगस्ट २०१२

स्वातंत्र्यदिनाच्या झेंडावंदन कार्यक्रमानंतर स्वयंसेवकांनी त्या निमित्ताने तयार केलेल्या 'निर्माल्य मुक्त गणपती उत्सव' या विषयावर तयार केलेल्या 'मन्वंतर' भित्तिपत्रकाचे सादरीकरण करण्यात आले.

४) सद्भावना दिन साजरा-१७ ऑगस्ट २०१२

भारताचे माजी पंतप्रधान मा.राजीव गांधी यांच्या २० ऑगस्ट २०१२ च्या जयंतीप्रित्यर्थ सद्भावना दिनाचे औचित्य साधून दि.१७ ऑगस्ट २०१२ रोजी महाविद्यालयातील इतिहास विभागाचे प्रमुख प्रा.काकडे बी.एच. यांनी भारताचा भाष्यविधाता-मा.राजीव गांधी यांच्या जीवन कार्यावर मार्गदर्शन केले. राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवक व प्राध्यापकांनी दहिवडी येथील अस्थिव्यंग मुलांच्या निवासी शाळेमध्ये जाऊन १८०० रुपयांची देणगी व खाऊचे वाटप केले.

५) राष्ट्रीय सेवा योजना-उद्घाटन २२ ऑगस्ट २०१२

महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचा उद्घाटन समारंभ महाविद्यालयाचे प्राचार्य व अधिष्ठाता विज्ञान विद्याशाखा शि.वि.कोल्हापूर यांच्या उपस्थितीत व अर्थशास्त्र विभागाचे प्रा.स्वामी एस.आर. यांच्या अध्यक्षतेखाली पार पडला. यावेळी उपस्थित मार्गदर्शकांनी 'राष्ट्रीय सेवा योजनेचा' विद्यार्थ्यांच्या वैचारिक व व्यक्तिमत्व जडणघडणीतील योगदान यासंबंधी मार्गदर्शन केले.

६) शिक्षक दिन-५ सप्टेंबर २०१२

शिक्षक दिनानिमित्त रा.से.योजना विभाग व सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने सर्व मान्यवरांचा सत्कार करण्यात आला. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.खिलारे सी.जे. हे होते.

७) शतकोत्तर कर्मवीर जयंती सोहळा रॅलीचे स्वागत २१ सप्टेंबर २०१२

शतकोत्तर कर्मवीर जयंती सोहळ्यानिमित्त सत्य शिक्षण संस्थेच्या कर्मवीर भाऊराव पाटील महाविद्यालय, पंढरपूर येथून आलेल्या 'कर्मवीर ज्ञान ज्योतीचे' दि.२१ सप्टेंबर २०१२ रोजी महाविद्यालयामध्ये आगमन झाले. त्यानिमित्त आयोजित स्वागत व शोभायात्रा कार्यक्रमात रा.से.योजनेचे स्वयंसेवक मोठ्या संख्येने सहभागी झाले.

८) कर्मवीर जयंती-२२ सप्टेंबर २०१२

कर्मवीर जयंतीच्या शोभायात्रा सोहळ्यामध्ये हिरिरीने सहभागी होऊन रा.से.योजनेच्या स्वयंसेवकांनी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या प्रति कृतज्ञता व्यक्त केली.

९) राष्ट्रीय सेवा योजना-२४ सप्टेंबर २०१२

महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागाचे प्रा.डॉ.अजित भगवान यांनी रा.से.योजनेचे युवकांच्या जडणघडणीतील योगदान या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

१०) गांधी जयंती-२० ऑक्टो. २०१२

महात्मा गांधी यांच्या जयंती प्रित्यर्थ 'आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिनाचे' औचित्य साधून 'मला उमजलेले महात्मा गांधी' या विषयावर प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे आणि प्रा.सौ.खिलारे एस.सी. यांनी मार्गदर्शनपर व्याख्यान दिले. तसेच म.गांधी व लाल बहादूर शास्त्री यांच्या जीवन कार्यावर व स्त्री-भ्रूण हत्या एक ज्वलंत समस्या या विषयावर भित्तिपत्रकांचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, प्रा.सौ.खिलारे मॅडम यांच्या हस्ते उद्घाटन करण्यात आले.

११) जागतिक एडस दिन-१ डिसेंबर २०१२

एच.आय.व्ही.एडस विरोधी जनजागृतीसाठी दहिवडी शहरातून एन.सी.सी. व एन.एस.एस विभागाच्या वतीने जनजागरण रॅली काढण्यात आली. तसेच डॉ.भरत कारंडे यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान 'एडस-एक आंतरराष्ट्रीय समस्या' विषयावर आयोजित करण्यात आले.

१२) स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धा-४ जानेवारी २०१३

पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग, महाराष्ट्र शासन, जिल्हा पाणी, स्वच्छता मिशन, जिल्हा परिषद सातारा व राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धा २०१२-१३' चे आयोजन करण्यात आले. सदर स्पर्धेमध्ये वरिष्ठ महाविद्यालयीन गटातून करे सत्यवान व अमोल शेंडे या विद्यार्थ्यांनी प्रथम व द्वितीय क्रमांक मिळविला.

१३) जागर जाणिवा उपक्रमा अंतर्गत पथनाट्य सादरीकरण
४ जाने. २०१३

महाराष्ट्र शासनाच्या जागर जाणिवांचा या उपक्रमांतर्गत स्त्रियांवरील वाढत्या अत्याचाराबाबत समाजमनाची जागृती व्हावी याकरिता राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी 'छेडछाड मुक्त भारत' व 'स्त्री भ्रूण हत्या' या विषयावर प्रबोधनात्मक पथनाट्याचे बाजार पटांगण दहिवडी, म.गांधी विद्यालय व ज्युनियर कॉलेज, कन्याशाळा महाविद्यालय दहिवडी व दहिवडी कॉलेज, दहिवडी येथे सादरीकरण केले.

१४) जागर जाणिवांचा उपक्रमांतर्गत प्रबोधनात्मक रॅली व भित्तिपत्रक, घोषवाक्य स्पर्धा आयोजित
५ जानेवारी २०१३

महाराष्ट्र शासनाच्या जागर जाणिवांचा या उपक्रमांतर्गत दहिवडी कॉलेज ते बाजार पटांगण दहिवडी या मार्गे प्रबोधनात्मक रॅलीचे आयोजन करण्यात आले. तसेच 'स्त्रियांवरील वाढते अत्याचार दशा, दिशा' या विषयावर भित्तिपत्रक व घोषवाक्य स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

१५) राष्ट्रीय युवा दिन-१२ जानेवारी २०१३

स्वामी विवेकानंद यांच्या १५० व्या जयंतीचे औचित्य साधून रा.से.योजनेच्या वतीने वरिष्ठ पत्रकार व क्रांतीसिंह नाना पाटील स्मारक समितीचे सचिव मा.अस्लम तडसरकर यांचे 'विवेकानंद-युवकांचे वैचारिक स्फूर्तीस्थान' या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्यानेचे आयोजन करण्यात आले. तसेच विद्यार्थ्यांनी 'स्वामी विवेकानंद' यांच्या जीवनचरित्राचा आढावा घेणाऱ्या भित्तिपत्रकाचे उद्घाटन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले.

१६) राष्ट्रीय मतदार दिवस-२४ जानेवारी २०१३

राष्ट्रीय सेवा योजना व तहसील कार्यालय दहिवडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने युवकांमध्ये मतदानाची जाणीव-जागृती वाढावी याकरिता दि.२४-०१-२०१३ रोजी मा.महेश पाटील

२०) विद्यापीठ स्तरीय, राज्यस्तरीय विविध स्पर्धा, शिबीरे, कार्यशाळा यामधील सहभाग

तहसीलदार, माण व प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांच्या उपस्थितीत प्रबोधनात्मक रॅलीचे आयोजन करण्यात आले. तसेच लोकशाहीच्या विकासासाठी कोणत्याही राजकीय व आर्थिक प्रलोभनास बळी न पडता चारित्र्यवान नेत्यांना निवडून देण्यासंबंधी प्रबोधनपर मार्गदर्शन मा.महेश पाटील यांनी केले.

१७) प्रजासत्ताक दिन-२६ जानेवारी २०१३

प्रजासत्ताक दिनाच्या झेंडाबंदन कार्यक्रमानंतर राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी कार्यक्रमानंतर राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी 'मनवंतर' भित्तिपत्रकांतर्गत 'अत्याचारित स्त्रीचे समाज विश्व' या विषयावर तयार केलेल्या भित्तिपत्रकाचे उद्घाटन करून विद्यार्थ्यांमध्ये जागृती करण्यात आली.

१८) 'स्त्री पुरुष समानता-छेडछाड मुक्त भारत'-कार्यशाळा-१२ फेब्रुवारी २०१३

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज सातारा (अग्रणी कॉलेज) आणि दहिवडी कॉलेज, दहिवडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजना व महिला तक्रार निवारण समिती विभागांतर्गत 'स्त्री पुरुष समानता व छेडछाड मुक्त भारत' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा दि.१२ फेब्रुवारी २०१३ रोजी आयोजित करण्यात आली. सदर कार्यशाळेत मा.आशा राऊत, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, पाचगणी, अॅड.मिनल कुलकर्णी, प्राचार्य डॉ.खिलारे सी.जे. यांनी अभ्यासपूर्ण व्याख्यान देऊन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

१९) विद्यार्थी कल्याण उपक्रम-

राष्ट्रीय छात्र सेनेतील खरात समीर उत्तम या विद्यार्थ्याचा वर्धनगड घाटात अपघात झाला असता त्याच्या औषधोपचारासाठी रा.से.योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी १००० रु.चा निधी गोळा करून तो सदर विद्यार्थ्याला देऊन आपली समाजाभिमुख जबाबदारी/ जागृती व्यक्त केली.

अ. क्र.	स्वयंसेवकाचे नाव/ सहभागीचे नाव	कार्यशाळा/उपक्रम शिबीर स्तर	कालावधी	आयोजक
१	करे सत्यवान कदम अश्विनी	दूरदर्शनच्या सहाद्री वाहिनीवरील 'लोकमानस' कार्यक्रमात 'युवक आणि शिक्षण' कार्यक्रमात सहभाग	१३ जुलै २०१२	डी.डी.सहाद्री, मुंबई

अ. क्र.	स्वयंसेवकाचे नाव/ सहभागीचे नाव	कार्यशाळा/उपक्रम शिबीर स्तर	कालावधी	आयोजक
२	कोकरे सविता सदाशिव	राज्यस्तरीय पावसाळी शिबीर (रा.से.योजना)	१०-०८-१२ १९-०८-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
३	कांबळे स्नेहा विवेक	राज्यस्तरीय पावसाळी शिबीर (रा.से.योजना)	१०-०८-१२ १९-०८-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
४	दडस प्रियंका अंकुश	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्व प्रशिक्षण निवड शिबीर	०६-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
५	खरात पल्लवी दत्तात्रय	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्व प्रशिक्षण निवड शिबीर	०६-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
६	जगदाळे तुषार चंद्रकांत	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्व प्रशिक्षण निवड शिबीर	०६-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
७	जगदाळे अमोल अजित	प्रजासत्ताक दिन संचलन पूर्व प्रशिक्षण निवड शिबीर	०६-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
८	खाडे आनंद भिमराव	रा.से.यो.विद्यापीठ स्तरीय साहस शिबीर	२०-०९-१२ २९-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
९	माने विनय हणमंत	रा.से.यो.विद्यापीठ स्तरीय साहस शिबीर	२०-०९-१२ २९-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
१०	जगदाळे ऋतूजा महादेव	रा.से.यो.विद्यापीठ स्तरीय साहस शिबीर	२०-०९-१२ २९-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
११	जगदाळे मयूरी रमेश	रा.से.यो.विद्यापीठ स्तरीय साहस शिबीर	२०-०९-१२ २९-०९-१२	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
१२	खाडे अरविंद शंकर	विद्यापीठ स्तरीय वृक्षारोपण व जलसंवर्धन शिबीर	२४-०९-१२ ३०-०९-१२	बाबासाहेब देशमुख महाविद्यालय, आटपाडी
१३	कोकरे सविता सदाशिव	विद्यापीठ स्तरीय वृक्षारोपण व जलसंवर्धन शिबीर	२४-०९-१२ ३०-०९-१२	बाबासाहेब देशमुख महाविद्यालय, आटपाडी
१४	फडतरे श्रद्धा महादेव	विद्यापीठ स्तरीय वृक्षारोपण व जलसंवर्धन शिबीर	२४-०९-१२ ३०-०९-१२	बाबासाहेब देशमुख महाविद्यालय, आटपाडी
१५	खरात अमर चंद्रकांत	विद्यापीठ स्तरीय वृक्षारोपण व जलसंवर्धन	२४-०९-१२ ३०-०९-१२	बाबासाहेब देशमुख महाविद्यालय, आटपाडी
१६	खाडे अरविंद शंकर	रा.से.योजना विद्यापीठ स्तरीय शिबीर (अतिथि)	२४-११-१२ ३०-११-१२	कला, वाणिज्य महाविद्यालय, नागठाणे
१७	खरात अमर रामचंद्र	रा.से.योजना विद्यापीठ स्तरीय शिबीर (अतिथि)	२४-११-१२ ३०-११-१२	कला, वाणिज्य महाविद्यालय, नागठाणे
१८	फडतरे श्रद्धा महादेव	रा.से.योजना विद्यापीठ स्तरीय शिबीर (अतिथि)	२४-११-१२ ३०-११-१२	कला, वाणिज्य महाविद्यालय, नागठाणे
१९	जगदाळे ऋतूजा महादेव	रा.से.योजना विद्यापीठ स्तरीय शिबीर (अतिथि)	२४-११-१२ ३०-११-१२	कला, वाणिज्य महाविद्यालय, नागठाणे
२०	प्रा.विघाटे गणेश शंकर	राज्यस्तरीय ओरिएन्टेशन कोर्स	१९-११-१२ २५-११-१२	अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर

क्र.सं.	स्वयंसेवकाचे नाव/ सहभागीचे नाव	कार्यशाळा/उपक्रम शिबीर स्तर	कालावधी	आयोजक
२१	जाकदाश सावंत हणमंत	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२२	खरात अमर रामचंद्र	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२३	माने विनय हणमंत	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२४	जगदाळे ऋतुजा महादेव	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२५	जगदाळे मयूरी रमेश	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२६	बायमारे सोनाली सुरेश	वसुंधरा पर्यावरण रॅली	२१-०१-१३	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
२७	जगदाळे ऋतुजा महादेव	स्वयंसिध्दा संमेलन	०९-०२-१३	शास्दाबाई पवार महाविद्यालय, वारामती
२८	जगदाळे निलम सूर्यवंशी	स्वयंसिध्दा संमेलन	०९-०२-१३	शास्दाबाई पवार महाविद्यालय, वारामती
२९	कुंभार निराशा भिकू	स्वयंसिध्दा संमेलन	०९-०२-१३	शास्दाबाई पवार महाविद्यालय, वारामती
३०	खरात पल्लवी दत्तात्रय	स्वयंसिध्दा संमेलन	०९-०२-१३	शास्दाबाई पवार महाविद्यालय, वारामती

२) रा.से.योजना विशेष श्रमसंस्कार शिबीर

११ ते १७ डिसेंबर २०१३

२०१२-२०१३ या शैक्षणिक वर्षातील रा.से.योजनेचे विशेष श्रमसंस्कार शिबीर मौजे आंधळी ता.माण येथे दि.११ ते १७ डिसेंबर २०१२ या कालावधीत संपन्न झाले.

शिबीराचे उद्घाटन दि.११ डिसेंबर २०१३ रोजी मा.अर्जुनतात्या काळे, माजी जि.प.सदस्य, सातारा आणि मा.डी.एस.काळे माजी जि.प.सदस्य सातारा यांच्या उपस्थितीत पार पडले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.आर.डी.जाधव हे होते.

शिबीराचा समारोप दि.१७ डिसेंबर २०१२ रोजी मा.डॉ.अर्जुन राजगे, संचालक, बी.सी.यु.डी, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर मा.प्राचार्य डॉ.सांगळे एन.के. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, कोल्हापूर आणि मा.प्राचार्य डॉ.खिलारे सी.जे. यांच्या उपस्थितीत पार पडला.

श्रमदानाद्वारे केलेली कामे-

१) 'एक घस्टी दोन झाडे' या उपक्रमा अंतर्गत आंधळी गाव व भोवतालच्या वाड्या वस्त्यांमध्ये जाऊन विद्यार्थ्यांनी २००० च्या वर झाडे लावली तर गावातील ज्या लोकांना झाडे हवी होती त्यांना नोंदणी करून चिच, आवळा, निलगिरी, सिताफळ इ.झाडे देऊन पर्यावरणाबाबतची संवेदना स्पष्ट करण्यात आली.

२) गावाशेजारील डोंगरावर/टेकड्यांवर इंडो जर्मन प्रकल्पाअंतर्गत श्रमदानातून सलग समपातळीतील चर खोदाई, जलसंधारण इ.कामे करण्यात आली.

३) ग्रामस्वच्छता व रस्तेदुरुस्ती प्रबोधनपर कार्यक्रम : विविध तज्ज्ञांची व्याख्याने- दि.१२ ते १६ डिसेंबर २०१२

१) HIV, AIDS-कारणे आणि उपाय-

मा.डॉ.संतोष मोरे, वैद्यकीय अधिकारी, ग्रामीण रुग्णालय, वडूज

२) HIV, AIDS-रुग्ण समुपदेशन-

मा.डॉ.कल्याण बंडगर, समुपदेशक, ग्रामीण रुग्णालय, वडूज

३) महाराष्ट्रातील पाणलोट क्षेत्र विकास-

मा.बी.एस.रुपनवर, तालुका कृषी अधिकारी, दहिवडी

४) निर्मल ग्रामण अभियान-

मा.ऋषीकेश शिलवंत, निर्मल भारत अभियान विभाग, जि.प.सातारा

५) पाणी पुरवठा व्यवस्थापन-

मा.राजेश भोसले, स्वच्छ पेय जल अधिकारी, जि.प.सातारा

६) किटकजन्य आजार व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना-

मा.डॉ.महेंद्र जगताप, हिवताप अधिकारी, जि.प.सातारा

७) माती व पाणी परीक्षण-

मा.डॉ.खेत्रे संजय, दहिवडी कॉलेज, दहिवडी

८) स्त्रीभ्रूण हत्या-एक ज्वलंत समस्या-

मा.डॉ.किरण कारंडे-किरण हॉस्पिटल, दहिवडी

९) योगा व आयुर्वेद शास्त्राचे महत्त्व-

मा.डॉ.गीता कुलकर्णी, वडूज

इतर उपक्रम-

१) पशुचिकित्सा शिबीर-

आंधळी परिसरातील गायी, म्हशी, शेळ्या, मेंढ्या यांची मोफत

तपासणी व औषधोपचार सहकार्य, पं.स.माण व पशुवैद्यकीय दवाखाना, मलवडी

२) हिमोग्लोबीन व रक्तगट तपासणी शिबीर-

आंधळी गावातील मुली, महिला व शिबीरातील मुले, मुली यांची हिमोग्लोबीन व रक्तगट तपासणी सहकार्य, ग्रामीण रुग्णालय, दहिवडी व प्राथमिक आरोग्य केंद्र, मलवडी व दहिवडी कॉलेज, दहिवडी

३) जनजागरण रॅली-

अंधश्रद्धा निर्मूलन, स्त्रीभ्रूणहत्या व छेडछाड मुक्त भारत, एडस जनजागरण, पर्यावरण संरक्षण या विषयी घोषणा देऊन जनजागृती केली.

४) मनोरंजनातून प्रबोधन-

विद्यार्थ्यांचे विविध गुणदर्शन व पथनाट्य, मूकनाट्य याद्वारे समाज प्रबोधन

चालू शैक्षणिक वर्षातील विविध उपक्रम व श्रमसंस्कार शिबीर पार पाडण्याकरिता महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.चंद्रकांत खिलारे यांचे वेळोवेळी प्रोत्साहन व मार्गदर्शन लाभले. तसेच राष्ट्रीय सेवा योजना समितीमधील सदस्य प्रा.डॉ.लुबाळ एम.जे., प्रा.बळवंत बी.एस, प्रा.फासे एन.टी., प्रा.नरुटे एस.बी., प्रा.देशमुख एच.एल., प्रा.शिकलंगार एम.बी. व सर्व प्रशासकीय सेवक वर्ग आणि आंधळी, दहिवडी येथील ग्रामस्थ यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.गणेश विधाटे
चेअमरन, राष्ट्रीय सेवा योजना समिती

राष्ट्रीय छात्र सेना

महाविद्यालयातील युवकामध्ये लष्करी शिक्षणाची आवड निर्माण होण्यासाठी स्थापन झालेल्या राष्ट्रीय छात्रसेना दलात चालू वर्षी १०५ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला.

चालू वर्षी सागर अवघडे याची सिनी.अंडर ऑफिसर व बाळासाहेब खरात आणि सागर गोडसे, गणेश काटकर यांची ज्युनिअर अंडर ऑफिसर म्हणून निवड करण्यात आली.

१५ ऑगस्ट २०१२ :

१५ ऑगस्ट २०१२ स्वातंत्र्य दिन मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांच्या उपस्थितीत छात्रांनी राष्ट्रध्वजास मानवंदना देऊन साजरा केला.

प्री.टी.एस.सी :

कोल्हापूर येथे झालेल्या जून २०१२ मधील कॅपसाठी चार विद्यार्थ्यांची निवड झाली होती जुलै २०१२ मधील कॅपसाठी सागर गोडसे व गणेश काटकर यांची निवड झाली होती.

वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर :

वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर २२ मह.बटालीयन, एन्.सी.सी. सातारा यांचे मार्फत महागाव (सातारा) व पांढरपाणी येथे संपन्न झाली.

ऑगस्ट २०१२ मध्ये महागाव येथील कॅपमध्ये बाळासाहेब खरात यास बेस्ट कॅडेट चा मान मिळाला होता.

२ जानेवारी २०१३ ते ११ जानेवारी २०१३ मध्ये झालेल्या कॅपमध्ये वैयक्तिक क्रॉस कंट्री स्पर्धेत नवनाथ शिरकुले यास द्वितीय क्रमांक मिळाला होता व प्रविण शेडे यास बेस्ट कॅडेटचा मान मिळाला होता. वैयक्तिक कवायत स्पर्धेत सागर अवघडे यास प्रथम क्रमांक मिळाला होता.

१४ जानेवारी २०१३ ते २३ जानेवारी २०१३ या कालावधीत झालेल्या महागाव येथील कॅप मध्ये कवायत स्पर्धेत महाविद्यालयाने द्वितीय क्रमांक मिळविला होता तर क्रॉसकंट्री स्पर्धेत अमोल देवकर याने दुसरा नंबर मिळविला होता.

प्री.आर.डी.कॅप :

कोल्हापूर येथे झालेल्या प्री.आर.डी.कॅपसाठी सहा विद्यार्थ्यांची निवड झाली होती.

आर.डी.कॅप नवी दिल्ली :

२६ जानेवारी २०१३ रोजी नवी दिल्ली येथील प्रजासत्ताक दिन कॅपमध्ये महाविद्यालयातील बाळासाहेब खरात याची निवड झाली होती व राजपथ वरील संचलनात तो सहभागी झाला होता. महाविद्यालयातर्फे त्याचे विशेष आभार.

राष्ट्रीय एकात्मता केंद्र :

डिसेंबर २०१२ मध्ये कन्नूर येथील कॅपसाठी डी.के.लवटे व ए.ए.फडतरे यांची निवड झाली.

आर्मी अॅटचमेंट कॅप :

अहमदनगर येथील कॅपसाठी महाविद्यालयातील चार विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली होती.

एडस जनजागृती :

एडस जनजागृती अभियानांतर्गत एडस दिनास डॉ.भरत काळे (किरण हॉस्पिटल दहिवडी) यांचे एडस बाबत व्याख्यान झाले व नंतर दहिवडी शहरातून राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या विद्यार्थ्यांनी विविध घोषणा देत हातात एडस बाबतचे बॅनर घेऊन फेरी काढली.

प्रजासत्ताक दिन :

२६ जानेवारी २०१३ प्रजासत्ताक दिनाचा कार्यक्रम मा.प्राचार्य

कोलेजचे शिक्षण यांच्या उपस्थितीत राष्ट्रीय ध्वजास मानवंदना देऊन
कोलेजचे संचालन करून साजरा केला. संचलनाचे नेतृत्व सिनीअर
ज्युनिअर सागर अवघडे याने केले.

बॅच 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षा :

सन २०१२-१३ मध्ये 'बी' प्रमाणपत्र परीक्षेस ५४ विद्यार्थी व
'सी' प्रमाणपत्र परीक्षेस ४४ विद्यार्थी बसले आहेत.

व्यक्तिमत्व विकास शॉर्ट टर्म कोर्स :

एन्.सी.सी.विभागामार्फत चालवलेल्या व्यक्तिमत्व विकास शॉर्ट
टर्म कोर्स मध्ये ३८ छात्रांनी सहभाग घेतला आहे.

२२ महाराष्ट्र बटालियनचे प्रमुख कर्नल रमेश भड, अॅडम ऑफिसर
रंजित जाधव, सुभेदार मेजर डागीकर व सर्व त्यांचे सहकारी यांच्या
हून जाफ्रास भरपूर मोलाचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. तसेच
हेल्सचे हवालदार संपत कुदळे यांनीही भरपूर कष्ट करून आमच्या
जावा मोठा वाटा उचलला त्यांच्या सहकार्याबद्दल मी त्या सर्वांचा
ह्रदय स्पर्शी आहे.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे साहेब यांचे मार्गदर्शन
व सहकार्य तसेच सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर सेवकांच्या सहकार्याबद्दल
मी आभार मानतो.

कॅप्टन.टी.एस्.माने
कंपनी कमांडर

सांस्कृतिक विभाग

विद्यार्थ्यांना पारंगत आणि ज्ञात असणाऱ्या सुप्त कलागुणांना
बाब देण्याचे व सांस्कृतिक वारसा जपण्याचे कार्य सांस्कृतिक विभाग
सातत्याने करित असतो. सन २०१२-१३. या वर्षात सांस्कृतिक
विभागाने २६ जून रोजी महर्षी शाहु महाराज जयंती, १५ ऑगस्टला
स्वातंत्र्यदिन, ५ सप्टेंबरला शिक्षक दिन, २२ सप्टेंबरला कर्मवीर जयंती
६ डिसेंबरला महानिर्वाण दिन इ.दिन प्रतिमा पूजनाने साजरे केले. ३
जानेवारीला सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त प्रा. श्रीमती नरुटे यांनी
सावित्रीबाई यांच्याविषयी माहिती सांगितली. १ ऑगस्टला लोकमान्य
टिळक पुण्यतिथी व शा. आण्णाभाऊ साठे जयंती निमित्त प्रा. बी.
एस. काकडे यांनी मार्गदर्शन केले तसेच आण्णाभाऊ साठे पुण्यतिथी
निमित्त प्रा. एन. के. पाटोळे यांनी मार्गदर्शन केले. रयत शिक्षण
संस्थेचे माजी सचिव रामभाऊ नलावडे, कै. सौ लक्ष्मीबाई पाटील यांची
पुण्यतिथी साजरी केली. कै.लक्ष्मीबाई पाटील यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त
वसतीगृहाच्या मुलींना गोड जेवण देऊन स्मरण केले.

वरळी, मुंबई येथील डी. डी. सद्दाद्री वाहिनीवरील 'लोकमानस'
या कार्यक्रमात महाविद्यालयातील सत्यवान करे बी.कॉम.३ व अश्विनी

कदम बी.ए.३ यांनी सहभाग घेतला. त्याचबरोबर दि १९ जानेवारी
रोजी सांस्कृतिक विभाग व इंग्रजी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने
सिनिअर व ज्युनिअर कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांसाठी 'काव्यवाचन' स्पर्धा
घेण्यात आली. एकूण ६३ कवींनी कविता सादर केल्या. त्यामध्ये
सत्यवान करे बी.कॉम.३ याला प्रथम, प्रशांत राजूत बी.ए.३ याला
द्वितीय व अथर्व कुलकर्णी ११ वी कॉमर्स याला तृतीय क्रमांक मिळाला.

देऊर येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय युवा महोत्सवात कॉलेजने
समूहगीत, मुकनाट्य, लघूनाटीका वाद्यवृंद, मराठी वक्तृत्व, सूगम गायन
इ स्पर्धांमध्ये सहभाग नोंदविला व वाद्यवृंद प्रकारात तृतीय क्रमांक
मिळवून इचलकरंजी येथे मध्यवर्ती युवा महोत्सवात सहभाग घेऊन
त्यामध्ये सत्यवान करे, गणेश सकट, विशाल जाधव, नवनाथ बनसोडे,
विनय माने, सचिन अवघडे, प्रफुल्ल दिक्षित व अभिजीत औतडे यांनी
सहभाग घेतला तसेच परशुराम माने, प्रमोद माने व पुष्कराज खरात
यांचे साथीदार म्हणून सहकार्य लाभले.

पुसेगाव येथे सेवागिरी ट्रस्ट आयोजित जिल्हास्तरीय
युवामहोत्सवामध्ये महाविद्यालयाने समूहगीत, लोकनृत्य व पथनाट्य
या स्पर्धांमध्ये सहभाग नोंदवून लोकनृत्य प्रकारात लेझीम नृत्याद्वारे
द्वितीय क्रमांक व समूहगीत प्रकारात तृतीय क्रमांक मिळविला त्यामध्ये
वरील सर्व व भाऊसो देवकुळे, गणेश बनसोडे व अमृत बोरते यांनी
सहभाग घेतला तसेच सर्व गुणी कलाकारांनी बक्षीस मिळालेल्या रकमेतून
महाविद्यालयास एक हलगी व एक ताशा भेट म्हणून देऊन कॉलेजच्या
सांस्कृतिक वैभवात भर घातली.

दि. २६ जानेवारी रोजी "पारंपरिक दिन" साजरा करून भारतीय
संस्कृतीचे दर्शन सर्वांना घडविले. त्यामध्ये विद्यार्थ्यांसह प्राध्यापकांनीही
विविध वेशभूषा साकारून गतकाळाची आठवण करून दिली.

जिल्हा परिषद, सातारा. आयोजित स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक
स्पर्धा-२०१३ या स्पर्धेत सत्यवान करे याने तालुका स्तरावर प्रथम व
जिल्हास्तरावर द्वितीय क्रमांक मिळविला तसेच अमोल शेंडे याने तालुका
स्तरावर द्वितीय व वैशाली काटकर हिने तालुकास्तरावर तृतीय क्रमांक
मिळविला. य. च. इ. सायन्स कॉलेज सातारा येथे घेण्यात आलेल्या प.
डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्व
व कर्मवीर प्रश्नमंजूषा स्पर्धेत अक्षय काळे व अभिजीत औतडे, कर्मवीर
आण्णांच्या शतकोत्तर रौप्यमहोत्सवी जयंती निमित्त घेण्यात आलेल्या
कर्मवीर वक्तृत्व स्पर्धेत पल्लवी खरात व अक्षय काळे, कै. ल.मा.
सुभेदार स्मृती राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत अक्षय काळे याने सहभाग
घेतला. पॉलिटेक्निक कॉलेज दहिवडी, आयोजित पेपर प्रेझेंटेशन व
पोस्टर प्रेझेंटेशन स्पर्धेत अक्षय काळे व अभय पवार यांनी सहभाग
घेऊन पेपर प्रेझेंटेशन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला.

सांस्कृतिक विभागाचे सर्वच कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलारे यांनी वेळोवेळी बहुमोल मार्गदर्शन केले. तसेच विभागाचे सदस्य प्रा. श्रीशैल्य स्वामी, प्रा. बाबासाहेब बळवंत, प्रा. श्रीमती सुलोचना नरुते यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. अनिल दडस
चेअरमन, सांस्कृतिक विभाग

बी सी सेल समिती

महाविद्यालयात सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये बी.सी.सेल. समितीची स्थापना करण्यात आली या मध्ये प्रा. कांबळे व्ही.व्ही, प्रा. पाटील बी.एन, प्रा.गलंडे के.टी. श्री देकर जे.ए. यांची सदस्य म्हणून निवड करण्यात आली. बी.सी.सेल समितीच्या वतीने विद्यार्थ्यांना स्कॉलरशिप मिळवताना येणाऱ्या अडचणी समजून घेण्यासाठी दि. २७/९/२०१२ रोजी कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. त्यामध्ये विद्यार्थ्यांच्या अडचणी सोडविण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. या शैक्षणिक वर्षामध्ये बी.सी.सेल च्या मार्फत विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी मार्गदर्शन करण्यात आले.

भिमराव काकडे
चेअरमन

RTS दिशा प्रकल्प

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षात RTS दिशा प्रकल्पाचे उद्घाटन १ ऑगस्ट २०१२ रोजी घेण्यात आले. त्यानंतर प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली हा कोर्स यशस्वीरित्या सुरु झाला. या कोर्समध्ये लेवल १ साठी ८४ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला होता. तसेच लेवल २ साठी २० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. हे सर्व विद्यार्थी बी.ए.भाग व बी कॉम भाग १ व २ या वर्गातील होते. या प्रकल्पांतर्गत एकूण विहित १८ विषयांचे मार्गदर्शन वेगवेगळ्या विषय शिक्षकांकडून करण्यात आले. त्यासाठी महाविद्यालयातून एकूण १५ शिक्षक व अतिथी व्याख्याने १५ आले एकूण ३० शिक्षकांनी मार्गदर्शन केले. या प्रकल्पाच्या स्वतंत्र ग्रंथालयातून विद्यार्थ्यांना ग्रंथाची देवाण घेवाण करून अध्ययनासाठी व अधिक सरावासाठी चालना दिली गेली. लेवल १ साठीची ८४ मुले ही एकूण २०० मुलांमधून पात्रता परीक्षा घेऊन निवडण्यात आली होती.

वर्षाअखेरीस या कोर्सची लेखी व तोंडी परीक्षा घेण्यात आली. हा कोर्स यशस्वी होण्यासाठी सर्व विभागांच्या, व विषयांच्या प्राध्यापकांनी व बाहेरील गेस्ट व्याख्यात्यांनी मोलाचे सहकार्य केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सी. जे. खिलारे यांनी हा कोर्स यशस्वी करण्यामध्ये मोलाचे सहकार्य केले.

प्रा.एस्.एस्.बागवडे
सर्वश्री दिशा प्रकल्प

विद्यार्थी कल्याण मंडळ

या शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थी कल्याण मंडळाने यशस्वीपणे व उल्लेखनीय कार्य केले आहे. सत्राच्या आरंभी प्रवेशाच्या कालखंडात गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांना प्रवेशासाठी सर्व प्रकारची मदत करण्यात आली. विद्यापीठ नियमानुसार शैक्षणिक प्राविण्यासह विद्यार्थी कल्याण मंडळाची निर्मिती करण्यात आली. श्री. प्रशांत राजत या बी.ए.भाग तीन मध्ये शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांची 'सचिव विद्यार्थी परिषद' या पदावर सर्वानुमते निवड करण्यात आली. मा. प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या प्रत्येक मासिक बैठकीत विद्यार्थ्यांच्या तक्रारी संदर्भात चर्चा करून त्या सर्वोत्तोपरी सोडविण्यात आल्या. विद्यार्थी परिषदेच्या सर्व सदस्यांनी महाविद्यालयाच्या विकासात सर्वोत्तोपरी सहकार्य केले आहे. राष्ट्रीय स्तरावर घडलेल्या वाईट घटनेचा शांततेच्या मार्गाने निषेध व्यक्त केला. विद्यार्थी परिषदेचा सचिव याने पांचगणी येथे झालेले 'नेतृत्व शिलेदार शिवीर' यशस्वीपणे पार पाडले. तसेच सर्व सदस्यांनी महाविद्यालयात वेळोवेळी झालेल्या सर्व कार्यक्रमात व वार्षिक पारितोषिक समारंभात सहकार्य करून विद्यार्थी परिषदेच्या कामकाजाचा दर्जा सकारात्मक ठेवण्यात सहभाग घेतला.

प्रा. अशोक देशमुख
चेअरमन

परीक्षा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१२-१३ पासून महाविद्यालयातील सर्वच वर्गासाठी सत्र पध्दतीचा अवलंब करण्यात आला आहे. अंतर्गत मूल्यामापनासाठी सर्वच वर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी स्वाध्याय टेस्ट व होम असायनमेंट घेण्यात आल्या. या वर्षी पासून बी.ए., बी.कॉम, बी.एस्सी व बी.सी.ए. भाग एकच्या प्रथम सत्राची परीक्षा विद्यापीठ नियमानुसार महाविद्यालयात घेण्यात आली. प्रा. एम्.बी. शिकलगाव यांची असेसमेंट साठी डायरेक्टर म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. वरील सर्व वर्गाच्या प्रथम सत्राच्या मूल्यामापनाचे काम वेळेत पूर्ण करण्यात आले. या वर्षी परीक्षा विभागा मार्फत १४ ऑगस्ट २०१२ रोजी 'Paper setting and Examination Evaluation'. या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. शिवाजी विद्यापीठाचे परीक्षा नियंत्रक डॉ. बी. एम्. हिडेंकर यांच्या मार्गदर्शना खाली कार्यशाळा यशस्वी पार पडली. प्राचार्या. डॉ. मेधा गुळवणी, प्रा. नंदकुमार धनवडे व प्रा. डॉ. भस्म गारजे यांनी तंत्र मार्गदर्शक म्हणून मोलाचे सहकार्य केले. बी.ए.भाग ३, बी.कॉम.भाग ३, बी.एस्सी भाग ३ व बी.सी.ए.भाग ३ च्या सर्व विद्यार्थ्यांनी अंतर्गत मूल्यामापना अंतर्गत ६ व्या सत्रासाठी प्रोजेक्ट तयार केले. मा. प्राचार्य व परीक्षा विभागाच्या सर्व सदस्यांनी वेळोवेळी केलेले मार्गदर्शक व सहकार्यामुळे या शैक्षणिक वर्षात परीक्षा विभाग यशस्वीपणे काम करू शकला या बद्दल सर्वांचे हार्दिक आभार.

प्रा. अशोक देशमुख
परीक्षा विभाग प्रमुख

महाविद्यालयातील वनस्पतीशास्त्र विभागास चालू शैक्षणिक वर्षात शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी एम्. फील व पीएच.डी. साठी वनस्पत संशोधन केंद्र म्हणून मान्यता दिली आहे. संशोधन केंद्रात अजब तेजी एकूण पाच विद्यार्थी वेगवेगळ्या विषयावरती मा. प्राचार्य-दंडकांत खिलारे (संशोधन मार्गदर्शक) यांचे मार्गदर्शनाखाली काम करत आहेत. संशोधन केंद्रासाठी नवीन सुसज्ज प्रयोगशाळा बांधण्यात आली आहे.

सदर प्रयोगशाळेत इंटरनेट सुविधा, व इतर गरजेची अत्याधुनिक उपकरणे इ. ची सोय करण्यात आली आहे. संशोधन प्रयोगशाळेत इतर महाविद्यालयातील संशोधक-मार्गदर्शक भेट देऊन विद्यार्थ्यांना व संशोधनाला चालना देत असतात.

प्रा. डॉ. डी.डी. नामदास
विभागप्रमुख

विवेक वाहिनी

आमच्या महाविद्यालयात विवेक वाहिनी कार्यरत असून या विभागातून वेगवेगळ्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येते.

विवेक वाहिनीची एकूण सभासद संख्या ४० आहे. सदर विभागाकडून अंधश्रद्धा निर्मूलन, सामाजिक जाणिवा जागृत करणे, यत्नसमृद्धी, स्वयंशिक्षित, स्त्री भ्रूण हत्या, छेडछाड, स्त्री-पुरुष समानता याबाबत विद्यार्थ्यांना जागृत व दक्ष केले जाते. तसेच पंचक्रोशीतील गावात जाऊन विद्यार्थ्यांनी ग्रामपंचायत कार्यालये, शाळा, आठवडी बाजारात, वाचनालये, देवळे. वगैरे सार्वजनिक ठिकाणी भित्तिपत्रके लावून गावकऱ्यांना याबाबत माहिती देऊन प्रबोधन केले.

विद्यार्थ्यांनी स्वतः संयमी, विवेकी, आज्ञाधारक व विधायक, वनस्पतीसाठी रोज अर्धा तास अभ्यासाव्यतिरिक्त वैचारिक वा ललित वाचन करणे, निर्व्यसनी राहणे, याबाबत व्याख्याने घेण्यात आली. 'निरोगी शरीरात विकसनशील मन' 'आपला विकास आपल्या हाती' हा विवेक वाहिनीचा मंत्र विद्यार्थ्यांमध्ये बिंबवण्यासाठी त्यांना स्वयंशिक्षण, स्वयंशिक्षित, स्वावलंबन व सत्यशोधक व थोर व्यक्तींची माहिती देण्यात आली.

१५ ऑगस्ट, ५ सप्टेंबर, २२ सप्टेंबर, व २६ जानेवारी या विशेष दिनाचे औचित्य साधून विद्यार्थ्यांकडून 'स्त्री भ्रूण हत्या, पाणी टंचाई, तरुणाई, वंचितांचे शिक्षण, धान्यापासून दारु, रक्त तुटवडा, नवीन मूर्तीविसर्जनावर बंदी आणणे, प्रदूषण मुक्त दिवाळी' वगैरे

विषयावर भित्तिपत्रके तयार करून घेतली व आमच्या 'लोकजागर व परिवर्तन' या विवेक वाहिनीच्या भित्तिपत्रक अंकामध्ये प्रसिध्द केले. विद्यार्थ्यांनी त्यासाठी इंटरनेट वर्तमानपत्रे आदी संदर्भ वापरले.

सदर विभागाचे काम पहाण्यासाठी प्रा. ए.एल. देशमुख, प्रा. पाटोळे एन.के, प्रा. सी.एन. कुंभार यांनी मोलाचे सहकार्य केले. प्राचार्य डॉ. खिलारे साहेबांनी या कमिटीला वेळोवेळी बहुमोल मार्गदर्शन केले.

प्रा. एस् एस् वागवडे
चेअरमन

बांधकाम समिती

महाविद्यालयाच्या परिसराचे सुशोभीकरण करणे व प्रशस्त इमारतींचे बांधकाम करणे हे बांधकाम समितीचे काम वर्षभर सुरू राहिले व अद्यापही ते चालूच आहे. विद्यापीठ अनुदान आयोग नवी दिल्ली, यांचेकडून प्राप्त झालेल्या निधीमधून प्राणिशास्त्र विभाग प्रयोगशाळा, स्पोर्ट्स कॉम्प्लेक्स तसेच ज्युनिअर विभाग प्रयोगशाळा या इमारतींचे बांधकाम प्रगती पथावर आहे. तसेच बास्केट बॉल गाऊंड फ्लड लाईटसह तयार करण्याचे काम सुरू आहे.

इनडोअर स्पोर्ट्स कॉम्प्लेक्स या इमारतीचे वीट बांधकाम पूर्ण झालेले असून रुफिंगचे (पत्राछत) काम मे. भारत इंजिनिअरिंग वर्क्स सातारा यांना टेंडर पद्धतीने देण्यात आले असून सदर इमारतीचे बांधकाम थोडेच दिवसात पूर्णत्वास येईल.

सिनिअर विभागातील प्राणिशास्त्र प्रयोगशाळेचे बांधकाम चालू वर्षात पूर्ण झाले या इमारतीच्या बांधकामास एकूण खर्च रु. २०,२९,५३७ आला. या इमारतीचे उद्घाटन मा. ना. डॉ. पंतगराव कदमू, वने, पुनर्वसन, व मदतकार्य, महाराष्ट्र राज्य यांचे शुभहस्ते झाले. प्राणिशास्त्र विभागाचे दैनंदिन कामकाज नविन प्रयोगशाळेत चालू आहे.

महाविद्यालयातील ज्युनिअर सायन्स विभागासाठी अद्यावत व प्रशस्त प्रयोगशाळेचे बांधकाम प्रगतीपथावर असून स्लॅब पर्यंत पूर्णत्वास आलेले आहे. पुढील बांधकाम चालू आहे.

जुन्या प्राणिशास्त्र प्रयोगशाळेच्या हॉल मध्ये अंतर्गत बदल करून सदरच्या जागेवर अद्यावत व सर्व सोईसुविधांनी परिपूर्ण अशा कॉन्फरन्स हॉल ची निर्मिती करण्यात आलेली असून त्याचा वापर कार्यक्रमासाठी केला जात आहे.

अलिकडेच बास्केटबॉल ग्राऊंड बांधकामाची मंजूरी मिळालेली असून फ्लड-लाईटसह सदरचे बांधकाम महाविद्यालयाच्या परिसरात वेगाने चालू आहे.

महाविद्यालयामध्ये बांधकाम समितीच्या कामकाजासाठी मा. प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे यांचे कल्पक मार्गदर्शन आम्हास सदैव मिळत असते. तसेच आर्किटेक्टर श्री. अशोक गायकवाड, रामदास जगताप व बांधकाम सुपरवायझर श्री. एस.डी. घाडगे यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन लाभले. त्याच बरोबर स्थानिक व्यवस्थापन समितीचे सदस्य मा. वाघोजीराव पोळ, मा. नारायणराव माने यांचे मार्गदर्शन लाभले. महाविद्यालयातील विविध इमारतीचे बांधकाम चालू असताना कामावर देखरेख व नियोजन करण्यासाठी महाविद्यालयातील बांधकाम समिती सदस्य व प्रशासकीय सेवक या सर्वांचे मोलाचे सहकार्य मला वेळोवेळी लाभले या सर्वांचे मी आभार मानतो.

प्रा. सी.पी. ओंबासे
चेअरमन, बांधकाम समिती

संशोधन समिती

शैक्षणिक वर्ष २०१२-१३ साठी संशोधन समितीची पहिली बैठक मा. प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे यांच्या मार्गदर्शनाखाली दि. २९/६/२०१२ रोजी घेणेत आली. त्यामध्ये वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापकांनी मेजर/मायनर रीसर्च प्रपोजल्स युजीसी आणि विद्यापीठाकडे पाठवण्याचा ठराव झाला. त्याबरोबर ज्यांच्या प्रोजेक्टसूचे काम चालू आहे त्यांनी लवकरात लवकर पूर्ण करावे व त्यांचा अहवाल UGC कडे सादर करावा.

तसेच वेगवेगळ्या विभागांनी राष्ट्रीय/आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रांचे आयोजन करावे असा निर्णय घेण्यात आला.

दि. १०/१२/२०१३ रोजी प्रा. डॉ. डी.आर. पाटील (पदार्थ विज्ञान विभाग प्रमुख), आर.एल्.कॉलेज, पारोडा यांचे Nano-Bioscience या विषयावरील व्याख्यान आयोजित केले होते. महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक मा. प्राचार्य खिलारे सरांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्यरत आहेत.

प्रा. डॉ. डी.डी. नामदास
चेअरमन

व्यवसाय शिक्षण विभाग

एच.एस.सी. व्होकेशनल

वाढत्या बेरोजगारीवर मात करण्यासाठी केंद्र शासन पुरस्कृत व्यवसाय अभ्यासक्रम सन १९८८ पासून सुरू करण्यात आले आहेत. दहिवडी महाविद्यालयाच्या कार्यक्षेत्राची गरज लक्षात घेऊन या महाविद्यालयात सन १९९०-९१ पासून खालील तीन व्यवसाय अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या सुरू आहेत.

- १) मॅटेनस अँड स्पेअर्स ऑफ इलेक्ट्रीकल डोमेस्टीक अप्लायन्सेस
- २) हॉर्टिकल्चर
- ३) मार्केटिंग अँड सेल्समनशिप

“मॅटेनस अँड स्पेअर्स ऑफ इलेक्ट्रीकल डोमेस्टीक अप्लायन्सेस” हा तांत्रिक गटातील व्यवसाय अभ्यासक्रम आहे. महाविद्यालयातील विविध विभागात वायरिंगचे काम पूर्ण केले आहे. त्याबरोबर महाविद्यालयातील विद्युत उपकरणांची दुरुस्ती व इतर विद्युत संबंधी कामे करण्यात आलेली आहेत. या कामामधून विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वास वाढीस लागला.

विद्यार्थ्यांना व्यवसायाचे/उद्योगधंद्याचे प्रत्यक्ष ज्ञान द्यावे म्हणून परिसरातील विविध आस्थापनांना भेटी देण्यात आलेल्या आहेत. इ. ११ वी उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना द्वितीय सत्र समाप्तीनंतर ‘ऑन दि जॉब ट्रेनिंग’ विविध आस्थापनांमध्ये एक महिना देण्यात येते. विविध क्षेत्रातील तज्ज्ञ व्यक्तींची मार्गदर्शनपर व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

कायम दुष्काळी माण तालुक्याला वरदान ठरेल असा ‘हॉर्टिकल्चर’ हा अभ्यासक्रम कृषी गटातील आहे. या विभागांतर्गत कॉलेज परिसराने सुशोभिकरण करण्यात येते. या विभागातील विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष कामातून अनुभव मिळावा म्हणून कॉलेज परिसरात विविध भाजीपाला व फुलझाडांची लागवड करून उत्पादन घेतले जाते व विक्री केला जाते.

ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना कृषी विषयक तंत्रज्ञानाची माहिती द्यावी यासाठी अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून फुले, फळे व भाजीपाला यांचे व्यवस्थापन, रोपवाटिका संगोपन, फळे व भाजीपाल्यापासून टिकाव पदार्थ तयार करणे इ. अभ्यासक्रम शिकविला जातो. कृषी तंत्रज्ञान, सेंद्रिय शेती, सुधारित अवजारे यांची माहिती घेण्यासाठी विविध ठिकाणी शैक्षणिक भेटी देण्यात आलेल्या आहेत.

“मार्केटिंग अँड सेल्समनशीप” हा वाणिज्य गटातील व्यवसाय अभ्यासक्रम आहे. या अभ्यासक्रमामधून विद्यार्थ्यांना रोजगार व स्वयंरोजगारासंदर्भात ज्ञान दिले जाते. इ. ११ वी उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना द्वितीय सत्र समाप्तीनंतर विविध आस्थापनात एक महिना “ऑन दि जॉब ट्रेनिंग” दिले जाते. शिवाय विविध आस्थापनांना भेटी देण्यात आलेल्या आहेत. त्या भेटीमधून विद्यार्थ्यांना विक्री कौशल्य ग्राहकांचे ज्ञान व जाहिराती संबंधीचे ज्ञान मिळते.

या विभागामार्फत उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना रोजगार व स्वयंरोजगाराचे मार्गदर्शन केले जाते.

दहिवडी, महाविद्यालयाने व्यवसाय शिक्षण विभागाच्या रूपाने व्यवसायाभिमुख शिक्षणाचा आदर्श नमुना उभा केला आहे. कॉलेजचे प्राचार्य मा. डॉ. खिलारे साहेब यांच्या मार्गदर्शनाखाली या विभागाची यशस्वी वाटचाल चालू आहे.

प्रा. आर.डी. नांगरे
विभाग प्रमुख

आपल्या महाविद्यालयात २००९ पासून मुलींच्या वसतिगृहाची निर्मिती करण्यात आली आहे. प्रवेश सर्व मुलींच्यासाठी खुला आहे. वार्षिक फी व इतर फी घेऊन मुलींना प्रवेश दिला जातो. या वसतिगृहात १४ मुली राहतील अशी व्यवस्था आहे. या शैक्षणिक वर्षामध्ये कला, विज्ञान, विज्ञान, व्यवसाय अभ्यासक्रम, बी.सी.ए., आणि एम.एस्सी व विविध विभागातील ४९ विद्यार्थीनींनी प्रवेश घेतला.

प्रा. जाधव डी.बी. हे रेक्टर म्हणून काम पाहतात. तसेच वसतिगृह समितीत नऊ सदस्य आहेत. वेळोवेळी या समितीची मिटींग घेऊन मुलींच्या समस्यांविषयी चर्चा केली जाते. या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलारे साहेब वारंवार वसतिगृहास भेट देऊन मुलींना मार्गदर्शन करतात. वसतिगृहात पुढील सोयी-सुविधा उपलब्ध आहेत.

- १) प्रशस्त इमास्त व खोल्या.
- २) अभ्यास, जेवण व करमणुकीसाठी स्वतंत्र खोल्या.
- ३) जॅक्वागार्ड (स्वच्छ पिण्याचे पाणी)
- ४) सोलर बॅक (क्षमता १०० मुली)
- ५) उत्तम जेवणाची सोय.
- ६) सर्व सुविधांनी उपलब्ध १६ खोल्या.
- ७) सौर उर्जेद्वारे लाईटची सोय.
- ८) सी.सी. टी.व्ही कॅमेरा.
- ९) वॉचमन (रात्रंदिवस)

प्रा. डी.बी. जाधव
रेक्टर, मुलींचे वसतिगृह

य.च.म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

अभ्यासकेंद्र-दहिवडी (६४६३ A) २०१२-२०१३

सन २०१२-१३ हे शैक्षणिक वर्ष महाराष्ट्रामध्ये यशवंतराव चव्हाण यांच्या जन्म शताब्दी वर्षानिमित्त महाराष्ट्र शासन व य.च.म.मु.वि.नाशिक यांचे मार्फत विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. सन-२०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये य.च.म.मु.वि.नाशिक यांचेकडील समितीने दहिवडी अभ्यास केंद्राची प्रत्यक्ष पाहणी केली व अभ्यासकेंद्रामार्फत एम.बी.ए. व पत्रकारिता कोर्स सुरू करण्यासंदर्भात मार्गदर्शन केले. त्याचबरोबर प्रस्तावामधील काही चुकी दूर करण्याच्या त्यांनी सूचना दिल्या.

शिक्षणापासून वंचित, दुर्लक्षित, असंघटित क्षेत्रातील घटकांच्यासाठी अभ्यासकेंद्राने केलेल्या प्रशासनाबद्दल त्यांनी रयत शिक्षण संस्था व महाविद्यालयाची प्रशंसा केली. सन २०१२-२०१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये एकूण ६४९ प्रवेश देण्यात आला आहे.

प्रवेश घेतलेल्या सर्व विद्यार्थ्यांच्यासाठी दर रविवारी तज्ञ प्राध्यापकांची संपर्कसत्रे आयोजित केली जातात. य.च.म.मु.वि.नाशिक यांचे मार्फत आयोजित मैदानी स्पर्धेमध्ये जयकुमार सुदाम खुडे बी.ए. भाग २ या विद्यार्थ्यांची 'अश्वमेध' स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली. हे सर्व नियोजन यशस्वी करण्यासाठी मा. प्राचार्य सी.जे. खिलारे व ऑफिस प्रमुख श्री खुडे व केंद्रसहायक विक्रम शेठे यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य मिळत असते.

प्रा. बी.एस्. बलवंत
केंद्र संयोजक

प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे
केंद्र प्रमुख

वेळापत्रक समिती

महाविद्यालयामध्ये ज्यु. सिनिअर, व व्यवसाय शिक्षण विभागामध्ये समन्वय साधण्याचा प्रयत्न या समितीमार्फत केला जातो. रयत शिक्षण संस्था, सातारा यांचेकडील सूचनेनुसार वेळापत्रक समितीचे कामकाज चालते.

महाविद्यालयामध्ये प्रथम व द्वितीय सत्रामध्ये विविध विभागामार्फत कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. हे करीत असतांना विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक नुकसान होऊ नये यासाठी वेळापत्रक समिती निर्माण होणाऱ्या अडचणी दूर करण्याचे काम करते. या समितीला सतत मा. प्राचार्य खिलारे सी.जे. समिती सदस्य व विविध विषयाच्या विभाग प्रमुखांचे सहकार्य मिळत असते.

प्रा. बी.एस्. बलवंत
चेअरमन, वेळापत्रक समिती

बी.सी.ए. विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१२-१३ या दहिवडी कॉलेज दहिवडी बी.सी.ए., या विभागात एकूण ७८ विद्यार्थी ज्ञानार्जन करीत आहेत. या विभागात एकूण ६० कॉम्प्युटर असून एक LCD Projector व ४ प्रिंटर आहेत.

बी.सी.ए. विभागामार्फत 'कॉम्प्युटर क्षेत्रातील संधी' या विषयावर गेस्ट लेक्चर आयोजित केले होते. या गेस्ट लेक्चर साठी प्रमुख पाहुणे मा. 'श्री. खराडे एस.एस' सॉफ्टवेअर डेव्हलपर बायो ऑनलाईन टेक्नॉलॉजी (BAT) यांनी मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमासाठी अध्यक्ष पद मा. प्रा. शिकलगर एम.बी. यांनी भूषविले.

विभागाची शैक्षणिक सहल दि. २४-०२-१२ रोजी महाबळेश्वर, प्रतापगड येथे आयोजित केली होती.

प्रा. व्ही.एस. गलंडे
विभाग प्रमुख, बी.सी.ए

शॉर्ट टर्म कोर्सेस

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी महाविद्यालयात वेगवेगळ्या प्रकारचे शॉर्ट टर्म कोर्सेस चालविले जातात. सन. २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये मराठी व हिंदी विभागामार्फत 'ग्रामीण पत्रकारिता' या कोर्सला ४० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या कोर्सचे समन्वयक म्हणून प्रा. डॉ. सौ. मुल्ला आर.आर. यांनी काम पाहिले. इंग्रजी विभागामार्फत "इंग्रजी संभाषण कौशल्य" या कोर्ससाठी बी.ए. बी.कॉम. बी.एस्सी. व बी.सी.ए. भाग-१ मधील सर्व विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या कोर्सचे समन्वयक म्हणून प्रा. फासे एम.टी. यांनी काम पाहिले.

भूगोल विभागामार्फत बी.ए.भाग-३ च्या विद्यार्थ्यांसाठी "पर्यटन" हा कोर्स घेण्यात आला. या कोर्सला ३२ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या कोर्सचे समन्वयक म्हणून प्रा. पवार एस.एन. यांनी काम पाहिले. अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र व इतिहास विभागामार्फत "मानव संसाधन विकास" हा कोर्स घेण्यात आला. या कोर्सला ८२ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या कोर्सचे समन्वयक म्हणून प्रा. डॉ. भगवान. ए.एस. यांनी काम पाहिले.

विज्ञान विभागासाठी "Household chemical" हा कोर्स घेण्यात आला. या कोर्सला ८८ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या कोर्सचे समन्वयक म्हणून प्रा. डॉ. चोपडे. ए.यु. यांनी काम पाहिले.

मा. प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली सर्व कोर्सेस यशस्वीरित्या पूर्ण करण्यात आले.

प्रा. एच.एल. देशमुख
चेअरमन, शॉर्ट टर्म कोर्सेस

प्लेसमेंट सेल

महाविद्यालयातील आजी-माजी विद्यार्थ्यांना तसेच परिसरातील इतर महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांना नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी प्लेसमेंट सेल मार्फत कॅम्पस इंटरव्यूचे आयोजन केले जाते. त्याच प्रमाणे इतर महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांना पाठविले जाते. या शैक्षणिक वर्षात दि. २२/०१/२०१३ रोजी यशवंतराव चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, सातारा येथे आयोजित केलेल्या कॅम्पस इंटरव्यूसाठी ३० विद्यार्थ्यांना पाठविले. तसेच महाविद्यालयात दि. २७/०२/२०१३ रोजी आयोजित केलेल्या आरती इन्ज लि; तारापूर (ठाणे) या कंपनीच्या कॅम्पस इंटरव्यूसाठी ५० विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. यामध्ये इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थीही उपस्थित होते.

याचबरोबर विद्यार्थी इंटरव्यूसाठी परिपूर्ण व्हावा यासाठी प्रा. डॉ. संजय खेरे यांचे 'Interview Techniques' या विषयावर व प्रा.

अनिल दडस यांचे 'Resume Writing' या विषयावर दि. ३१/०१/२०१३ रोजी व्याख्याने आयोजित केली. महाविद्यालयातील विद्यार्थी व स्टाफ यांच्यासाठी दि. २०/०२/२०१३ रोजी 'Life Skills, Time & Stress Management' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा आयोजित केली.

प्लेसमेंट सेलच्या विविध उपक्रमांना मा. प्राचार्यांची प्रेरणा, मौलिक मार्गदर्शन व बहुमोल सहकार्य मिळाले. तसेच उपक्रम यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी सेलच्या सर्व सदस्यांचे सक्रीय योगदान लाभले.

प्रा. पी. डी. मंनकुदरे
चेअरमन, प्लेसमेंट सेल

खरेदी-विक्री समिती

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर व रयत शिक्षण संस्था, सातारा यांच्या मार्गदर्शक नियमानुसार खरेदी-विक्री समिती कामकाज करीत असते.

महाविद्यालयामध्ये विविध विभागासाठी दरवर्षी वेगवेगळ्या वस्तुंची आवश्यकता असते. विभागा प्रमुखा मार्फत त्यांची रीतसर मागणी करण्यात येते व त्यांचा योग्य विनिमय झालेबाबतची खात्री करून आर्थिक व्यवहार पूर्ण केला जातो. ही समिती सतत कार्यरत असल्यामुळे महाविद्यालयाच्या विकासामध्ये परिवर्तन दिसून येते. या समितीला प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलारे यांचे मार्गदर्शन मिळाल्यामुळे ही समिती कामकाज सुरळीतपणे पार पाडीत असते. यासाठी समिती सदस्यांचे सहकार्य बहुमोल ठरते.

बाळासाहेब बलवंत
चेअरमन, खरेदी-विक्री समिती

कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी

सन २०१२-१३ या वर्षात रयत शिक्षण संस्थेच्या कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी मार्फत आमच्या महाविद्यालयात व ज्युनियर कॉलेजमध्ये विविध उपक्रम राबविण्यात आले. सिनियर विभागासाठी सामान्यज्ञान प्रमाणपत्र परीक्षा २ व इयत्ता ११ वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी सामान्यज्ञान प्रमाणपत्र परीक्षा १ संस्था नियोजनानुसार व्यवस्थित पार पाडण्यात आली. तसेच इ. ७ वी साठी रयत प्रज्ञाशोध परीक्षा व इ. ८ वी साठी रयत ऑलिंपियाड परीक्षेची काटेकोरपणे अंमलबजावणी महाविद्यालयात करण्यात आली. त्यामध्ये माण तालुक्यातील रयत शिक्षण संस्थेच्या सर्व शाखा व विद्यार्थी सहभागी झाले होते. तसेच संस्थेमार्फत घेण्यात येणाऱ्या वक्तृत्व, प्रश्नमंजुषा व समूहगीत या स्पर्धेत महाविद्यालयातील विद्यार्थी सहभागी झाले.

सदर उपक्रम यशस्वी राबविण्यासाठी प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे, प्रा. साबळे. सी.एल, व प्राध्यापक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचे बहुमोल सहकार्य मिळाले.

प्रा. सी.एल. साबळे
चेअरमन

वॉटरशेड मॅनेजमेंट व टेक्नॉलॉजी

विद्यापीठ अनुदान आयोग दिल्ली व शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या सहकार्याने महाविद्यालयामध्ये वॉटरशेड मॅनेजमेंट व टेक्नॉलॉजी हा COC अंतर्गत कोर्सचे हे तिसरे वर्ष चालू आहे. चालू वर्षी या कोर्ससाठी ५० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला असून पाण्याचा वापर, पाणी व्यवस्थापन व पाणी तंत्रज्ञान या विषयाचे परिपूर्ण ज्ञान विद्यार्थ्यांना दिले जाते. या कोर्ससाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. खिलारे. सी.जे. यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.डॉ. एम्.जे. लुबाळ
समन्वयक

योगा स्टडी

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षातील योगा स्टडी विभागातील अहवाल आपणासमोर सादर करताना विशेष आनंद होत आहे. सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षात यु.जी.सी. अनुदानित व शिवाजी विद्यापीठ मान्यताप्राप्त "योगा स्टडी" हा एक वर्षाचा सी.ओ.सी. सर्टीफिकेट कोर्स महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सी.जे. खिलारे यांच्या मार्गदर्शनाखाली एस.वाय.बी.ए. या वर्गासाठी सुरु केला. सदर योगा स्टडी वर्गासाठी दोनशे ऐंशी विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी यांनी नोंदणी केली.

सदर कोर्ससाठी मार्गदर्शक म्हणून डॉ. सौ. कुलकर्णी जी.पी., सौ. दंडस. एस.ए., सौ. खिलारे एस.सी., श्री. जयप्रकाश जाधव, यांनी सहकार्य केले. प्रा. डॉ. शरद हन्सवाडकर-राजाराम कॉलेज, कोल्हापूर यांचे एक दिवशीय व्याख्यान व प्रॅक्टिकल आयोजित करण्यात आले होते.

प्रा. उदय.ए. शिंदे
समन्वयक

ईन्ट्री इन सर्विसेस

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षातील ईन्ट्री इन सर्विसेस विभागातील अहवाल आपणासमोर सादर करताना विशेष आनंद होत आहे. सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षात एन्ट्री इन सर्विसेस विभागात महाविद्यालयातील एस.सी., ओ.बी.सी., एन.टी. व इतर प्रवर्गातील एकूण ६५ विद्यार्थी व विद्यार्थिनी यांनी या विभागात सहभाग घेतला. या विभागात एकूण २०६५ पुस्तके असून एम.पी.एस.सी.च्या सी.डी.

देखील उपलब्ध आहेत. सदर विभागातून स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केले जाते. स्पर्धा परीक्षा संदर्भात मार्गदर्शन व्याख्यान आयोजित केले गेले. अग्रणी कॉलेज योजना अंतर्गत पर्सनॅलेटी डेव्हलपमेंट (व्यक्तिमत्त्व विकास) या विषयावर प्रा. डॉ. अनिल बावरे. (छ. शिवाजी कॉलेज सातारा) यांचे व्याख्यान आयोजित केले गेले.

प्रा. उदय.ए. शिंदे
समन्वयक, ईन्ट्री इन सर्विसेस

HEPSN CENTRE

महाविद्यालयातील अंध, अपंग, कर्णबधीर व इतर शारीरिक व्यंग असलेल्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयात शिक्षण घेत असताना अडचणी येऊ नयेत, यासाठी यु.जी.सी.च्या अनुदानातून HEPSN Centre चालविले जाते. या विद्यार्थ्यांना पुढील सुविधा सेंटरमार्फत पुरविल्या जातात. संगणक इंटरनेट, आराम खुर्ची, ग्रंथालय, रिलॅक्स होण्यासाठी व आराम करण्यासाठी बेड इत्यादी. या सेंटरचा पाच विद्यार्थी लाभ घेत आहेत.

सदर सेंटरला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे वेळोवेळी मार्गदर्शन करतात.

प्रा.डॉ.एस.एम.खेत्रे
चेअरमन, HEPSN Centre

सी.ओ.सी.-कॉम्प्युटर अकाऊंटन्सी-टॅली

पारंपरिक शिक्षणाबरोबर विद्यार्थ्यांना आधुनिकतेची जोड मिळावी म्हणून मा. प्राचार्यांच्या प्रयत्नातून यु.जी.सी. कडून COC- कॉम्प्युटर अकाऊंटन्सी हा कोर्स मंजूर करून घेतला आहे. या कोर्सचे उद्घाटन मा. डॉ. हन्सवाडकर शरद यांच्या हस्ते झाले. या कोर्ससाठी ९९ विद्यार्थ्यांनी नोंदणी केली व यशस्वीरित्या हा कोर्स पूर्ण केला आहे.

प्रा.एम.बी.शिकलगार
समन्वयक, कॉम्प्युटर अकाऊंटन्सी-टॅली

करिअर ओरिएंटेड कोर्स-(सीओसी)

सर्टिफिकेट कोर्स इन बायोटेक्नॉलॉजी :-

विद्यापीठ अनुदान आयोग नवी दिल्ली यांचे रु. १० लाख अर्थसहाय्यातून महाविद्यालयात या वर्षी सर्टिफिकेट कोर्स इन बायोटेक्नॉलॉजी हा एक वर्षाचा कोर्स सुरु करणेत आला आहे. हा कोर्स शिकण्यासाठी विज्ञान विभागातील एकूण ७५ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे. अध्यापनासाठी थेअरी व प्रॅक्टिकलसुचे स्वतंत्र वेळापत्रक केलेले आहे.

पदवीचे शिक्षण पूर्ण करित असतानाच हा कोर्स पूर्ण होत असलेने विद्यार्थ्यांना भविष्यात याचा नक्की फायदा होणार आहे. मा. प्राचार्य

सी.जे. खिलारे यांचे मार्गदर्शनाखाली कोर्स कमिटी नियोजन पूर्वक काम करित आहे.

दडस

प्रा. डॉ. डी. डी. नामदास
चेअरमन

UGC-NRC

विद्यार्थ्यांना संगणकाबद्दल माहिती व्हावी या उद्देशाने महाविद्यालयात १० संगणकाची सुसज्ज अशी संगणक प्रयोगशाळा UGC-NRC अंतर्गत उभारली आहे. याद्वारे विद्यार्थ्यांना मोफत संगणक वापराबद्दल मार्गदर्शन केले जाते. त्याचबरोबर आपल्या अभ्यासक्रमातील माहिती घेण्यासाठी मोफत इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करून दिली आहे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्यास मदत होते.

प्रा. एम.बी. शिकलगर
चेअरमन- UGC-NRC

सायकल वाटप व संकलन समिती

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयातील गरीब होतकरू हुशार विद्यार्थ्यांना मोफत सायकलीचे वाटप करण्यात आले होते. एकूण ५४ सायकली मुला मुलींना देण्यात आल्या. महाविद्यालयातील प्राध्यापकांच्या वतीने सायकली देण्यात आल्या आहेत. या समितीमध्ये प्रा. पाटेळे. एन.के, प्रा. खाडे. बी.एस, प्रा. नांगरे. आर.डी यांनी सहकार्य केले.

प्रा. भिमराव काकडे
चेअरमन

युवा महोत्सव (ज्युनियर विभाग)

दि. २८ व ३१ डिसेंबर २०१२ रोजी दहिवडी कॉलेज दहिवडी मधील ज्युनियर विभाग आणि व्यवसायशिक्षण विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना चालना देण्यासाठी 'युवा महोत्सव' आयोजित केला होता. या युवा महोत्सवात ज्युनियर विभागातील कला, वाणिज्य, विज्ञान आणि व्यवसायशिक्षण विभागातील विविध शाखांमधील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता.

युवा महोत्सवात निबंध, वक्तृत्व, भितीपत्रक, रांगोळी, प्रश्नमंजुषा, समूहगीत आणि लोकनृत्य अशा विविध स्पर्धा देण्यात आल्या. या स्पर्धांमध्ये यश मिळविलेल्या स्पर्धकांना दि. ३१ डिसेंबर २०१२ रोजी बक्षीस वितरण समारंभात मा. प्राचार्य डॉ. खिलारे सी.जे. (अधिष्ठाता, विज्ञान विद्याशाखा, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) आणि मा. उपप्राचार्य औबासे सी.पी. यांच्या हस्ते ट्रॉफी, मेडल व प्रशस्तिपत्र

देऊन गौरवण्यात आले. या प्रसंगी मा. प्राचार्य. डॉ. खिलारे सी.जे. आणि उपप्राचार्य औबासे यांनी विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले.

युवा महोत्सवात यशस्वी होण्यासाठी ज्युनियर व व्यवसाय शिक्षण विभागातील सर्व शिक्षकांनी परिश्रम घेतले. मा. प्राचार्य डॉ. खिलारे सी.जे. यांचे बहुमोल मार्गदर्शन मिळाले. अशा रितीने हा युवा महोत्सव संपन्न झाला.

श्री. कुमटेकर एम.बी
चेअरमन

सहल विभाग

दहिवडी कॉलेज, दहिवडी महाविद्यालयामध्ये शैक्षणिक सहलींना नेहमीच अग्रक्रम दिला जातो. सदर सहली विद्यापीठ अभ्यासकमानुसार व मा. सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा यांच्या परवानगीने आयोजित केल्या जातात. संबंधित विषयाच्या अनुषंगाने प्रत्यक्ष सर्व टिकाणे पाहून माहिती संकलन केली जाते व फोटोग्राफी केली जाते. तसेच प्रत्येक सहभागी विद्यार्थी त्याचा संक्षिप्त अहवाल विद्यापीठास सादर करतो.

यावर्षी वनस्पतीशास्त्र विभागाची सहल कास, सज्जनगड व दोसेवर येथे जाऊन आली. या सहलीमध्ये १६ विद्यार्थी व विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. या सहलीमध्ये बी.एस्सी. भाग ३ विद्यार्थ्यांना प्रा. कांबळे व्ही.व्ही. व प्रा. माळी ए.आर. यांनी मार्गदर्शन केले.

इतिहास विभागातर्फे मुरुड-जंजिरा, हरिहरेश्वर, श्रीवर्धन येथे ऐतिहासिक स्थळांच्या माहितीसाठी सहल आयोजन केले. या सहलीमध्ये ४० विद्यार्थी व विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. सदर विद्यार्थ्यांना प्रा. काकडे बी.एच. व प्रा. विधाटे जी.एस. यांनी मार्गदर्शन केले.

भूगोल विभागातर्फे कोकणदर्शन विभागामध्ये गणपतीपुळे, पावस व रत्नागिरी येथे सहल नेण्यात आली. सदर सहलीमध्ये तेथील भौगोलिक स्थितीची पाहणी करण्यात आली. या सहलीमध्ये ३५ विद्यार्थी व विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. या सहलीसाठी प्रा. देशमुख एच.एल. व प्रा. पवार एस.एन. यांनी मार्गदर्शन केले.

बी.सी.ए. विभागाची सहल गुरेघर, तालुका-महाबळेश्वर, जि. सातारा येथी मॅप्रो इंडस्ट्री पाहण्यासाठी आयोजित केली होती. सहलीमध्ये ४५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. प्रा. गलंडे व्ही.एस., प्रा. टेंबरे डी.सी. व प्रा. कोळेकर ए.एच. यांनी मार्गदर्शन केले.

रसायनशास्त्र विभागाची सहल, अजिंक्यतारा सहकारी साखर कारखाना सातारा येथे आयोजित केली होती. सहलीमध्ये ४५ विद्यार्थी

सहभागी झाले होते. प्रा.डॉ. जगताप डी.व्ही. व प्रा.डॉ. खेत्रे एस.एम. यांनी मार्गदर्शन केले. या विभागाला मा. प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलोर यांचे सतत प्रोत्साहन व मार्गदर्शन मिळत असते.

प्रा.व्ही.व्ही. कांबळे
चेअरमन, सहल विभाग

माजी विद्यार्थी संघ

महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक व भौतिक विकासामध्ये माजी विद्यार्थ्यांचा हातभार व मार्गदर्शन लाभाने या उदात्त हेतूने आपल्या महाविद्यालयात माजी विद्यार्थी संघाची स्थापना करण्यात आलेली आहे. दरवर्षी प्रथम सत्रामध्ये व द्वितीय सत्रामध्ये प्रत्येकी एक असे माजी विद्यार्थ्यांचे स्नेहमेळाव्याचे आयोजन करण्यात येते. स्नेहमेळाव्या संदर्भात आठ दिवस अगोदर स्थानिक वर्तमानपत्रामध्ये जाहिरात देण्यात येते. तसेच जाहिराती छापून त्या पोष्टामार्फत माजी विद्यार्थ्यांच्या पत्त्यावर पाठविल्या जातात व मेळाव्यास उपस्थित राहण्याचे आवाहन केले जाते.

या वर्षी प्रथम सत्रामध्ये २० ऑगस्ट २०१२ रोजी व द्वितीय सत्रामध्ये १-१२-२०१२ रोजी स्नेहमेळाव्याचे आयोजन केले होते. सदर मेळाव्यामध्ये प्राचार्य डॉ.सी.जे. खिलारे यांनी महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा आढावा घेऊन भावी प्रगतीची दिशा स्पष्ट केली. महाविद्यालयामध्ये चालू असलेल्या शैक्षणिक उपक्रम व इमारत बांधकाम, क्रीडासंकुल बांधकाम या विषयी समग्र निवेदन देऊन माजी विद्यार्थ्यांकडून महाविद्यालयाच्या प्रगतीमध्ये त्यांचे मार्गदर्शक, सूचना व सहकार्याची अपेक्षा व्यक्त केली.

दोन्ही मेळाव्यास माजी विद्यार्थी बहुसंख्येने उपस्थित होते. त्यांनी केलेले मार्गदर्शन महाविद्यालयाच्या विकासात नक्कीच उपयोगी येत आहे. वरील मेळाव्याचे आयोजनात मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन आम्हास नेहमीच मिळत आले आहे. तसेच माझे सर्व सदस्य सहकारी सर्वतोपरी सहकार्य करीत असतात, त्या सर्वांचा मी ऋणी आहे.

प्रा.सी.पी. ओंबासे

चेअरमन, माजी विद्यार्थी संघ

अर्थशास्त्र विभाग-नियोजन मंच

महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागांतर्गत कार्यरत असणाऱ्या नियोजन मंचाच्यावतीने चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये 'धवलक्रांतीचे जनक-डॉ. वर्गीस कुरियन, जागतिक अर्थशास्त्रज्ञ व त्यांचे योगदान, शहरांचा विकास-खेडी भकास' या विषयांवर अर्थशास्त्र विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या 'अर्थविध' भितीपत्रकांचे प्रकाशन करण्यात आले.

तसेच दि. ७ मार्च २०१३ रोजी 'केंद्रीय अर्थसंकल्प २०१३-१४' या विषयावर छ. शिवाजी कॉलेज सातारा येथील अर्थशास्त्र

विभाग प्रमुख प्रा.डॉ. एल.एन. घाटगे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. आपल्या व्याख्यानामध्ये त्यांनी केंद्रीय अर्थसंकल्प, अर्थसंकल्पपूर्व आर्थिक सर्वेक्षण, सरकारचे उत्पन्न-खर्चाचे मार्ग, अर्थसंकल्पातील आर्थिक तरतुदी, त्यामधील बदलत्या प्रवृत्ती तसेच अर्थसंकल्पाचे समाजातील विविध घटकांवर होणारे परिणाम याबाबत माहिती दिली.

नियोजन मंचाचे विविध उपक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासाठी अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा.आर.डी. जाधव, प्रा. भदाणे एम.आर. तसेच अर्थशास्त्र विभागाच्या सर्व विद्यार्थ्यांचे सक्रीय सहकार्य लाभले.

प्रा. श्रीशैल्य स्वामी

चेअरमन, नियोजन मंच

स्टाफ वेल्फेअर व स्टाफ ॲकॅडमी कमिटी

महाविद्यालयातील स्टाफ वेल्फेअर व स्टाफ ॲकॅडमीच्या वतीने चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये खालीलप्रमाणे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

अ) स्टाफच्यावतीने करण्यात आलेले अर्थसहाय्य :

- १) वडगाव व पांगरी ता. माण येथील जनावरांच्या छावणीमध्ये पशुखाद्य गोळीपेंडीचे वाटप रु. ३१,०००/-
- २) श्री. सागर शरद काटकर-सातारा-यकृत प्रत्यारोपणासाठी अर्थसहाय्य रु. ५,०००/-
- ३) श्री. शेखर नारायण माने-दहीवडी-कर्करोगावरील औषधोपचारासाठी आर्थिक मदत रु. ३,०००/-
- ४) श्री. समीर उत्तम खरात-बोथै (दहीवडी) अपघातानंतरच्या औषधोपचारासाठी आर्थिक मदत रु. ५,०००/-
- ५) महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे अध्यासन-शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर रु. १,००,०००/-
- ६) शिवाजी विद्यापीठ सुवर्ण महोत्सव निधी रु. ३०,०००/-

ब) स्टाफ ॲकॅडमी व्याख्यानमाला :

स्टाफ ॲकॅडमीच्या वतीने विविध विषयांवर तज्ज्ञांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

- १) मा.प्रा.डॉ.एन.डी. पाटील-ज्येष्ठ विचारवंत
विषय - महर्षी विठ्ठल एम.जी. शिंदे
- २) मा.प्रा.डॉ. अजित भगवान
विषय - प्राचीन भारतातील शिक्षणप्रणाली
- ३) मा.प्रा.डॉ.बी.ई. महाडीक-कराड
मा.प्रा.डॉ.आर.ए. सूर्यवंशी- कराड
विषय - लोकनेते यशवंतरावजी चव्हाण

४) आरोग्य तपासणी व आरोग्य विम्याचे महत्त्व -

सह्याद्री हॉस्पिटल कराड

५) दि. १९।३।२०१३ विषय- API (Academic Performance Index) वक्ते/मार्गदर्शक - मा. प्राचार्य डॉ. सी. जे. खिलारे (अधिष्ठाता, विज्ञान विद्याशाखा शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर)

६) दि. २०।३।२०१३ विषय- कर्मवीर पारितोषिक मूल्यांकन व RQMS.

७) दि. २१ मार्च ते २६ मार्च २०१३ अखेर खालील प्राध्यापकांनी विविध विषयावर आपले शोधनिबंध सादर केले

प्रा. डॉ. नामदास डी. डी., प्रा. डॉ. खेरे एस. एम., प्रा. दडस ए. एन., प्रा. पवार एस. एन., प्रा. डॉ. जमदाडे व्ही. एस., प्रा. डॉ. कांबळे व्ही. व्ही., प्रा. डॉ. लुबाळे एम. जे., प्रा. ओबासे सी. पी., प्रा. सौ. वाघमोडे एस. बी., प्रा. पाटोळे एन. के., प्रा. बलवंत बी. एस., प्रा. काकडे बी. एच., प्रा. सकटे बी. एस. यांनी विविध विषयावरील आपले शोधनिबंध सादर केले.

प्रा. डॉ. एम. जे. लुबाळे
प्रमुख, स्टाफ वेलफेअर कमिटी

प्रा. श्रीशैल्य स्वामी
प्रमुख, स्टाफ अँकडमी

वाङ्मय मंडळ

विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना प्रेरणा व स्फूर्ती देण्यासाठी महाविद्यालयामध्ये तिन्ही भाषा विभागाच्या वतीने वाङ्मय मंडळाची स्थापना करण्यात आली. वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन कथाकथनकार श्री. बाबासाहेब परीट यांच्या हस्ते झाले. यावेळी अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य मोक्काशी, (मायणी कॉलेज) लाभले. त्यानंतर त्यांनी कथाकथनाचा कार्यक्रम सादर केला. कार्यक्रमाला रसिक प्रेक्षकांनी चांगला प्रतिसाद दिला.

दुसऱ्या सत्रामध्ये काव्यवाचन स्पर्धा कार्यक्रम प्रा. अनिल दडस यांनी घेतला. विद्यार्थ्यांचा चांगला प्रतिसाद मिळाला. रसिक विद्यार्थ्यांनी काव्याचा आस्वाद घेतला. दिनांक १५ ऑगस्ट, २२ सप्टेंबर व २६ जानेवारी या दिनी तिन्ही विभागाच्यावतीने भितीपत्रकाचे आयोजन केले. मा. प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलारेसाहेब यांच्या हस्ते उद्घाटन करण्यात आले आहे. साहित्य निर्मितीला चालना देण्यासाठी वाङ्मय मंडळ सतत प्रयत्नशील असते. मा. प्राचार्य डॉ. चंद्रकांत खिलारेसाहेब यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले तसेच मराठी, हिंदी व इंग्रजी विभाग प्रमुखांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. एन. के. पाटोळे
चेअरमन

हिंदी विभाग

दहिवडी कॉलेज दहिवडीतील हिंदी विभाग दरवर्षी प्रगती करित आहे. प्रतिवर्षाप्रमाणे या वर्षीही हिंदी विभागातर्फे विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांनी ५ सप्टेंबर शिक्षक दिन उत्साहात साजरा केला. स्वतंत्रता दिवस, शिक्षक दिन, हिंदी दिन, कर्मवीर जयंती, गणतंत्र दिवसानिमित्त पोस्टर तयार करून त्याचे उद्घाटन मा. प्राचार्य यांच्या हस्ते करण्यात आले. हिंदी दिवसानिमित्त वर्कशुप, निबंध स्पर्धा व काव्यवाचनाचा कार्यक्रम घेण्यात आला. हिंदी दिवस कार्यक्रमासाठी मा. ता. का. सूर्यवंशी, अध्यक्ष हिंदी अध्यापन मंडळ, सातारा प्रमुख व्याख्याते होते. अध्यक्ष प्रा. डॉ. राम नकाते अध्यक्ष, हिंदी विभाग, शहाजीराजे कॉलेज, खटाव हे होते. विद्यापीठाच्या 'आविष्कार संशोधक महोत्सव २०१२-१३' साठी विद्यार्थ्यांनी सध्याच्या ज्वलंत प्रश्नावर आधारित 'चारा छावणी' चे मॉडेल तयार केले होते. विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा या दृष्टीने ग्रामीण पत्रकारिता हा अंशकालीन कोर्स योजना राबविली गेली. जेणेकरून पदवी घेऊन बाहेर पडणाऱ्या विद्यार्थ्याला समाजात जाऊन समाजाचे प्रश्न सर्वापुढे ठेवण्याची संधी मिळावी. विभागाच्या सर्व कार्यात मा. प्राचार्यांचे बहुमोल मार्गदर्शन व सहकारी प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. डॉ. रुखसाना मुल्ला
हिंदी विभाग प्रमुख

इतिहास विभाग

दहिवडी कॉलेज दहिवडी मधील सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये इतिहास विभागात बी. ए. भाग ३ मध्ये २७ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे. या विभागामार्फत विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली. तसेच इतिहास विभागामार्फत शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते. महाबळेश्वर, प्रतापगड सहल गेली होती. इतिहास विभागातील प्रा. विधाटे जी. एस. यांनी सहल यशस्वी करण्यासाठी प्रयत्न केले.

प्रा. भिमराव काळे
विभाग प्रमुख

वाणिज्य विभाग

सन २०१२-१३ या वर्षामध्ये ३२३ विद्यार्थ्यांनी वाणिज्य विभागात प्रवेश घेतला. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी 'कॉमर्स असोसिएशन' ची स्थापना केली आहे. त्याद्वारे 'उद्योजक' हे भितीपत्रक प्रकाशित केले जाते. वर्षभरामध्ये ४ वेगवेगळ्या भितीपत्रकांचे प्रकाशन केली.

वाणिज्य शाखेच्या विद्यार्थ्यांना बँकिंग व्यवहाराचे ज्ञान व्हावे म्हणून बी.कॉम. भाग २ मधील ९८ विद्यार्थ्यांची बँकेत खाली उघडली व त्याद्वारे बँकेमध्ये पैसे भरणे, पैसे काढणे, डी.डी. काढणे, ए.टी.एम., मोबाईल बँकिंग, इंटरनेट बँकिंग याबद्दल प्रशिक्षण देण्यात आले. विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीची माहिती पालकांना व्हावी म्हणून 'पालक मिटींग' आयोजित केली.

प्रा.एम.बी. शिकलगार
विभागप्रमुख

प्राणिशास्त्र विभाग

आपल्या महाविद्यालयामधील प्राणीशास्त्र विभागात प्रतिवर्षीप्रमाणे सन २०१२-१३ मध्ये विविध शैक्षणिक उपक्रम राबविण्यात आले. बी.एस्सी. भाग २ (प्राणीशास्त्र) या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी आंधळी ता. माण या गावी मोफत रक्तगट व हिमोग्लोबीन तपाणी शिबीर आयोजित केले होते. या उपक्रमात महाविद्यालयातील एन.एस.एस. विभाग व दहिवडी ग्रामीण रुग्णालय यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले. विभागामार्फत शैक्षणिक सहलींचे आयोजन करण्यात येते. चालू वर्षी तालुक्यातील भीषण दुष्काळ परिस्थिती लक्षात घेऊन लांब पट्ट्याच्या शैक्षणिक सहलींचे आयोजन रद्द करून लोकल सहलींचे आयोजन करण्यात आले. या सहलींमध्ये प्राण्यांचे व पक्षांचे निरीक्षण कसे करावे याचे प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांना देण्यात आले. सहलीमध्ये सहभागी होऊन प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्ष विज्ञान या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी मोलाचे सहकार्य केले.

महाविद्यालयात सुंदर "नारळ-बाग" (Coconut-garden) तयार करण्यात आलेली आहे. या बागेमध्ये असणाऱ्या झाडावस्ती विविध जातीचे पक्षी रात्री मुक्कामाला मोठ्या संख्येने असतात. मा. प्राचार्य डॉ.सी.जे. खिलारे यांच्या मार्गदर्शनाखाली बी.एस्सी. भाग ३ चे विद्यार्थी व विभागातील सर्व प्राध्यापक यांनी "कम्युनल रूस्टींग बिहेवीअर इन बर्ड्स अँड दहिवडी कॉलेज कोकोनट गार्डन" या विषयावर लिड कॉलेज अंतर्गत एक अहवाल यावर्षी तयार केला.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचे सहकार्याने प्राणीशास्त्र विभागात ३१ जुलै २०१२ रोजी एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. कार्यशाळेमध्ये बी.एस्सी. भाग ३ (Zoology) या वर्गाच्या बदललेल्या अभ्यासक्रमावर सखोल चर्चा करण्यात आली. याप्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ. संजय खरात, प्राचार्य, मॉडर्न कॉलेज, पुणे, डॉ. नितीन कांबळे, कोल्हापूर, डॉ. आर. एन. पाटील, कराड व मा.डॉ.सी.जे. खिलारे प्राचार्य, दहिवडी कॉलेज हे उपस्थित होते.

विभागातील सहकारी डॉ.एम.जे. लुवाळ व प्रा.सी.पी.ओबासे यांनी यु.जी.सी.कडे लघू-शोध निबंध प्रस्ताव सादर केले आहेत. प्रा.सी.पी.ओबासे, विभागप्रमुख यांचे दोन शोध निबंध इंटरनॅशनल जर्नलमध्ये चालू वर्षी प्रसिध्द झाले आहेत. मा.डॉ.एम.जे. लुवाळ व प्रा. कुंभार सी.एन. यांनी प्रत्येकी दोन पेपर सेमिनारमध्ये प्रकाशित केले.

प्राणिशास्त्र विभागातील दैनंदिन कामकाजामध्ये मा.प्राचार्य, दहिवडी कॉलेज, दहिवडी यांचे अमूल्य मार्गदर्शन लाभले. तसेच विभागातील माझे सर्व सहकारी, प्राध्यापक व प्रशासकीय सेवक यांचे सहकार्याबद्दल मी या सर्वांचे आभार मानतो.

प्रा.सी.पी. ओबासे
विभाग प्रमुख, प्राणिशास्त्र विभाग

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

Department of chemistry is well set department with all necessary laboratory facilities. Department conduct post Graduate Diploma in Green Chemistry and Crop Protection one year bridge course. In this academic year has started M. Sc. (Organic Chemistry).

Department ran various activity for development of students like Chem-Quiz, Seminar, group Discussion, Alkemie wall paper. Extension activity like soil & water analysis and short term like course entitled "Synthesis of household useful material in laboratory".

Chemistry faculty involved in the research activity and they published National and International research paper in reputed journal. Two Ph. D guide are available and area of research, Organic Synthesis and Material Chemistry in the M. Phil and Ph. D. research center in our department.

Department of chemistry organized One Day Teachers workshop on revised syllabus of chemistry B.Sc.III (Organic Chemistry). Which was financially supported by Shivaji University Kolhapur. Department also analyzed the outsider research sample in the laboratory.

Dr. D. V. Jagtap
Head Department of Chemistry

NATIONAL SEMINAR by IQAC

NAAC, Bangalore Sponsored two day National Seminar on 'Innovative Practices in Higher Education' was organized by IQAC, Dahiwadi College Dahiwadi on 19th & 20th Dec., 2012.

Day First :

The function was inaugurated by Dr. Nandkumar Nikam, Principal, C T Bora- College, Shirur, Pune. In his speech, he stressed on the need of the innovative practices in the development of nation in general and colleges in particular. He also spoke on the third cycle and changes made by NAAC. The function was chaired by Prin. Dr. C. J. Khilare, Dean, Faculty of Science, Shivaji University, Kolhapur. In his view, he emphasized the need of such seminar to be conducted in colleges.

Dr. Y. M. Jayaraj, Professor, Dept. of Microbiology, Gulbarga University, Gulbarga delivered a Keynote address on the 'Recent Developments in Higher Education and the need of Best Practices in Colleges'.

Dr. N. S. Nikam, President, Principals Forum, Maharashtra, was present as a Resource Person. He gave speech on 'Best Practices in Affiliating Colleges'. He stressed the need of training for teachers as well as the use of ICT in teaching methodology. Dr. Jayaraj chaired the session.

For Paper Presentation session, Prof. M. I. Shaikh worked as Rapporteur. Sixteen researchers presented their papers in this session.

In case study session, Prof A. N. Dadas & Prof A. R. Mali, Dahiwadi College Dahiwadi presented a case study on Best Practices in Dahiwadi College Dahiwadi. Prof S. J. Bhandare chaired the session.

Day Second :

Dr. B. D. Bhole, Coordinator, IQAC, AG College, Pune guided on 'Involvement and Role of IQAC in Context of the 'New Assessment &

Accreditation Guidelines of NAAC'. The session was chaired by Dr. A. S. Khot.

Dr. V. B. Jugale, Coordinator, IQAC, Shivaji University, Kolhapur delivered a lecture on 'An Urge of Innovations in Higher Education'. Dr. M. T. Bachute, KBP College, Pandharpur, Dist. Solapur chaired the session.

For the valedictory function, Dr. N. S. Gaikwad, Secretary, Rayat Shikshan Sanstha, Satara was present as a chief guest. He explained the need of NAAC & use of modern techniques in teaching. Dr. V. B. Jugale, Coordinator, IQAC, Shivaji University, Kolhapur chaired the valedictory function.

In this seminar total 81 participants (63 teachers and 18 students) were present, out of which 19.2 per cent were from SC, 6 per cent from ST and 74.8 per cent from General Category (including OBC, NT & Open).

The seminar proved a grand success with the help of NAAC, Bangalore; Dr. C. J. Khilare, Principal, Dahiwadi College Dahiwadi; Prof A. R. Mali, Convener; Prof B. S. Balwant, Coconvener; Dr. S. M. Khetre, Organizing Secretary; Prof M. S. Shikalgar, Treasurer; and all the members of IQAC and the teaching and non-teaching staff of the college and all the participants from various Universities & Colleges.

Last but not the least-we are very much thankful to NAAC, Bangalore for giving an opportunity to organize the National Seminar in this college.

Prof. A. N. Dadas
Coordinator IQ AC

आविष्कार संशोधन स्पर्धा महोत्सव- २०१२-१३

दहिवडी महाविद्यालय, दहिवडी व शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचे संयुक्त विद्यमाने शुक्रवार दि. २८.१२.२०१२ रोजी सातारा जिल्हा विभागातील संशोधन स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. सदरच्या स्पर्धा विद्यार्थी कल्याण मंडळ शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी घालून दिलेल्या मार्गदर्शक सूचना व नियमाप्रमाणे घेण्यात आल्या. मा. प्राचार्य, डॉ. सी.जे. खिलारे अध्यक्षतेखाली आविष्कार संशोधन स्पर्धा महोत्सव समिती गठित केली होती.

१) आविष्कार संशोधन स्पर्धा महोत्सव २०१२-१३ सहभाग :
सदर स्पर्धेच्या विविध गटात सहभागी झालेल्या स्पर्धकांची माहिती खालील प्रमाणे-

गट क्र.१ : १७ पोस्टर्स	गट क्र.२ : १५ पोस्टर्स
गट क्र.३ : २० पोस्टर्स	गट क्र.४ : १३ पोस्टर्स
गट क्र.५ : ७ पोस्टर्स	गट क्र.६ : १९ पोस्टर्स

२) आविष्कार संशोधन स्पर्धा महोत्सव २०१२-१३

उद्घाटन समारंभ :

कार्यक्रमाचे उद्घाटन शुक्रवार दि. २८.१२.२०१२ रोजी सकाळी १० वाजता मा. प्राचार्य, डॉ. ए.एस. भोईटे प्र-कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या हस्ते व मा. प्राचार्य डॉ. एन.एस. गायकवाड सहसचिव, स्वतः शिक्षण संस्था, सातारा यांचे अध्यक्षतेखाली व डॉ.आर.जी. फडतरे अधिष्ठाता वाणिज्य विद्याशाखा व मा. प्राचार्य, डॉ.सी.जे. खिलारे अधिष्ठाता विज्ञान विद्याशाखा, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचे मार्गदर्शनाखाली संपन्न झाला. समारंभास महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक, विद्यार्थी, स्पर्धक, स्पर्धा मार्गदर्शक शिक्षक इ. उपस्थित होते.

३) आविष्कार संशोधन स्पर्धा परीक्षण :

विद्यार्थी कल्याण मंडळ शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी वेगवेगळ्या गटातील स्पर्धेसाठी परीक्षक पॅनेल नियुक्त केले होते. सर्व परीक्षकांनी वेगवेगळ्या गटातील एकूण सर्व संशोधन पोस्टर्सचे परीक्षण केले. त्या नंतरच त्यांनी विविध गटानुसार प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक घोषित केले. विजेत्या स्पर्धकांना प्रमुख पाहुण्यांच्या उपस्थितीत प्रमाणपत्र, मानचिन्ह व रोख रक्कम विद्यापीठाच्या नियमानुसार देण्यात आली.

४) आविष्कार संशोधन स्पर्धा महोत्सव २०१२-१३

समारोप समारंभ :

सदर स्पर्धेचा समारोप समारंभ मा. प्राचार्य, डॉ.सी.जे. खिलारे यांचे उपस्थितीत त्याच दिवशी दि. २८.१२.२०१२ रोजी सायंकाळी ५ वाजता मा. प्राचार्य, डॉ.आर.व्ही. शेजवळ अधिसभासदस्य, व मा. प्राचार्य एस.एम. कारंडे सदस्य, मॅनेजिंग कौन्सिल शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचे अध्यक्षतेखाली पार पडला. समारंभास महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक, विद्यार्थी, स्पर्धक, स्पर्धा मार्गदर्शक शिक्षक इ. मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

प्रा.डॉ.डी.डी. नामदास
संयोजक

राज्यस्तरीय चर्चासत्र (भूगोल विभाग)

महाविद्यालयात विद्यापीठ अनुदान आयोग (यू.जी.सी.) नवी दिल्ली यांच्या अनुदानातून भूगोल विभागाच्या वतीने दोन दिवसीय राज्यस्तरीय चर्चासत्र दि. ३ व ४ ऑक्टोबर २०१२ रोजी, 'दुष्काळग्रस्त प्रदेशातील लोकसंख्या, पर्यटन व शेतीचा विकास' या विषयावर घेण्यात आले. दि. ३ ऑक्टोबर रोजी प्राचार्य, डॉ. मोहन राजमाने, एस.जी.एम. कॉलेज, करुड हे या चर्चासत्राचे उद्घाटक म्हणून उपस्थित होते. त्यांनी आपल्या मनोगतामध्ये जलसंधारण ही काळाची गरज असून जलव्यवस्थापनाची व राज्याची आर्थिक स्थिती विचारात घेऊन जलसंधारणाची कामे करावीत, तसेच मोठ्या धरणांपेक्षा लहान लहान धरणे बांधण्यावर व ती पूर्ण करण्यावर भर द्यावा असे मत व्यक्त केले. या उद्घाटन कार्यक्रमाच्या प्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य, डॉ.सी.जे. खिलारे अधिष्ठाता, विज्ञान विद्याशाखा, कोल्हापूर हे उपस्थित होते. ते आपल्या भाषणात म्हणाले की दुष्काळग्रस्त प्रदेशाच्या शाश्वत विकासासाठी जलसंधारण करणे आवश्यक आहे. तसेच त्यांनी महाराष्ट्रातील जैवविविधता संवर्धनदेखील आवश्यक असल्याचे मत व्यक्त केले.

या राज्यस्तरीय सेमिनारचे बीजभाषक म्हणून डॉ.बी.एन. गोफणे अध्यक्ष, भूगोल अभ्यास मंडळ, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर हे उपस्थित राहिले. त्यांनी आपल्या भाषणात 'दुष्काळग्रस्त प्रदेशाच्या विकासातील भूगोल तज्ञांचे योगदान' या विषयावर मत व्यक्त केले.

या चर्चासत्राचे प्रास्ताविक व पाहुण्यांचा परिचय चर्चासत्राचे संयोजक प्रा. पवार एस.एन. यांनी केले. तर या कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन प्रा. दडस ए.एन. यांनी केले.

कार्यक्रमाच्या पहिल्या दिवशी डॉ.डी.एच. पवार (भूगोल विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर), डॉ.पी.व्ही. पाटील (प्रो.एस.के. कॉलेज, देऊर) यांनी तज्ञ मार्गदर्शक म्हणून व्याख्याने दिली. तर चर्चासत्राच्या दुसऱ्या दिवशी ४ ऑक्टोबर २०१२ रोजी डॉ. ज्योतिराम मोरे जे.बी.एस. कॉलेज, वाघोली, पुणे व डॉ. अरूण पाटील (माजी अध्यक्ष, भूगोल अभ्यास मंडळ, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) यांनी मार्गदर्शन केले.

या चर्चासत्रामध्ये एकूण १४४ प्राध्यापक व विद्यार्थी उपस्थित होते. सदर सेमिनारमध्ये एकूण ६२ शोधनिबंधांचे वाचन करण्यात आले. तसेच या शोधनिबंधाचे 'प्रोसिडींग कम अब्स्ट्रॅक्ट' मधून प्रकाशन करण्यात आले.

चर्चासत्राच्या समारोप समारंभाचे प्रमुख पाहुणे डॉ.के.सी. रमोजा (विभागप्रमुख, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) हे उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून डॉ.सी.टी. पवार (माजी भूगोल विभाग

प्रमुख, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) हे उपस्थित होते. समारोप कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व परिचय चर्चासत्र संयोजक प्रा. पवार एस.एन. यांनी केले या कार्यक्रमाचे आभारप्रदर्शन प्रा. देशमुख ए.एल. यांनी केले.

सदरचे चर्चासत्र यशस्वी करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ.सी.जे. खिलारे यांचे बहुमोल मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. तसेच भूगोल विभागातील प्रा. देशमुख एच.एल. (समन्वयक) प्रा. काळे जी.एस., प्रा. सोबान एस.आर. यांचे सहकार्य लाभले. तसेच महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक शोधनिबंध लेखक, सहभागी प्राध्यापक, विद्यार्थी, ग्रामस्थ, शेतकरी, संपादक व कार्यालयीन सेवक या सर्वांच्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद सर्वात शेवटी यु.जी.सी. (UGC) ने हे राज्यस्तरीय सेमिनार घेण्याची संधी उपलब्ध करून दिली. त्याबद्दल महाविद्यालयातर्फे हार्दिक आभार.

प्रा. एस. एन. पवार
भूगोल विभाग प्रमुख

अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभाग-एकदिवसीय कार्यशाळा 'ग्राहक संरक्षण'

महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागाच्यावतीने अग्रणी कॉलेज योजनेअंतर्गत दि. २३ जानेवारी २०१३ रोजी 'ग्राहक संरक्षण' या विषयावर एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले.

कार्यशाळेचे उद्घाटन मा. महेश पाटील, तहसीलदार माण (दहिवडी) यांचे हस्ते व मा. धनाजीराव जाधव सरपंच प्रा.पं.दहिवडी यांचे अध्यक्षतेखाली झाले. या प्रसंगी मा. प्रमुख पाहुण्यांनी 'ग्राहक संरक्षण' या ज्वलंत प्रश्नावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय मनोगत मा. धनाजीराव जाधव यांनी व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व स्वागत कार्यशाळेचे समन्वयक प्रा. श्रीशैल्य स्वामी यांनी तर आभारप्रदर्शन उपप्राचार्य प्रा.आर.डी. जाधव यांनी केले.

कार्यशाळेच्या पहिल्या सत्रामध्ये मा. दिलीप भोसले, संघटक अ.भा. ग्राहक पंचायत खटाव यांनी विद्यार्थ्यांना 'ग्राहक संरक्षण' या विषयावर मार्गदर्शन केले. ग्राहकांनी आपल्या हक्कांबाबत नेहमी जागरूक राहिले पाहिजे. एक ग्राहक म्हणून प्रत्येकाने प्रत्येक ठिकाणी काय दक्षता घेतली पाहिजे याची माहिती दिली. बीज, पाणी, गॅस, रेशनिंग, एस.टी. प्रवास, रेल्वेप्रवास या संदर्भात ग्राहकांना कोणते हक्क आहेत, विविध कायदे-तरतूदी याबाबत अत्यंत उद्बोधक, उपयुक्त मार्गदर्शन केले.

या सत्राच्या अध्यक्षस्थानी राज्यशास्त्र विभागाचे मा.प्रा.डॉ. अजित भगवान हे होते. त्यांनीही विद्यार्थ्यांना ग्राहक चळवळीबाबत मार्गदर्शन केले. आभारप्रदर्शन प्रा. भदाणे एम.आर. यांनी केले.

कार्यशाळेच्या दुसऱ्या सत्रामध्ये मा. अॅड. प्रवीण फौजदार सल्लागार, अ.भा. ग्राहक पंचायत खटाव यांनी ग्राहक संरक्षण कायदा त्यामधील तरतूदी, ग्राहक न्यायालयाचे कामकाज कार्यपद्धती जिल्हा व राज्य ग्राहक न्यायालय येथील कामकाज, ग्राहकांनी ग्राहक न्यायालयामध्ये तक्रार करताना घ्यावयाची काळजी याबाबत मार्गदर्शन केले. या सत्राच्या अध्यक्षस्थानी अर्थशास्त्र विभागप्रमुख उपप्राचार्य प्रा.आर.डी. जाधव हे होते. त्यांनी 'ग्राहक जनजागृती'च्या अनुषंगाने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. आभारप्रदर्शन वाणिज्य विभाग प्रमुख प्रा.एम.बी. शिकलगर यांनी केले. या सत्राच्या शेवटी कार्यशाळेचा समारोप प्रमुख वक्ते यांच्या उपस्थितीत पार पडला.

कार्यशाळेसाठी अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागातील प्राध्यापक तसेच १५० विद्यार्थी-विद्यार्थिनी उपस्थित होते. कार्यशाळा यशस्वीरित्या पार पाडण्यामध्ये अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागाचे प्रा. आर.डी. जाधव, प्रा.एम.बी. शिकलगर, प्रा.के. किर्तिकुडाव, प्रा. भदाणे एम.आर. आणि कार्यालयीन सेवक यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. श्रीशैल्य स्वामी
समन्वयक, एक दिवसीय कार्यशाळा

भूगोल विभाग

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये अनेक उपक्रम भूगोल विभागामार्फत घेण्यात आले. भूगोल विभाग व पर्यावरणशास्त्र विभाग दहिवडी कॉलेज व अग्रणी कॉलेज यांचे संयुक्त विद्यमाने 'जागतिक ओझोन दिन' (१६ सप्टेंबर) हा कार्यक्रम १७ सप्टेंबर २०१२ रोजी घेण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा.उडे आर.ए. उपप्राचार्य व भूगोल विभाग प्रमुख छ.शिवाजी कॉलेज सातारा हे उपस्थित होते. तसेच कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे अधिष्ठाता, विज्ञान विद्याशाखा, शि.वि.कोल्हापूर हे होते.

यु.जी.सी.पुरस्कृत व भूगोल विभाग आयोजित दोन दिवसीय राज्यस्तरीय चर्चासत्र ३ व ४ ऑक्टो २०१२ रोजी घेण्यात आले.

भूगोल विभागातील (बी.ए.भाग.३) चे सर्व विद्यार्थी व प्राध्यापक दि.१६।०१।२०१३ रोजी भांडवली ता.माण येथे जाऊन प्रत्यक्ष क्षेत्र अभ्यास करून ग्रामसर्वेक्षण अहवाल तयार केला.

भूगोल विभाग व अग्रणी कॉलेज अंतर्गत भूगोल दिन (१४ जानेवारी) हा कार्यक्रम दि.१८ जानेवारी २०१३ रोजी संपन्न झाला. याप्रसंगी कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ.डी.जी.गाताडे (भूगोल विभागप्रमुख, ए.एस.सी.कॉलेज रामानंदनगर हे उपस्थित होते. तर कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी प्रा.स्वामी एस.आर. हे उपस्थित होते.

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.पवार एस.एन.यांनी केले आभार प्रा.काळे जी.एस. यांनी मानले.

भूगोल विभागातर्फे दि.७ जानेवारी २०१३ पासून 'टुरिझम' या शॉर्ट टर्म कोर्सची सुरुवात करण्यात आली व अभ्यासक्रम वेळेत पूर्ण करण्यात आला. तसेच दि.२०।०२।२०१३ ते २३।०२।२०१३ या दरम्यान बी.ए.भाग-३ (भूगोल) विद्यार्थ्यांची अभ्यास सहल 'कोकणदर्शन' ही प्रा.देशमुख एच.एल. यांचे मार्गदर्शनाखाली आयोजित केली.

याचबरोबर ओझोन दिन, भूगोल दिन, १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी या दिनानिमित्त विविध विषयांवर पोस्टर्स विद्यार्थ्यांनी सादर केली.

प्रा. एस.एन.पवार
समन्वयक

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र

सन २०१२-१३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयातील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रामध्ये एकूण ११२ विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना प्रवेश देण्यात आला. दि.२७।०८।२०१२ ते १८।०९।२०१२ दरम्यान प्रथम सत्रामध्ये स्पर्धा परीक्षा विषयक मार्गदर्शनपर व्याख्याने आयोजित केली.

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेसंदर्भात योग्य मार्गदर्शन मिळावे यासाठी माणदेश फाऊंडेशन, पुणे आयोजित स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण कार्यशाळेसाठी स्वतः शिक्षण संस्थेच्या दहिवडी कॉलेजने सहकार्य केले. ही कार्यशाळा दि.०९।०९।२०१२ रोजी आयोजित केली. याप्रसंगी मा.प्रभाकर देशमुख (पुणे, विभागीय आयुक्त), मा.गुलाबराव पोळ पुणे, पोलीस कमिशनर तसेच अनेक IAS अधिकारी उपस्थित होते. तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य, डॉ.सी.जे.खिलारे हे देखील उपस्थित होते.

तसेच स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रामार्फत माणदेश फाऊंडेशन आयोजित, स्व.यशवंतराव चव्हाण यांचे जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त निबंध स्पर्धा २२ डिसेंबर पूर्वी महाविद्यालयात घेण्यात आली. यामध्ये खुल्या गटातून महाविद्यालयातील प्रा.बळवंत बी.एस. यांचा प्रथम तर प्रा.सौ.नरुटे एस.बी. यांचा तृतीय क्रमांक आला.

पद्मभूषण डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या शतकोत्तर रौप्यमहोत्सवी जयंतीनिमित्ताने कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी मार्फत आयोजित प्रश्नमंजूषा स्पर्धा दि.२८।०९।२०१३ रोजी तसेच राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन प्रश्नमंजूषा स्पर्धा दि.१।१।२०१३ ते ३।१।२०१३ या दरम्यान स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रातील प्रत्येकी २ विद्यार्थिनी व २ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

चालू शैक्षणिक वर्षात M.P.S.C. व U.P.S.C. तसेच इतर सर्व स्पर्धा परीक्षांना आवश्यक असणारी पुस्तके केंद्रात प्रवेश घेतलेल्या

विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देण्यात आली.

मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे यांच्या मार्गदर्शनाखाली स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रांतर्गत विविध उपक्रम घेता आले. त्याबद्दल त्यांचे हार्दिक आभार.

प्रा.एस.एन. पवार
चेअरमन, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र

राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ विभाग)

मा.शिक्षण उपसंचालक कोल्हापूर व शालेय शिक्षण संचालनालय महाराष्ट्र राज्य पुणे यांचे सहकार्याने आमच्या महाविद्यालयात सन २०१२-१३ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना (१२ स्तर) मार्फत विविध कार्यक्रम उपक्रम राबविण्यात आले. राष्ट्रीय सेवा योजनेमध्ये इ.११वी चे ५० विद्यार्थी प्रथम वर्षासाठी व इ.१२वीचे ५० विद्यार्थी द्वितीय वर्षासाठी सहभागी होते. दि.३०।७।१२ रोजी मा.प्राचार्य डॉ.खिलारे सी.जे. यांच्या अध्यक्षतेखाली सभा आयोजित करून कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखेतील एन्.एस्.एस्.मध्ये सहभागी होणाऱ्या विद्यार्थ्यांची निवड करण्यासाठी अर्ज भरून घेण्याचे ठरविण्यात आले. दि.२७।७।२०१२ अखेर विद्यार्थ्यांकडून श्रमदान करून घेण्यात आले व १०० विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

सन २०१२-१३ वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेमार्फत आण्णाभाऊ साठे स्मृतीदिन, राजर्षी छ.शाहू महाराज जयंती, शिक्षक दिन, साक्षरता दिन, पद्मभूषण डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील जयंती, एड्स दिन इ.विविध उपक्रम साजरे करण्यात आले. या योजनेमार्फत मौजे आंधळी ता.माण येथे दि.११।१२।२०१२ ते १७।१२।२०१२ अखेर सात दिवसांचे विशेष श्रमसंस्कार शिबीर आयोजित करण्यात आले. सदर कार्यक्रमासाठी मा.प्राचार्य डॉ.खिलारे सी.जे., उपप्राचार्य प्रा.जाधव आर.डी., प्रा.ओंबासे सी.पी., पर्यवेक्षक प्रा.माने टी.एस्., प्रा.मस्के व्ही.एस्. व प्राध्यापक वर्ग, सरपंच, ग्रामस्थ मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

या शिबीरामध्ये विविध कार्यक्रम यशस्वीपणे राबवले. जि.प.शाळा आंधळीच्या प्रांगणात वृक्षांची लागवड केली व १ घर २ झाडे अशी स्वयंसेवकांनी स्वतः खडे खोदून वृक्षांची लागवड केली. गावातील महिलांची व विद्यार्थ्यांची रक्तगट व हिमोग्लोबीन तपासणी करण्यात आली. पशूचिकित्सा शिबीरामध्ये ११० जनावरांची तपासणी करून औषधोपचार केले. महिला बचत गट, मेळावा, हळदी कुंकू समारंभ आयोजित केला. मान्यवरांची विविध विषयावर व्याख्याने व सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले.

प्रा.जी.बी.लोहार
कार्यक्रम अधिकारी, रा.से.योजना-२ स्तर

महाविद्यालयाच्या प्राध्यापकांचे शैक्षणिक उपक्रम सन २०१२-२०१३

PROF. ANIL N. DADAS

1. Worked as a member of textbook writers' team and wrote two units for B.Sc. I Textbook of English for Communication.
2. Published a Research Paper on 'Colonial/ Postcolonial Consciousness in "Karma" and "The Convert" in a National Journal Thematics, vol.2, Issue 4, March 2013.
3. Participated in two day State Level Seminar on 'NAAC: Accreditation/ Reaccreditation' organized by Azad College, Satara on 14th & 15th July, 2012.
4. Participated in Shivaji University sponsored one day workshop on "Literary Criticism" the Revised Question Paper Pattern of B.A. Part III English organized by R C Shahu College, Kolhapur held on 10th Aug, 2012.
5. Organised one day workshop on "Paper Setting & Exam Evaluation" sponsored by Shivaji University, Kolhapur in association with IQAC & Exam Dept. Dahiwadi College Dahiwadi on 14th Aug., 2012
6. Participated in Two Day National Seminar on "Preparing for Reaccreditation & Third Cycle of Accreditation" organized by R C Shahu College, Kolhapur on 24th & 25th Aug. 2012.
7. Participated in one day National Seminar on "Quality of Higher Education & Kakodkar Report" organized by SUTA, Kolhapur on 2nd Sept. 2012 at DVTPS, Kamala College, Kolhapur.
8. Attended one day workshop on "Benchmarking" organized by IQAC, Shivaji University, Kolhapur on 6th Sept., 2012.
9. Attended one day workshop on RQM organized by Rayat Shikshan Sanstha Satara on 25th Sept., 2012.
10. Worked as a member organizing committee of Two Day UGC sponsored State Level Seminar on 'Population Tourism and Agricultural Development in Drought Prone Area' held on' organized by Dept. of Geography, Dahiwadi College, Dahiwadi on 3rd & 4th Oct. 2012.
11. Inaugurated and guided "Kalasangam 2012" organized by Mary Matha High School & Jr College, Mhasawad on 11th Oct 2012.
12. Participated in UGC sponsored Two Day National Conference and presented a paper on "Situational English in Employability and Personality Development" organized by D G College of Commerce, Satara on 6th & 7th Dec., 2012.
13. Organized & worked as Coordinator & as a Resource Person in two day National Seminar on "Innovative Practices in-Higher Education" sponsored by NAAC, Bangalore in the college on 19th & 20th Dec., 2012.
14. Worked as Resource Person in State Level Seminar on "Indian Writing in English" organized by Dept. of English, A & C College, Pusegaon on 21st & 22nd Dec., 2012.
15. Participated in Three Day International Conference and presented poster on "The Role and Scope of Language Learning in the Field of Hospitality Industry" organized by Modern College of ASC, Pune from 28th to 30th Jan., 2013.

16. Delivered a lecture on "Resume Writing" for Third Year Students of B.A./B.Com/B.Sc./B.C.A. organized by Placement Cell, Dahiwadi College/Dahiwadi on 31st Jan., 2013.
17. Delivered a lecture on "Facing University Examination with Reference to Special English Paper- Literary Criticism" for Third Year Students of B.A. Special English Students organized by Dept. of English, Mudhoji College, Phalatan on 1st Mar., 2013.
18. Delivered a lecture on "Yashwantrao Chavan" which was broadcast on Maan Deshi Tarang Vahini, Mhaswad FM Band 90.4 MHz on 2nd March, 2013 at 8.30 pm.

PROF.C.P.OMBASE

Papers published in Reputed international Journals 2012-13

- 1) Journal of cell and Tissue Research vol12(2) ISSN NO.0973-0028 "Studies on cyclical lipid changes in the testis of - Rasbora daniconius
- 2) International journal The Bioscan.Vol.7(4) ISSN NO.0973-7049 "Studies on cyclical lipid changes in the ovary of Rasbora-daniconius

Papers published in conference

National conference on Recent Trends in Applied Zoology Dec.28, 29 2012

- 1) Study of drinking water and irrigation water quality of Reserviors - A Case Study From Andhli Dam. Maharashtra India.
- 2) Studies on cyclical lipid changes in the Ovary of Mystus-seenghala.

प्रा.डॉ.सौ. रुखसाना रज्जाक मुल्ला

अध्यक्षा, हिंदी विभाग, तथा शोधनिर्देशिका

- १) पीएच.डी., एम.फिल. शोध निर्देशिका, शिवाजी विद्यापीठ, य.चव्हाण म.मु.विद्या., नाशिक आणि टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे
- १) दोन विद्यार्थ्यांनी पीएच.डी. पदवी प्राप्त केली.
- १) दोन विद्यार्थी पीएच.डी. शोधकार्य करीत आहेत.
- १) राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग-एल.बी.एस. कॉलेज सातारा; पूना कॉलेज पूना

- १) आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग-लोकसेवा एज्युकेशन सोसायटीचे कॉलेज, औरंगाबाद

प्रकाशित लेख-राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात

- १) हिंदी साहित्य में दलित चेतना
- २) हिंदी नीति साहित्य और रहीम के दोहे
- ३) हिंदी साहित्य में दलित विमर्श
- 'अनुराग सरिता' में (ISSN 2229-3000) प्रकाशित लेख
- १) उत्तर आधुनिकता और हिंदी काव्य
- २) उत्तर आधुनिक काव्य में दलित चेतना
- मायनर प्रोजेक्ट अंतिम टप्प्यात

प्रा. श्रीशैल्य स्वामी

सहयोगी प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग

- १) महाविद्यालय स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य.
- २) जागतिक लोकसंख्या दिन व राष्ट्रीय सेवा योजना यावर व्याख्यान.
- ३) मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचे वार्षिक अधिवेशन-नाहटा कॉलेज, भुसावळ येथे सहभाग.
- ४) शिवाजी विद्यापीठ अर्थशास्त्र परिषदेचे वार्षिक अधिवेशन-मीनलबेन मेहता कॉलेज, पाचगणी येथे सहभाग.
- ५) 'आंतरराष्ट्रीय सहकार वर्ष' समारंभ सातारा जिल्हा सहकार बोर्ड-आयोजित कर्मचारी प्रशिक्षण कार्यशाळेमध्ये मार्गदर्शन.
- ६) अग्रणी कॉलेज योजनेअंतर्गत 'ग्राहक संरक्षण' विषयावर एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन.
- ७) 'Paper setting and Examination Evaluation' या विषयावरील एकदिवसीय कार्यशाळेत सहभाग.
- ८) "Innovative Practices in Higher Education" या विषयावरील कार्यशाळेमध्ये सहभाग.
- ९) "Life skills, Time and Stress Management" या विषयावरील एकदिवसीय कार्यशाळेमध्ये सहभाग.
- १०) बी.ए. भाग ३ अर्थशास्त्र विभागाच्या सुधारित अभ्यासक्रमावरील कार्यशाळेमध्ये एस.के.पाटील महाविद्यालय, कुरुंदवाड येथे सहभाग.

ASSO.PROF.AJIT BHAGWAN

A) One day workshop-

- 1) One day workshop on 'Paper Setting and Evaluation' arranged by Dahiwadi College Dahiwadi on 14/8/2012

- 2) One day workshop on 'Elements of National Power', organised by Lal Bahadur Shastri College, Satara on 13/9/2012

B) Delivered lectures on Medico-legal aspect of Medical profession-

- 1) On 28th June 2012 at Chiplum.
- 2) On 10th July 2012 at Thane.
- 3) On 13th Jan 2013 at Mahabaleshwar organised by Raigad Medical Association.

C) Submitted Ph.D. on the subject-'Creative Interpretation' of Art 21 by Indian Judiciary' to the Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune.

D) Following Papers are published-

- 1) On Education
- 2) On Indian Health Problems and on Indian Medical Education
- 3) On Legal Aid, Legal Profession and Legal Education.

PROF.DR.D.D.NAMDAS

Research papers presented: National/ International seminars /Conferences:

1. Studies on diversity of AM fungi of garden soil: An eco-friendly nutrient supplement at National conference on Integrated pest management & bioremediation L.B.S. College, Satara on 13-14, August 2012
2. Effect of AM inoculation for growth response and nutrient uptake in Tomato crop at National Conference on Recent advances in life sciences with special reference to biotechnology K.W.C.College, Sangli 3-4 Jan. 2013
3. Efficacy of indigenous arbuscular mycorrhizal fungal inoculation on growth and nutrient uptake in Sorghum vulgare (Pers.) cv. Yeshoda at National Conference on Recent Trends in Botany Y.C.I.S.Satara 18-19 Jan, 2013

Workshops attended :

1. Syllabus framing of Certificate Course in Biotechnology at Dahiwadi College, Dahiwadi on 23.03.2012

2. One day teachers' workshop on revised syllabus of Botany (B.Sc.III) at Dahiwadi College, Dahiwadi on 27.07.2012
3. Workshop for Botany teachers on revised syllabus B.Sc. III at L.B.S. College, Satara on 7.08.2012
4. Revised syllabus in Botany (B.Sc. III) at Y.C.I.Science Satara on 9.08.2012
5. One day teachers' workshop on paper setting & evaluation at Dahiwadi College, Dahiwadi on 14.08.2012
6. Rayat Vidyan Parishad. R.K.M.M. Ahmadnagar 15 Feb 2013.

Other :

1. Worked as Coordinator at 'AVISHKAR-2012-13 Research Contest' sponsored by Shivaji University Kolhapur.
2. Life member of Indian Science Congress Association (ISCA), Kolkatta.

PROF.S.M.KHETRE

- 1) Awarded Ph.D. degree of Shivaji Uni.Kolhapur.
- 2) Recognized as a research guide for M.Phil and Ph.D. in Chemistry subject.
- 3) Published two research paper in International Journal having impact factor 1.09.
- 4) He was Conducted refresher course in Chemistry at Sant Gadge Baba University Amrawati.

DR.ANIL U.CHOPADE

- 1) Attended Two national seminar
- 2) Conducted one workshop as a Conrener on B.Sc.T.Y revised syllabus.

प्रा. बलवंत बी.एस.

हिंदी विभाग

- १) एल.बी.एस. कॉलेज, सातारा येथे 'सामाजिक क्रांती और दलितसाहित्य' या चर्चासत्रामध्ये आलेख सादर केला.
- २) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांचेवतीने दहिवडी कॉलेज मध्ये आयोजित एक दिवसीय कार्यशाळेमध्ये सहभाग.

- ३) शिवाजी विद्यापीठ शिक्षक संघटना (सुटा)च्या वतीने आयोजित एक दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये सहभाग.
- ४) दहिवडी कॉलेज, दहिवडी व नॅक बेंगलोर यांचे संयुक्त विद्यमाने आयोजित दोन दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये सहभाग.
- ५) दि. २०.११.२०१२ रोजी दिवाणी न्यायालय दहिवडी येथे पंच म्हणून हजर.
- ६) दि. २२.१२.२०१२ रोजी दिवाणी न्यायालय दहिवडी येथे पंच म्हणून हजर.
- ७) माणदेश फाऊंडेशन, पुणे आयोजित खुल्या गटातील निबंध स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांक.
- ८) मॉडर्न कॉलेज, पुणे येथे आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये पोस्टर्सप्रदर्शन.
- ९) यशवंतराव चव्हाण जन्मशताब्दी निमित्त माणदेश तरंग वाहिनीवर व्याख्यान दिले.
- १०) शिवाजी विद्यापीठ शिक्षक संघटना (सुटा) मार्फत सातारा येथे आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये सहभाग.
- ११) 'विवरण' हैद्राबाद-राष्ट्रीय पत्रिकेमध्ये शोध लेख प्रकाशित.
- १२) 'अनुराग-सरिता'-राष्ट्रीय पत्रिकेमध्ये शोध लेख प्रकाशित.
- १३) तुळजापूर येथे आयोजित राष्ट्रीय चर्चासाठी आलेख पाठविला.
- १४) केंद्रसंयोजक-य.च.म.मु.वि. नाशिक-अभ्यासकेंद्र-दहिवडी.

PROF.S.S.BAGAWADE

- 1) Attended 'One day Teachers workshop' on Paper Setting and Evaluation' organized by Dahiwadi College on 14th Aug 2012.
- 2) Presented a research paper in U.G.C. sponsored 'National Seminar entitled 'A Window to be fully Opened' organized by D.G.College of Commerce, Satara on 6th and 7th December 2012.
- 3) Attended Two Days National Seminar on 'Drama' held in Balwant College, Vita on 11th, 12th January 2013.
- 4) Attended Two Day National Seminar on 'Quality Enhancement in Higher Education' held in College of Education, Vita.
- 5) Participated in Two Days National Seminar on 'Innovative Practices In Higher Education' held in Dahiwadi College on 19th and 20th December 2013.

- 6) Attended 'Two Days' State level Seminar on Post 1980's 'Indian English Fiction' held at Arts and Commerce College, Pusegaon on 21st and 22nd December 2012.
- 7) Attended One day National Seminar on 'Deconstruction Theory of Myths held at Arts, Commerce, Science College Ramanand-nagar on 31st December 2012.
- 8) Worked as a chairman of Vivek Vahini.
- 9) Ph.D.desertation is in Progress.
- 10) Working as a Project officer of (RTS) Rayat Talent Search of (Unit-Dahiwadi College, Dahiwadi) of Karmaveer Vidya Prabodini Satara.

PROF. S.N. PAWAR

- 1) Worked as a organizing secretary in U.G.C. sponsored two days State Level Seminar in Geography.
- 2) Presented a research paper in U.G.C. Sponsored National Seminar entitled "Water Resource Management in Agriculture of Ahmednagar District (MH)".
- 3) Presented a research paper in U.G.C. sponsored two days National Seminar entitled "Literary Patterns in Ahmednagar district of Maharashtra : A Geographical Study" at S.G.M. College, Karad.
- 4) Presented two research papers in U.G.C. sponsored National Seminar entitled "Agricultural land use efficiency in Ahmednagar." & "Composition of Ant Migrands from Draught prone Area : a Case study of Bhandavali Villegge in Man Tahsil."
- 5) Presented a research paper in International Conference held at Shivaji University, Kolhapur, entitled "Raftop Rainwater Harvesting Potential-A Case study of Building & Campus of Dahiwadi College."
- 6) Presented a research paper for VIIIth DGSI International Conference entitled "Gender

Disparity in Literacy in in Ahmednagar district (M.S.) : A Geographical Study."

- 7) Three Paper presented at State Level Seminar/Conferences.
- 8) Poster presented at State level Seminar held at Shri. R.R. Patil Mahavidyalaya Savlaj.
- 9) Published Research Paper&2 at National level and 2 at State Level.

PROF.H.L.DESHMUKH

- 1) Worked as a co-ordinator in U.G.C. Sponsored two days State level Seminar in Geography.
- 2) Attended one day national Seminar (on Environmental Hazards and Problems held on 16th Feb 2013 at A.S.and C College Ramanandnagar.
- 3) Attended one day state level seminar (on Sustainable Development of Rainwater Harvesting in drought prone region of Maharashtra held on) 24th Jan 2013 at Shri Raosaheb Ramrao Patil Mahavidyalaya Savlaj.
- 4) Attended two days National Seminar (on Role of Natural Resources in Rural Development of India held on) 21st and 22nd December 2012 at S.G.M. Colleges Karad
- 5) Presented a research paper in U.G.C. Sponsored International Seminar entitled "A Case Study of Shikharshingnapur In Man Tehsil."
- 6) Attended one day State level Seminar (on Spatial Organisation of rural Development in

Maharashtra held on) 18th Dec.2012 at SMS M.P.College Rahimatpur.

- 7) Presented a research paper in U.G.C. Sponsored two days state level seminar on "Population, Tourism and Agricultural Development in Drought Prone Area" held on 3rd and 4th Oct 2012 at Dahiwadi College Dahiwadi.
- 8) University level four workshop/conference attended.

PROF.V.V.KAMBLE

- 1) Awarded Third prize for best paper presentation in National Conference on Recent Trends in Botany at Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara. Held on 18th and 19th January 2013.
- 2) Title: 'Distribution of Soil fungi in Cotton fields.'

प्रा.सौ. सुलोचना वाघमोडे

- १) राष्ट्रीय चर्चासत्रात शोधनिबंधाचे वाचन-शदरचंद्रजी पवार महाविद्यालय, लोणंद
- २) राज्यस्तरीय चर्चासत्रात शोधनिबंधाचे वाचन-दहिवडी कॉलेज, दहिवडी.
- ३) आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग-मॉडर्न कॉलेज, पुणे
- ४) नॅक बेंगलोर व दहिवडी कॉलेज, दहिवडी यांच्या संयुक्त विद्यमाने दोन दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग
- ५) माण फाऊंडेशन, पुणे आयोजित निबंध स्पर्धेत खुल्या गटात निबंधास तृतीय क्रमांक.

महाविद्यालयाचा प्राध्यापकवृंद

♦ प्राचार्य डॉ.सी.जे. खिलारे ♦

वरिष्ठ विभाग

मराठी

प्रा. एन.के. पाटोळे (विभाग प्रमुख)
प्रा.सौ.एस.बी.वाघमोडे

हिंदी

प्रा.डॉ.सौ.आर.आर. मुल्ला (विभाग प्रमुख)
प्रा.बी.एस. बलवंत

इंग्रजी

प्रा.ए.एन्. दडस (विभाग प्रमुख)
प्रा.एस.एस. बागवडे
प्रा.बी.एस. लोकडे (FIP)
प्रा.एन.टी. फासे
प्रा.एस.ए.शिंदे (२५/१२/२०१३ पर्यंत)
प्रा.बी.एस.सकटे (१/३/२०१३ पासून)

इतिहास

प्रा.बी.एस. काकडे (विभाग प्रमुख)
प्रा.जी.एस. विधाटे

राज्यशास्त्र

प्रा.ए.एल. देशमुख (विभाग प्रमुख)
प्रा.डॉ.ए.एस. भगवान

भूगोल

प्रा.एस.एन्. पवार (विभाग प्रमुख)
प्रा.जी.एस. काळे
प्रा.एच.एल. देशमुख
प्रा.एस.आर. सोबान

अर्थशास्त्र

प्रा.आर.डी. जाधव (विभाग प्रमुख)
प्रा.एस.आर. स्वामी
प्रा.एम.आर.भदाने

शिक्षणशास्त्र

प्रा.एस.बी.रणदिवे (२८/१२/२०१३ पर्यंत)
प्रा.सी.एम.भोये (१/३/२०१३ पासून)

वाणिज्य

प्रा.एम.बी. शिकलगार (विभाग प्रमुख)
प्रा.व्ही.एन. क्षीरसागर
प्रा.एस.एस. जाधव
प्रा.कु.एस.बी.कीर्तिकुडाव (२८/१२/२०१३ पर्यंत)
प्रा.एम.बी.राहिज (१/३/२०१३ पासून)

रसायनशास्त्र

प्रा.डॉ.डी.व्ही.जगताप ... (विभाग प्रमुख)
प्रा.डॉ.ए.एल. खोत
प्रा.एस.एम. खेत्रे
प्रा.डॉ.ए.यू. चोपडे
प्रा.कु.एस.एच्. जाधव
प्रा.ए.आर.मदने
प्रा.कु.पाटील जे.बी.

पदार्थशास्त्र

प्रा.एम्.एन. पाटील (विभाग प्रमुख)
प्रा.यु.आर. ठोंबरे
प्रा.आर.एन.जाधव
प्रा.श्रीमती आर.डी.थोरात (२८/१२/२०१३ पर्यंत)
प्रा.डॉ.व्ही.एस.जमदाडे (१/३/२०१३ पासून)

वनस्पतीशास्त्र

प्राचार्य डॉ.सी.जे. खिलारे (विभाग प्रमुख)
प्रा.ए.आर. माळी
प्रा.वाय.टी. शिंदे
प्रा.डॉ.डी.डी. नामदास
प्रा.व्ही.व्ही.कांबळे

प्राणिशास्त्र

प्रा.सी.पी. ऑंबासे (विभाग प्रमुख)
प्रा.सी.एन. कुंभार (२८/१२/२०१३ सेवानिवृत्त)
प्रा.डॉ.एम.जे. लुबाळ

संख्याशास्त्र

प्रा.कु.ए.ए.माने (विभाग प्रमुख)

गणित

प्रा.पी.डी. मेनकुदळे (विभाग प्रमुख)

बी.सी.ए. विभाग

प्रा.एम.बी.शिकलगार (समन्वयक)
प्रा.व्ही.एस. गलंडे (विभाग प्रमुख)
प्रा.कु.डी.सी.ढेंबरे
प्रा.व्ही.एस. रुपनवर
प्रा.ए.एच.कोळेकर

पर्यावरण

प्रा.कु.एस.पी. काळे (विभाग प्रमुख)

शारीरिक शिक्षण

प्रा.यु.ई. शिंदे (विभाग प्रमुख)

ग्रंथपाल

प्रा.कु.एम.बी. शिंदे (२८/१२/२०१३ पर्यंत)
प्रा.व्ही.एस.वाघेरे (१/३/२०१३ पासून)

संगणक विभाग MS-CIT

प्रा.श्रीमती एफ.एम्. शेख

कनिष्ठ विभाग

मराठी

प्रा.एच.एल. काटकर
प्रा.एम.बी. कुमठेकर
प्रा.कु.एस.बी. धाईजे

हिंदी

प्रा.एच.जी. पोरे

इंग्रजी

प्रा.डी.बी. जाधव
प्रा.सौ.व्ही.एम. जगताप
प्रा.एम.डी.मुल्ला

इतिहास

प्रा.एस.एन. जाधव

राज्यशास्त्र

प्रा.जी.बी. लोहार

भूगोल

प्रा.सी.एल. साबळे

अर्थशास्त्र

प्रा.आर.एस. पाटील
प्रा.व्ही.पी. मगर

वाणिज्य

प्रा.के.टी. शिंदे
प्रा.व्ही.एस. मस्के

जीवशास्त्र

प्रा.बी.एन. पाटील
प्रा.श्रीमती एस.एस.भंडारे
प्रा.एस.एन.गोडसे

रसायनशास्त्र

प्रा.वाय.ए. आत्तार
प्रा.श्रीमती एल.एच. वाघमारे
प्रा.कु.ए.एस. सुरवसे

पदार्थ विज्ञान

प्रा.ए.एस. आलेकरी
प्रा.श्रीमती एम.जी. जवळ
प्रा. बेलपत्रे एस.एस.

पीक उत्पादन

प्रा.टी.एस. माने

गणित

प्रा.एस.पी. घाडगे

शारीरिक शिक्षण

प्रा.एम.आर. जाधव

माहिती तंत्रज्ञान

प्रा.एस.बी.काटकर

व्यवसाय शिक्षण

(इलेक्ट्रिक MREDA)

प्रा.के.टी. गलंडे
प्रा.डी.एस. सुतार

हॉर्टीकल्चर

प्रा.आर.डी. नांगेर
प्रा.आर.जी. कदम

मार्केटिंग व सेल्समनशीप

प्रा.एम.पी. गुंड
प्रा.ए.सी. कदम

पायाभूत अभ्यासक्रम

प्रा.पी.बी.पन्हाळे

मराठी

प्रा.ए.बी.मोरे

इंग्रजी

प्रा.एन.व्ही.निकम

लिपीक

श्री.एल.एन. बामणे

शिपाई

श्री.बी.ए. पवार

प्रशासकीय सेवक वृंद

श्री.के.व्ही. खुडे ..... अधीक्षक
श्री.आर.बी. चौगुले ..... मुख्य लिपिक
श्री.डी.आर. बोतालजी ..... वरिष्ठ लिपिक
श्री.के.एस. शिंदे ..... वरिष्ठ लिपिक
श्री.डी.ए. दरेकर ..... कनिष्ठ लिपिक
श्री.डी.ए. मोरे ..... कनिष्ठ लिपिक
श्री.एस.एल. तुपारे ..... कनिष्ठ लिपिक
श्री.एस.टी. रसाळ ..... ग्रंथालय लिपिक
श्री.डी.वाय. यादव ..... प्रयोगशाळा सहाय्यक
श्री.के.सी. खाडेपाटील ..... प्रयोगशाळा सहाय्यक
श्री.एस.आर. काटकर ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.बी.ए. मोरे ..... प्रयोगशाळा परिचर

श्री.डी.ए. मोरे ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.ए.जे. शेलार ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.एस.एस. पिठे ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.एस.जे. कांबळे ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.डी.ए.निर्मळ ..... प्रयोगशाळा परिचर
श्री.आर.जे. भालके ..... ग्रंथालय परिचर
श्री.के.के. निकम ..... ग्रंथालय परिचर
श्री.एन.व्ही. जगताप ..... ग्रंथालय परिचर
श्री.डी.एन. मोरे ..... शिपाई
श्री.जे.आर. काटकर ..... शिपाई
श्रीमती एस.एम. मोरे ..... शिपाई

॥ राष्ट्रीय सेवा योजना : विविध उपक्रम ॥

अद्वैत

२०१२-२०१३

राष्ट्रीय सेवा योजना उद्घाटन प्रसंगी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.चंद्रकांत खिलारे,अधिष्ठाता,विज्ञानशाखा शिवाजी विद्यापीठ,कोल्हापूर

राष्ट्रीय सेवा योजना दिनानिमित्त रा.से.योजनेतील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना मा.न्यायमूर्ती व्ही.बी.घाडगे

'जागर जाणिवांचा' उपक्रमांतर्गत रा.से.योजनेचे स्वयंसेवक पथनाट्याचे सादरीकरण करताना

'राष्ट्रीय मतदार' दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांना 'निष्पेक्ष' मतदानाची शपथ देताना मा.महेश पाटील,तहसीलदार,माण सोबत महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य

'राष्ट्रीय युवा' दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना पत्रकार मा.अरुलम तडसरकर

'जागर जाणिवांचा' उपक्रमांतर्गत रा.से.योजनेचे 'मन्वंतर' भित्तिपत्रक 'छेडछाड मुक्त भारत' एन.एस.एस.प्रमुख,प्रा.जी.एस.विघाटे,शिक्षक व स्वयंसेवक

दहिवडी येथील अस्थिव्यंग मुलांच्या निवासी शाळेत विद्यार्थ्यांना खाऊचे वाटप करताना रा.से.योजनेतील स्वयंसेवक

राष्ट्रीय सेवा योजना व महिला लै.त.नि.समिती एक दिवसीय कार्यशाळेत उद्घाटनपर मार्गदर्शन करताना मा.आशा राऊत मुख्य अधिकारी,पाचगणी

रयत
शिक्षण
संस्थेचे,
दहिवडी
कॉलेज
दहिवडी

मान्यवरांच्या भेटी व विविध उपक्रम

रेन वॉटर हार्वेस्टिंग व कॉमन बाईज रुमचे उद्घाटन करताना
मा.ना.डॉ.पतंगराव कदम, मा.डॉ.अनिल पाटील व मा.आ.जयकुमार गोरे

बास्केट बॉल मैदानाच्या पाया भरणीरा शुभारंभ करताना
मा.प्राचार्य डॉ.अरविंद बुरुंगले, सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

नूतन प्राणीशास्त्र प्रयोगशाळेच्या इमारतीस भेट देताना मा.आ.जयकुमार गोरे,
मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे, उपप्राचार्य सी.पी.ओंवासे व ग्रामस्थ

स्पोकन इंग्लिश कोर्सच्या उद्घाटनप्रसंगी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना
मा.प्राचार्य डॉ.अरविंद कंराडे सहसचिव, स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

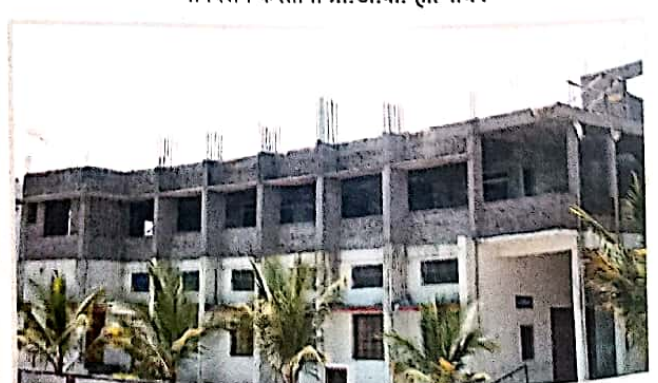
वाणिज्य विभागाच्या पालक मेळाव्या प्रसंगी बोलताना प्रमुख पाहुणे
मा.प्राचार्य डॉ.सी.जे.खिलारे व व्यासपीठावरील मान्यवर

'विज्ञान' दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांना
मार्गदर्शन करताना प्रा.डॉ.वी.व्ही.जाधव

भव्य व सोयी सुविधा युक्त
प्राणीशास्त्र विभागाची नूतन इमारत

कनिष्ठ विभागाच्या स्वतंत्र प्रयोग शाळेची पूर्णत्वाकडे वाटचाल